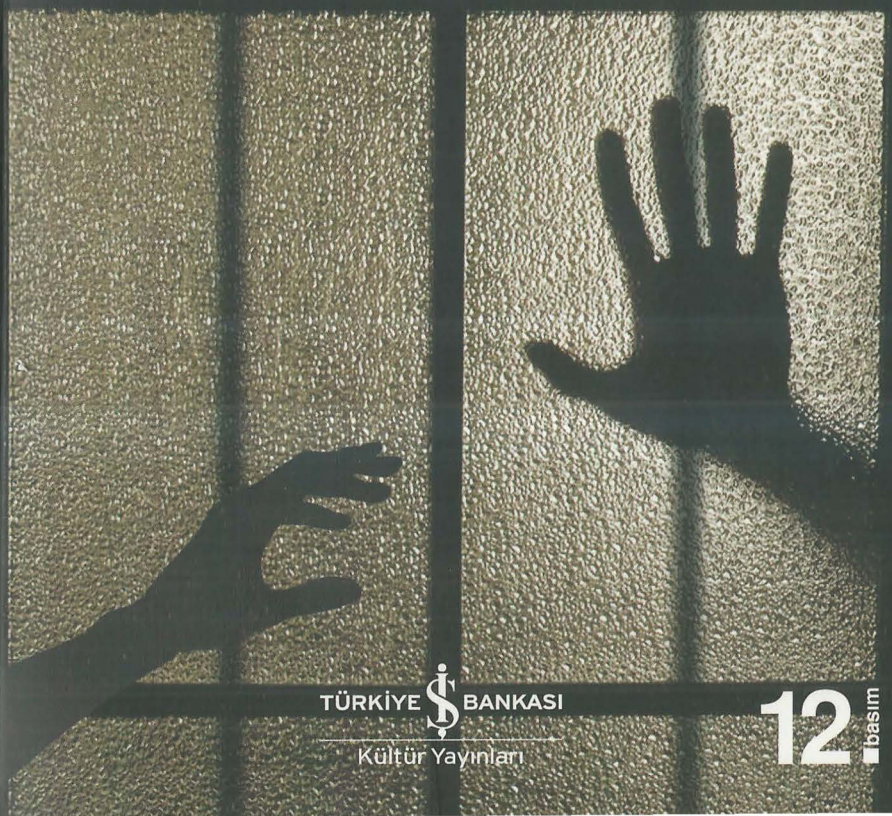
Leylâ Erbil

Eski Sevgili

Leylâ Erbil

Eski Sevgili

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

12. basım

Genel Yayın: 648

Bu kitap hiçbir "ödül"e katılmamıştır.

TÜRK EDEBİYATI

LEYLÂ ERBİL
ESKİ SEVGİLİ

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2010
Sertifika No: 40077

EDİTÖR
RÛKEN KIZILER

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

DÜZELTİ
ASLI YALKUT

GRAFİK TASARIM UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

I. BASIM: CEM, 1977
II.-III BASIM: ADAM, 1983-1984
IV. BASIM: YKY, 1988

V. BASIM: İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2002
VI. BASIM: KANAT KİTAP, 2007

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI'NDA
XII. BASIM: MART 2020, İSTANBUL

ISBN 978-975-458-411-0 (KARTON KAPAKLI)

BASKI
UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
KERESTECİLER SİTESİ FATİH CADDESİ YÜKSEK SOKAK NO: 11/1 MERTER
GÜNGÖREN İSTANBUL
TEL: (0212) 637 04 11 FAKS: (0212) 637 37 03
SERTİFİKA NO: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, MEŞELİK SOKAK NO: 2/4 BEYOĞLU 34433 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Faks (0212) 252 39 95
www.iskultur.com.tr

Öykü

eski sevgili

Leylâ Erbil

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

İÇİNDEKİLER

Konuşmadan Geçen Bir Tren Yolculuğu
7

Clinton Godson
21

Biz İki Sosyalist Erkek Eleştirmen
29

Bunak
47

Eski Sevgili
105

Konuşmadan Geçen Bir Tren Yolculuğu

"Bir kimse saçı sakalı ağarmadan yüz yaşına kadar yaşamak isterse cevizi tayyip, ak fülfül, kara fülfül, zencefil, sekakali lisan, asfuru helile, kırlangıç otu, udül kahir, udüs salip, aksırık otu, behmeni ahmer otlarının her birinden bir miktar iyice dövdükten sonra peteğinden yeni alınmış balla macun yapıp sabah ve akşam aç karnına ceviz iriliğinde yemelidir," derdi Tekvin ninem.

Yüz yaşındaydı, ölene değin yedirdi bana da macunundan. Pembesi ağarmış dişetlerine taktı son lokmasını o sabah, yutmaya uğraştı, yutamadı, sonsuz bir kahkaha atacakmışçasına açtı ağzını, babam yetişip soktu kollarını o çukura; o, ucu bucağı belli olmayan, ancak tanrıyı ve günahı anmak için aralanan, vaktiyle, her türlü deniz, hava, kara hayvanlarını, kabukluları, perdeayaklıları parçalayarak yutan, son yıllarda tarhana çorbası içen, kapalıyken içindeki ayetlerin duvarlarına çarpa çarpa yankıdığı o derin çukura soktu kollarını, gırtlağı tıkayan topağı tutup bir ucundan çekti dışarı. Uzun, katı, katranlı çubuklar saçaklandı, uzun ömürlü kapkara saçlar parça parça havalandı yastıktan, uzun uzun zıplaştılar, bir vakitler onca yiğidin canını yakan koygun yeşil gözler gerilip ceviz iriliğinde, yırtıldılar gözkapaklarını, uzun uzun titreştiler ve canını verdi ninem.

Yüzyıllardır koyup kotarılmaktan dibi tutmuş, ağırlaşmış, atalar yadigârı kararmış kutsal çanağı fırlattım bahçeye

pencereden. O pencere, Tekvin ninemin kemikleri buruşuk yeşil ellerini uzatıp, ipekböceklerimize parlak yapraklarını kopardığı dut ağacıydı. Önce gövdesine vurarak yaraladı onu, ardından arılarımızın –ninemle benim– çarparak kovanına yerlere çalındı. Dışarı fırlayan sürüden biri ayrılıp süzülerek boynumdan gizlice içeri, sol mememin peteğini soktu. Ceviz iriliğinde kabaran ucu emdi ve tükürdü annem ve dedi, "Tekvin'in ruhudur cezalandıran seni, ne denli emsem alamam ağunun tümünü oradan yüreğine işledi, dolaşacaksın böyle bağışlayası seni."
Açık sarı ilkokul kuşları, papatyalar koyu beyaz, yedi yaşımdı o sabah.

Sağ olsaydı ninem, şurada oturmuş olsaydı karşınızda şimdi, bir başka em (ilaç) salık verirdi size bayan: Her ayın (gökteki ayın) ilk çarşamba günü, yedi tane inciri yarıp içine şu duayı yazarak (dua usumda kalmadı) aç karnına yemeli, kurtulur şişmanlıktan, soluma darlığından insan, incelir ve gençlenir. Çenesini bağlayamadı babam, ak bir tülbentle ve dedi: "Kapanmıyor gözleri de ayrılmış çuvallarından havadan bakıyorlar." Babam ufak bir bakkalcıydı, satardı çöreotu, pirinç, şeker, meyankökü, üzerlik tohumu. Tütün, ince boğa kemüğü, sedefotu, mastaki. Balmumu, güllap, zerdeçal ve kızılşap irili ufaklı çuvallar içinde ve çok para yaptı ninemin hayır duasıyla ve bakkalının duvarına astığı ayetiyle ve bu paralarla kolejde okuttu beni. O ayet şuydu: **BİSMİLLAHİRRAHMANİRRAHİM VE GULİL HAMDÜLİLLAHİ SEYRÜ-KİM AYÂTİHİ FETARİFÜNEHA VEMA RABBÜKE Bİ GAFİLİ AMMA TÂGLEMUN.**

Hava pek güzel değil mi bayan? Gök sümbül mavisi, sarı, şunlar okullarına giden köylü çocukları, toprak da

katı mı katı, buralarda ne mercimek yetişir, ne bakla, ne kantaron mürkü yakı yapmaya. Boşuna uğraşmayın: "Nereden nereye efendim, yolculuk hoş geçsin, konuşmadan geçmez ki!" diye tepinerek. Gündem: Elli yıldır biriktirdiğiniz paralarla kat satın almaya gitmek, en küçük kızın doğumunda bulunmak, bel ve baş ağrıları, damatlar ve torunlar ve oğullar. Pah!

Neden atmıştım o çanağı bahçeye... Evi temizlemek için mi ninemin anılarından, kutsal macunla birlikte her sabah ve her akşam yaşanılan ölüm korkusundan arınmak için mi dirimimize ayak bağı olan...

Eskişehir (Dorylaeum), İskender (Alexander) burada çözüvermiş kördüğümü, with a bold blow of his sword, Anadolu bu topraklar, insanları göçüren üzerinden milyonlarca, Tekvin ninemi bile, hoş görerek, susarak, yarı gülümser, seyrederek sabırla... Sabırla ve düşman, çekiyor beni de bağrına zerdali, timur hindi, badem, turp, koruk ve soğanlarıyla benevşe kökü, kocayemiş kökü (sidik zoruna iyi gelir) ve gülleriyle. Bir ermiştir bu topraklar, sürgünü olduğum üzerlerinde.

Gelelim size bayan, en iyisi girin tabutunuza –çamdan yapılır tabut– orta ve güney Anadolu'da mı çoktur çam? Oğlanın biri yapıştı bile koluna tabutun, ağlıyor da. Ne konuşaydım sizinle? Öteki oğlana haber ulaşamadı, Almanya'da çalışana. O orada. O topraklarda... Brant, Luther, Kant'ı göçürmüş. Makinelerinden biri önündedir Schiller, Hölderlin, Telemann ve Bach'ın. Konserve kapaklarını deler aman vermeden. Hegel, Schelling, Marx, Hoffmann'ın konserve kapaklarını, oğlunuzun burnuna dayadıkları tezgâhın başında trink! trank! de-

linir kapak. Ankara keçileri bunlar püskül püskül, onlar da sahip bu topraklara ve değiştiriyorlar dünyayı (!) Gene de oğlunuzun orada iş bulması mutlu kıldıydı sizi doğru söyleyin, gurur bile denilebilir buna. Sivas'ta (Sebastea) bir çağda 4000 Ermeni süvarisinin canlı gömüldüğü, 1919'da Atatürk'ün kararlı ve çetin çizmelerinin ezdiği topraklarda bir oğul. Trink! Trank! düşer kapak. Üst üste beş oğlan. Tanrı isteyene vermez, biz de dört kızmışız. Ninem demiş anneme, dinletememiş: "Bir kadın oğlan doğurmak isterse tavşan beynini on dirhem çakal ödünle eze, bir fincan suda kaynata ve gebeliğinde her akşam bununla belden aşağısını uva." Baş eğmez cıvalı bir kadındı annem, babam öldükten sonra bakkal.

Uzun boylu, esmer, çatı katını andıran çenesi olan, portakalları kabuğuyla yiyen bir başkaldırıdır oğul. Sevgililerin kalçalarını da portakal kokutur o yüzden. Çok haklı bir biçimde yatıyorsunuz tabutta. Toprakları tırnaklarıyla eşeleyerek evinin çukurunu açmış, içine girmiş, boyundan büyük çukura, orada kalmış, artık çıkamayan dışarıya, gelen geçene seslenen: "Alın beni kucağınıza, çıkarın beni buradan!" diye uzatıp kollarını koca kadın! Döndükçe tekerlekler taştan taşına vuran başını tabutun, Trink Trunk! Trink Trunk!

Öyle katı ki toprak incecik beyaz bir tabaka bile koparamıyor yeller üzerinden. Kimi vakit de insan bulamasa kökünü toprakta, vuruyor denizlere. Deniz dümdüz görünecek günün sonuna doğru uçuk mavi balkımalarla. Tam kıyı serüvencilerine yakışır bir gün diyeceğim içimden o zaman. İçimden... bir insan yüzüyle karşılaştığımda böyle karıncalar üşüşür beynime, onlarla konu-

şacağıma, çıkaracağıma dilin tadını, bir dilsizcesine kargışlanmış, Tekvin ninemin ruhuyla.

Doğuya gideceğim ben; Van Gölü kıyılarına, el güneşe siper edilerek bakıldığında göl mavisinin görülemeyeceği, su kokusunun erişemeyeceği yerlere, uyup sesine omuriliğin içindeki tükenmeyen, her sabah kendi kendisini yaratan, dipdiri uzlaşmazlığın. Oralarda aratacak kendisini biliyorum, Van dolaylarında, aranıp duracağım bulana dek... NEYİ? Rastlayana mı yoksa... NEYE? Ninem yürek yanmasına meryemkökü, zeliha otu, ekşi tere kökü bolca kaynatalar içireler derdi, hayz tutuğu olan hatunlara da iyidir derdi... Yürek yanması mı bu bendeki?.. Hayz tutuğu muyum yoksa?..

Ninem öldükten çok sonraları bir genç kızkene artık, sol peteği arı sokuğu, sızıldayan ya da sızıldadığını sanan korkuyla "ölür müyüm!" diye için için, 17'nci baharımda örneğin insanlaşmaya uğraştım o günler, henüz kesmediğim umudumu onlar gibi olmaktan, delikanlılarla ilişki kurmaya bile yeltendiğim o günler... hıh! Neler çekiyor insan yaşarkene şaşarsınız bayan... Bir gün yazdım bir delikanlıya bir mektup şöyle: "Okuduğum kitapları birisiyle konuşmalıyım. Size yazmak içimden gelirken kadın doğmuşum diye kendimi tutup yazmamak, onuruma dokunur benim. Ayrıca bu, hem toplumun bana sormadan koyduğu yasaklara boyun eğmek, hem de benim kadınlığımı çok önemsemem demek olur. Bense aşmışımdır bu soy saplantıları çoktan. (Neler yazmışım!) Ben aştığıma yemin ederim, giderek diyebilirim ki kadın olmanın çok ötelerinde, ola ki bir yarı tanrıyım ben. Buna inanmanızı isterim. Benimle arkadaşlık etmeyi göze almanın ilk koşuludur bu. Ne dersi-

niz buluşalım mı? Evet BULUŞALIM. Bu sözcüğü kullanmaktan korkmuyorum, altında başkalarının niyeti yatmıyor çünkü. Ve böylesi bir dostluk kuramadan ölürsem gözlerim açık gidecek (tıpkı Tekvin nineme benzemiş koygun yeşil gözlerim) (böyle bir dostluk kuramazsam ölmek! Demek ki insanları değiştirmeyi kuruyormuşum daha o vakitlerden bir peygamber, bir hakan, kahraman gibi) ve kendimi kargışlayacağım, ölene dek; yapayalnız dolaşacağım topraklarında ülkemin, bir çilekeş olarak, aşağılayacağım kendimi (kurnazlıktı bu elbette yalnızlığın, aşağılanmanın ve çile çekmenin kişiye getireceği yeni güçleri bilmekti) sürünerek, bir solucan denli sürünerek bu topraklar üzerinde. [Örneğin Ağrı (Ararat) Dağı'nda, orası ki traditional resting place of NOAH's ark – GENESİS: 8] kim bilir ola ki ülkemin sınırlarını da aşarak dolaşacağım ama buna cesaret edemem sanıyorum, olsa olsa yakınlarında [Artashat'da (Artaxata) aranıcam, eski Ermenistan'ın başkenti olan, giderek Nakhichevan'daki çok eski bir Ermeni söylentisine göre o kenti de ilk Nuh kurmuş. Neden ille de Nuh'la ya da Ermeniyle ilgili yerler? (Oralarda yer-gök magenta rengi olur, evler doğadan saklar varlıklarını penceresiz, ağaçlar yoktur ıhlamur, erikli kayısı, ipekböcekleri, mavi serçeler, arılar sarı ağularıyla.)] Böyle yani benim sandığımca kendini yüceltebilmiş bir kişiyseniz, –öylesiniz bunu fakülteye gidip gelirken rastlaştığımız 8.15 vapurunun güvertesinde gözünüzü denizden ayırmamanızdan, nerdeyse görmemenizden insanları, bakmamanızdan onlara (çünkü onları çok iyi tanıyorsunuzdur, bıkmış tiskinmişsinizdir onlardan benimleyin) (oysa şimdi onları sevememenin acısını ödemiyor muyum ben!) sakal koyvermenizden kıvırcık, kirli gömleklerle ve kravatsız dolaşmanızdan, yani insan-

larla uzlaşmazlığınızdan, bir de durmadan taşıdığınız kitaplarınızdan anlıyorum– saat 14.00'te "Baylan Pastanesi"ne gelin.

İMZA
Bir Yolcu Dost Kardeşiniz

Babanızla da dolaştınız bu toprakları siz bayan: Bursa, İznik (Bithynia) 1326, Konya (Iconium) Apostle Paul'un yetiştirdiği aziz Thecla'nın köyü o vakitler, Lystra, ermiş Paul'un doğduğu topraklar, İsa doğmadan 41'de Anthony'nin Kleopatra'ya teslim olduğu. Ne rahatlamıştır teslim olduktan sonra Antony kim bilir! Ben şimdilik oralara güneye inmeyeceğim, kararlıyım ama bulamazsam ilerde... NEYİ?..

Uçuk mordur ilkyazları güneyin. Bir öğle sabahı, güvertesinde Kadıköy vapurunun, ikinci mevki sıralardan birine oturup dalmıştı; "Gil Blas de Santillane'nin Maceraları". Sabri Esat çevirisi, şöyle başlıyordu: "Okuyucu dostum, hayatımın macerasını dinlemeden önce, sana anlatacağım şu hikâyeye kulak ver." Baylan'a gelmişti! Sonraları, yıllar sonra bile, çünkü yıllarca dostluk ettik onunla –o da benimleyin kendisini yüceltmiş biri imiş– ne çok gülmüşüzdür o tümceye ne var gülünecek oysa: "Okuyucu dostum, hayatımın macerasını dinlemeden önce sana anlatacağım şu hikâyeye kulak ver..." Binde bir insanlara benzeyerek güldüğümüz olurdu böyle işte. Ah! o ne çok umutlandırmıştı beni bir vakitler!..

Sadece bir kat almak isteğiniz sizin bayan. Ne bayağılık. Küçük oğlanda Münih'te bir ay kaldınız. Alman gelin anca barındırdı sizi, oğlunuz gelinden gizli bir de palto aldı size ucuzluktan 100 marka, işte şuraya karşıma, eti-

ketini okuyabileceğim biçimde astınız onu –nasıl yaşanır bunların arasında– yakası kürklü bir palto. O gün bir de Semahat'a rastladınız Münih'in ortasında ikinciyi doğururken ebeyi çağıran size, Zile'de (ZELA). (Ah bu insanca olaylar bunca tiksindirirken beni nasıl bir ermiş olacağım ben?) Semahat: "Hayat ne tuhaf tesadüflerle dolu Cavidan ablacığım, akla gelir miydi hiç!" Düşünün ki o Zela'da Ceaser, Pontus kralını yenmiş, İsa'dan önce 47'de demek ki Kleopatra'nın Antony'i teslim almasından altı yıl sonra oluyor bu, ve demiş: "Veni, vidi, vici."
Üçüncünün uyuzundan çok çektiniz, oysa uyuzu hamama götürüp keselemeli, keselenen yere kaynatılmış loboda kökünü 100 dirhem balla karıştırıp sürmeli.

Cavidan adlı biri olmaya nasıl alışır insan, bunu düşünüyorum şimdi. Zamanla alışıyor her şeye kişi, sanırım biz daha sonraları gülmemiştik öyle içten: "Okuyucu dostum kulak ver..." Sevilmek iyi edermiş insanları. Ben hiç mi sevilmedim? Neden? Nedir SEVGİ? Kendilerini topluma adayabilmiş kişiler, din şehitleri, halkı kurtarmak için can verenler, SEVGİ midir açan yüreği?.. Münih'te Tübinger Strasse'nin ortalık yerinde sevgi midir Semahat'la öpüştüren sizi? Yoksa yaşamanıza çıkan tuhaf rastlantıları mı kucakladınız? Tabutun içinden dişinin sızısını belli ederek konuşmaya bahane arayan, şişmanlıktan soluksuz, yol boyunca hayat hikâyesine kulak vermemi isteyen?

Lenin'in sürgün kaldığı evi gezmiştik onunla –Baylan'a gelmişti o gün, nasıl gelinir öyle Baylan'a– müzeyi bir gün gezmiştik; uzundur müzeler, çıkmaz sokakları vardır günün sonuna doğru koridorlarda. Bomboş istedim

bir an duvarları, boyasız istedim, ışıksız. Son aylara doğru –ayrılmamızın son aylarına– hep geceyi bekler olmuştu sevişebilmek için. Yorgun kumdan örtüsünü atıyordu üzerine yarı tanrı bedenimin gece ve ben köşeye çekilip bakıyordum yüzüne. Oradan, gözlerimi ayırmadan baktığımda pantuflalarını andırıyordu yüzü ninemin, sakalları, kurdelesi deriden. Son günü de bir yorgunluk (yıllarca hiçbir şey yapmamanın, konuşamamanın, sevişememenin yorgunluğu) kahvesi içelim dedik Waldhaus'ta, kahveyi kırmızı örtünün üzerine devirdim. Aldı titreyen ellerimi eline evire çevire öptü ve dedi: "Hayır ben sadece arkadaş olarak kalamam seninle..." Ne çok duydum bunu güngide, ey denize bakan yorgun saçlarını taramayan hiç, arıların kanat gerdiği bedene gölge düşüren kara gözleriyle. O'na dedim işte bütün magentan dışarı vurdu ama beni dinle, bir çare biliyorum bu illet için: 100 dirhem oğulotu, 100 dirhem pelin, bir kaşık balla macun edilir, kösnüyü alır, senin dilinle "seviyi" kökünden söker götürür beyaz ırmaklara akıtır –aynı em tuzlu balgama da iyi geliyor ne tuhaf. Dinlemedi çıktı gitti.

Yaşarken ne sıkıntılar çekiyor insan bayan. O gitti, büsbütün mutsuz oldum; aradıklarımın tümünü bulmuşum onda meğerse –aradıklarım neydi bilmiyorum ama onda vardı– özellikle beni bırakıp gitmesi onda vardı. Bir tek yüzünün ninemin pantuflalarını andırırlığı, bir de ellerimden başka yerlerime de dokunmayı kurması durmadan, sıradan adi kişilermişiz denli. Bunu da söylemiştim ona: Dünyevi kışkırtılara karşı beş dirhem ham mahmude, beş dirhem hıntal, beş dirhem sabır döğülür, yoğrulur sinameki suyuyla, biber tohumu büyüklüğünde haplar yapılıp günde üç tane içilir. Kötülük ağa-

cından kanımıza geçeni süzer, savurur bulutlara... Tekvin ninem ölmezlik macununun yanı sıra, "Yarım tanrılık üzerine olsun," der, yuttururdu bunu da...

Bitlis ve Tekman'ı da dolaşacağım. 4'üncü yüzyılda Ermenistan'mış Tekman. Denize dönük biri değildi o, hayır. Tekman'da artık yaşlanmış, boyun eğmiş biri olarak rastlanır ona, aba giysiler içinde, özsuyu çekilmiş dal uçlarından.

Annem de sizin gibi dört kız doğurmuş bayan, ne yapacağını bilmeden. Beni doğurmuş örneğin, ben ne olacağım şimdi, iyice umutsuz durumum bunca deneyimlerden sonra...

Bir vakitler kendimi topluma adadığım günlerden birinde, sizin büyük oğlandı, yürüyordu önümde bağrışa çığrışa. Gidiyoruz Beyazıt-Hürriyet Alanına, şehit Turan Emeksiz'in fotoğrafı bir sopanın ucunda, sopa oğlanın elinde, benim elimde çiçekler, çiçekleri kokladım ve bir taş yığınının dibine attım, bir daha öldürmesinler diye.

16'sında evlenmiş anam, o yıllar hep öyle, kocanız ateşi sağanak bir yüzbaşı o sıralar. Kadınlar, kadın, erkeğin bencil kavından koruyun kendinizi iki vukiye zeytinyağı, ak günnük, ham kehribar ve kirpiyağı ile.

Bir akşam üzeridir. Antakya'dan (Antioch) çıktınız yola. Antioch scene of St. Paul's first ministry, Roma İmparatorluğu'nun Roma ve İskenderiye'den sonra gelen üçüncü büyük kenti idi. Antakya "Christian" sözcüğü ilk kez burada kullanıldıydı bilir misiniz? Ve sizin bilmem kaçıncı oğlanın makadı durup dururken çıkardı

da dışarı bulamamıştınız çaresini, bey o sıralar binbaşı, Amasra denizi iyi gelir dediler. Amasra (Amastris), ortaçağın Venedik kalyonlarına açık bu hür limanı, şimdilerde Nato'nun bir deniz üssüdür, tuz soğuğu çivitlidir, soktunuz oğlanı iyi gelmedi, işte o oğlanla yürüdük Taksim'e yıllardan bir yılda, elinde bu kez Vedat Demircioğlu'nun fotoğrafı. Yumruklarımızı sallayarak bağırdık: "Katiller doymadınız mı kana, kemiğe, sinire, beyine, omuriliğe, paraya!" Üstümüze saldırdı katiller gene, köprücük kemiğimi kırdılar. İşte o anda çok insanlaştım birden: "Ne vuruyorsunuz be!" diye, kaçtım bir otel sundurmasına, senin oğlan da tutundu acıyan omuzuma sızarak gözünden kanlar. Biriktik oraya bağırdık: "Katiller, hırsızlar, satılmışlar!" O kalabalık, bastılar göğüslerine oğlanınızı, ağlaştılar ve bağrıştılar. Altı çocuk doğurmak bencillik aslında, polis dağıtıyor insanın kafasını, biz ise kaçışıyoruz bağırarak, çığrışarak insan gibi öç alacağımıza onlardan, vuralım dağlara, kuralım hamaklarımızı, gövdelerimizden kedi balı sızdırıyoruz acımayan bir yara, her vakit dönüp yorgun döşeklerimize haydin sarp dağlara! sarp dağlara!..

Yaşamak, yenmek zor mu aslında? Yenilmek daha bir güzel mi kimi vakit? Kimi vakit direnmenin yorgunluğundan mı bir teslim olabilsem diyorum Antony'nin Kleopatra'ya. Teslim olsam mutluluk mu? Akılevlerine giriyor insanlar, ters bürs oluyor inançla dinsizlik, düşle gerçek, seviyle kin, em'ler, cezaevleri üstelik, üstelik hiçbir tutkum da kalmadı kendim için ve altı çocuk doğurmuş biri siz, uzatıp romatizmadan kıvrılmış bir erik dalını andıran kolunuzu, gazetesini okumakta ve sövmekte olan eşine –o çukurdan çıkabilmek için uzatılan kolu– şimdi de, "Ayol seninkiler kıymış paraya, yüz li-

rası var bu vazonun!" dersiniz. Kolun ucuna takılmış yamru yumru bir sarmısağı andırır yumruk. Babası Galiçya'da can vermiş bir asker kızı. Bu tiksintiyle olamayacağım bir ermiş, bir rahibe... "Sizinle yer değiştirelim beni tutar," diye, en iyi yeri kapan her yolculuğunda birinin altından ve Kartal'da uçaksavar sitesinden kat almaya koşan... İşte Gebze (Lbyssa) Hanibal burada kıymıştı canına (182 B.C.). Bir hançer mi soktu yüreğine ucu ağulu, sol göğsünün peteğinden fışkırdı kan, bulaştığında toprağa magenta rengi... Şaşıyorum şaşıyorum nasıl dayanıyor insan, dayanamamış mıydı Anibal?.. Ak köpeğin başını fırın külhanında iyice pişirip beynini çıkarsaydı, sarı katran ve yumurtanın akıyla karıştırarak bir bez üzerine serseydi, güneşte kurutup beze emdirseydi, alna sıkılı yedi gün yedi gece gezseydi, yedinci gün çıkarsaydı –tanrı yedinci gün dinlenmişti– dünya işlerine hiç şaşırmazdı, sevinmezdi, gücenmezdi, tanrı görüşü bağlardı gözbebekleri...

Bir hançerle son vermeyeceğim ben günlerime. Güneye de gitmeyeceğim şimdilik. Doğuya uçsuz bucaksız toprak zamanlarına karışacağım, magenta rengi toprakla gök arasında supsusan, kim olduğu hiçbir vakit anlaşılamayacak olan bir gezgin, bir yoldaş, bir dinsiz, bir sürgün her şeyleri bilen, hoş gören, –hoş görebilecek miyim?– seven –sevebilecek miyim?– bir mümin, bir sadık bir kankardeşiniz olarak oralarda o yabancısı olduğum topraklarda, hiç tanımadığım atalarımın gömülü olduğu, akıtacak kansız sarı ağusunu bedenim gözlerimde büyük benekli sırıtkan bir balık, mavi köpürüğünün yelpazesini sallandıracak ağzında Tekvin ninenin...

1969

Clinton Godson

Fikret Ürgüp'e

— Çırılçıplak dizilirlerdi böyle sıraların üzerine, birbirlerine yaslanır fısıldaşırlardı, çocuklar gibi, bunamışlardı. O zamanlar doktora tezimi hazırlıyordum orada. Genç mi genç, yakışıklı mı yakışıklıydım. Clinton Godson'du adı.
— Amma da ad bulmuşlar ha! Nereliymiş böyle?
— Pensilvanyalı.
— Pensilvanya neresi, burası neresi ha hay!
— Anası Berta Bushman, babası Thomson Godson'muş! Ha ha hay!..
— Ne adlar, dünya kuruluyor gibi. Ha ha ha!
— Anasında Yahudilik var.
— Babası Godson ya işte! Ha ha ha haha!
— Ha ha ha ha hay!
— ...
— ...
— Hiç kâğıdı yoktu...
— Kâğıt mı?
— Tek bir kâğıt parçası bile bulamadılar üzerinde...
— Kâğıtsız bir adam ha? Ha ha ha ha ha!
— Kâğıtsız bir adam! Ha ha ha ha!
— Kırık, boyunları kırık su testileri gibi yaslanırlardı birbirlerine...
— Testiler gibi... Ha ha ha ha!
— Ha ha ha ha ha!..

— ...
— ...
— Çalılıkta tek başına bulmuş onu polisler.
— Çalılıkta Bushman ha?
— Tarlada!? Tarlada kendi kendine oturuyormuş, Hah ha ha hay!
— Tarlanın ortasında kâğıtsız bir adam! Ha ha ha ha ha!
— ...
— ...
— Gözünün beyazına dokundum: ölmüş. Soruşturdum hemen. Doktordum o vakitler...
— Doktor muydun?
— Hıı, doktor...
— Ha ha ha ha ha!
— Hah ha ha ha hah!
— Soruşturdum hemen, öyle ya adamın başı belaya girer: Bakarsın mirasçısı çıkıverir.
— Mirasçısı ha, Clinton Godson'un ha ha ha ha ha!
— Ha ha ha ha ha!
— Çıktı mı?
— Çıkmadı, ha ha ha ha! Kimsesi çıkmadı.
— Kimsesiz miymiş? Ha ha ha ha ha!
— Beyazına dokundum, refleks yok: ölmüş.
— Ölmüş diyorum be?!. Ha ha ha ha!
— Ne olacak şimdi?
— Hiiiç, herkes ölecek! Oradakiler hep ölecek adamlardı zaten, iyi olmazlardandı, bitkiseldiler... Bir görevdi bu...
— Ölmek mi görevdi?
— Gözünün beyazına dokunmak. Ha ha ha ha ha!
— Gözünün beyazına dokunmak görevi ha ha ha ha ha!
— Görevimi yaptım ben...

— Görevini yaptın...
— Kaptan öldüğünde yüz on yaşındaydı.
— Kaptan mı?
— Kaptanlık kasketini hiç çıkarmadı başından. Görev duygusu tamdı. Sıranın üzerinde dimdik otururdu o, sevgilisi yoktu, testi gibi değildi. Can çekişirken, iki eliyle kasketine yapışıp sıkı sıkı çekti. Boğazına kadar çekti kasketi ve canı çıktı. Kolay çıktı canı.
— Ona karşı görevini de yaptın mı?
— Gözünün akına dokundum refleks yok, ölmüştü. Hahahahahahah!
— ha ha ha ha hah hah!
— Seninle amma da çok gülüyoruz değil mi? Ha ha ha ha.
— Çok gülünüyor seninle. Ha ha ha ha ha!
— Evlenseymişiz hep gülecekmişiz böyle, ha ha ha!
— Hep gülerdik böyle, ha ha ha ha ha!
— Nereden evlenmişiz onlarla hahahaha!
— Nereden evlenmişiz! Aha ha ha ha!
— Birbirimizin asıl karı-kocası bizmişiz, ha ha ha!
— Bizmişiz ha ha ha ha!
— ...
— ...
— Godson'un bir mektubu çıktı!
— Nereden çıktı?
— Pansiyoncu kadından!
— Pansiyoncu kadın?
— Bir vakitler bunamadan önce pansiyonda kalırmış. Oraya Clinton adına bir mektup gelmiş...
— Bir mektup ha?
— Bir mektup!
— Bir zarf?
— Bir zarf!

— Müthiş!
— Çok müthişti, üzeri "Sayın Bay Clinton Godson" yazılı bir zarf.
— Sayın Bay Clinton Godson ha? Ha ha ha ha! Kim yazmış?
— Ablası!
— Bir abla?
— Bir ablası varmış Clinton'un..
— Bunamadan önce herhalde?
— Bunadıktan sonra da... Ha ha ha!
— Ha ha ha ha ha!
— Benim annem var, hahahahahahah!
— Benim de vardı. Ha ha ha ha ha!
— Ölmeden bir hafta önce anlatmaya başladı...
— Kim?
— Clinton Godson, dili çözülmüştü birden.
— Ne anlattı?
— Kadınları.
— Kadınları?
— Kadınları.
— Yakışıklı mıydı?
— Kim? Godson mu? Ha ha ha ha hay! Çelimsiz, kısacık, sakalsız, çilli, kulakları ağız hizasından başlar boynun iki yanından sallanırdı...
— Nesini anlatıyor kadınların?
— Onları nasıl... Ha ha ha ha ha!
— Ha ha ha ha ha!
— Dedi ki, "Ben çok yavaş, ama çok çok yavaş, ama çok çok çok yavaştım, bu kadınların çok çok çok çok hoşlarına giderdi, ben de öyle yapardım, bir görevdi bu" dedi.
— Yapmak mı görev?
— Yavaş yapmak! Ha ha ha ha!

— Ha ha ha ha!
— ...
— ...
— Pansiyoncu kadın hatırladı Clinton'u. Bir yıl kalmış onun evinde. Bir yerde işçi olarak çalışıyormuş. Sık sık iş değiştirirmiş. Sık sık kapanırmış odasına, iki üç gün çıkmazmış ordan. İçki içtiğini görmemiş, bira içtiğini bile görmemiş! Ha ha ha ha!
— Bira bile içmemiş bir adam ha? Ha ha ha ha ha!
— Kadın getirdiği olmamış pansiyona, oğlan getirdiği olmamış, arkadaşı da yokmuş hiç.
— Yaşamıyor gibi ha?
— Yaşamıyor gibi, ama bir kez gözleri kızarmışmış. "Ağlamıştı galiba" dediydi kadın.
— Godson ağlamış!
— Ağlamış ya!
— Neden ağlamış?
— Neden ağlamış, dedimdi pansiyoncu kadına. "Bilmem, ağlaması için hiçbir neden yoktu" dedi.
— Yok muymuş?
— Yokmuş!
— Ha ha hahahahahahah!
— Ha ha ha ha ha ha ha!
— ...
— ...
— Güneş iniyor!
— İniyor!
— Böyle çırılçıplak üşüyeceksin.
— Sen de üşüyeceksin.
— Gel yaslan bana şöyle.
— Sen de bana yaslan.
— ...
— ...

— Ne yazmış kardeşine?
— Kim?
— Ablası.
— Yazmış ki: "Kardeşim Clinton, annem, babam öteki dünyaya göç ettiler. Ben yapayalnız kaldım, senden başka kimsem yok. Ben bir iş buldum çalışıyorum. Ne olur benim yanıma gel artık. Sana ben bakarım. İyi kazanıyorum, geçinir gideriz bir arada. İstersen buralarda sana da iş bulunur. Seni çok özledim, ne olur gel. Seni seven ablan." diye yazmış.
— Gitseymiş ya Clinton?
— Mektup pansiyona geldiğinde çoktan bunamışmış Godson. Tarlaya girip oturmuşmuş, polisler onu orada bulmuşlarmış...
— Geçen sefer o mektubu kendi kendine postalamış, ablası yokmuş diye anlattıydın...
— Yanılmışım; vardır, mutlaka biri vardır...
— Biri vardır...
— ...
— ...
— Gel gel, iyice sokul, yaslan bana, titriyorsun!
— Sen de sokul, şapkana sarın!
— Böyle çırılçıplak, yeni doğmuş çocuklar gibi yan yana dizilirlerdi. Akşam inerken iyice birbirlerine yaslanmış olurlardı. Birazdan hemşire gelir, hepsini toplar koğuşa sokardı. İçeri girmek istemezlerdi. Hep birden ağlamaya başlarlardı... Clinton Godson'du adı...

1970

Biz İki Sosyalist Erkek Eleştirmen

Arkadaşımın yazıhanesine girdiğimde şaşırdım kaldım: Tacettin, odanın ortasına, koltuğun dibine çökmüş, kahkahalar atarak genç bir kadının pembe-beyaz butlarına küçük küçük şaplaklar indiriyordu. Bir yandan şaplaklıyor, bir yandan da "İşte böyle olacak, böyle, böyle!.." diye mırıldayarak kadının eteklerini aşağıya çekiştiriyordu... Kadınsa başını koltuktan arkaya sarkıtmış, şeytanı bile baştan çıkaracak işvelerle fıkırdıyor ve Tacettin'in ellerine sözüm ona engel olmağa çalışıyordu. Kapıyı çekip kaçıverecektim ki, kadınla göz göze geldik, gelmemizle de kadının Tacettin'in ellerinden sıyrılması ve önümden kayıp geçmesi bir oldu. Geçerken; kızıl saçları, kızıl çilleri, koca memeleri ve deniz gibi kabaran kalçalarıyla akşamüstü karartılarının üşüşmeğe başladığı odaya, kirli kahve fincanlarının, tozlu sehpaların, kitapların, izmarit dolu tablaların, yerlere saçılmış dosyaların ve sandalyelerin çıkardığı, acımsı makine kokusunun içerisine büyük kırmızı bir körük resmi çizdi. Körüğün alt dilimine, yerde hâlâ gülmesini sürdüren Tacettin'in bembeyaz takma dişleri asılı kalmıştı.

Bir süre, ne diyeceğimi bilemeden kakıldım kaldım. Tacettin hiç oralı olmadı. Kadınla cilveleşmelerinden alamamıştı kendini. Koltuğa, kadın oradaymış gibi baktı, güldü, ardından doğruldu usul usul, elimi sıktı. "Hoş geldin yahu, otursana, ne duruyorsun ayakta?" diye yer

gösterdi. Kadının kalktığı koltuğa çöktüm ben de; "Özür dilerim vakitsiz gelmişim, ama birader insan kapıyı kilitler!" "Aldırmaaa, boş ver, şakalaşıyorduk," diye gülmesini sürdürüyordu Tacettin.

Biz iki sosyalist erkek eleştirmen, ülkemiz yazarlarını tanıtmak üzere komşu bir ülkeye çağırılmıştık. Gerçi Tacettin'le aramızda pek öyle bir yakınlık, dostluk falan var sayılmazdı. Dostluktan geçtik, arkadaş bile sayılmazdık. İkimiz de sosyalist diye anılmamıza karşın siyasal görüşlerimizde de ortak bir yan yoktu. Açıkçası birbirimizi sevmezdik pek. Öyle ki birlikte çağırılmamıza içerlemiş, bir ara gitmemeyi bile kurmuştum. Ama baktım ki ben gitmesem gene o kârlı çıkacak, hadi bari enayilik etmeyeyim, dedim. Hem onun hakkında yanılmış olmaktan da korkuyordum. Önünde sonunda ikimiz de şu zavallı yurdun ilençli savaşına karınca kararınca katılmış, sırasında dayak yemiş, sırasında hapislere düşmüştük. Böyle ufak tefek görüş ayrılıkları birbirimizi temelli reddetmemizi gerektirmemeliydi. Hem o koskoca ülke, bizden seçe seçe ikimizi seçmiş, çağırmışsa onun da bir bildiği var demekti! Doğrusu Tacettin, zeki, kültürlü, çalışkan bir adamdı. Üstelik benden çok tutuluyor, seviliyordu. Duygulu mu duygulu bir adamdı. İşte bana batan yanı da buydu. Bir yazar gözüne girmeyegörsün –yazarlar da kokuyu almış, göze girmek için sıraya girmişlerdi– ne yapar yapar, öne çıkarırdı adamı. Hele bir karşı çıkan olsun; canından bezdirir, kumdan kuma bıktırırdı, anasından doğduğuna pişman ederdi adamı. Okur da bunu istiyordu sanki. Gerçeği değil, inadı, gösterişi, yazar tepeleyen eleştirmeni, zaferi severdi okur. Ben de buna içerlerdim, ama gıkım çıkmazdı hiç. Zaten bizim iş, öyle arkadaşın üstüne üs-

tüne gitmeyi kaldırmazdı. Birimizin beğendiğini öteki de beğenecekti, tersi, yazara değil onu savunan eleştirmen arkadaşa, eleştirmenin bağlı olduğu gazeteye, gazetenin hizmet ettiği partiye, dünya görüşüne karşı gelmekti. Bu kadarla da bitmezdi, o eleştirmenin koruduğu yazarın bağlı olduğu yayınevi vardı bir de! Yayınevi sahibinin bağlı olduğu politik görüş, o görüşün bağlı olduğu mason locaları... Eh bütün bunlar da bizim gibi eleştiriyle üç beş kuruş yiyen namuslu vatandaşların karşı çıkacağı güçler değildi. Bizim harcımız değildi kısacası bunlarla uğraşmak... Benim tuttuğumu o karalar, onun tuttuğunu ben batırırsam yazarları bırakıp birbirimizle mi boğuşacaktık... Hoş Tacettin son yıllarda böyle ufak tefek kazıklar atıyor sağa sola, benim bir yazarıma da posta koydu geçenlerde ya, görmezlikten geleceksin, çizmeyi aşmadıkça görmezlikten geleceksin... İnsan içerliyor: Ömrüm boyu duygularına kapılmayan yan tutmayan, dürüst, akılcı bir eleştirmen olmağa adamışımdır kendimi, gene de beni değil onu baş tacı etmektedir millet. Bir dediği bir dediğini tutmaz ama abuk sabuk da olsa konuşmayagörsün, allak bullak eder ortalığı, bambaşka bir etki yaratır okur üzerinde. Hele bir yerde bir meyhanede karşılaşmayalım: Bakarsın birkaç saate kalmamış toplamış benim masamdakilerin tümünü kendisininkine, tüymüşler teker teker, kalmışım kuru başıma, pis pis de güler karşıdan, "Gelsene sen de yahu" diye seslenir... İyisi mi onun uğradığı yerlere hiç düşmemekteyim... Bende de hata var, bir yığın külüstür yazara durmadan ciddi şeylerden, yazarın sosyalizme olan katkısından falan söz açan kasvetli herifin biriyim. Gülmesini de bilmem. Onunsa, işte şimdi de yaptığı gibi, karşısındakini de gülmesinin içine alana dek ağzı paçadır nah böyle, lostra suratlı kerata!

— Kardeşim bu miniler deli ediyor adamı, diye sürdürdü gülmesini Tacettin masasının başında, fitil gibiydi gene, bu kadın da öyle minisini giyiyor ki, ne yana baksan iki bacağının arasını görüyorsun. Ben de eteklerini örtüyordum. Ha ha hah!

— Amma da kırmızı bir kadın, dedim ben de gülerek tabii, kırmızı bir körük!

— Kırmızı bir körük mü, ha ha ha! Gülmesini çoğaltıyor, yayıyordu giderek.

— Enfes bir parça, diye girişti m hoşuna gittiğini görünce. Aslında pek de öyle düşünmüyordum ya, inandırmak için üst üste "Enfes bir parça" diye söyleniyordum. Bunları söylerken, böyle konuşanların yaptığınca sarsak sarsak kaşımı gözümü kaldırıp indiriyor, el kol hareketleriyle besliyordum düşüncemi.

— Tanımıyor muydun yoksa Gülizar'ı, Gülizar Tekbasar'dı?

— Yoo tanımıyordum, nereden tanıyayım, yazardan başka da her şeye benziyor, amma da tip ha!

— Ne tipi arıyorsun yahu, yazarın tipi mi olurmuş?

— Ne bileyim olur ya biraz! Buna konsomatris desen olur, kuru temizleyici metresi desen olur, trikotajcı kız desen olur da, romancı?

— Ha ha ha! Romancının ayrı bir tipi olur mu yahu, yazarı da, tipini de biz yaratırız, biz! İstersek trikotajcı kızı yazar yaparız, hem de işçi sınıfından bir yazar yaratmış oluruz, hah hah hah! Biz istersek "odundan bile" yazar çıkarırız odundan! Ha ha ha! Durmaksızın gülüyorduk artık, konuşmalarımızın fon müziği olmuştu kahkahalar:

— Kardeşim istersek "her mahalleye" bir yazar ha! Eleştirmensin, gücünü bil. Yazarı da okuru da biz yaratırız unutma. Alçakgönüllü olmayacaksın, bak bana!..

Tuttuğunu tutacaksın, paçayı kaptırdın mı yandın demektir, alçakgönüllü bir eleştirmenin mesleği sarsıntıda demektir. Tuttuğunda da biraz, bir şeyler olacak ama, büsbütün kof çıkmayacak!..

— Tabii tabii, zaten hangisinde bir şeyler olmaz ki! Hepsi de Abdülhamit'in sol t...ğından düşmüştür mübareklerin!

— Haa, vardır hepsinde bir şeyler, vardır ama onu biz istersek çıkarırız meydana! Dayanırsın üst üste birkaç yazı, kırk kere söylersen olur derler bilirsin, ha ha ha! Karşı çıkan olursa verirsin bir iki gözdağı, azarlarsın. Neden korkacakmışım be! Gazeteler bizim elimizde, ne yapabilirler sana, yaz gitsin! Sen çekingensin, yumuşak davranıyorsun. Hiçbir şey yapamazlar, ne yani yalan söylüyorlar diye kapı kapı dolaşacaklar mı? Yüzlerine bile bakan olmaz! Denemesi bedava! Para geliyor patrona para! Sermaye öyle haindir ki, sermaye bu be! Düdüğün çalarken üfleyeceksin. Bizim yazılar para getiriyor şimdi adamlara anladın mı! Beyin yıkama makinesiyizdir biz. Hangi okur, hangi yazar beyni dayanabilir bizim karşımızda, siler geçersin elinin tersiyle, dümdüz edersin, gün bizim ahbap. Para babaları bile bizim ağzımıza bakıyorlar.

Tacettin'le arkadaşlık etmenin pek hoş bir şey olduğunu düşünmeye başladım. Ben akılcı, bilimsel görüşlüydüm ama onun dedikleri de yabana atılır şeyler değildi. Belki de benden üstün yanı içinde yaşadığı mekanizmayı benden iyi yerine oturtmasından geliyordu. Kendi sosyalistti, ama sosyalist olmayan bir toplumda yaşadığını biliyordu; olamayacağı kadar dürüst olmak da istemiyordu, düşe kapılmıyordu yani. Doğru söylüyordu elbette, yazarı biz yaratırdık, biz olmasak isterse ağzıyla kuş tutsun kimin haberi olacak, nasıl duyuracaktı

kendini?.. Evet iyi bir yazar ne yapar yapar ortaya çıkar denirdi, ama bunun tersi de çok görülmüştü. Eh dayanırsa, direnirse, küsmezse bir gün, belki de öldükten sonra çıkardı ortaya!.. Şu Tacettin'de şeytan tüyü vardı, bir anda kendime güvenimi artırdı ha! Ara sıra masamdakilere ben de böyle cüretkâr, kararlı, garip tavırlar takınmalıyım. Hıh, şu yeni çıkan Sıdıka'ya örneğin! "Yazdıklarımı nasıl buluyorsunuz acaba, yayınlatmaya cesaret edemiyorum" diye gelip giden o esmer çıtı pıtı kızcağıza. Pekâlâ yazıyor işte, ben onu bir tutayım da görsünler bakalım!

— Kitabı üzerine bir inceleme hazırlıyorum senin kırmızı körüğün, dedi Tacettin, yazı masasının sürmesinden bir şişe çıkarırken;

— Bulgar konyağı, çek bi fırt. Pavloviç getirmiş gelirken!

— Bulgar konyağı ha? Çekelim! İçmeye ve gülmeye başladık yeniden

— Kitabını inceleyeceğin yazarlarla hep böyle mi çalışırsın?

— Karıştırma orasını!

— Amma da tip ha!

— Tutturma be adam, ne tipi, anlattık sana, hah hah hah! Kadın kadındır, yazar da olsa kadın olmasını bilecek. Sen yazar deyince o kakavan George Sand'ı ya da o suratsız karıları mı getiriyorsun gözünün önüne?

— Hangi suratsız karıları?

— Türkân'ı örneğin!

— Haa onu mu? Onu da tanımam ki! Ne bilelim kardeşim biz hep erkek yazarlarla uğraştık durduk! O da gelir gider mi sana?

— Kim, Türkân mı? Yok daha da neler, ne yapayım

onu burada; şu dünyada tüylerimi diken diken eden biri varsa o karıdır!

— Onun kitabını da incelemiş miydin yoksa? Ha ha ha!

— Amma da safsın, adını bile anmadım. Bu karı kadar, ukala, kendini beğenmiş, berbat birine daha rastlamadım. Yazı yazmak da bilmez ha! Bir bok bilmez. Arada bir adını vermeden bir laf atarsın böylelerine, alaya alırsın, çeker gider, gitmezse başka formülleri de var işin!

— Ama onun için pek kötü konuşmazlar nedense, bu taraklarda bezi yokmuş derler!

— Ne! Onun mu yokmuş! Huh huh huh! Sen bana sor onu bana, bu taraklarda da bezi yoktur doğru, huh huh huh!

— Nedir arkadaş söylesene biz de gülelim?

— Yoktur doğru, doğru ama neden bilir misin?

— Neden?

— Frijiddir de ondan, huh huh huh!

— Huh huh huh! Peki ama bir kadının kitabını incelemeden nasıl anladın frijid olduğunu ha?

— Bir kez incelemeye başlamıştım hah hah hah! Daha başından anladım, daha başından Huhuh huhu!..

Odayı sanki çift sesli, bir tek insanın kahkahaları doldurdu. Türkân'ı getirdim gözümün önüne. Gerçekten de sinir bir şeydi. Sevimsiz bokun biriydi. Ben de hiç sevmezdim onu. İlk tanıştırılmamızda atıldıydı üstüme: "Siz misiniz o saçma sapan eleştirileri yazan; kuzum neye dayanarak Şahin Bulut'u devrimci diye sürüyorsunuz okurlara. Olacak şey mi, Garaudy bir Alman yazar için şunları demiş, şu halde Bulut da devrimciymiş, nasıl bir yöntem getiriyorsunuz eleştiriye, ayrımında mısınız aca-

ba?" "Tuhaf şey, Şahin Bulut'u beğenmiyorsunuz demek ki?" "Beğenmemek mi! Hah! Sorun bu mu? Edebiyatın ne yana götürüldüğüne parmak basmak istiyorum sadece. Bana ne Şahin Bulut'tan! Nasıl bir edebiyatın gözde tutulduğu sorunu bu. Eleştirinin üzerinde hiçbir denetim olmayışından yararlandığınızı söylüyorum size." "Benim yazdıklarım size uymayabilir, sizin anlayışınız beni bağlamaz!" "Hah, ne kadar da alıngan, dokunulmaz varlıklardır şu eleştirmenlerimiz! Sizin sorunlarınızdan söz açıyorum anlamadınız mı, sizi suçluyorum! Siz ise bir butikten giysi seçen bir burjuva gibi yanıtlıyorsunuz insanı; 'Beğenmezsen beğenme ben bu rengi sevdim alıcam!' Al üstünde paralansın, ama edebiyat sadece senin üstünde paralanacak bir giysi değildir ki?" "Ya ben de sizin düşüncelerinizi doğru bulmuyorsam!" "İlahi, bu dediklerim benim özel düşüncelerim mi ki? Sözlerimi benim sanacak kadar bilimsel görüşün uzağındasınız da nasıl olup sosyalist eleştirmen diye çıkıyorsunuz piyasaya!" "Hanımefendi o kadar biliyorsanız kendiniz başlasanız ya eleştiriye? Ne duruyorsunuz!" "Başlatmazsınız ki! Denemedim değil, işe önce sizlerden başlamak gerekti; suyun başını da siz tutmuşsunuz. Sizleri darıltacak yazıları en ilericiler bile yayınlamıyor. Kişisel deyiveriyorlar işlerine gelmeyince. Sizin kişisel görüşlerinizi de eleştiri diye yutturuyorlar! Biliyorsunuz gazeteler sizin ve sizin gibi düşünenlerin ellerinde. Tezgâhı kurmuşsunuz bir kere, tıkır tıkır işliyor, alan memnun satan memnun, egemen güçlerin edebiyat alanındaki adamları sizlersiniz!" Küfürü basacaktım ya tuttum kendimi, "Hanımefendi" dedim, "öyleyse koşullar henüz size sıranın gelmediğini belirliyor, boşuna öfkelenmeyin, keskin sirke küpüne zarardır! Siz de sıranızı bekleyin!" "Eh işte bunda haklısınız" dedi, küçümseyici bir

gülüşle, "yalnız şunu yerine koymalısınız, sizler hep karıştırırsınız çünkü: Karşısında olduğum kişiler değil, siz, Ahmet, Fatmalar değil, bir anlayış, bir dünya görüşü. Beni başka türlü tarif etmeye kalkmayın!" Hıh, orospu dedim içimden, kimsin sen de seni tarif edecekmişim! Bizim Kadri'yle sevişirken iyiydi! O kadar namusluysan çıkıp bağırsana "Kocamı boynuzladım!" diye. Hıh! Bizim Kaya ordaydı hikâyeci, kulağıma eğildi "Aldırma abi" dedi, "görmüyor musun 'bana atla' demek istiyor!"

Tacettin'e onu tanıdığımı söylemedim, ama ondan, böyle alçaltıcı bir dille söz ettikçe hoşuma gidiyordu. Doğruydu, bir kadın kadınlığını bilmeliydi, ben ona 'hanımefendi' diye hitap ediyordum, o bana 'egemen güçler' diye sesleniyordu, rezil karı! Bir yandan da içimden bir ses, işi böyle kolayından alan, sıradan bir adam olmaktan kaçınmamı söylüyordu, ama o an, kahkahalarımızın, konyağın da verdiği yeni arkadaşlığımızın tadı bu vicdanlı sesi bastırıyor, odayı kimden çıktığını ayırt edemediğim konuşmalar dolduruyordu:

— Onun ne mal olduğunu sen bana sor bana.
— Dur bakalım biraz da biz inceleyelim.
— Kırmızı bir körük ha!
— Bizim Kadri var ya!..
— Marsık karı.
— Kerime Nadir'in bir gömlek üstü der, tıkarsın yolunu.
— İstersen yeni bir Tolstoy dersin.
— Kaşalot!
— Bir eleştiri de benden!
— Önüne gelenden de aşırıyor ufak ufak ha seninki?
— Helal ama karıya helal olsun valla!
— Benden de olsun! Kaparozlasın, helal!

— Hangi Türk edebiyatı? Yüz yıl sonra ne sen varsın ne ben.

— Biz yaşatırız istersek biz!

— Hepsini 'kubura kubura kubura'...

Sonunda çıkardım biletleri cebimden, "Öbür gün uçuyoruz arkadaş, biletleri bu sabah gönderdiler, işler tamam" diye uzattım Tacettin'e. "Söylesene yahu, söylesene, söylesene?" diyerekten çarpılmış gibi fırladı ayağa, evirip çeviriyordu biletleri, "Ha ha ha ha, bol votka bol havyar bol kadın ha!" diye hiç kesmediği gülmesini kızıştırıyordu. Ayrılırken Pavloviç'in armağanı olan şişeyi dikti başına... Tacettin'le arkadaşlık çok hoş ama zor bir işti, gülmekten yorgun düşüyordu adam...

II

Salon dopdolu. Her ülkeden çağırılmış yüzlerce delege var. Tacettin'le geldiğimiz günden bu yana yiyor içiyor, konuşuyoruz. Şimdi gene bir konuşma yapacak o. Nasıl da sevip sayıyorlar bizi buralarda. Kendi topraklarımızda bile bu denli tutmazlar bizi. Tabii burda da Tacettin bizi ikinci plana itiverdi, sevdiriverdi kendini alçak! Bunların da aklına şaşayım! Hadi bizim toplum daha sosyalizme geçmemiş, Tacettin gibilerine daha bir yakınlık duyuyorlardı, bir duygusal şartlanmayla yanaşıyorlar bilinçsizce ona, ama size ne oluyor be adamlar? Ben varken? Ben burada dururken, onca akılsal, bilimsel bir tavırla sizin rejime çok daha yakın dururken, size ne oluyor, ne akla hizmet bağrınıza basıyorsunuz bu herifi? Sonunda yakaladım, çözdüm bu sorunun içyüzünü: Birini kötülerken de överken de asıl ruhunu ele vermiyor Tacettin. Durmaksızın tatlı, güleç bir hava estiriyor. Gülmesiyle konuşmasını üst üste denk düşürüyor. Birine ötekini tamamlatıyor. Yalansız, kara bir niyeti olmadan, içinden geldiğince konuşan, temiz bir adam duygusunu uyandırıyor. Otantik bir adam, azıcık meczup sanki. Böyle bir has adama canını veriyor herkes. Nedeni bu işte. O coşkun sevginin.

Bense ezberledim söyleyeceklerini, takınacağı tavrı, gülüşünün ince hilekâr tizlerini ve peslerini... Her yerde aynı biçimde söze giriyor: "Ben bir duygu adamıyım" diyor. Bu özrünü mertçe ortaya koymuş oluyor; artık ne

derse desin kimse karşı çıkamayacak ona. Vay canına! "Ben bir bilim adamıyım, sosyalistim de, eleştirmenliğim de var biliyorsunuz, şuyum buyum ama her şeyden önce bir duygu adamıyım. Bir robot, bir makine değilim ben. Söylediklerim söyleyeceklerim, her şeyden önce bir insanın sözleri..." Çılgınca alkışlamaya başlıyorlar. Bense kulaklarımı tıkayıp şiir okumaya koyuluyorum umutsuzluğumu yenmek için:

Kışlık sarayda Kerensky
Smolny'de sovyetler ve Lenin
Sokakta karanlık, kar, rüzgâr ve onlar
Ve onlar biliyorlar ki, o, "Dün erkendi, yarın geç,
Vakit tamam, bugün" dedi,

Ve onlar, "anladık bildik" dediler
ve onlar hiçbir zaman bildiklerini
Böyle müthiş ve mükemmel bilmediler...

Eeee, yetti artık birader, on beş gündür dinliyorum bu adamı. Hep kendi hempalarını kabul ettirme tutkusu... Kürsüde de aynı: Meyhanelerde birlikte içtiklerinden sevgiyle söz açıyor, sevmediklerini de bir iki katakoftiyle geçiştiriveriyor. Benim tuttuğum bir arkadaşıma da gözümün önünde morfin attı dün; burnu büyüdü, şımardı çok artık, sallamıyor beni de! Delegeler çeviriden izliyorlar konuşmaları. İlerde oturan bir siyahi bana bakarak gülümsüyor; oh! Belki de alay ediyor Tacettin'le... Eliyle havayı çevirerek bir şeyler sormak istiyor, ama ne olduğunu anlayamıyorum, kaldırıp indiriyorum omuzlarımı yanıt olarak. Belki de anlıyorlar ne mal olduğumuzu diye düşünüyorum, anlıyorlar da edep gösteriyorlar!.. Sesi kesik bir televizyon ekranındaki adamı dinler

gibi izliyorum Tacettin'i: ağzını açıp kapıyor durmadan, su içiyor, gülüyor gülüyor, başkaları da gülüyor onunla birlikte sonunda. Öksürüyor, yeniden sıvanıyor konuşmaya, hiç açmıyorum ses düğmesini, ne derse desin...

Rüzgârın karın ve karanlığın altında manzara
Ve limanda üç bacalı Aurora
Ateş açtı kışlık saray
Al yanaklı yünkerlerle sarışın şişman ruspular
Tesviyeci Topal Sergey:
"Hey gidi dünya, dedi, hey!
Kerensky kalmış kimlere!"
Ve topal bacağının üstünden yere düştü...

Yüksek camlardan dışarısı görünüyor, orayı seyrediyorum, Kızılmeydan'ı. Moskova'nın göbeği burası, büyük ekim devrimiyle açılmış bir alan. Bütün dünyanın, insanlığın kurtuluşuna açılmış ilk umut alanı. 1918'de Lenin'in kızıl askerlerle birlikte, törenle ant içtiği yer burası... Gülüyor gene Tacettin, gözleri fırdır fıldır, ses kapalıyken görüntü nasıl da fosluyor... 1918'in uğultusu kesiyor soluğunu adamın, 1918: "... Kardı kıştı, soğuk ciğerleri deliyordu, Lenin işte şuradaydı, kızıl taburları selamlıyordu, kasketini yumruk gibi tutuyor sol elinde. Kızıl savaşçıların çizmeleri, postalları su çekiyordu, kaputları yamalıydı, alay bandosu 'Sovyet egemenliği için savaş' marşını çalıyordu. Savaş kesimlerine doğru ilerliyordu boz kaputlar, delik postallarla devrimciler, kendileri için savaştıklarını iyice bilen devrimciler..." diye geçmişti bu alan tarihe...

Tacettin'in sesi doluyor kulağıma: "... bizim yazarımız Gülizar'dır. Gülizar Tekbasar'dır. Çağıracaksanız onu ça-

ğırın ülkenize, çevirecekseniz onu çevirin edebiyatınıza. Siz tutmuş Türkân Seymen'i soruyorsunuz bana..." Duraksıyor bir an, toparlıyor sesini hemen gülmesinin eşliğinde son sözü çıkarıyor ağzından, "Türkân diye bir 'kadın yazar' da vardır, ama o bize hâlâ iki bacağının arasını göstermekle meşgul!" İniyor kürsüden. Alkışlıyorlar, iriyarı, babacan, al yanaklı bir adam kucaklıyor öpüyor yanaklarından. "Yoldaş Taci" diye sarıyorlar çevresini... Fethetti buraları da keriz! İçim sızlıyor, yokluyorum yüreğimi: Kıskançlık değil bu, biliyorum iyice değil, olsa olsa Kızılmeydan'ı koruma içgüdüsü, buraları da tongaya düşürür ürküntüsü, tapon bir herif bu biliyorum artık, görmek konuşmak bile istemiyorum onu, kalkıyorum. Yanıma geliyor: "Nasıldım?" diye soruyor arsız arsız, ağzı paça olmuş. "Bilmem ama arkadaş, biraz insafsız değil miydin?" diyorum. "Ohooo! Amma da bönsün sen yahu!" diyor, "Anlasınlar işte, bize karşı gelenin kaderinin ne olduğu anlaşılmalı. Ha? Ha ha hah!" Ellerini ovuştura ovuştura püskürtüyor gülmesini yüzüme: "Şimdi bu enayiler," diyor, "Türkân'ı bırakır Gülizar'dan kitap isterler. Gülizar da çakar bu işi benim kıvırdığımı, ondan sonra da bizim işler tamamdır, ha hah hah!"

Yürüyorum, Kızılmeydan'a doğru. Hava buz gibi. İçime içime çekiyorum soğuğu. Yok kıskanmak değil bu, onun kadar değilim ben, yetişemem ona, istemem. Ondan arınmanın, bu lekeden aklanmanın bir yolu olmalı. Bu lekeden arınmanın bir yolu günah çıkarmak diye düşünüyorum, günah çıkarmak, özeleştiri yapmak. Nasıl ama?

Kızılmeydan'ı adımlarken soruyorum kendime durmadan: Ekim Devrimi'ni yapan o adamlar da bizim gibi

miydiler? Ve dilimden düşmüyor Topal Sergey, Tesviyeci topal Sergey:

Hey gidi dünya! dedi, hey!
Kerensky kalmış kimlere!
Ve topal bacağının üstünden yere düştü...

1974

Bunak

I

Tepeden dimdik vurmuştu güneş. Toprak kireçsi bir deniz gibi kamaşıyordu altında. Işık birikintilerinden sıçrayan sedefli kovukları kazma kürek sesleri dolduruyordu. Beş on kişi vardılar: Yamalarının yırtıklarının arasından sızan güneş, gövdelerini anlaşılmaz biçimlerle damgalamıştı. Üçü beşi toprağı bellemişlerdi, dördü beşi bu yana akıtmaya çalışıyordu suyu; suyun yerini değiştirmek istiyorlar, şurasından burasından çekiştiriyorlardı. Ne yapacağını bilemeden kıvrılıp bükülen su, umulmaz yerlerde dirsekler çeviriyor, dördün beşin açtığı arklardan, yarık ve çatlaklardan derinlere doğru yitip gidiyor, ardından, artık yok olduğuna inanılan bir anda, beklenmeyen bir yerden patlayıp gürültüyle güneşe doğru dökülüyordu. Beşi onu hızla, yeni patlayan suya doğru koşuyor, önünü ardını açarak, besleyerek yeni yataklara, yeni alanlara çekiyorlardı suyu. Toprağa yatırılmış uçsuz bucaksız bir ağaçtı su. Almış başını gidiyordu. Görünürde kökü yoktu. Derinlerde, belki ulaşılmaz derinliklerdeydi kök. Birkaçı kürreklerine yaslanıp doğruldular. Gençten, sarkık bıyıklı, esmerdiler. Omuz omuza verip yeni fışkıran filizlere dalarak umutla türkü

mırıldandılar. Oğlum da aralarındaydı; belden yukarısı çıplaktı, boylu boyunca yere uzanmış toprağı dinliyordu. Ne yapıyorsunuz böyle, hani sana taksitle aldığım spor ceketin, demeye kalmadı, her yanıyla attan taşmış bir bey geldi. At mı desem tank mı? Oturmuş muydu desem ayakta mıydı? Belli değildi. Çok büyük ve çok yükseklerdeydi. İnsana yakın değildi. Diz kırmış, bağdaş kurmuş, kımıldamadan oğlumları seyreden, onlar oraya buraya koşuştukça, az ötelerine seğirtip çöken ve ne düşündüğü belli olmayan onun-binin üzerine dalga dalga gülümsedi, torbasına ellerini daldırıp altın ve gümüşten konfetiler serpti. Onu-bini toplandılar, gerildiler, güneşte yıkanan altınlara baktılar... Bey, sağ elinin işaretparmağıyla adını anmadan oğlumu gösteriyordu. Parmağında gözleri kör edecek bir taş yanıyordu. Onu-bini büyülenmişçesine doğruldular, hâlâ ses almaya durmuş oğlumu topraktan kopardılar, sürdüler götürdüler. Ayak parmaklarıyla yere kıpkırmızı yollar açarak uzaklaştı oğlum. Yollar dal budak salarak suya karıştı. Oğlum uzaklaştıkça damgalı körpe sırtının ortasında güneş al bir nokta kadar kaldı. O zaman kararda gök, yerle arasına demirden bir bulut çöreklendi, göz gözü görmez oldu... Uyanmışım. Parmağımı yokladım, duruyor. İyi ki vermemişim pırlantımı oğluma, iyi ki! Tövbe estağfurullah ne biçim rüyaydı bu, hayırlara, iyiliklere gitsin! Hayırlara, iyiliklere! Hayırlara, iyiliklere!..

Ben dememiş miydim ha? Dememiş miydim? Bir bir çıktı dediklerim, bir bir! Hani, gerillaya gidecem, dediydi de, Güney Amerika'ya, kimmiş o gerilla, seni benden alacak, gitme, ölür kalırsın daha yollarda, paşa oğlusun sen, değilsin alışkın metanete, fetanete, fütuhata, zira zaifsin ve naifsindir, fıtreten, fetretten dolayı, dememiş miydim. Dinlemezdi ki beni. Hep o Kürt yüzünden: Düşük bıyıklı kara kıllı oğlan vardı ya hani, o girdi kanına oğlumun, nerdeyse yiyordu başını da, kendi başını yiyesice, yedi ya zaten, temizlediler onu. Şimdi komalardaymış oğlum, ağzı var dili yokmuş, kendileri çözeceklermiş dilini... Oh olsun o kuyrukluya da: Bırakmadılar yanına evden çıkıp da sokağa attığında canını, "Teslim ol!" dediklerinde, o da "Teslimim, teslimim!" diye söz dinlediğinde, döndüre döndüre kurşunladılar onu da arslanlarım, erkek doğurmuş anaları onları... Bunca yıldır karılığı etmişimdir asker, böyle şey görmemişimdir: Bir cazibe katılmış maharetlerine bildiğim ellerin, yere yıkılamıyordu uçmaktan kuyruğu Kürtün kurşunlarının, kendisine yaptırılan bir ölüm şöleni, benim haberim yokken konulmuş kanuni esasimize, bir saygı duruşu maddesi, bir ruh tokluğu dersi, bir valsi ölümün... Bambaşka bizim gençliğimizden, gençliğimiz ki dillenmişimdir sonsuz ve uzun dekoltelerin valsiyle, saraylarımızda bir yüzbaşı karısıyken bile, zamanın ünlü kollarında kavalyemin uçamazdım böylesine. "Muhbirim kim, muhbirim kim!" diye vasiyette bulundu dönen canı, bir kişi sanaraktan muhbirini temizlenmesi kolay ha ha hay!! Koca bir Türk milleti var o muhbirin arkasında, ben varım ben ayol!..

İşte asi bir dik başın genç sonu, dedim, cezasını bulmuş cesedi tekmeleyen çizmelere, geldiklerinde artık sedye-

lerle yaralı oğlumu götürmeye, çıktı işte rüyam, dedim, demek ki buna çıktı, keşke taş doğuraydım bu oğlanı doğuracağıma, dedim; rezil rüsvay etti beni bütün muhitime, ehbablarıma, ehbablarıma ki, paşazadelerdir hepsi de, sarayzadeler bir de nasıl bakacağım yüzlerine nasıl yarınki kabul günümde... Gene de işte, köpekler ana olmasın, ciğerimin başı sızladı başı, oğlum için de Kürt için de, ne olsa can onun ki de... Yüreğim bir yandıydı zaten duyunca sarıldığını ordumuz tarafından, inanamadım kulaklarıma bir an, bu ne şerefli bir gündü ki, sarıyorlardı oğlumu ve sayıyorlardı adını, "Burası Türkiye Radyoları"ndan... Ne de olsa vurmazlar, diyordum, paşa oğludur o, konduğu konakta, bittiği tevektedir, bulaşmıştır kendilerine bağı göbekle askerlik, askerden olma bir milletizdir çünkü, tepeden tırnağa, şimali garbiden, şarkiyle güneye, karış karış şaha kalkmış bir toprağın asker karısı bir milletiyizdir. 138 çocuklu padişahlarımızdan kalma, hüdavendigâr oğlu Yıldırım Beyazıt'tan bu yana yetmiş sancaklık yeri "Türk eşkıyasından" fetheden, altı yüz hutbesi okunan ve üç kardeşini bir senede ahirete yollayıp dört bir yandan saldıran kâfirlere Çelebi Mehmet Han, aman vermeyip iki yüz altmış hutbesi okunanların torunlarıyızdır biz, dedim, siz bizi tanımıyorsunuz herhalde, almaya geldiklerinde beni, paşa karısıyımdır ben, bu da ablasıdır oğlumun, kızım: Ağlamaktadır ahu gözleriyle milliyetçi demokratiklik duyguları içinde, kırk yaşlarında paşaya yakışır bir mahdumesidir, verebilirim ancak onu da bir askere, hayırlı bir evlattır çünkü, bırakıp gitmemiştir beni gerillaya, emekli aylığımı almak, bina vergisini vermek, emlak beyannamesi doldurmak için ben yürüyemediğimden... Esasen tanıyorlarmış bizleri, pırlant elimi uzattım öptürdüm, kocamın maiyeti bir vakitler, eh

köpeğin hatırı yoksa sahibinin olur, rica ettiler boruyla konuşturmaya beni ki teslim olsun oğlum... Nasıl nasıl! Nasıl olmazmış teslim, dedim, çıkmaz asla anasının sözünden, paşa öldüğünden bu yana o gün bu gün çıkmamışımdır sokağa dizlerim uyanmıyor artık, dedim, saygıyla dinlediler, samur kürkümü verdiler omuzlarıma, koltuklarıma girdiler, makam arabasını bekletirlermiş aşağıda, aldılar götürdüler...

II

Zifiri karanlık ucundan ucundan erimeye koyuldu. Su, oğlumun gittiği yere saçak attı, in cin yok boşlukta, suya girip çıktıkça pembeleşen aydınlık ve ben. Birden karşıdan bir alay göründü, deniz gibi insan, omuzlarında koskoca demir bir kafes taşımaktalar. İçindeki seçilmiyor. Su var aramızda. Oğlumun, oğlumun götürüldüğü uca doğru gittikçe kalınlaşan gövdesini yere kazıyarak, gittikçe koyu kırmızıya dönüşerek akıyor su. Fokurtusu karşıdan gelen sesleri duyurmuyor, yarabbim, diyorum, yeri göğü yaratan tanrım, izin ver bana da kim olduklarını, ne istediklerini bileyim. Kollarımı karşıya kafesin geldiği yana uzatıp gözlerimi kapatıyorum, vecd içinde ayetülkürsüyü okuyorum. Aralıyorum ki gözlerimi, su aralanıp geçit vermiş. Bata çıka ilerliyorum yarıktan, elimde asam iki yanımda homurtuyla geçmemi bekliyor su, ben geçer geçmez de kapanıyor. Kafese yaklaşıyorum ve iriyarı, koca kuşaklı, tek gözlü, baldırı çıplak güllabici Pomağı tanıyorum. Rahmetli babamın anlattığı Yıldırım Beyazıt Bimarhanesi'ndeki eli sopalı son güllabici bu. Babacığım, yeri cennet olsun sık sık ziyarete gidermiş tımarhaneyi, –tef-

tişe tabii– orada da ölmüş. Ondan sonra tedavi artık yeni usullerle başlamış tımarhanelerde. Güllabici, sopayı kafesin dibinde kımıltısızca yatan bir adama indiriyor durmadan. Sultan Murat cinnet getirmiş, diyor biri. Cinnet sözünü edeni, kıllı kalın bir kol çekip alıyor kafese, yerde yatanı kafesin tepesinden ötelere doğru fırlatıyor, adamın gövdesi bir süre gökyüzünde yırtık bir yastık kılıfı gibi yalpalanıyor ve geride yükselmiş insan kulelerinden birinin üzerine düşüyor. Deli, cinnet, mecnun kelimelerini yasak etti Sultan Hamit, diyorlar. Sultan Hamit nerede, ben neredeyim, o devirde mi yaşıyorum, burası Türkiye değil mi yoksa? Cumhuriyet ilan edilmedi miydi, diyorum, sonra birden kafesin içinden Atatürk'ümüzü tanıyorum, edildi edildi, diyerek şakır şakır göbek atarak süzülüveriyorum kafesin içerisine. Kollarına alıyor Ata'mız beni, kim bu taze, yüzbaşı Selahattin'in hanımı paşam, bir vals çalsın, dönüyoruz, ayaklarım yerde bir şeylere takılarak dönüyoruz, öyle mutluyuz ki, gözlerimizi birbirimizden ayırıp ayağımıza takılanın ne olduğuna bakamıyoruz... Uyuyakalmışım gene... Elimi yokluyorum... Pırlantım yerinde duruyor... Hayırlara iyiliklere, bir hoşuma gitmeyecek şeyden bir hoşuma gidecek şey çıkacak olmalı. Sabitanım'a tabir ettireyim bu rüyayı, belki de paşanın aylığına, bizlere yani, orduya zam var.

Yolda bir hayli sohbette bulunduk maiyetim erkânıyla, anlattım onlara: Efendim, babasından kalma İngiliz postallarını aldıydı, her geçen gün kinimizden biraz daha eksiltir bekleyemem, dediydi, gringolar mı neylerle çarpışmaya gittiydi, nasılsa gidememiş, yolda Kürt kandırmış olacak oğlumu, önce öz vatanımızdaki conileri temizleyelim, derdi Kürt çünkü... Bir de kız kaçırmış dediler oğlum, para da çalmış, deyince beynimden vurulmuşa döndüm, nasıl olur, bir düşündüm ve isyanımı ettim, hayır hayır, onurumuzla, benim ve paşanın onuruyla oynanıyor, o kadar da değil, bir galatı hissi içinde bulunmaktasınız, dedim. Oğlumu tanırım ben, ele avuca sığmaz, baş eğmez bir çocuktur amma hakkaniyetlidir. Onda bütün bir milletimiz derunundaki tortudan dolaşır, insanlık tarihinde ender görülen diğerkâmlık, seleklik vardır. Diğerkâm, diğerkâm!.. Bu sözcüğü ne zaman söylesem gözlerim yaşarır. Öylesine özlemişimdir; bir anı, bir vasiyet gibidir "diğerkâm" oğlum gibidir, oğlum değildir benbenci, tamahında değildir dünyanın, ne bana benzer ne ablasına, belki de bir meczuptur oğlum, bir ermiş kadar tamahsızdır. Dedim ya, diğerkâm, diğerkâm ve ağladım doya doya, teskin ettiler beni. Durdurarak arabayı limon kolonyası aldırdı yüzbaşı bir bakkaldan, Pereja. Dökündüm ve kokladım... Bir günden bir güne daha şuncacık bebekken bile, baba at al, ana top al, dememiştir, tek bir kez işte o gün evden çıkarken, pırlanta yüzüğünü ver bana, dediydi, gel ilk kez dünyaya yarayacak bir iş yap, gidiyorum, başım sıkışacak, ölebilirim. Ölmem önemli de değil, verdiğim örnek birkaç kişiyi değiştirecek, devrimi hızlandıracak olduktan sonra... Böyle abuk sabuk laflar ettiydi. Terbiyesiz, ilk kez dünyaya yarayacak bir iş yapayımmış, dünyaya sizi getirmekle, bakıp büyütmekle zaten vazifemizi yap-

madık mı biz, aklına şaşayım a deli oğlum, dedimdi, iki üç kişiyi değiştireceksin diye pırlantımı verir miyim ben adama, iki üç kişiyle olur mu bu iş, hem sen ne çabuk adam oldun da Amerikalı öldürmeye kalktın, dediydim; daha dün çükünle oynarken yakaladıydım seni, ne çabuk unutuldu o günler, sünnet yerinin az altında izi hâlâ bellidir cezamın, dediydim. Kara gözlerini iri iri açtıydı, bembeyaz dişlerini göstererek güldüydü. Onu öyle hangi kız görse tutulur, onun olmak isterdi. O kadar güzeldi, asildi de, yüzümün ortasına bir tükürük fırlatıp gittiydi... Ama kız kaçırmış olamaz, para çalamaz benim oğlum, dedim ya: Meczuptur kısmen, kısmen de gafil. Ah ben onu adam etmesini bilirdim ya, Tiryak Faruk'la, bu usulle bütün meczupluk yok olur: Bilir misiniz bu iş için Tiryak Faruk'u temmuz ayında avlayacaksınız. Kalın kösele esvaplar giyip her taraflarınızı sıkı sıkı örteceksiniz, sade gözlerinizi açık bırakacaksınız, uzun coplarınızın ucuna keçe bağlayacaksınız, kolay değil evet ama, şu çektiklerimizin yanında solda sıfır kalır. Bu çocukların hepsi de iyi olacak bu yolla... Dua okuyup tekbir getireceksiniz, fatihadan sonra yılanları doğrayacaksınız, derilerini soyacaksınız, size kolay bile gelir bu iş! Alt yanı hayvan bu doğradığınız. Temizce yıkayacaksınız, tuzlayıp sırlı küplere doldurup kuvvetli ateş üzerinde kaynatacaksınız, biraz uzun sürecek ama, çocuklarla uğraşacağınıza, üç saat kaynatacaksınız, köpük tutacak yılanın suyu, köpüklerin üstü de sarı bir yağ tutacak, ondan sonra kepçe ile beş okka yılan yağına beş okka zeytinyağı karıştıracaksınız ve şişelere dolduracaksınız. Yılan yağı misk gibi de kokarmış, ben kokladım, rahmetli babam anlatırdı. Hekimler bundan meczupları kurtaracak ilacı yaptıktan gayrı, yılanlar sinilere bastırılırmış. Artanını fakir fukara alırmış, hademeler üze-

rine ekmek doğrayıp yerler, derdi. Lezzetine doyum olmazmış, ben yemedim ama babam yemiş. Yılanların derilerini, bağırsaklarını, ciğerlerini, yumurtalarını da küpler içerisinde tuzlarsınız, satarsınız. Eskiden Frenk balyozlarına satarlarmış, derdi babam, artık siz kime satarsınız bilmem, ama bu çoluk çocukla uğraşacağınıza diyil mi? O gün oğlum gidince ev bir serpildiydi, perdeler uçuştuydu, bir oh dediydik. Kızım: Bırak gitsin anne, başımıza bir bela getirecek bu oğlan, dediydi... Pırlantım yüzgörümlüğümdür. Temelli kızımla kaldık, ben, kızım, kapıcı. Kapıcı, kızım, ben, böylece dertleştik yanımda oturan yağız delikanlıyla. Tıpkı rahmetli paşanın azameti gibi oturuşu, vakur ve kurnaz, vatanı kurtarmaya... Evet evet siz bir galatı hissi içindesiniz, dedim delikanlıya, kimiz biz? Anası kimdir oğlumun, yani ben; bir bir anlattım: Kim bu taze? Yüzbaşı Selahattin'in hanımı paşam, bir vals, başınız mı döndü? Siz de benim başımı döndürdünüz. Daha sıkı sarılın bana, balkona çıkalım, düşmezsiniz, yaslanın omzuma, billur boynunuzda yakamozlansın gece. Hiçbir kadının işitemeyeceği sihirli sözler... Ha ha hay! Her kadının geçmişinde küçük bir sır yatar, her erkeğin geçmişinde küçük bir ayıp. Benim oğlum ki, işte o saray gecelerinin şaşaasıyla büyülenmiş, benim oğlum ki masallarda mesellerde hep o geçmişin tantanasıyla debdebelenmiş, böbürlenmiştir anasıyla on beşine dek, akil baliğ olur olmaz "yeter" diye bağırmıştır o anasına, anlatma bu soysuzlukları bana, o gün bugün temelli betere uğramıştır, hainane ve kıskançane bakışları yoktur diyemem dünyaya karşı, nasıl desem, sanki yaşadığından utanır gibi... Ama nasıl olur da para çalar, kasa soyar, kız kaçırır. Asla asla asla, dedim. Nasıl olur da bir berat gecesi ciması, ya da bir aydaşık gibi uğursuzlanır bu çocuk. Aile-

sine, vatanına ve Amerika'ya karşı ki dünyasına demektir, yarısı Amerika, dünyasına, kendi dünyasına lanetler, kargışlar taşıyan bir çocuk, getireceğine yeni bir nur, bir ana olarak, bir memleket olarak bizi bu çocuktan utandırmayı mı yazdın tanrım. Biraz da hepimizin sayılan bir çocuktan... Siz aslen nerelisiniz, diye sordum, gözüm ısırıyor sizi bir yerlerden... Yüzün gözün çıban içinde yavrum, Kürt müsün? Kürt ama hain değil, masum, büyüklerinin sözünü dinleyen bir Türk artık. Ah tanrım, neden bana da öyle bir oğul vermedin, yoksa bütün ömrümce nöbetçisi olduğum sırrımın, o bir tek saate sığan ve bütün bir ömür boyunca gizlenen ağır bir taş yığını gibi boynuma sarılı bir ipin ucundaki o taşın kefareti midir? Anaların babaların günahını çekerse çocuklar, doğru mu, hak mı, diye yeniden gözyaşı döktüm kendi kendime. Çünkü ne kadar saklasan çocuk o sırrın kendini değil zarını, rengini, pullarını, dökülen ya da bir çiçeği bir vazoya koyarken bakışlardaki saklı ağlamayı sezmiştir, ürpermiştir mutlaka. Annem zambaklara bir zambağa bakar gibi değil, bir gizli duyguya bakar gibi baktı, demiştir içinden sezmiştir, sezmiştir mutlaka günahımı, sezmiş ve gerillaya onun için gitmiştir, onun için hırçındır... Ama o geceye, bir hayat boyu hatırasıyla için için övündüğüm o geceye, bir imparatorluğun altın suyuna batmış her şeyiyle üstümüzde kubbeleştiği o saray valslerine, o hiçbir kadının hiçbir kimselerden işitmemiştir sözlerine, o düşmanları topyekûn tirilletmiş kükrek gökgözlerin sindiği buyruğa benim diyen hangi kadın, hangi yüzbaşı Selahattin'in hanımı dayanabilirdi ki a oğul, dedim? A çılgın, a evlat kaçağı neyine güveniyorsun da yollanıyorsun gerillaya, kim var ardında, av kaldıranların mı, Kürt mü, Kürte mi güveniyorsun? Kuyruğuyla mı dövüşecek Kürt? Yakışır mı

sana acizden, güçsüzden yana olmak, sana mı düştü şu koca dünyada diğerkâm olmak? Dişliden, kimin borusu ötüyorsa ondan yana olsana! Öyle olmasan bile hileyle, şerle, ikiyüzlülükle yürütsene işini, unuttun mu bunca atasözümüzü: Dereyi geçene kadar ayıya dayı, akıllı sözünü deliye söyletir, dememişler mi onlar? Paran yok, cephanen yok, adamın yok, evin yok, sırtını ya dağa ya beye vereceksin, dememişler mi? Sen Kürtü mü aldın ardına a ayran geven oğlum, benim pırlantıma mı güveniyorsun da Amerikalı öldürmeye çıkıyorsun dağlara? Dışarının dostu gelesiye içerdeki düşman erişir, dememişler mi? Sen ki soyu sopu belli bir kişizadesin, adın büyüktür, sanın büyüktür, ne bellettik okullarda: Senin adın gayet büyük, senin adın Türktür Türk, demedik miydi cahil... Ordusuna güvenirmiş, halkına güvenirmiş, Atatürk de böyle bir günde çıkmışmış Samsun'a, o da canını düşünmemişmiş!.. A ha haay! Güleyim bari, öyle mi belledinizdi siz Ata'yı, başı kesik tavuk gibi ortalığa durdu mu sandınız, bana sorun siz onu bana, yedi baharın yoğurdunu yemişimdir, ben bilirim onu ben. Ha ha Haaay! Ortada fol yok yumurta yokken vatan kurtarmayı aklına yelken etti de canını sokağa mı attı belleditiniz. Canından bezdi de padişahın yüzüne karşı mı çıktı sandınız. Can korumakla taşınır a yazısızım, deliye geçit yoklatmadan adım mı atardı Ata'mız. Onun günü senin günün gibi miydi... Sanki şimdi düşman böğrüne dayamış hançerini, tavuklarımızı, ineklerimizi almış sanki, samanlarımıza el koymuş sanki. Ayol düşman bugün kendi eliyle ekmeklik buğdayını gönderiyor sana, düşman düşman olmaktan çıktı, nereye gidiyorsun sen, dön bi baksana bana, canavarı ormandan açlık çıkarır, bugün hangi aç senin ardından gelecek göstersene, hangi osuruk akıllı savaşa girecek sırf vatan aş-

kına! Ata'mız böyle mi girdi savaşa sandınız siz, sizi aldatmış öyle diyenler a oğlum, özenmeyle hacı olunur mu, kalacaksınız mahşer tilkisi gibi meydanda, turp sıkayım akıllarınıza, dedim. Dedim ama, cahile söz yetmez ki yavrum, dedim, yanım sıra vakur çizmeleri yeni boyalı oturuyora, konuşmamak için emir almışsın yiğidim, bu yolları biz de geçtik hiç inkâr etme, için içini yese de açamazsın ağzını, ama meraklanma benden laf çıkmaz. İzin mi istersin, şöyle daha iyi bir yere nakil mi, tebdili hava mı? Sultan Reşasettin'in gelini ehbabımdır. Gelir her kabul günüme öpmeye elimi. Kızını vermek istemiştir bu hayırsız oğluma, ama benim gözüm tutmaz o kızı hiç. Konuşmasan da olur yavrum. Askerlik soylu ve bir yüce iştir, paşa derdi ki: Askerliğin işine fakirin kışına dayanılmaz. Benim gözüm de kimde bilir misin, yeşil ceylan gözlü bir prenses vardı ya, şu kovulan hanedanın en küçüğü canım!.. Dur bakalım gene de söyleyene bakma söyletene bak, derler... Hava da ne güzelmiş bugün böyle a yavrum, askerlik yapılacak gün değilmiş ya... Paşa derdi ki: Askerden gelen kırk gün havaya kırk gün tavaya...

III

Ufuktan kapkara bir yel koptu, bu yana doğru dikildi, daha kendi vurmadan kokusu dolandı demir parmaklıklara. Genzim yanmaya başladı. Ata'mız da ben de öksürmeye koyulduk, sıyrıldım kollarından, toprağa aktım, yeniden karıştım alayın içine. Çırılçıplak herkes, ben de çıplağım. Dekolte kadifem, Madam Artiriğin diktiği yok olmuş, ama gencim. 14 yaşın bütün diriliğiyle, hoplayıp zıplıyorum alayla birlikte, koca demir kafesi atıp atıp tutuyoruz havada. İlerde göğe dikilmiş karayelin altında kımıldayan kuleler görünüyor. Beriden Selahattin fırlıyor, koşarak geliyor üzerime. Bir yandan koşuyor bir yandan ceketinin düğmelerini çözüyor. Yanıma gelince atılıp yere yıkıyor beni, acaba Ata'yla dans ettiğime mi alındı, dememe kalmıyor, öpmeye başlıyor beni. Ama ne öpmek ne öpmek. Yaşarken hiç böyle olmamıştır, öylesine deli bir öpüşmek tutturuyoruz, bir baştan bir başa soluk soluğa gülerek yuvarlanıyoruz. Toprak değil artık yer, sırtıma döşeme tahtalarının ek yerleri batar gibi oluyor. Annem evde yok, diyor, benimki de, diyorum. Kiracısıyız onların, izin günüydü bugün. Zaten onu bekliyordum, iyice çekiyorum kendime

onu, bırakmıyorum. Birden annem beliriyor, elinde ekmek bıçağı: Yaktın kızımı namussuz, orospu Adile'nin piçi seni, diye bağırıyor. Seni komutanlarına söylemez, seni mekteplerden kovdurmazsam, sürüm sürüm süründürmezsem seni bana da Saliha demesinler, bu kızı alıp temizlemezsen namusumuzu, kıtır kıtır doğrarım seni. Peki teyze, diyor Selahattin. Üstümden kalkmış, yüzü anneme dönük giyiniyor, peki teyze ne istersen yaparım, nikâhlarım, diyor... Anan olacak orospu benim kızımı kendisi gibi mi sandı da sana peşkeş çekmeye kalktı ha, yetim sandınız masumumu babası başında yok diye... Amanın benim el değmemiş sübyanımın haline bakın, ırzına geçmiş kızımın komşular, komşulaaar. Sus teyze ne istersen yaparım, ne olur kimse duymasın teyze, oracıkta nişanlıyor annem bizi. Çırılçıplağım ben hâlâ. Atkıları kazınmış eski halımızın üzerinde nasılsa tüyleri dökülmemiş, içi rumilerle doldurulmuş bir madalyonun üzerine oturuyorum, lacivert bir ruminin üzerine kan sızıyor bacaklarımın arasından. Görünmesin diye oraya kayıyorum. Selahattin çıkar çıkmaz annem, başı hizasında tuttuğu ekmek bıçağını fırlatıyor elinden: Aferin kız, diyor, iyi kıvırdık bu işi, subay karısı olacaksın, sıçtım ağzına Adile orospusunun, deli İsmail'in karısı kimmiş anlasın şimdi. Şak şak göbek atmaya başlıyor, bir de tek taş yüzük taktıracam sana, telli duvaklı gelin edicem seni, telli du-

vaklı, telli duvaklı. Subay karısı olacaksın subay karısı. Kalk giyinsene kız, ölüsü de para, dirisi de, ölüsü de dirisi de. Döne döne oynuyoruz anamla... Sesimize kalabalığınki de karışıyor gitgide, bir şölen uğultusu. Kara bir koku dolduruyor genzimi, cayır cayır yanıyor boğazım, kokudan boğulur gibi oluyorum, öksürerek uyandım. Tövbe yarabbim, yaresulullah, sen şeytana uydurma yarabbim, o nasıl sevişmekti öyle, o nasıl gençlikti öyle... Rahmetli anneciğimi de ne zamandır hiç böyle yakından görmemiştim, nur içinde yatsın, hayırlara iyiliklere... Sen günahlarımı affet yarabbim... Kalkayım aptes alayım da namaza durayım.

İyi ki çıkardınız beni, açıldım biraz, temiz hava almış oldum. Paşa sağken çıkardık sık sık. Bayıldım'dan aşağıya. İnönü'nün köşkünün bulunduğu yokuştan, bazen parklar arasından hafif adımlarla el ele, ah orada deniz, manzara ne kadar da güzeldir. Önde saray, yanda Sarayburnu, ilerde Kızkulesi olarak ne güzel bir İstanbul'umuzdur hepimizin, tanrım bu güzellikleri gören gözler için yarattı, bu vatan ele kaptırılır mı, gerillaya, Kürte kaptırılır mı? Yani onlar gelsin buraya da, biz mi oralara gidelim? Denize bakmasını bile bilmezler, hem şart mı canım herkesin birden denize bakması, denizden anlaması. Maviyi kırmızı sanırlar, vallahi sanırlar. Bir emir erim vardı benim, süpür burayı derdim Şark hizmetindeykene, alır heladan takunyayı, dikilirdi karşıma... Ah, ah, şu demokrasi geleli tersi yüzüne döndü her şeyin. Anadolu'nun tüm aç ayıları üşüştü vatanımıza. Ne

hakları var, burası bizim vatanımız, orası onlarındı. Benimki de tuttu karıştı onlara, aklın alacağı şey değil, doğma büyüme İstanbulluyken. Şunu bilmeyecek ne var, onlar İstanbullu olmak istiyorlar, açıkçası bu, istiyorlar ama yağma mı var? Tam kan İstanbulludur oğlum, halis mulis İstanbulluyuzdur biz. İki göbekten bu yana sayabilirim hayatağacımızı, daha öncelerini tutamıyorum pek aklımda, esasen iki göbekten İstanbullu olmak da yetmeli... Gel de anlat oğluma, gözü görmüyordu ki hiçbir şey, varsa yoksa devrim, varsa yoksa gerilla. Bu Çe çok canımı yakmıştır benim, boynu altında kalasıca, o olmasa oğlum da böyle olmazdı. Her bir şeyi ondan öğrendiler bunlar. Nasıl dövüşmüşmüş, nasıl vurmuşmuş dağlara, yanına neler almışmış, ne yer ne içermiş, ne okur ne yazarmış, nasıl ölmüşmüş, kiminle nasıl seviştiğini bile biliyorduk yere giresicenin. Evin adamı gibi olmuştu artık... Sana ne ondan be yavrum, dedim bir iyi gününde, a evladım ben seni ölesin diye mi doğurdum. Ölmeyi isteyen kim, dedi, ama senin istediğin gibi de yaşayamam ya. Ne olur yaşasan, dedim, ben senin fenalığını mı istiyorum, ben senin beyler gibi yaşamanı istiyorum ne var bunda. Bir devrimci, beyler gibi değil, bir devrimci gibi yaşar sonuna dek ama sıra ölmeye geldiğinde de nasıl öleceğini bilir. Çe gibi mi yani, dedim, güldü, Çe gibi ya, dedi, Çe gibi. Başkasının ölüsü de taklit mi edilirmiş, dedim, insan bey gibi yaşayıp bey gibi ölmeye bakar benim bildiğim. Gördün mü bak, dedi, sizler de birilerini taklit ediyorsunuz. Biz her şeyi ustalarımızdan öğreniyoruz, yaşamanın da ölmenin de ustalarından. Adaam sen de, sen ölüp gittikten sonra neye yarayacak devrim, diye sordum. Kalanlara, dedi, devrimci ölümle burun burna yaşar her an, o gidince ardından gelen üstlenir kavgayı. İyi ama

evladım biz iki göbekten bu yana İstanbulluyuz, diyecek oldum. Gülmeye başladı, hey tanrım nasıl da bozmuşlar şu canım insan beynini, diye hem gülüyor hem konuşuyordu, devrimci halkı adına, yurdunun kurtuluşu adına savaşırmış, işin sonunu göremeyeceklerini bilerek katılmışlar savaşa. Hangi savaş ayol, harp mi var dedim. Sürekli savaş varmış dışarda, devrimin de başka yolu yokmuş, hep savaşılacakmış, son diye bir şey yokmuş, dedi, ne demek istediyse. Bak, dedim, hazır güzel güzel konuşup dertleşiyoruz ana evlat gibi, gel sen bu işten vazgeç, seni de öldürürler ardınızdakileri de, alimallah parça parça ederler sizi, kanınıza ekmek doğrarlar da yerler, insanlık çok gaddardır, gel beni dinle vazgeç... Vazgeçmek mi, diye gülmeye başladı, karşı duvarda bir delik açılmış da ordan bir yola çıkılacakmış gibi sevgiyle dikti gözlerini duvara, biz kazanacağız sonunda, dedi, öldüremeyecekleri gün gelecektir, kökü kazınmaz devrimcinin, sonunda biz kazanacağız, bir adak say sen bizi... Bir gün de şöyle bir şeyler diyecek olduydu: Size karşı yanlış davrandığımın farkındayım, ama elimde değil, olmuyor, tutamıyorum kendimi, bir yabancıya karşı daha anlayışlı olabiliyorum da... Hele ablama... Yüzü çatıldı, gene Çe'leşti herhalde birden, söyle ona, dedi, söyle ona uzak dursun o itten. Hangi itmiş o, dedim; bırak numarayı, işte bu tarafınıza deli oluyorum, sen çok iyi bilirsin hangi it olduğunu, dedi, söyle ona polis o, yapmasın... Anladımsa arap olayım dedim... Gideceğine yakın iyice cin ifrit kesilmişti; ne kabul günüm, ne konu komşu, ne soylu geçmişimize saygı, ne bugünümüze şükür. Kimi beğensek sövüyordu, tanınmış yüksek bir aileden bahsetsek, ne hırsızlıkları kalıyordu adamların, ne köpeklikleri. Ne desek ne etsek yanlış oluyordu. Ağzımızı açamaz olmuştuk ner-

deyse, almış ardına Çe'yi veryansın ediyordu herkese. Sanki geçmişimizdeki en ufak ayıbı bile biliyordu da yüzlemiyordu bize, ödümüz kopar olmuştu bacak kadar piçten. İnsan kendi doğurduğundan bu kadar korkar yani. Eee ne bilecektik polis olduğunu kapıcının, sırasına göre herkes polis olabilir, sen uslu ol da bakalım kim ne yapabilir sana, yarası olan gocunur... Mecbur değildik ya, yani kızım onun isteğiyle mi konuşacaktı ille de. Kızımla ben onun yanında fısıltıyla konuşur olmuştuk artık. Buna da sinirleniyordu. Aaa, deli mi ne, Adile şıllığının torunu ne olacak, ona çekmiş işte... Durup dururken vatanı kurtaracağız diye aklını bozmuştu resmen... Sen kim vatan kurtarmak kim... Ah işte kapanmamalıydı ki Edirne Bimarhanesi, olmalıydı ki Tiryak Faruk, ya da Pomak güllabici... O küçükken hep anlatmışımdır ona ders olsun diye, yaramaz çocukları attıkları bimarhaneleri, Pomak güllabicinin tek gözlü... Kuzum, evladım; kimin elinden kurtarmak istiyorlardı vatanı, sen söyle? Hâlâ, Allah seni inandırsın anlamış değilim.

Bu vatanı zaten Atatürk kurtarıp tekmil düşmanlarından, teslim etmedi miydi bize? Milyonlarca akan kanlarıyla suladıkları yüksek çınarlar boyunca kemikten dağlarıyla taaa Ortaasya'lardan suyu kalkarak buralara düşmediler miydi? Na şu dev gibi apartmanları dikerek. Eskiden bakla tarlalarıyla buralar, tekmil incirlik dutluktu. Ne günlerdi onlar, ne günlerdi hey gidi hey. Rahmetli babam izinli geldiğinde bir sene "dut yee, bal yee!" en makbulü iri iri olanı, aşılı dut derlerdi, ama ben mayhoş karadutu severdim çok. Haziran başı temmuz ortasına dek satardı, tabii ayaktakımı kimseler; başlarında tablalar, işportalarla yalınayak dolaşırdı koca semti, "dut

yee! Bal yeee!..” Ne diyordum, incirlik dutluktu, diyordum. Yanından geçerken bakmaya tenezzül etmezdik, artık metrekaresi değil de dönümü kırk paraya falan. Keşke alsaymışız o vakitler, şöyle iki dönümlük bir yer, şimdi böyle gıdım gıdım didişmez, ordu mensubuna yakışır, yollu yolunca beyler gibi yaşardık, yaşardık ki düşmanın fukara ola... Tenezzül etmezdik ki. Tenezzül etmediğimiz her şey kıymete bindi şimdi, ama işte her gün biraz daha kımıldayan bir vatan, biraz daha yükselen, sana mı kaldı böyle bir vatanı kurtarmak. Aç değilsin, açık değilsin. Bir günden bir güne paşanın yokluğunu belli etmemişim sana, kazanmışım iğne ucuyla hayatını, diplomanı aldırmışım, bu boya getirmişim seni. Kimselere belli etmeden ekimi, yüksek diplomanı, diplomanı, diplomanı!.. Âlem hâlâ paşadan kalanlarla dönüyor sanır bu saltanat. Aldın diplomanı as çerçevesine yaldızlı, kurul güderi koltuğuna, çek altına boynuzlu arabanı sen de beyler gibi, nen eksik onlardan? Böyle asaletimize yaraşmazlarca sarılacağına ordumuz tarafından, a budala, mehel ama, mehel sana, mehel sana...

IV

Her şey kımıldıyor, zıplıyor her şey, her şeyin sesi çıkıyor, insanların, suyun, toprağın, gökyüzünün, yelin; büyük, çok büyük bir şölen bu, ama neyin şöleni bilemiyorum. Kına düğünü mü desem, seçim günü mü, kim mi kazanmış, ben mi, düğünüm mü olmakta? Ağlaşmakta mıyız, gülmekte mi?.. Kafesten sıçrayan ne üzerlerimize, deniz gibi, kum gibi insanın üzerine? Birbirimizi yalayarak temizlenmekteyiz, kan tadı var dilimde, sanki sarhoşuz, bulut gibiyiz sanki. Sanki saçlarım sırmalarla örülü, ellerim kınalı gibi, ellerim kanlı gibi de. Kafese bakıyorum, sırmaları, kurdeleleri, madalyalarıyla Pehlevi içerde, Süreyya yok yanında, bir daha bakıyorum Timur Timur, topal Timur. Bu yüzünden Timur, o yüzünden Hitler, bu yandan Çemberlayn, o yandan Ruzvelt, yanardöner bir şey kafeste, alkışlıyoruz, durmadan bağırıyoruz. Yavaş yavaş bir bey oluşunu görüyoruz. Yüksek, çok yüksek bir şey, attan mı desem, tanktan mı inmiş, kafesin boyunu aşmış başı. O da çıplak, ama her yanından kaktüsler sarkıyor, elinde sopası, selam veriyor bizlere, hafifçe gülerek dönmeye başlıyor, döne döne görünmez oluyor. Güneş vuruyor kafese, ateşten

bir çubuk haline girdiğini görüyoruz beyin. Kaktüsten kolları kıvılcımlar saçarak kor çemberleri çeviriyor, alkışlıyoruz onu da. Bağırtılarımız gökleri deliyor. Yavaşlayınca yerdeki adamı seçiyoruz. Yüzüstü yatıyor, yol yol yırtılmış sırtında kanın tüttüğünü, pıhtılaştığını, titrediğini görüyoruz. Bey sopayı indiriyor adama, bir tekme savurup, kalk konuş, diye bağırıyor. Tekmeyle sarsılan gövde kımıltısızca bu yana dönüyor. O vakit oğlumu tanıyorum. Avazım çıktığı kadar, oğlum o benim, o benim oğlum, yapmayın, öldürmeyin onu, onun suçu yok, diye bağırıyorum. Sesim boşlukta çınlayıp çınlayıp dönüyor. Sesim anaforlaşıp göğü deliyor. Oğlum! Benim oğlum o! O benim oğlum! Kendi sesime uyanmışım, parmağımı yokluyorum duruyor... Nedir bu rüyalar tanrım. Rüyalar, rüyalar, rüyalar, sen hayırlara tebdil et...

Bak oğlum, bak, teğmen misin sen? Anca varsın oğlum kadar, o da senin gibi kara kaş, kara göz, sırım gibi delikanlıdır, Allah anana babana bağışlasın seni, o da ana baba evladıdır, sen de. O bilinmez, anlaşılmaz bir nedenden ölmeyi istemektedir bana sorarsan. Hiçbir şeyi eksik değilken, biraz kaçıktır belki, sen niye onun gibi değilsin peki, sen niye onun yanında değilsin, sen de okumuşsun o da. O gringolarla aklını oynatmış, sen oynatmamışsın, neden ama neden?.. O gün, o çok sevdiği adamı öldürmüşlermiş. Hani kendileri gibi giyinir, kara gözlü kara bıyıklı gençten biri vardı ya, laf aramızda, ben de öğrendim adını, Çe diyorlar hani, işte o Çe'yi

öldürmüşlermiş. O gün, o gün doğduydu içime bir kötülük olacağı, başımıza ineceği tok bir uğursuzluğun... İşte o gün doluştular bizim eve gene Kürdü, Acemi, Ermenisi, Lazı. Hiç adam ayırmazlardı ki zaten. Devrimci olsun da Yahudi olsun. Çe'yi öldürmüşlerse size ne bundan, değil mi yavrum, öldürenler Türk değil, ölen Türk değil, bir gâvur bir gâvuru öldürmüş size ne bundan, siz ölseniz o sizin için kılını mı kıpırdatırdı? Yumruklarını havalara diktiler, antlar, yeminler içtiler, gözlerini yaşarttılardı. O koca koca postallarıyla benim ne emeklerle damla damla göl olduğum Hereke halımı çiğnediler. O günü bağrıma taş basıp sustum, suçuna muğur olacak halleri yoktu çünkü, yoktu, anladım ve nefret ve sükûnetle karşıladım onları. Bir ana gibi, ne bileyim sanki bilmeyerek elleriyle yavrusuna kıymış bir ana gibi çırpına çırpına, vecde gelerek daha ziyade, konuşuyorlardı. Anladığım kadarıyla bunun hesabını soracaklardı, ödeteceklerdi onlara. Onlar konuştukça ev benim olmaktan, oda benim odam olmaktan çıktı, koltuklarımın sadareti taa paşanın zamanında yaptırdığım sırmalı, karlı buzlu atlastan minderlerim, direkleri pembe mantinden perdelerim benim olmaktan çıktı. Yüreğim kıyır kıyır ediyordu ürpertiden. Konuşmaktan çok yazıyor gibiydiler bir şeyleri. Tüylerim hâlâ diken diken oluyor. Konuşurken onlar, karışır her şeyler birbirine zaten, dolar odama Amerika, Bolivya, Çin, zencisi, Rusu üst üste düşer, neye uğradığını bilemez insan. Konuşurken onlar, silinmez bir boyayla yapılıyor gibidir resmi bir günün, kara bir mermere ak yazılarla kazılıyor gibidir gün, evet evet konuşmaktan çok yazıyor gibidirler bir kitap, kalın kara harflerle hiçbir zaman devrilmeyecek bir çınar ağacının üzerine kazıyor gibidirler adlarını. Konuşurken onlar, Sultan Ahmet Camii'nin

avlusundaki koca çınar gelir aklıma hep. Gövdesine kazıyorlardır özlerini, boyunlarına asılacak bir kütük gibidir çınar, bir yafta, karanlık, ağır anlaşılmaz şeylerle dolu. Kimsenin taşıyamayacağı şeylerle... Yazdıkça onlar, o kara sakallı Çe denen iblisi biz öldürmüşüz gibi korkmaya başladık kızımla ben. Fal taşı gibi açıldı ceylan gözleri kızımın. Bense yavaşça kalktım yanlarından, yatak odama süzüldüm. Kapımı içerden kilitledim, kasamı açtım: Elmas salkımlı küpelerim, gümüş top bileziklerim, tura inci ve altın topla kordona dizilmiş beşibirlik gerdanlığım, güneş taşlı kemerim, elmas gül iğnem, gene paşanın sadareti zamanında Şark hizmetimizde ne pusular ne kapanlarla ele geçirdiğim zenginliklerimi bir bir yokladım. Yüzüğüm en kıymetli parçasıdır ziynetlerimin, benimle birlikte mezara gidecek bir sır. Benim evim burası, benim odam, benim eşyalarım, benim mücevherlerim. Babanın on parası geçmedi bu eve; ben yaptım, her şeyi, her şeyi ben yaptım. Bir ömür boyu bu günleri görmek için yaşadım, bu servete sahip olmak için bekçilik ettim, süründüm, alçaldım, iğneyle kuyu kazdım, ama sonunda elde ettim, diplomanı da aldım... Ama neydi zoru bilemedim, sökemedim ne istediğini, anlatamadı ki; kime anlatabilirdi ki zaten değil mi yavrum? Öyle ya bu millet enayi değil ya; madem ki halkın uğruna ateşe atıyorlarmış kendilerini, soksalardı ya halkın aklına da bunu, öğretselerdi ya! O vakit halk ne yapardı? Bunlardan yana geçiverirdi değil mi yavrum? Aş başında usta kesilir bu halk, ben bilirim, bilmez miyim? Karış karış dolaştık Anadolu'yu sadaretimiz sırasında. Sen de yirmi yıl ben deyim kırk yıl, ne Dumrul'u kaldı ne Aşkale'si, ne Şirvan'ı kaldı ne Pülümür'ü, avcumun içi gibi bilirim ben bu milleti. O vakit geçmezler miydi oğlumdan yana, germezler miydi kanat

üstlerine, saklamazlar mıydı her birini ölesiye... Bütün dediği, zincirin bir halkasının iyice paslanıp çürüdüğüydü. Bir kuşaktan hiçbir hayır gelmeyeceği idi, ufalıp gideceğiydi bir kuşağın, kimdi o paslanan halka, biz miydik, bizdik elbet. Neden hayır gelmezmiş benden, bir çıkar göstersinler de bak, iş mi yani, gelirim artacak olduktan sonra, kabul günlerinde onlar bir, ben üç göstereceksem, çatlatıp patlatabileceksem düşmanı, ben de olurum onlardan, neden olmayayım, paşanın ne bitmez tükenmez hazineleri varmış, karun gibiymişler, dedirteceksem neden ben de ulu soyuma layık bir tarihi sima, dünyanın bütün devrimcileri birleşinizden olmayayım, kabul günü ahbaplarım ki hepsi de bizi küçük görmektedirler için için, pek farkındayım... Az kadın simalar mı vardır bizim de tarihi kadimimizde... Zeynep Sultan Camii, hani onun da vardır önünde çınar, eskiden mabedin avlu duvarına bitişik duvarın taşlarını gövdesiyle kapıp da büyümüştür, bir taşa hamile kalmış 360 senelik çınar. Yani Zeynep Sultan 360 senedir unutulmayan, bir Hürrem Sultan, o aslı Rus Yahudisi olan, paşa Roza derdi, sevmezdi hiç kılıbık erkekleri. Hani koca Kanuni'yi avcunun iç tırnaklarına almış bir fare gibi oynatan, Süleymaniye Camii'ne gömülüdür o da Rossa, türbesi de yapılmıştır, ulu bir çitlembik ağacının yanında. Kleopatra var sonra, Jan Dark, yanan kraliçe, hele o başı kesilen hoppa kraliçe Mariantuvanet, kocasını nasıl almış o da öyle tırnaklı avcunun içine. Hep erkeği avuç içine alan kadınlardır kahraman, kancıklık etmeyi göze almasın bir kadın bir kere... Kızım da olurdu devrimci istese elbet. Ne çıkar sağlarsınız bana, diye sorduydu hatta kardeşine bir gün de, oğlum, senin kitabından çıkar kelimesini silmeyi sağlarız, dediydi, doğrusu kızım da çok akıllıdır, Allah şansından güldürsün.

Sırasında şeytana pabucu ters giydirir, öyleyse sizin düzeninizde yok hiç kötülük, ne hırsızlık ne uğursuzluk, deyince kardeşi de, ne de orospuluk, dediydi. Bunun üzerine kızım da döndü ve öyleyse Rusya'da orospuluk kalkmıştır artık, dediydi. Oğlum, tabii kalktı ne sanıyorsun, ama bizim Rusya olmak isteğimiz yok ki, dedi, hıh, biz inanır mıyız hiç. Bir güldük, bir güldük, arada bir keyfimiz tutarsa eğleniriz böyle. Çocuk sanıyor da bizi, kendini nasıl kandırdılarsa o da bizi öyle kandırırım sanıyor. Amerika'da bile oluyor hırsızlık, orospuluk, hem de her köşe başında fırlayıveriyorlarmış adamın üstüne. Ragıp Paşa'nın kızı anlattıydı geçen kabul günümde, kaldığı otelin odasına girmişler de nesi var nesi yoksa silip süpürmüşler. Besim Paşa'nın hediyesi zümrüt kolye de sırra kadem basmış üstelik, bana dedi ki, aman seyahate çıkarsanız sakın götürmeyin ziynetlerinizi... Amerika gibi bir yerde olur da kötülük Rusya'da olmaz mı hiç, artık biz konuşamayacak kadar güldüğümüz için onun neler dediğini anlayamaz olduk tabii... Ne diyordum, işte o gün, o misafir odama doluştuklarının gecesi doğduydu içime, bir yomsuzluk olacağı. Yemekten sonraydı, oturuyordum kahvemi yudumlayarak ve kurarak geçmişin acı ve tatlı hatıralarını taa küçüklüğümden başlayan şom bahtımın telveleri arasında, kızımsa mavi bir krepin kıyılarını kaküle oyası dönmekte: Pek güzel iğne oyası bilir kızım, bak şu başımdaki örtünün oyası da onun elinden çıkmadır. Renklerini de ağır mı ağır düşürmüştür, zavallı yavrum benim. Kendisine layık bir kısmet çıkmamıştır, zaten o da oğlumun doğumuyla karartmıştır dünyasını, Diyarbakır'ın buzlu alacakaranlığında ters gelerek doğmuştur dünyaya, ebe ne gezer oralarda, dört gün dört gece çektiğim ölüm sancılarından sonra Şahsin karıyı çağırdılar da,

koca Kürt! Ölüyordum artık. Diz çöktürdüydü yere, ellerimle sımsıkı karyolaya yapıştırdıydı beni, ardıma geçip çatır çatır söküp aldıydı kızımı, oğlumdan sonraysa eriyip solmaya başladı kızım, oysa koca kızdı artık. Yemez içmez olmuştu, eriyip bitiyordu kıskançlıktan, hep ona hep ona, diyordu, onu seviyorsunuz hep, ona alıyorsunuz, onu gezdiriyorsunuz, o ağlayınca üzülüyor, ben konuşunca kes sesini diyorsunuz. Hırçın geçimsiz olmuştu, sonra içine kapandı, enstitüyü bitirdi kızım, tam bir ev kızıdır. Belki dört duvar dolusu yayma çeyizi vardır. Anneme çekmiştir. Becerikliliğine onun: Elişlerinde, nakışta, dikişte üstüne yoktur ikisinin de. Öyle bir kadındı ki annem, babamın yokluğunu bildirmemiştir bana: Nerede çeyize oturuluyor, anneme haber ederlerdi, nerede zerde pilav pişecek, gelin evine, hasta ovmasına, şişe çekmesine, ölüye ağlamasına... Kızcağızımın ben diyim üç sen de beş yüklük çeyizi, sandıklar sepetler dolusu hamam takımları, iç çamaşırları, bürümcükten elde yapma erkek çamaşırları, kıyıları şeytan dişi, kirpik oyalı, boncuklu hamam tülbentleri, mor cengari yorgan yüzleri, iğnedanlıktan kurandanlığa her bir şeyleri, tasmalı fildişi nalınları, kesilmemiş bezlerden çeşit çeşit, top top canfesinden sevayesine, ben öldüm mü her şeyim onun olacak, bırakmam bir çöpümü bile, bırakmam o hayırsız oğlana... Arkadaşları gidince çekildi odasına: Bir örümcek gibi, ama patırtıyla dolaşan, konuşan, bağıran, ağlayan bir örümcek gibi doldurdu odasını ağlarla, gürültülerini dinliyoruz ses etmeden kızımla ben. Hiç konuşmuyoruz. Sonunda geldi, gıcırtıyla açtı kapıyı, hiii! diye çekivermişim soluğumu "Ne oluyor" dedi, "Ödümü kopardın gene, ne dolaşıyorsun örümcek gibi" dedim, "Sizin ödünüzü vicdanınız koparıyor" dedi. Süzerek ablasını iğrentiyle, ablası ise hiç gel-

memekte göz göze kardeşiyle, döndü sırtını bizlere, maun yemek masamın ortasına çevresi yıldızlı 12 kişilik 120 parça limoj takımının çorba servisini koydu, koydu ve ne yaptı bilir misiniz, diplomasını yırttı: Lime lime etti diplomasını doldurup çorba kâsesinin içerisine, verdi kibriti yaktı gözlerimizin önünde diplomasını yaktı oğlum... İşçi sınıfına kurulan tuzak gibi, hainlere maşalık ettirtecek burjuva paçavrası gibi, devrimcileri yozlaştıracak sus payı gibi, abuk sabuk sözler sayıklayarak, belki bir başkalarından belki de en çok benden hıncını almak ister gibi, borcunu inkâr eder gibiydi. Çünkü onu nelerle o boya getirdiğimin faturasını sık sık hatırlatmışımdır kendisine. İlkokuldan başlayarak, bir Türk çocuğunun bir Türk ailesine kaça mal olduğunu hesaplamışızdır; her ne kadar parasızsa da bizde okullar, gene de, defteriydi, kalemiydi, kitabıydı ne tutar, bir bir fişlemişizdir rahmetliyle birlikte, 1000-2000 lira arasındaydı. Tabii son senelerde pahalılık artmakla ve ben de paşa gibi öyle titiz hesaplar tutmamakla birlikte tabii ki gırtlağı, çorabı, pabucu, paltosu, kazağı, hadi üniversiteye kadar yayan gittiğinden harçlık almamıştır bizden ama, gene de simiti, doldurması, yok okulla geziye gitmeleri, tutar canım tutar: Benim çıkardığım listeye göre yılda ortalama 5000 liradan diplomasını aldığı güne kadarki 15 yıllık tahsili 75.000 liradır, peki hani bunun kiri pası, yıkanması yuğunması, elektrik yakması, hele elektrik parası. O kitap okuyacakmış diye sabahlara dek yanan ışık parası... Ben ona 100.000 liralık bir fatura çıkardım, hemen istemedim ama, maaşa geçer geçmez, ben ölene dek ayda 200-300 olarak ödemeye başlaması gerektiğini kendisi de biliyordu zaten. Gerçi bu konuda hiç karşılık vermemiştir, ne olur ne olmaz, derdi, azıcık yanakları gerilir, çene kemikleri oynar-

dı, başı önüne eğilir kızarırdı daha bir küçükken, sonra sonra dudakları büzülmeye, ağzının iki yanındaki çizgiler yarılmaya başladı ama vericiydi besbelli. Bu kadar okumuştu, modern bir aileydik biz, Avrupalıların da böyle olduğunu biliyordu tabii ki. Şefik Paşa'nın torunu dönüşünde İsviçre'den anlattıydı, onlarda evlat, tahsili biter bitmez terk edilirmiş, anasını yılda bir iki ziyarete gelirmiş de kız olsun oğlan olsun ana yemek parasını alırmış evladından. Özbeöz torununa bakmak için kızından dadılık maaşı alırmış ana, yaa nasıl kalkındılar sanıyorsunuz o İsviçre kraliyeti, nasıl ilerlediler, ayıp bir şey değildi tabii ki yaptığım masrafın listesini göstermek, kız evlat başka, bunca yıldır yıkar, paklar, gider gelir bir hizmetçi tutsam daha pahalıya otururdu bana, kız evlat başka. Gel gelelim oğlan: İşte o gece bize bir ceza verir gibisine yaktı diplomasını, sütüm helal olmasın sana, dedim! Sana ne benim gizli sırlarımın uğunmasıyla kavrulduğum günlerimin öcünden, sana ne, çont bakışlarımın gözyaşlarını içime biriktirirken kımıltısızca, ablası üzerine atıldı: Ne yapıyorsun sersem, bula bula benim limoj çeyizimi mi buldun, başka tabak yok mu bu evde o senin boklu diplomanı yakacak, diye atıldı üzerine, tartakladı, tartakladı, o ise şimdi uyanmış, ancak bizi seçmiş gibi silkelenip baktı yüzümüze, ardından, limojları limojları, diye katlana katlana gülmeye başladı, kollarıyla ablasının üzerine rasgele kementler atar gibi gülmeye başladı. Çeyizleri, limojları iyi sakla, senin Kürte az gelmesin, hem benim sırtımdan daha da çok kazanabilirsiniz, muhbirlik daha çok para getiriyor, gibisine kementlerini gererek odaya, sımsıkı bağlarını, anlayamadığım bir koyu yeşil neftisi düşmanlıkla... Odama çekildiğimde içim kan çalarak bütün emeklerime ilendim durdum. O deli pösteki say-

dığımın armağanı olan Edirne Bimarhanesi'nde çile doldurarak ölen babacığımdan beter yaşayışlarımın, kulluk edişlerimin paşama, karış karış Anadolu sadaret yorgunluklarımın, o benim pençe pençe saray kızarmışlıklarımın, parmak ucuyla gizli terzilik ederek yabancılara, anamın kaybolup kaybolup gece yarıları beni yapayalnız koyup sabaha karşı dönmelerinin, korkularımın "şıkırdım Sümbül'ün kızı" olmaklardan, diploma yakmalarının, taş atmalarının yediğin ekmeğe, yanına kalmasın e mi hiçbir tanrı, hiçbir cunta razı gelmesin sana... Görmez el cömert olur çünkü. Kal şimdi çomak bacaklarının, yamalı çükünün üzerine, diplomasız dola saydam ağlarını halkının boynuna, kurtarır mı adamı gör bakalım halk. Eceli dolan yılan yol üstüne uzanır çünkü. Uzan sen de uzan uzan diplomasız miplomasız!.. Kızım da diyor: Bıktım usandım canımdan, sanki dünyaya bu kızıl piçlerine hizmetçilik etmeye gelmişim sakat belimle, haber vericem onları, biliyorum neler yapacaklarını, bir bir dinledim konuşmalarını, verirsen pırlantını bana, katını yaparsan üzerime susarım... Ha ha hay!.. Tanımamışın sen beni, dedim kızıma. Git kime haber verirsen ver umurumda mı... Korkuyordu ki bir ana zaafına kapılır da kaptırırım yüzüğümü oğluma, ha ha hayy, ana zaafı ne gezer bizde, cefa içinde yetiştik biz, öyle zaaflara kapılsaydık paşayla el ele verir taa buralara kadar tırmanabilir miydik sorarım? Diploması pırlantıydı onun, kıymasaydı. Hıh kıymasaydı, kıyılır mıydı hiç, sen söyle yavrum: Söker misin kendi ellerinle kendi apoletlerini söz temsili, sıradan bir halk bir er gibi bir şey yapar mısın kendini? Senin sınıfın bir angut eri tekmelemeye, tokatlamaya, senin sınıfın canı sıkıldımıydı başa geçip benim sınıfımı boğazlama hakkına sahipken yapar mıydın? Sıradan bir halk olmaya razı

gelir miydin hiç? Bir şey için, bir ne için olduğu garanti olmayan bir şey için, gerilla için ha? Hoş yapmış bir vakitler saman kafalı paşalardan biri: "Bolşevik olalım" diye söktürmüş tüm apoletlerini subaylarla erlerin. Bir başka paşa da "Aynı yemeği yiyelim" diye oturmuş başına karavananın erlerle birkaç gün, ne rütbe ne sınıf kalmış orduda, amma kulağına gidivermiş Ata'mızın bu hal, gitmesiyle de "Siz kim Bolşevik olmak kim" diye vermiş zılgıtı, diktirmiş apoletleri yeniden sımsıkı, yemekleri ayırtmış eskisi gibi, onlara bulgur, bizlere pirinç... Dedim ya yavrum aklı az bu oğlanın, aklı olsa sen orada o burada mevzilenirdi, dedim vakur teğmene, çiçek bozuğu ve Şark çıbanı içindeki masum yüzüne bakarak son defa. Cipimiz yaklaşmıştı iyice kalabalığın göbeğine, ne var sanki kızımdan ne bir fazla ne bir eksik güzellikte teğmen...

V

Madenden bir zar gibi gergin gök. Durmadan dönen bir uğultuyla, bir sesle yarılıp saydamlaşıyor: "Oğlum, o benim oğlum!" Ses iniyor gök katlarından, eriyen zarın altından ateş tarlaları görülüyor, gök korlarını bozkıra savurup kavuruyor dağı taşı, ne kafesi ne alayı seçebiliyorum artık, her şeylerin hafifçe kendinden soyulduğunu, alevlenip tutuştuğunu görüyorum. Cehennem bu, yanacağız. Bütün günahkâr kullar cayır cayır yanacağız, diyorum, uğultu dağı taşı kaldırıyor. "Oğlum o benim, o benim oğlum!" Ateşten ve ışıktan körleşen gözlerime bir karartı oturuyor, aralıyorum kirpiklerimi: Gökyüzü nereden çıktığı belli olmayan kapkara kuşlarla kaplanıyor. Kuşlar kanatlarını yaya yaya üst üste, halka halka güneşi örtecek genişlikte bir kubbe örüyorlar, en tepedeki en irisinin kocaman gümüşten kanatları, güneşe oyulmuş bir arma gibi parlıyor. Yetişen kuşlar kubbenin duvarlarını aşağıya doğru uzatıyorlar. Herkesin kaçıştığını, alayın dağıldığını görüyorum. Elinde sopasıyla biri takla atarak, sıçrayıp koşuşarak toplamaya çalışıyor alayı, kukuletalı, kambur bir cüce gibi, bir goril gibi de, ellerimi kaldırıp tanrıma yakarıyorum:

Suçum günahım nedir tanrım, neyi işaret etmektesin bana, bizleri biz cehennemlik kullarını mı anlatmaktasın, sen beni de, bütün din kardeşlerimin günahlarını da bağışla, düş mü gerçek mi şu gördüklerim, sen ceza verme biz gafil kullarına, ceza hanemizi sil, sevap hanemizi işle, sen cehennem ateşiyle korkutma, dağlara taşlara, ulu ulu çınarlara, parmağımı yokluyorum yerinde duruyor...

Makam arabam ilerledikçe "Annesi geliyor," sesleriyle yer açtılar, kalabalık yediden yetmişe yer açtılar "Bunun oğlu o", "O bunun oğlu" sesleriyle yer açtılar, bir mahşer günü sanki, sanki geçmişten kalma bir onuncu yıl; halk , ordu el ele, yaşardı gözlerim bir an. Bir ara tutturmuştu ya bunlar, "ordu gençlik el ele", "milli ordu" diye tam öyle işte; Rahmetli sağ olsaydı da oğlunun mürüvvetini görseydi şu kırk dokuzuncu kutlama balosunda. Ata'mızla gene dönseydik, şimdi hepsi rahmetli olan hatıralarımla içim dokunaklı bir film gibi yaşardı: İnsanoğlunun en zebunu bile acınmaya layık bir zavallıdır, bir oyuncağıdır kaderin. Kim derdi ki oğlum, boynuna kordon dolanmış olarak dünyaya zorla gelen ve zorla yaşatılan oğlum bana bu mutlu günleri gösterecek, uğurluydu zaten yavrum. Paşa ilk hediyesini, o altın alyansı bu oğlanı verene dek almamıştır bana. Şark sadaretimiz sıralarına düşer. Kimselerin yüzüne çıkamadığım, ar edip kaybetmişim dediğim alyansı... Kim bilir kimlerin altından kalktın, ilk benimle yapmadıydın ya, derdi, kumpas kurdunuz bana ana kız, ketenpereye getirdiniz beni, ne bileyim bu kızın benden olduğunu, gözlere bak masmavi, derdi, sinsi mavisi, sinsi mavisi olur

mu hiç, derdim, sanki sırtımdan sıkacak kurşunu, derdi. Uyuşurdu elim ayağım, kızım hemen yanımızdan kaçar, bitişikte, hırdavatları doldurduğumuz boş soğuk odada, ya ağaçlarını güvelerin un ufak ettiği bir eski koltuğun karanlığına büzülür, ya bir bakır leğenin dibine sinerdi. Ne diye gözleri mavi olmuştu tanrım... Pekâlâ bana da benzeyebilirdi! Paşanın gözleri ufarak, pürüzlü karalığı olan takıntılı gözlerdendi. Kaşların bittiği alın uzantısı, bakışlarını oradan buraya çevirdiğinde oynardı, o otururken siz karşısında ayakta durur alnına bakarsanız, kaşlarının, kaşların altındaki gözkapağına kadar olan derinin kıpırdanışından gözlerinin nerelere takıldığını anlarsınız. Ağız sivri, çene köşelidir, dişler ama pek güzeldir, gülmeden güzelleşmezdi paşa. Oğlum doğana dek de güldüğü görülmemiştir pek, sert bir askerdi, disiplini, "nizami orduyu" severdi. Dişleri oğlumun tıpkı babasıdır, gözlerinin rengi, yalımı babasıdır, ama koca koca aralıkları olan, alından, kaşlardan epeyi aşağıda oyulmuş gözlerdir oğlumunkiler, ondan bile kuşkulandığı olurdu ya, böyle iri ayrık göz ne bizim sülalede var ne sizinkinde, derdi, ama uzatmazdı pek. Gözleri takılırdı oğlumun süt rengi ellerine, emindi oğlumun kendisinden olduğuna. Başparmağından anlaşılıyordu ondan olduğu, ikisinin de başparmakları yarım parmak uzunluğunda ve tırnak da başlamasıyla bitmesi bir olan bir kısalıktaydı, yok denecek kadar kısa ama enli bir tırnak. Sık sık yakalardım onu incelerken oğlumun başparmağını, kızımınsa başparmağı da normaldi, çekmemişti babasına işte. Oysa tanrı şahidimdir, ilk onunla o halının üzerinde... Hâlâ saklarım halıyı, gizli gizli yatağımın altında, somyayla şilte arasında saklarım hâlâ, anamın verebildiği tek çeyizim olan. Nasıl günahımı almaktadır babası, öldükten sonra bile onun

ne halısı olduğunu kimselerin bilmediği, ağlamışımdır kanımın donduğu o günün lacivert rumilerine kapanarak, katıltmıştır beni, ciğer delen sözleriyle ve dondurmuştur kadınlığımın insanlığını buz gibi, taa oğlumla azıcık uyanır gibi olan kadınlık!.. İstanbul'daydı artık oğlumun doğuşu; alınışı alyansımın; eskileri pek de öyle kurcalamadan paşa, esasen de terfileriyle yakışmayan sözleri azaltarak sanki bir hanımeli ya da akşamsefası kokluyormuşuz gibi uçucu bir günlerde, göz kıyılarımıza, düzenli bir hayatta, –evlenirken birbirlerine çeyiz olarak bir evin tüm eşyaları, yatak odası, oturma odası, mutfak takımları sağlanmış, birkaç yıllık giyecekleri dolaplara dizilmiş ve hadi buyurun başlayın sevişmeye denmiş aile çocukları gibi düzenli bir hayatta– birbirine saygılı kişilerin göz kıyılarında şakaklarına sarkan bir hoşgörü çizgisi oturtmuştuk. Boynumuzu hafifçe eğri tutuyor, karşımızdakine daha o konuşmadan hak vereceğimizi belli ediyorduk. Alnımıza da ancak oğlumuzun gazlı ya da daha sonraları –üç yaşlarındaydı– parmak mayasıllarının, kaşıntılarının azdığı günlerinde artı işaretleri kondurup kaldırıyorduk. Ta ki oğlum yedi yaşına girip ilkokula başlayıp asileşene dek, bizi bir başka türlü görüp, babasının okşamak üzere uzanan elinden kaçana dek. Bizi tıpkı kızım gibi sevmeyerek sinsi sinsi gözetleyene dek. Ötesi berisi morarmış, birilerinden dayak yemiş olarak gelip, kimin dövdüğünü söylemeyene ve babasına "Düştüm, ablam da oynarken düştü de belini incitti dedinizdi ya?" diyene dek. Paşa benden bilerek olanları, dişlerini gıcırdatana ve sonunda tıpkı emir erine yaptığı gibi oğluma da bana da kızıma da palaskayı çekip kan oturtana dek, yeniden başa çıkılmaz, el sürülmez bir kuytuluk, durup dinlenmeksizin kendini karartan bir kuyu kaplayana dek içimizi...

Güldeşen'deydik o vakit. Gecelerdir ağlıyordu kızım, neyi vardı anlamıyordum, karnına sıcak tuğla, sırtına havlular sokuyordum, rakılar içiriyordum. Dördüncü gecesiydi, "Seni bana sayıyla vermediler ya, kimin tohumundan fırladıysan onun tarlasında ağla" demesiyle kızı tutup havada iki üç kez de çevirip camdan dışarı fırlatması bir oldu, dört yaşında var yoktu kızım o sıra, koştum: Karlara vurmuştu ay, susmuştu kızım, çektim aldım, yerde buzlu mor aklığında karların ufak bir çöküntü kaldı, günlerce yattı. Babasını görünce yumuyordu gözlerini, o gidince ağlıyordu sessiz sessiz, öpmek istesem tırmalıyor, yemek versem yerlere savuruyordu... Dövmeye başladım ben de, bir gün sustu, bir gün kalktı, yürümeye başladı, aksıyordu. Sokaktan içeri girmez oldu, duvar diplerinde, mahalle çocuklarıyla "kıç" oyunu oynuyordu, koca kızdı artık. Oğluma da öğretmişti; maşayı kaptım, ikisine birden indirdim, ikisine de. Şimdi hep birden yer açılmakta bana, müthiş bir andır bu, bunca unutulmuşluklarımın yılı sonra, bunca ağırıma gitmişliklerimin yılı, adımı mikrofonlarla bağırtarak, günün mana ve ehemmiyetini belirten bey, tıpkı paşamın gençliğindeki gibi Allah sahibine bağışlasın, törene birçok tanınmış yerli ve yabancı zevat, yüksek rütbeli generaller, toprak, su ve hava asıllılar, nükleer savaşçılar, en usta ve keskin nişancıları takımımızın ki Amerikanya'da yedi yıl yedi sene yetiştirilmişlermiş, gözlerinin içine bakılarak, her biri ayrı pandantiflerle takdim edilerek, emir erleri, civelek orduları, mümtaz topçu sınıfı, simitçi ve ayrancılar, as ve üs neferler, limonatacı ve lahmacuncular, haniya çocuklara balondan sonraki sırada, çiğ yılan yedirilip, çiğ yılan sütü içirilerek ve yılan deliğinden süzülerek büyütülen yeşil ve kara bereliler, dinleme araçları, elektrikli beyinler, köpekler kurt-

lar çobandan aşılanma, tilkiyle sokaktan üreme, İngiliz salondan yerli tazılarla çiftleştirilerek devşirilen başı örtülü kadın ve çocuklarıyla insanlığın bütün bir icatları el ele yer açtılar oğlumun anasına, oğlumsa içerde tek başına, olsa olsa o Kürt vardır yanı başında, ellerinde Amerikan-Rus yapısı mavzerleri, parkaları, yün kazakları balıkçı yaka, kızım nasılsa birkaç yıl önce örmüştü kardeşine o kazağı, –sevgilisi neden örmemiş, sevgilisi var mıydı oğlumun, var mıydı? Hiç sevecek gibi değildi aslında, utangaçtı. Sevmeyebilir oğlum, utanmayabilir de, dünyada utanılacak hiçbir şey yoktur, derdi bana, insanoğlunun birinin başına gelebilen herkesin gelebilir demektir... Utanıp saklanmak da kötülüğü hoş görmek olur, derdi, biz birbirimizin her şeyini biliriz, aramızda gizli saklı yoktur, derdi. Ama aslında bunları beni konuşturmak, sırlarımı öğrenmek için söylüyor olmalıydı–... Koca bir orduya karşı oğlum olduğuna inanmıyor insan, koca bir ulusa karşı, halka karşı, bu ulus bu halk ve bu cephaneyle her yeri zaptediveririz alimallah, Ardahan ve Kars'ı, vallahi şu halk şöylece bir yürüyüşe kalksa Gürcistan ve Azerbaycan'ı bir hamlede düşürürüz. İran'a doğru in, Ermenistan'ı o çıban başını kopar at, tanıma anlaşma manlaşma, bin Musul'a, Bağdat'a, dön Müslümanlığın hakkı olan topraklarımıza, Mekke Medine'lere yüz sür, atla Kıbrıs'a, nedir yani burnumuzun dibinde bir kıçı kırık Yunanistan, sil geç, Bosna Hersek tanıma, dayan Viyana kapılarına, şu halk, şu ordu el ele verince hangi kuvvet geçebilir önüne, böyle tepemizde koca komünistlere karşı duyduğumuz aşağılık devlet duygusundan kurtulur insan, Mohaç'ı biz kazanmamış mıydık yani, tanrı bizlerle birliktedir gene, hep bizlerledir tanrı, yeter ki canı gönülden dileyelim eski sınırlarımızı kendisinden... Paşanın aklı da hep Si-

sam'daydı, durur durur "Alamadık şu Sisam'ı!" derdi, öksürsek duyuyorlar karşıdan, ciğerimizin içini okuyorlar, kaç millik yer Sisam, adeta vasiyet etmiştir Sisam'ı. Ayol sizdeki de akıl mı, dedim paşaya; şu halkı bacak kadar oğlumun üzerine kaldıracak yerde Sisam'ı kuşatıverseydik ya, hazır böyle bir araya gelmişken bütün millet, hepimiz birimiz, birimiz hepimiz için olmuşken, oğlumu da katardık önümüze, hadi yürü bakalım dövüş git Sisam'da öl, deseydik. Çık çık çık! İnsan şaşıyor şaşıyor ve yeniden tanıyor bu halkı, bunca yıl sonra çok yaşayan mı çok gezen mi demişler ama, kanıma dokundu bir an, ayol bu halk kim oluyor da benim oğlumu linç etmeye kalkıyor böyle. Diploması var onun, diploması, yüksek tahsil diploması anladınız mı siz, beğenmedi de yırttı geçenlerde, dedim. Önümde dikilip çevresine linç emirleri yağdıran beye, sen kimsin, dedim, siz beni tanıdınız mı, ne demekmiş o öyle, "şahindeden olma"lar falan, kimim ben bir baksana? Yüzbaşı Selahattin'in karısı paşam, ben emanet sayılırım sizlere, kızım da öyle, hele bir vals çalın: Ağaçlar aralandılar, koyu yeşil yapraklarını dalgalandırarak kuşlarını silkelediler, tanklar bütün sivri uçlu coşkunluklarını çevirdiler oğlumdan yana, akşamaysa yankesiciler tertip edeceklermiş bir fener alayı mızıkayı humayunla birlikte. Hutbesini okutacaklarmış oğlumun, tüm turistik camilerden, Atikali Paşa'dan, Selimiye'den, Yerebatan'dan, Eyüpsultan'dan, –o Eyüpsultan ki az mı aşındırmışımdır mübarek eşiklerini oğluma gebeyken, yakarmışımdır Eyubel Ensari hazretlerimize, paşanın dileğidir oğlan olması, bana acırsan kız doğurmayayım diye– Çırağan Sarayı'ndan, Maltepe Camii şerifinden, Üsküdar Rum Mehmet Paşa Camii'nden, Edirnekapı Bimarhanesi'nden, Mihrimahsultan Çeşmesi'nden, Beylerbeyi Sarayı'nın imparatori-

çe Öjeni'nin misafir edildiği, tülleri incilerle işlenmiş cibinliğinin bulunduğu yatak odasından ve bir de Dolmabahçe Sarayı'nın balkonundan, denize nazır o rüya balkonundan; Ata'mızın yatak odaları son derece mütavazıdır, o büyük bakara avizeli mabeyn salonuyla Abdülaziz'in o kocaman muhteşem yatağıyla ilgisi yoktur onun eşyalarının, onun bütün güzelliği boğazı gören yakamozlanan yıldızların balkonuna serpiştirilmiş birkaç koltuk ve banyo dairesinin sarı ak sıcak ışıltısındadır. Demek ki on iki kubbeden birden okunacaktır hutbesi oğlumun... Çık çık çık! Paşa öleli insanlar ne kadar değişmiş, ne kadar haykırışmalı olmuşlar böyle, fen ve tabiat ne kadar ilerlemiş, teknik ne kadar şehvete kesmiş böyle, tutuşturarak günah kanlarını kim bu halkı zevk ve sefahatiyle çıldırtmış böyle? Oğlumun kurtarmayı düşündüğü bu borjiyalıları kim? Efendim bir genç kız varmış içerde, tutuklamış oğlum, ırzına geçildi mi diye galeyana gelmişmiş halk: Ayol, dedim yüksek zevata, ne zamandan beri halk ırza geçilince galeyana gelmektedir şu memlekette. Irza geçmemiş kaç kişi vardır aramızda söylesenize, şimdiye kadar aklı neredeymiş bu halkın, hadi hadi, dedim, açtırmayın kutuyu söyletmeyin kötüyü, kimi kandırıyorsunuz siz, biz bize benzeriz, dedim, biz birbirimizi iyi biliriz, dedim. Yok banka soymuşmuş, yok vatanı satıyormuş, güleyim bari ayol, dedim, benim oğlum tokgözlüdür, bir simitle bir gün geçirir, koca oğlan haftada beş lira harçlık alır, vatanı satsaydı, pırlantımı ister miydi benim hiç, doğru değil miyim, tanırım ben oğlumu, yapmaz öyle bir şey benim oğlum, ben böylece anlatmaya başlamışken kendimi, ayağında tokyolarıyla besleme kılıklı biri, bir aşifte, "Anaların yüz karası tuh sana" diye bağırmaz mı! Hıh! Hiç ses etmedim tabii, tenezzül eder miyim, tuh sana! Sen

kim oluyorsun ki! İçimden geçirdiğim iğrenç bakışlarla süzdüm onu sadece içim köpürerek kan, yazıklar olsun sana oğul, dedim, kimlere muhatap ettin beni onca saltanattan sonra, ben ki gökgözlü cumhuriyetten bu yana kapımın sekisinden adımını attırmamışımdır bu halkın, şu halime bakın, beni Besim Paşa'nın ailesinden bir fert görse, bir duyan olsa, nasıl bakabilirim yüzlerine? Bir koca Kürt getirdiler üstelik yanıma, eline tutuşturdular yazılı bir kâğıt, okusun boruya da seslensin içerdeki oğluna, teslim ol demeye. İki kelimeyi bir araya getirip konuşamıyor ki Kürt, boruya doğru Kürtçe bir şeyler mırıldandı önüne bakarak, kaldırmayarak başını insanlara doğru, işte, dedim, bununkidir oğlumun başını yiyen it, bunlardır, bizi birbirimize düşüren, senelerdir kapıcım da onlardandır, tanırım hepsini, gözleri katımda, kızımda, pırlantımdadır kapıcımın. Oğlum, "Polis, o uzak durun ondan" demişti... Beklerler ölmemizi ve ele geçirmeyi bizi, kılı kıpırdamadan baktı yüzüme, insan değillerdir ki, daha sonra da işte biraz sonra da hemen teslim ol sözüne kanıp canını sokağa attığında oğlu "Teslimim" diye, döndüre döndüre kurşunladılar onu da, vals yaptırarak cesedine düşürdüler babasının önüne. "Muhbirim kim, muhbirim kim" diye vasiyette bulunan oğluna bakarken de kımıldamadı kanı Kürdün, bir ölüye, bir vuranlara baktı. Sıra bana geldiğinde elimin tersiyle iterek okumam için hazırlatılan kâğıdı irticalen seslenmeye başladım: "Oğlum teslim ol, işte görüyorsun kurtarmayı istediğin halkı, beni dinlemedin yaktın diplomanı, al işte şimdi linç etmek üzere beklemekteler azı dişleriyle, bırak bu halkı, beylerden yana geç teslim ol orduna, seni hırsız sanıyorlar, ırz düşmanı sanıyorlar seni, çık dışarı teslim ol da anlasınlar bizim asilliğimizi, sıradan bir aile saymasınlar

bizi. Türksün sen, Türk: Çık, güven, teslim ol, yoksa seni de halka verecekler ha!.. Parçalasın seni diye, anlıyor musun oğlum, halka, HALKA verecekler seni"... diye henüz bir girizgâha başlamışken oğlumun tok ve gür sesini duydum. Erkek bir sesle korkmadan konuşuyordu halkla, "Sizi kandırıyorlar, parayla satın almaya kalkıyorlar sizi, bizi birbirimize düşürmek onların işine yarar, onlar size para veriyor, biz sizlere canımızı vermeye hazırız..." Kalabalık birden "yuuuhhh!" diye gıcırdattılar dişlerini, bir sakallı, sesinden böylesi umulmayan bir zat "Kim istedi senden pis canını!" diye bir aryaya başladı ki duyulur bilinir bir ses değil, Şalyapin derler bir Rus vardı bir zamanlar gramofonumuzda çalardık paşa sağken, bir de rahmetli babacığımın "Dut yeee bal ye!" o bile halt etsin yanında bir ses, kimsede çıt çıkmadı, hayret ve ibretle baktılar yaşlı zattan yana, kırlıkta kıbleye yönelmiş mübarek namazını kılmakta olan bir başkası, susamhelvası satıcısı olmalı, camekânlı el arabasını yanı başına çekmişti, üst üste istif edilmiş kâğıthelvaları, verip bir sağa bir sola selam, kesti namazı ve koştu yanı başımdakine, sol avcunu havayı kepçeler gibi açmış bağırarak, "Komutanım bırak gideyim, ellerimle sıkayım boğazını o Moskof gâvurunun," diye haykırdı. Komutan "He he he" dedi, "sakin olun, zaten sonları geldi, kaçamazlar artık," bir avuç para serpiverdi kâğıthelvacısının başına, kapıştılar, çok geçmedi, oğlum soyunu belli etti: Kana bulamaya tenezzül etmeden elini, kimseleri öldürmeden vurdurdu kendisini, istese bir iki kişiyi de vururdu tabii, istemedi, sözümü dinledi benim... O bikrini merak ettikleri tazeyse, kırmızı üzerine eflatun ortancalar serpili, yeşil dallı fırfırlı sabahlıklarıyla güle oynaya çıktı içeriden, anasına babasına kavuştu, "Ağabeyimdir o benim" dedi de başka bir

şey demedi yavrum, daha sonra muayeneye sevk ettik
lerinde de kütür kütür kız çıkmazsa bana da Taşkasap
lı Şahende'nin kızı demesinler... Tanırım ben oğlum
yapmaz öyle şeyler. Yapsa yapsa halktan kimseler yapa
öyle şeyleri, demek ki bir sevdiği vardı, o eve girip çıka
kara kuru kız mı acaba, ama onu bunlardan önce ya
kalamışlardı dediydiler, var herhalde biri, yoksa nede
dokunmasınlar gül gibi kıza, hadi benimki yapmadı, y
öteki Kürt? Kime yutturuyorlar, durabilir miymiş ateş
le barut bir arada? Tanrım öyle bir gelin nasip etseyc
ya bana, cana yakın inci gibi bir kız, bir gülüşü, palmc
live gibi bir köpürüşü var, Coty gibi bir rayihası, hel
bir sarılışı anasına. Cahide'nin bir filminde vardı, Tala
Artemel'le birlikte oynadığı bataklı damın kızı mıyd
şehvet kurbanı mıydı... Ne kadındı Cahide, valla yazı
etti vurdu içkiye esrara kendini, azıcık dik durup kendi
ni satmasını bilseydi beynelmilel bir şöhret olurdu, bey
nelmilel, kimler, onun eline su dökemeyecek kabiliyet
te kimler gitti dışarılara da oldular büyük şöhret, her
de kimler... Ah yavrum, gözlerim yaşardı kendi oğlum
unutturdu bana vallahi bu kız; nasıl kıyacaktı da baba
sı ona, "Varsın ölsün kızım, boşaltın kurşunu üzerleri
ne, varsın kızım ölsün, yeter ki şu vatan bu heriflerde
temizlensin" diyecekti. Gerçi bunu demekle kendisi d
vatanseverliğini göstermiş ve daha üstün mevkilere ter
fi ettirilmeye hak kazanmakla birlikte –kızınaysa beya
montür elmas kakma bir pandantif takdim edilmekl
yirmi bin lira kadar değerinde, ordumuzun, küçük kızı
na, lekesiz temiz yavrusuna küçücük bir armağanı ola
rak, eh yarım elma gönül alma olarak, ama gene de– in
san özbeöz kızına kıyar mı hiç, hiçbir suçu yokken
yavrucağın, varsın ölsün de yeter ki vatan oğlumlarda
temizlensin der miydi? Çünkü ben bile yetiştirilmişke

meşakkatler ve son derece "askeri tedip"lerle gene de oğlumun komalı başını görünce baygınlık geçirmişim diyorlar, duysun işte oğlum bakalım, siz sevmeyi bilmezsiniz, derdi bize, sizler yaşama düzeninizi aksatacak şeye düşman kesilirsiniz, evladınıza bile, derdi. Duysun bakalım nasıl bayılmışım, nasıl bilmişim sevmeyi, analık nedir ne bilirdi o, analık kadının içine tanrı tarafından konmuş bir ateştir, hayvanlarda bile varken o ateş, bizden neden çıksınmış, canavar sanıyordu bizi. Üç gün çöpünüz dökülmese dördüncü gün en sevdiğiniz adamı gider teslim edersiniz, sizlere güven olmaz, derdi... Sende sevgi var mı anana saygı var mı, derdim. "Asıl sorunumuz bütün ilişkileri, insanca bir düzeye ulaştırmak," derdi. Her şeyi ters biliyorlardı zaten, bizi anlayıp değerlendirmekmiş görevleri, kim verdi bu görevi size ayol, derdim. İnsan insanı anlayamaz, nasıl anlar, kapalı kutudur insan değişmez bu, nereden öğreniyorlar bunları, hangi okuldan, hangi dersten, "Ustalarımızdan, insanlığın ustalarından" der hep. Şaştığım bir sözleri de: Onların getireceği düzende insanın merhamet duyulmaya ihtiyacı kalmayacakmış... Nasıl kanıyorlar böyle efften püften sözlere bilmem ki... Merhamet insanın içine Allah tarafından konulmuş bir ateştir, ne kötülük var acımakta. Merhamet, romanı bile kalın olarak vardır, gençliğinde okumuşuzdur paşayla gözyaşları içinde, siz nasıl kaldırırsınız merhameti, canavarlıktır bu canavarlık... Bak işte merhamete ki, Allah hiçbir zaman eksik etmesin gönüllerimizden onu. Bak ki, o hiç sevmediğim Kürt bile yandırdı ciğerimi, işte asi bir vatan haininin sonu diye bakarken inanamadan, artık cezasını bulmuş cesedi tekmeleyen çizme, kundura, iskarpin ve ayakkabılara ve hele eski kamyon tekerleklerinden yapılma lastik çarıklara, bizim rahmetli bir ahbabımız Burhanettin

Topçu ilk açmıştır fabrikasını Türkiye'de. En iyilerini o yapardı Gislavedlerden. Ah boşuna mı kapamışımdır kapılarımı herkeslere, yüreğimin kuytularına çekilmem boşuna mıdır, pırlantımın dibine, sadece onun pırıltısıyla uçuk günbatımı rengi yüreğimin kuytuluklarına; zira dışarısı afettir, felakettir, merhametsiz zecri tebdirlerle, "nizami ordu"larla doludur dışarısı, "nizami ordu"larla! Neye güvenecektim, neyi sevip kimi buyur edecektim sorarım size? İnsanlar birbirlerini nasıl sevebilirler, hepsi de asilzade sınıfından olmadıkça! Nasıl anlaşabilirler sorarım? Berikilerin devamlı olarak gözleri kalıyor üzerimizde, önünü almasan gelip oturacaklar katlarımıza, kızlarımızın ırzına geçecekler, genç gelinlerimizi satacaklar parayla, oğullarımızı içoğlanları edecek, saraya kapatacaklar ya da civelek ordusu teşkil edecekler savaşlara... Ancak ve ancak şanlı cuntamızın beyleri baş edebilir o yomsuzlarla... Peki oğlum? O ne arıyordu onların o kem gözlülerin arasında unutup soyunu sopunu... Bir ara tembih ettim emir erime: Konuşturduklarında sorsunlar bakalım, dedim, böyle asilzade sınıfından bir genç; bu oğlum, halkın içinde ne aramaktadır bütün menfaatlarının tersine? –Konuşur mu acaba komada içyüzümüzü, verir mi ele bizi Allah göstermesin, ölsün daha iyi, ölsün ölsün, rezil oluruz vallahi– bilmez ki ama her şeyi: Sadece ondan değil, kendimden bile saklamışımdır içyüzümüzü acı bahtın, ama sezmiş midir geçmişin yosunlarıyla kaplı esmer mermer taşlarını, bir kuşkuyu oymuş mudur içine? Kuşku: Gözle görünmez binlerce deniz böceğini milyonlarca yıldır içinde yaşatan delik deşik bir çakıl taşı olan, ipek tüylü, kumlu bir kıyıda karaya vurmuş, güneş altında parıldayan kuşku, kadife tuvaletimin dekoltesini okşayarak geçtiğim, her dolabımı açışta Madam Artiriğin diktiği dekoltesini ok-

şayarak. Oğlum bir bebekten yakalamış mıdır beni taaaa, demiş midir annem bir tuvalete dokunur gibi dokunmuyor bu kara umacı şeye, böylece bir delik daha oyulmuş mudur çakılında kuşkunun ve kızgın güneşin kurutarak yok ettiği binlerce böceği barındırmış mıdır yüreğinde benden habersiz. "İnsanoğlunun başına gelenden utanmaması gerekir, zehir etme dünyayı kendine" dediği gün ne demek istemişti acaba, biliyor mu acaba, biliyor mu her şeyin geçmişini, benimkini de? Ağzından alırlar mı aslımızı komada...

VI

Kafesin içinde biri var: Sarışın mı desem karaşın mı, uzun mu desem kısa mı? Binbir renkli çocukluk sirklerinden toplanmış bir büyük palyaço mu desem, cambaz topluluklarından fırlamış ağlamak gözlü bir hokkabaz mı, ne desem olmayan biri var kafeste gene. Şimdi oluyor erkek, yerde Ata'mızla birlikte dönerken, ayağımıza takılıp duran oğluma indiriyor sopayı "Çekilecek misin sen Ata'mızın yolundan!" Şimdi oluyor kadın, uzanıyor yanına oğlumun, yılansı kıvrıntılarla ve çırılçıplak, "Seviyor musun beni?" diye işveleniyor, oğlumsa dil ağız vermeden yatıyor. "Oh" diyorum, "konuşturamıyorlar, konuşturamıyorlar işte, gelmiş geçmişin artık saklaya saklaya benim bile unuttuğum gerçeklerini, o zamanın ayıpları, şimdiki zamana göre belki de ayıp sayılmayan, adilik sayılmayan şeyleri, aşklarımı örneğin: Söyleme yavrum, aslan oğlum benim, konuşma yiğit oğlum benim, konuşma, öldürseler bile konuşma." Şimdi oluyor erkek, oğlumun kollarını iki yana açıp kalın kayışlarla bağlıyor kafes demirlerine, ayaklarını da bir sopaya geçirip vurmaya başlıyor, "Çekilecek misin sen Ata'mızın yolundan, ona yattığı yerde rahat verecek misin

ha!" Patlatıyor tabanlarını, şimdi oluyor kadın, şehvetle yalıyor tabanları, yutuyor kanları, sonra bu zor işi yapmış olmanın gururuyla bir striptiz kraliçesi gibi o yana bu yana selamlar verip alkışlar bekliyor, başkalarını alıyor kafese. Biri çözüyor oğlumu, dizlerinin üstüne getiriyor, öteki sırtına biniyor oğlumun, boynuna biri atlıyor, onun da boynuna biri atlıyor, onun da boynuna bir başkası atlıyor, hepsini çekiyor oğlum. Yerde ayakta duran bir başkası "Deh hadi koş bakalım deh deh!" diye kırbaçlıyor oğlumu, kırbacı önce havada, sonra oğlumun kaba etlerinde şaklatıyor. Oğlum azıcık uyanır gibi oluyor, çırpınıyor. Hokkabazlar kukuletalarını atıp üşüşüyorlar başına oğlumun, parçalarcasına saldırıyorlar her bir yanından. O sırada Pomak güllabici geliyor, dağıtıyor hepsini, bir başka canbaza yer açıyor. Yeni gelen şıkır şıkır sırmalı, madalyalı, kurdeleli, altın inci boyunbağlı, takılarını çıplak etine takınmış "sahne hayatında çığır açmış biri" olduğunu söylüyor. "Canlarım benim, efendilerim, velinimetlerim, benden ne isterseniz onu bulursunuz, Yunus gibi derviş gibiyimdir, her şeyim size feda olsun, isteyin benden isteyin isteyin, her dediğinizi yaparım, kulunuz kölenizim ben, her damara göre şerbet bulunur" diye fıkırdıyor, bok sineklerinin parlak kabuklarını andıran boyalı dudaklarını büzerek "muh muh!" diye öpücükler yolluyor üzerimize ve çabucak iki bacağını yana açıp oğlumun

göğsü üzerinde ters bir V harfi gibi dikiliyor. Kalın baldırları arasında bir saat rakkası gibi sallanan ince uzun bir çubuğu "Bakın şimdi nasıl konuşacak" diye oğlumun ağzına sokmaya çalışıyor. Can havliyle dişleyip koparıyor oğlum rakkası, o vakit çılgınca bağırışlar başlıyor, tekmelerle yüzüstü uzatıyorlar oğlumu. Ardına geçiyor biri "Hiç mi eşşeğe binmediniz köyünüzde be eşşekler!" diye bağırarak binmeye uğraşıyor oğluma; oğluma Hazreti Ömer adaleti, Hazreti Ali kuvveti, Hazreti Eyyüb sabrı gelip her birini def ediyor afetlerin. Bu kez yakarmaya başlıyorlar: "Acı bize, emir kullarıyız biz, konuş ne olur! Kiminle aldattın bizi, kimlerle yattın, bizimle de yat, sev bizi ne olur, bizler kadın yüzü görmedik, erkek nedir bilmedik, sevilmeden, sevmeden büyütüldük, çektiğimiz açlığın, sefaletin, gördüğümüz hakaretlerin, aşağılanmaların istekleridir bunlar. Söyle kimlerle aldattın bizi..." "Makatçılar geliyooor" diye bir mübaşir sesleniyor, "makatçılarrr!" "pompacılarrrr!" Ayak seslerinin rap rapları duyuluyor, konuşmasa, konuşmasa, ele vermese beni, diye dualar ediyorum tanrıma, geliyorlar. En önde makatçılar, bir tabur cüce. Ellerinde boylarından büyük erkeklik organlarıyla ön sırada ilerliyorlar, artlarında pompacılar, daha sonra manyetocular ölünün çevresinde yerlerini alıyorlar, hazırola geçiyorlar. Ardından baş hokkabaz geliyor. İriyarı, bütün ötekilerin süslerini takınmış, püsküllü kukule-

tasında renk renk armalar parlıyor: "Konuşmadı mı hâlâ!" diyor. Başıyla makinecilere işaret ediyor, makineciler hayalarına bir tel bağlıyorlar oğlumun, telin bir ucunu da ayak parmaklarına bağlayıp çeviriyorlar kolu: "Şimdi konuş, nerede ne zaman kiminle aldattın bizleri?.." Oğlum ışık oluyor, bir kırmızı, bir mavi, bir kara yanıp sönmeye başlıyor, konuşmuyor gene, ama bir süre sonra da artık yanmaz oluyor. O vakit öfkeden sırmaları köpüren baş hokkabaz kukuletasını oğlumun yüzüne çalıp "Şimdi gösteririm ben sana" diyor. "Benim elimde burada konuşmadan giden bir tek kişi çıkmamıştır." Baş hokkabaz gösterisinden memnun kalmayan seyircilere bakmadan bağırıyor, "Koşun, şu dürzünün anasını, bacısını getirin de bütün bir takımı geçirelim üzerinden!" Hıncı, morarmış çıplak gövdesi üzerine altın bıçak sırtları gibi batıyor, sırmalarının var gücüyle, "Koşun yakalayın o orospu anasıyla ablasını" diye tekmeliyor oğlumu. Ne olduğu belli olmayan bu yaratıklardan bir avaz çıkıyor: Bir avaz, benden mi, oğlumdan mı, onlardan mı anlayamıyorum. Belki de topumuzdan birden çıkıyor. Bu avazla kaçmaya başlıyorum, kulaklarımı tıkayıp, ayaklarımı sürüyerek. Gerilere, geldiğim yerlere doğru, suya doğru koşmaya başlıyorum, yerlere kapaklanarak, yaşlı gövdemi toprağa sürüyerek, kanatarak kaçıyorum suya. Su yok. Çekilmiş su, depderin açtığı yatağı kandan bir kabuk

bağlamış. Gövdesinin kazıdığı, dallarının püsküllendiği kıvrıntılara yapışmış kan pulları, toprağın kızgın buğusuyla terliyor, küçük damlacıklar beliriyor kan pulları üzerinde, sonra irileşip bir yudum olunca akıyor yatağın dibine. Işıyan sarılar oynaşarak yok oluyor dipte, kuşlardan çözülen kubbe ise ağırlıksız yüzen taş parçaları gibi dağılıp dökülüyor üzerimize. Her şey anlaşılmaz bir kımıltı içine giriyor, sesler oynuyor, yer hafifçe sallanıyor, taa ötelerdeki insan kuleleri usul usul yaklaşıyor. Genizleri yakan, tıkayan bir ekşi ter kokusuyla, daha çok, günlerce postal içinde kalmış, yıkanmamış, kurumuş bir ayak kokusu paşanın, kokusu kabuk bağlamış çoraplarının. Boğuluyor gibiyiz... Korkuyla bağırıyorum: Tanrım sen suyu akıt gene, beni koyduğun bu yollardan gene sen kurtar, sana sığındım yarabbim, sen her şeye kadirsin, bu sıkıntılardan kurtarmaya sebep kıl birilerini, sen Amerika'yı sebep kıl, yarabbim günahlarımızı bağışla biz zavallı kullarının, yarabbim tez elden sana kurbanlar keseyim, Telli Dede'ye, Tuzbaba'ya, Eyüp Sultan hazretlerine, her birine ayrı ayrı adaklarım olsun, sen oğlumun foyalarımızı belli etmesine meydan vermeden bu beladan bizleri kurtar, bu badireyi atlatırsam her birine tek tek adaklarımı sunucam, söz veriyorum yarabbim, sen beni baş hokkabazın, sen bizi Pehlevi'nin, Pomak güllabicinin, aksak Timur'un cinnetinden koru yarabbim, araya aracı koyma, he-

pimiz birer oyuncağız elinde, aracıların daha zalim çıkıyor, sen onlardan bizi kurtar... Suyun nerede bana yol göster, düş müdür, gerçek mi bu gördüklerim, dilim damağıma yapışmış...

İşte gözlerim açık ama gene görüyorum, o boşluğu, bozkırı, in cin yok. Sen aklımı bağışla tanrım, in cin yok, ama bozkır kül-tüylü çıtırtılarla yarılıyor. Bir su sesi duyar gibiyim gene, bir gölge görür gibiyim. Karşıdan usul usul yaklaşan, ayaktakımından biri, üstü başı yırtık pırtık. Suyun yatağına doğru ilerliyor elleriyle, tırnaklarıyla yokluyor kan kabuklarını, "Yahu bunlar amma da kıyak çocuklarmış, kimlerle boy ölçüşmüşler, canlarını esirgememişler bizim için!" O mu öyle söylüyor, yoksa başkalarından mı duymuştum bunları? Oğlumlar mı demişlerdi birileri için böyle bir vakitler, kimler için? Çe için miydi, Ata'mız için mi? Karşımda duruyor, yamalarının, yırtıklarının arasından sızan güneş gövdesini acayip biçimlerle damgalamış, "Amma da kıyak heriflermiş!" diye mırıldanıyor durmadan. Belki de hepsi birden oluyor her şeyin şimdi. Oğlum derdi ki: "İnsanlar birbirlerine bizleri anlatacak" derdi, "bizim hikâyelerimiz dünyanın değişmesini hızlandıracak" derdi. Evet evet böyle söylerdi, bunu çok iyi hatırlıyorum, şimdi gibi hatırlıyorum bunu. Benim anladığım, masal olmak istiyorlardı; bebekken ona anlattığım olmayacak masallardan biri. Kara saçlarını okşayıp, ak alnını öperek, bir varmış bir yokmuş diyerek anlattığım, olmayacak masallardan. Zavallı insanları canavarların elinden kurtaran kahramanlardan, kendi dururken başkaları için yaşamak isteyenlerden biri... Çocuk aklı işte, dünya değişsin diye vurdurur muyum ben kendimi. Ya şim-

di çıkmazsa komadan başı. Varsın yavaş yavaş değişsin dünya, değişmeyiversin efendim, ne işimize yarar ki değişmesi onun? Aç değiliz açık değiliz, yoksulların işi o, onlar değiştirsin biraz da. Yoksullar ölsün biraz da değiştirmek için, şu mereti. Tabii enayi mi onlar, hani siz burda vurulurken biri çıktı mı orta yere, oturmuş seyrediyorlar sizi, işi bilmezliğe vuruyorlar, ne hinoğluhin, ne çarıklı erkânıharp binbaşısıdır onlar.

Akşam oldu, karardı sular gene, temelli seninle kaldık baş başa, sen ben bir de kapıcı. Samur kürkümü getir ört dizlerime, gözlerim iyice görmez oldu, bu saatlerde döner sanıyordum eskiden, pırlantımı çalmayı kuruyorsun biliyorum, ölümümü bekliyorsun biliyorum. Ölmem ben, daha gencim, eski topraktanım, yarın kabul günümdür, kapıcıyı çağır, çağır o ayıyı, al şu parayı 250 gr. fondan alsın, beni tanımayan bir kasap, bir manav edinsin, taa aşağılara gecekondu semtlerine doğru gitsin. Bu çocuk dönmeyecek mi hiç, her ana evladına bağırır. Ben ölünce bu kat senin olacak ama şimdi olmaz. Bakılmaya ihtiyacım var benim. Adlandın, dillendiniz, yaşlandın da, doğunun ayısı gözü burada, katımda biliyorum. Kısmet olmaz inşallah o kancık herife, bir o kaldı içyüzümüzü bilen, o mu haber verdi oğlumları? Ablası mı, karşıki üç numara Kadriye şırfıntısı mı... Çekemiyordu kızımı, arada bir kocası saygı sunmaya ziyaretime gelirdi benim, bir seferinde kayık biçimi kocaman gümüş bir tabakta getirmişti madlenleri, size layık değil ama valdanım, derdi. Pırlant elimi uzatırdım... "Çok ucuzlattınız işi valdanım" dediydi, oğlum da bir gün: "Bir kutu fondana satın alınır oldunuz," terbiyesiz, ne münasebet, evli barklı adam, gün görmüş, dalyan gibi, tam kızıma layık bir beyzadeydi ya, yerine düşme-

miş yerine, o aşifte koymuş karnına evlenmeden önce piçini, faka bastırmış adamı, Samsun'da arazi sahibiymişler. Çuvallarla geliyor evlerine fındıkları, portakal, bal, küleklerle tereyağları, tenekelerle kavurmaları. Eskiden bize de verirdi Kadriye şırfıntısı, şimdi artık kapımızı tıklamaz oldu...

VII

Tepeden dimdik vurmuştu güneş, toprak kireçsi bir deniz gibi kamaşıyordu altında. Beş on kişi vardılar. Üçü beşi toprağı bellemişlerdi, dördü beşi bu yana çekmişlerdi suyu; yere yatırılmış uçsuz bucaksız bir ağaçtı su, görünürde kökü yoktu, derinlerde kimsenin erişip sökemeyeceği derinliklerdeydi kök. Sarkık bıyıklı, esmerdiler, gençtiler, oğlum da aralarındaydı. Biri geldi konfetiler serpti üzerlerine, biri geldi uyku bombası sıktı uykularına, biri sularına zehir akıttı, biri köpekleri boşalttı üzerlerine, bini pusuya yattı. Bey iri pırlant parmağıyla yere boylu boyunca uzanmış, toprağı dinleyen oğlumu gösterdi. Onu bini kalktılar. Diz çökmüş, bağdaş kurmuş, oğlumları seyreden ve ne düşündüğü belli olmayan onu bini kalktılar, oğlumların bıraktığı kazma ve küreklere sarıldılar. O vakit yamalarının, yırtıklarının arasına sızmış güneşin onları da oğlumlarla eş biçimlerde damgalamış olduğunu gördüm. Güneşten bir ışık kaydı, oğlumun başı üstünde kaldı. Hiç sönmeden ışıklı kaldı oğlumun başı. Canlı bir insan yüzü gibi değildi, cansız da değildi; yüksek alnının, düzgün burnunun, umutlu ufak ağzının bıyıklarına kavuştuğu kesiminde bilenmiş

bir başka parıltı yanıp dönüyordu. Başını çevreleyen, aklı-sarılı gümüş şakımanın ortasında milyonlarca insan yüzünün oynaştığı tek bir kabartma gibiydi yüz. Kazma kürek sesleriyle uyandım... Parmağımı yokladım duruyor, iyi ki pırlantımı vermemişim oğluma, dedim, bu furyada o da gidecekti...

Kancık değiliz biz, derdi, dönek değiliz, derdi, kaytaklık yoktur bizim kitabımızda... Yiğit oğlumdu benim. Pusu kurmadı, ırza geçmedi, arkadan vurmadı, ele vermedi ailesini, beni konuşmadı, tam bir asker oğluydu o, tek başına erkekçe çarpışarak vuruldu.

1969-1972

Bu hikâye Dost dergisinin (Eylül-Ekim 1968, Sayı: 47-48, Cilt: 21) sayısında yayınlanan AYNA adlı hikâyemden sürdürülmüştür.

Eski Sevgili

BÖLÜM I

Banka memureliğinden emekliye ayrılmış, eli yüzü düzgün, kırklarında, dul ve İstanbul'a görgüsüz bir turist kadar hayran bulunan Nigâr, gözler yumulu, ağız sımsıkı kapalı, yatağına ince uzun adak mumları gibi uzanmış dualar ediyordu. "Tanrım, siz beni hemen uyutun bu sabah, kaçırmayın uykumu, daha çok erken, hiç olmazsa sekize kadar uyumalıyım biliyorsunuz!" Tanrısıyla alaylı konuşması, durumunu biri görürse ikiyüzlülüğü belli olmasın diyeydi. Bu huyundan bir türlü kurtulamamıştı Nigâr. Ne yaparsa yapsın, birileri onu sürekli gözetliyormuşçasına denetlerdi kendini. Bu yüzden ya her yaptığını kitabına uydurur, ya da başkalarına anlatamayacağı şeyleri yapmazdı. Bebekken annesi, "Allah baba görür" diye korkuturdu, giderek "Baban görürse kızar" demeye başladı, sonunda da "Konu komşu ne der sonra" demekteydi. Nigâr orada durdurdu Naile Hanım'ı. Konunun komşunun hoşuna gitmeyecek her şeyi yapıp, yaptıklarını da yüksek sesle anlatmaya koyularak "Kimseden korkum yok" demeye getiriyordu. Önce kızlarıyla görüştürmedi komşular Nigâr'ı, ardından kendileri çektiler ayaklarını, ilkin deli dediler Nigâr'a, sonra ahlaksız, daha sonra da komünist demeye başladılar. Aslında, bütün gücüm yalan söylememekten geliyor, diye geçirdi Nigâr. Bütün deliliğim, acayipliğim, hatta cinsi cazibem! Yoksa neden o kadar adam sevsindi beni? Evet bütün gücü dürüstlük olan bir insanım. Gerçi artık kimsenin öyle dürüstlüklere, kan-

cık olmamaklara falan aldırdığı yok ya neyse... Bir de şu var: Temiz bir kadın olmama karşın meyhane meyhane gezip içmekteyim. İçmekteyim ki alkolik de değilim üstelik. Bu da bambaşka bir renk katmakta çekiciliğime. Meyhane benim için kabul günüdür, kurulu düzenin değer yargılarını oynatmaktır hafifçe, sosyal ilişkiler yeridir, günümüzün camileri bile sayabiliriz meyhaneleri; diskotekler gibi, dans salonları, kumarhaneler gibi, insanları bir araya toplama yerleri... Bu yüzden bana kötü gözle bakılmasını sağlarım –kandırırım dışardakileri– ardından ne denli masum ve temiz olduğumu bilip bir kez daha güçlenirim, yücelirim. Evet, değişik bir insan sayılmalıyım, bir başka nedenden ötürü. Delicesine sevmemden ötürü İstanbul'u, her bir sokağını; Ahileri, Darsaka'yı, Çakır Ahmet'i, basamakları erimiş Tuz Baba'yı, Kafa Tutan Yokuşu'nu ve Endercafcaf'ı, Pazar ve alanlarını, kırık mermerli çeşmelerini, yalaklarına annelerin çocuklarına çiş ettirdiği, duvarlarına, "faşizme geçit yok" yazılı Topkapı Saraylarını, Dara'nın yüz binlerce köleye ördürdüğü, hisarlarına "kurtuluşa kadar savaş", "katil iktidar" yazılarını... Bunları benim kadar sevmek de bir özellik vermektedir kişiliğime. Vermekte midir? Ya vapurları sevmem: Kendine güvenli, ulusların kaderlerini tayin edici tankerlerin tok tok geçişini, Şirketi Hayriye'leri; o kınalı Dilnişin'i, şilepleri, laz takalarını ve Kozlu'dan inim inim inleyerek gelen kara bantlı kömür yüklüleri, farfara yandan çarklıları sevmek? Hiçbir şeyin sevgiye değer olmadığı şüphesini taşıyan birinin her şeyi sevmesi en azından bir karışıklık olarak çekmez mi ilginizi, bir saygı yaratmaz mı? Diyelim ki yaratamaz. Ya unutulmaz olan o şey? Salih'in sevgilisi olmam! –Ah Salih! Bir tanedir o!– İşte bir tek bu bile yeter kendime duyduğum bu büyük

saygıya. Uyuyamazsam, "Ne kadar değişmiş, çirkinleşmiş" diyecek görür görmez beni... "Hadi tanrım uyutun beni, sizin en dürüst kullarınızdan biri olan beni, daha çok nazlanmayın artık!"

Kış bastırmıştı. Kısacıktı günler. Karların her köşeyi kabarttığı, boş alanları tınazlar gibi doldurduğu, damlara tümsekler yığıp kentin çatılarını ak çadırlara döndürdüğü, sokakların ses vermediği günler. Televizyon, dört elle Türkiye'nin acınacak durumunu örtbas eden kara sarılmış: Kapanan yolları, ekip çalışmalarını, donan vatandaşları, kurtların yediği çobanı, yola saplanmış makam arabasının kurtarılışını, yıkılan yıkık köprüleri, mahsur kalmış yolsuz köyleri göstererek mistik duygular uyandırıyor, milliyetçi bilinci okşayarak iktidarda kalma süresini uzatmaya bakıyordu. Yaşlılar, kışın afetinden bir kez daha Allah'larına sığınıyor, orta tabaka haline şükrediyordu. Nigâr için geçmişi boklu küçük oyunlardı bunlar. Bir gün önce Hacettepe'de üç öğrenciyi öldürmüştü iktidar, Orta Doğu'yu polis ve komandolarına bastırmış, birçoğunu coplamış, birçoğunu yaralamıştı. "Erkekseniz onları da göstersenize halka" diye bağırıyordu televizyona. Annesi artık kızının sayıp sövmelerine alışmıştı, gene de, "Sen ne biliyorsun içyüzünü canım," diye mırıldanıyordu, "bakalım gerçekten sandığın gibi mi işler?" Nigâr, her geceki yanıtını konduruyordu, "Elbette benim sandığım gibi anne, ama bir türlü seni inandıramadım ki!" Naile Hanım'ın inanmak falan umurunda değildi, laf olsun, uzun kış gecelerinde konuşma üresin diye konuşuyordu biraz. Biraz da, kızının ara sıra yaptığı gibi, tepesi atar da onu sıkıştırır diye çekiniyor, bilmezliğe vuruyordu gerçekleri. Geçerli olan güçlere karşı gelmesi rahatını kaçıracaktı, iyisi mi

iki tarafı da şüpheyle karşılıyor, vicdansız damgası yemekten de kurtuluyordu.

Sıska bedeninin ısıtmağa uğraştığı yatağında Nigâr, "Ama artık çok oldunuz tanrı, uyutacaksınız uyutun insanı!" dedi. Uyuyakalsınlar diye gövdesini, başını, baş etlerini ve saçlarını öylesine gevşetmiş ve uzatmış, alın kaş elmacık kemiklerini, çene boyun ense liflerini, sinir kan ve kemiklerini öylesine uyku sarkıklığına geçirmişti ki, uyuyan insandan çok, kendisini pirinç karyolanın başucu çubuklarına yatayına asmış, kendinden hoşnut, huzur içinde ruh teslim etmiş bir Meryem'i andırıyordu. Uyumak istiyordu mutlaka. Uyku hapı almaya kalkarsa temelli ayılacaktı. Yüzünü, kendisini daha çabuk uyutacağını sandığı herkesin yüzüne benzetiyordu. Şimdi de biraz sonra göklere sevgi ve ürkeklikle bakan bir Mona Lisa'ya benzemeye başladı.

Bütün direnmesine karşın dalamıyordu Nigâr. Hiçbir şey de çıkmıyordu aklından, hele altın fiyatları. –Ah ne akla hizmet almıştı altın!– ... Tanrıya sekizden vazgeçtiğini hadi bari yediye kadar uyutmasını yalvardı. Bir yandan da, "Dua bir telkindir, bilimsel bir yanı vardır, hiç bile ikiyüzlülük sayılmaz, kem gözün de duanın da bilimsel oldukları kanıtlanmıştır" diye el yordamıyla kol saatinin zincirine takılı nazar boncuğunu yokladı. Yarın dinç, güzel olmasının neden gerektiğini üst üste hatırlattı tanrıya, yavaş yavaş sesindeki alay eksiliyordu, "İsterseniz yarın hiç uyutmayınız, sabahlatınız, ama şimdi uyumalıyım, yüzüm, çizgilerim sarkmamalı, Salih'i biliyorsunuz?" (Ah Salih de nasıl bir erkek olmuştu kim bilir, birkaç fotoğrafını görmüştü gazetelerde, ama anlaşılmıyordu ki! Yakışıklıydı eskiden. Kara gözlü, ince

çekme kaşlıydı, incecik, tığ gibi delikanlıydı. Yuvarlak geniş alınlı, biçimli bir başı vardı. Onu seyrederken okşamak gelirdi bu başı içinden de, tutardı kendini.)

"Onun bana âşık olduğu sıralarda ben de ne kadar güzeldim hey tanrım!" dedi. "Su damlaları gibi ışıldayan bir tenim vardı, pıtraklı bir bahar dalı gibi salınırdım. Boticelli'nin tablosundaki suya serpilmiş o papatyaları andırırdım, Chagall'ın sarı eteklikli kızına da benzerdim, 'sen zambaklar kadar beyaz' dizesindeki o iç açıcı zambaktım, ama hiç kıymetini bilmedim gençliğin, ağzını havaya açmış bir günebakandım aslında, öyle değil mi tanrı, yoksa beni öyle güzel yaratan siz değil miydiniz?" dedi ve bekledi, ama tanrının bana mısın dediği yoktu!

Kendini aklından geçirdi yeniden. Biraz komik oluyorum, tanrıyı hafif alaya alarak konuşsam da komik oluyorum, böyle bir kadın değilim aslında, diye düşünüyordu. Gene de aslında nasıl bir kadın olduğunu düşünmemesi, uykuya egemen olması gerektiğini anımsattı kendine. Yumuşaklığı kaçan ve uykusunu kaçırabilecek olan bir sırt parçasını yakalayıp çözdü, iyice pörsüttükten sonra yatağın içine sarkıttı, yeniden cesetleştirdi kendini, yeniden bekledi. Fırtına azmıştı dışarda, camları sarsıyordu yel.

Son çareye başvurması gerekecekti. Bu çare çocukluğundan kalma o uzun resmi düşünmekti... Uzun resim dediği yan yana kibrit kutusu biçiminde dizili üç resimdi. Sıkıldığı korktuğu anlarda sinema gibi seyrederdi onu. Dişçide örneğin, bu diziyi koyardı karşısına. Birinci parça, "gül rengi sabah göğü atarken"di. İğneyi dişet-

lerine saplardı dişçi, dili hemen şişer bütün ağzını doldururdu. Konuşamazdı. Sadece gök vardı artık, dinç esmer, saydamlığında serin bir uyku çekilen gök. Dil, kökünden dal budak saçarak büyürdü, dişçi asılırdı; tüylü saçakları kanar damlardı ak önlüğün göğsüne, acıtmazdı. Gözlerini yumardı. Düşecek miydi hep böyle altın fiyatları? Tanesini 600'e aldığı cumhuriyet 580'e inmişti dünkü gazetelerde. Ne demekti 580'e düşmesi, altın başına yirmi lira zarar, kâr edeyim derken! Çıkmaz artık hep düşecek diyorlardı... Yusuf Küpeli'yi kaçırmaları ne demekti? Hele o gece Suret'in yaptıkları? Demek ki önce kaçırıp arkasından vuracaklardı çocuğu. "Ayıp be!" dedi Nigâr. Biz de, oturmuş "İçerdekiler kaçtı!" diye sevinmiştik. Hep kandırıldık, hep, tüh! Hiçbir şeyin sahicisi değil bildiğimiz. Sahiyi bulana kadar geberip gidiyor adam, tüh! Önce yalanlarla donatılıyor, bir gedik bulup doğruyu, gerçeği yakaladığında ise bakıyorsun yaş olmuş kırk, elli!.. Sahiyi arayan Suret bile ne kadar aslında işin kim bilir? Tatlı çocuktur Suret. Ne çocuğu be koskoca, ellisine gelmiş herifin tatlılığı mı kalır artık? Kaçak sayılır, ya sahicisi değilse, aldanırsam, diye her şeye kapar kendini. Korur ya da. Çekemez kimse onu dışarı. Korkak. Neden kızıyorum ona. Korkmasa çıksa, beni de alırdı yanına, bir şeyler, daha başka şeyler yapabilirdi, diye. Ölüm filmi çevriliyor dışarda Suret, ölüm! Sahicisine yalancısına boş ver de çık dışarı, sokağa çık. Bu filmde herkesin payına biraz düşebilir ölüm, ama para babalarıyla, korkakların değil; filmin çekilmesi için sermayeyi onlar koyuyorlar çünkü, ister istemez kazanacak bu film, sahiden ölünüyor Suret, demeli ona, yalancısı olmaz ya ölümün, daha ne bekliyorsun, demeli. İşte en iğrendiği biçimdeki konuşma budur: "Sloganlar, ezberler, modalar" diye tersler adamı, "işte sizin ait ol-

mak istediğiniz dünyanın ucuz insanları!" Ben de ona çok kızarım ama ses çıkaramam. Yitirmek istemem hiç Suret'i, en çok nazımı çeken, hemen hemen tek arkadaşım. Bir başkasını bulsam, ya da devrimciler güçlense az daha da katılsam aralarına, ya da aralarına alsalar beni söyleyeceğim ona, yok canım sahi mi Suret Bey! Kendine gel kendine... Sesimi cırtlaklaştırıp da bağıracağım: "Ne sanıyorsun sen, sen sana gel bakalım, Fransız kadifesinden pantolonu çekip de, karı parasıyla çeşme resmi boyamaya benzemez bu, kafasını uçuruverirler adamın haa!"

Amma da şaşırır. Şaşırsın! Ben geçmiş karşısına, dayamışım sırtımı artık şehir gerillası mı olur, kır gerillası mı hangisiyse ona, o da, kalkıp gelsin yanımıza, şaşıracağına, bakacağına afal afal!

Yusuf'u da öldürmek istediler demek, istemişlerdir, doğrudur bu da. Ötekiler gibi: Mahir'ler, Harun'lar, Hatice'ler gibi. Hatice'nin dupduru sabah gökleri gibi gül rengi yüzü geldi gözünün önüne. İçi sızladı, ama açmadı gözlerini. "Devrimciler ölür, devrimler yaşar" lafını, Suret'e doğru gülerek yineledi. Aslında acımıyorum onlara. Acınmayı istemediklerini, istenmeyeceğini anlıyorum... Neden acıyacak mışım hem? Onlar beni aldılar mı içlerine, burda bizden, yüreği bizim için çarpan biri var, dediler mi, kimdir bu, diye dönüp baktılar mı? Bin tane özür buldular: Yok farımış bir solcuymuşum, yok soğukkanlı değilmişim, yok billurlaşmamışmış inançlarım. Çekip gittiler. Demek öyle? Beni banka sıralarında pineklerken bırakıp gittiler. Benden kopuk devrim mi olurdu? Benim gibilerini saymadan, sevmeden devrim, devrim mi olurdu? Belli oldu işte. Ben ora-

da, o kenef kokan, koridorun ucundaki masamda öğürtüler içinde oturup küfleneyim de yıllar yılı, bu günleri görmek için canımı verecek olayım da siz beni çiğneyip geçin, ha? Hele son günlerde, soygunları gazetelerde okudukça elim ayağıma dolaşarak gözleyeyim de yolunuzu, ah bir gelseler şuraya, çıkarsalar tomsonları, dikseler veznecinin alnına, deseler, "Eller yukarı, kıpırdayanı vururuz", bekleyeyim de çılgın bir umutla her gün sizi, siz beni görmezlikten gelin ha! Yok küsüm doğrusu onlara, bayağı kırgınım. Gelselerdi oysa, atlasaydım yanlarına ben de, tetiği tutan parmağı doğrultup müdüre, bassaydım, –çekemezlerdi tetiği biliyorum, yufkaydı yürekleri– aksaydı sümenin üzerinden masanın kıyılarına doğru beyin, yere damlaya damlaya göl olsaydı –Murtaza Efendi temizler ertesi günü– ve doldurup paraları torbalara çıksaydık dağlara, mor çiçekli kırlara, temiz hava alarak, artık işte nereye giderlerse nereden başlatacaklarsa devrimi oraya. Ben kır gerillasını tercih ederim her vakit ama fark etmez yeter ki kurtarsınlardı beni bankadan, ses etmez ayak bağı olmazdım onlara. Saymadılar, beğenmediler beni... Ama yarın ben de buluşunca bir devrimciyle, hasıyla hem de devrimcinin, görecekler bakalım adını bile anmadıkları Nigâr kimmiş, kimlermiş arkadaşı bu bankacı, farımış Nigâr'ın?

Salih, evet, son olaylarda duyulmadı pek adı. Zincirin önceki halkalarından, eski tüfeklerden o, paslanmamış bir tüfek ama. Artık gazetelerde sürdürüyor devrimci görevini: Nerede hasır altı edilen bir olay varsa o orada. Diyelim gölün balıklarına bir adam göz mü dikmiş, el koyup satmak mı istiyor, ya da Karakulak suyunu herifin biri şişeleyip sokmak mı istiyor halka, ya da ırga-

tın karısını yatırıp ırzına mı geçmekte ağa, bizimki başuçlarında. Azrail gibi de hızır gibi de! Herkesin sevdiği, saydığı bir ad, ille de eyleme katılıp tutuklanmadı diye daha az devrimci değildir ya...

Ah şu altınlar, ah! Huriye girdi kanıma, almazdım yoksa... Tüm biriktirdiklerim, emekli ikramiyelerim, varım yoğum eriyip gitmekte ah! Dünya malı, yanmayayım ardından, diyorum ama, olmuyor. "Bak," dedi Huriye, "gözlerinle gördün, o Koca Mansur'daki bodrum katı 'cumhuriyet'le aldım ben. Varsın bodrum olsun, her ay 1500'ü var, üçü beşi bir olur kiralar oğlanların. Hiç de boş kalmaz. Daha gitmeden biri ötekine devreder. Yurtlardan çok böyle yerleri tercih ediyorlardı şimdi. Bana bak kız, pek darlanırsan arada bir ziyaretlerine de gidersin, öyle deme anam, ayıp değil, Kuran-ı Kerim'de yeri bilem varmış, dul avratlarız biz! Taşralılar nedense bodruma düşkündürler pek! Ötekiler gibi nazlı değildirler, gözleri yüksekte olmaz. Sonradan anlarlar bodrumun ne olduğunu, o vakit de mezun olup gitmişlerdir. Bakarsın 'kimi avukat olmuş senin Kazdağlıların, kimisi doktor, bir de zengin kızı tavlarlar... Altın altındır anam, sen beni dinle, çıkması var inmesi yok. Al 600'e bugün, sat yarın 630'a, böyle böyle birikir!" Oysa ben aldığım günden beri iniyor meret.

Ne demiş görevli subaya Yusuf Küpeli: "Ne bu cezaevinden ne de Haydarpaşa'dan görevlilerin yardımı olmaksızın, göz yumulmaksızın kaçılamaz..." demiş. "Bu cezaevinden tünel kazarak kaçışın da, Türün kanadının belirli siyasi amaçlar uğruna denetimi ve göz yumması altında yapıldığını ve benim de bunu kolaylıkla ispat edebileceğimi..." demiş. Bunun ilk fırsatta Su-

ret'e anlatmalıyım. Meyhanede kim varsa herkese duyurmalı bunu.

Bak sen, öyleyse Kızıldere Katliamı'nı da bile isteye hazırlamıştı bunlar. Mahir'lerin kaçışına göz yummuşlardı. Kazma küreği özellikle sağlamışlardı. Ya Mahir'ler? Kendi kendilerine kaçabildiklerini, başardıklarını mı sanıyorlardı? Öldürüldüklerinde, biz bir gizli tünel kazdık ve kaçtık mı sanıyorlardı, yoksa berikilerin göz yumduklarını seziyor ama sonuna kadar bu fırsatı değerlendirmek mi istiyorlardı? Sezmiyorlardı da, biliyorlar ve son kozumuzu oynayalım mı diyorlardı? Bence kandırıldılar. Vurabilmek, yok edebilmek için kaçmalarını sağladılar çocukların. Tıpkı Mustafa Suphi'lere düzenledikleri gibi bir tuzaktı bu. Nasıl rakiplerini bir bir temizleyen Ankara, Suphi'ye mektup göndermiş "gel" demişse, geldiğinde de on yedi canla birlikte boğdurmuşsa hunharca, bunlar da Mahir'lere o oyunu ettilerdi. Armut dibine düşer!

Nigâr'ın Mona Lisa yüzü Ensor'un yüzlerini topladı yastığın üstüne, gül rengi sabah göğü de Orosco'nun duvarlarına dönüştü. Haksızlık, aldatmaca, sözünden dönme deli ederdi onu hep. Küçükken düşlerinde zalimlerle boğuşur dururdu: Maslak yolunda kadın kaçıranların izine düşer, çocukların ırzına geçenlere pusu kurar, paralarla kaçan banka veznecisini kovalardı. Giderek işlerin öyle olmadığını anladı. Asıl kötülüklerin nasıl örtbas edildiğini öğrendi, tarihin yanlış öğretildiğini, işbirlikçileri, rezil işadamlarını, onların seçtirdiği politikacıları, beyin yıkayan mekanizmayı seçti. Düşmanlar sayıyla ölçülecek gibi değildi, öldürmekle de baş edilemezdi. Salih'i o sıralar tanıdı... Sağ elinin işaret parmağından

tırnağını sökmüşlerdi, şakağında o vakitler taze bir pembelikle saçlarının arasına doğru akıp yiten iki yara izi vardı. Çok şey öğrenmişti Salih'ten, –ah evlenmeliydi onunla, şimdi devrimciler arasında da saygın bir yeri olurdu, asıl istediği de bu muydu yoksa hayatta, dengeli bir yön verebilirdi yaşamına Salih– uyumlu bir insan olurdu belki o vakit.

Oysa tutmuş anasını dinlemişti. Anasına mı kanmıştı, Bülent'e mi kapılmıştı? Huriye, "O yaşta kızım, adamın aklı iki bacağının arasında olur ne dersen de!" der. Neydi Bülent'te gözünü boyayan? Hiç. İki geniş omuz, sarı saç, uzun boy. Birlikte yürürken caddelerde dönüp dönüp ona bakılması. Bir kapak oğlanıydı sanki adam. Beyoğlu caddesinde yürürken sarışın bir penguen gibi seyrettiriyordu kendisini. Şimdi gülüyor, ama o vakit delicesine hoşlanıyordu adamdan. Hoşlanmaktan da öte, mutlaka onun olmayı, onun kadını olmayı istiyordu. Bütün sorunun resimsel bir etki, bir sinema hilesi olduğunu az sonra kavrayacaktı. Bülent bir görüntüydü aslında, evlendiklerinin ikinci ayında ayrılmıştı Nigâr, ama bir burukluk, pişmanlığa benzer çapaklı bir pas tutmuştu içini. Kendini bir süre bağışlayamayacaktı, kim bilir belki şimdi bile. Adamın köpürtülmüş sabah suratını nasıl çıkarabilirdi aklından? Dudaklarını olduğundan kalın gösteren sınırı tıraş sabunuyla sağladıktan sonra karşısında dakikalarca dolaşıp durduğunu, sandalye arkalıklarına yaslanıp, yarım kederli gözlerle bir objektifmiş gibi Nigâr'a poz verdiği sahneleri, her sabah kıl diplerine köpüğün nüfuz etme süresinden sonra, pantolonlarının ütü çizgilerini inceleyip bir kez daha ütülettiğini, nasıl unutabilirdi Nigâr? Kendisine sapıkçasına hayrandı adam, bir de şu dudakları öyle yayık ve

düşük uçlu olmasa! Köpükle mutlu olması, bir yerlere yaslanıp objektif araması buydu. Nigâr onu her sabah kendine daha yabancı bularak gönderdi sokağa. Öyle uzun boylu kimse sömüremezdi Nigâr'ı, işte kendisinde sevdiği yanlardan biri de buydu. Yanlışlığı gördüğü yerden dönüverirdi, hiç acımadan! Döndü de, ama artık ne Salih'i çağıracak gücü vardı ne de yeniden başlayacak gönlü. Kendisini küçülmüş, pislenmiş duyuyordu. Yenilmiş duyuyordu. Çevresinde gözünün tuttuğu biri de yoktu. Bir anası bir de Suret. Suret'le birlikte meyhaneden çıkmaz oldu bir süre. Bir insana gereksinimi vardı ne de olsa; konuşup içini akıtması, bilgisini göstermesi, öyle sıradan bir bankacı kadın olmadığını kanıtlaması için bir yer, onu değerlendirecek gözler gerekliydi. Suret de efendi bir insandı doğrusu. Fiyakayı sevmiyordu, evlilikten ağzının payını almıştı, bayağı değildi. Nigâr ona kendisini iyice sevdirdi. Büyük tutkuları hiçbir zaman olmamıştı Suret'in; her şeyi Nigâr'ın istediği kadar yapıyordu, onun istediği kadar konuşuyor, istediği kadar seviyordu Nigâr'ı, Nigâr'ın izin verdiği kadar kıskanıyordu. Nigâr istemezse sevgisini farkına varmadan geri alıyor, düşünmez oluyordu kadını. Sorunu resim yapabilmekti. Resmin yanında her şey ikinci planda kalıyordu. Hatta resmin nasıl olduğu bile! O sadece alıştığı gibi yaşamak istiyordu, resim yaparak yaşamak. Bu huylarının tümü de Nigâr'ın işine geliyordu. Arada bir Suret'i kullandığını düşünüyordu Nigâr, ama bu kadarcık kusur da kusur sayılmazdı. Bir banka memuresiydi önünde sonunda. Onun da bir dünyası vardı, ne olursa olsun bir aylıkçı dünyasıydı bu. Bir aylıkçı kadar baş kaldırıyor, bir aylıkçı kadar atıp tutuyordu yöneticilere, her şeyi geri çevirecek, Suret'i de kaybedecek gücü yoktu. Onun döneminde ne sendika-

nın lafı vardı, ne grevin, ne toplu sözleşmenin. Arada bir, düşünde banka müdürünün holdinglerden hediye olarak aldığı Pontiac'ını molotof kokteyliyle patlattığı, ya da Topağacı'ndaki dayalı döşeli katta, müdürü –Mustafa Suphi'lere yaptıkları gibi– sırtından hançerleyip o dillere destan pembe onnix banyosunda boğduğu oluyordu, ama gözünü açınca, gene işinin başında amirine "Peki efendim, hay hay efendim!" derken buluyordu kendisini. Üstelik memurların gözetlenmesini sağlayan camekânlı bölümün önünden geçerken, adımlarındaki ayaklanmayı kalçalarına aktararak cilveli bir sekişle seğirtiyordu. İçinden bu da bir çeşit orospuluk, diyordu ama sırası geldiğinde bu orospuluğunun hıncını aldı. Suret'in bir arkadaşına, sık sık meyhaneye uğrayan gazeteci Haluk'a, bankadaki kredi dağıtımlarının, rüşvetlerin içyüzünü anlattı. Haluk da gazetesinin köşesindeki sütuna geçiriverdi bu bilgileri. Böylece Nigâr, hiç ummadığı bir anda devrimci mücadelenin saflarında buldu kendini. Bu saflar şimdilik meyhanede bulunuyordu, ama Nigâr ilerde gerçek yerini bulacağına inanıp bekliyordu sırasını. Meyhanelerdeki akşamcıların arasında birdenbire saygın bir yeri oldu. Artık ürkek ve savungan sırtının kamburunu dikleştirerek açıyordu kapısını meyhanenin; kızarmış gözler ağır ağır ona çevriliyor, nedense tümü de sosyalist olan alkolikler kendi aralarından çıkardıklarına inandıkları bu yarım kahramanlarını kadehlerini kaldırarak selamlıyorlar, Nigâr da onları sağ elini kalbinin üzerine götürüp hafifçe başını eğerek Alevi selamıyla karşılıyordu ve huzur dolu bir yüzle içmeye başlıyordu Suret'in yanında.

Müdür adını gazetede okuyunca önce neye uğradığını şaşırdı. Ardından da sevincinden ne yapacağını bileme-

di. Sonunda partisinin gözüne girebilmişti. Bu onun gelecekte göz diktiği yerlere ulaşacağının müjdesiydi. Kendisini şimdiden parlamentonun ön sıralarına kurulmuş, başkanını saygıyla dinlerken görüyordu. Bir süre daha işine geldi gitti, ama durumu sarsılmıştı. Nigâr'ı her görüşte ağzına sinek kaçmış da tükürmek istiyormuşçasına avurtlarını şişiriyor, hızlı adımlarla uzaklaşıyordu oradan. Nigâr'sa olanlarda hiç suçu yokmuş da günahını alıyorlarmış gibi masum ve çekingen gözlerle süzüyordu adamı. Sonunda gitti müdür, hakkında soruşturma açılmıştı. O sıralar ne olsa solculuğun solculuk olduğu günlerdi canım. Müdürü İskenderun'da bir fabrikaya aylığının on misliyle teftişe almıştı işadamları. Çok sürmedi, beş altı ay sonra da dönem değiştiğinde Nigâr'ı attılar emekliye. Ama aldırdığı yoktu Nigâr'ın. Anasının katında oturuyorlardı zaten. İşinden de tiksiniyordu. Yıllar yılı bağrında taşıdığı sınıf kininin sadece bir müdürün ayağını kaydırmağa yaramasını küçümsüyordu, ama olsun gene de büyük bir şanstı bu, burnu bile kanamamıştı devrimci olurken...

Nigâr, gözünü, ilk uzun resmin artık kararan göğünden ayırmadan Suret'i, Mahir'lerin kaçtığı günü düşünüyordu. Son zamanlarda sık sık yaptığı gibi Cevat'ın orda buldu Suret'i. Zilsiz oynuyordu meyhane. Genel coşkunluklara katılmaktansa, cebinden çıkardığı küçük kâğıt parçalarına kurşun kalemle Osmanlı çeşmeleri çiziktiren Suret'in yüzüne belli belirsiz bir müjde düşmüştü. İnce mor damarlı yanaklarından dışarıya şaraplar sızıyordu sanki. Sabahtan içmeye başlamış olacaktı. Kalabalık bir masadaydı nasılsa. Bir genç saz çalıp türkü söylüyordu. Seviniyordu meyhane: Mahir'lerin kaçması ister istemez Deniz'lerin sehpadan kurtuluşunu düşü-

rüyordu akla. Nigâr'a bugün burası deri değiştirmekte olan bir iguana gibi göründü, sevinç doluydu. Kendisine baktırmadan geçti, bu acayip yaratığın içinde yerini aldı ve çocuğun türküsünü dinlemeye başladı.

Şahı sevmek suç mu bana
Kem bildirdin beni hana
Can için yalvarmam sana
Şehinşah bana darılır...

Suret kötü kötü baktı Nigâr'a! Aldırmadı, Cevat'ın sormadan getirdiği rakısını Suret'inkine vurarak dikti. Aklı çocuklardaydı, olacak şey değildi ama kaçmışlardı, sanki birazdan meyhaneye gelip kendisini bulacaklarmışçasına içi içine sığmıyordu, utanmasa kalkıp oynayacaktı. Suret öyle bakmasa kalkardı. Üst üste dikiyor kadehleri, düşmanca bakıyordu Nigâr'a. Biraz neşesi kaçmıştı. Bir yanında tanımadığı genç bir çocuk eğilip kulağına "Siz Nigâr abla mısınız?" diye sordu, "Evet?", "Ben de Ali, Haluk ağbiyle aynı gazetedeyiz, foto muhabiriyim ben." "Haa öyle mi, nasıl Haluk?" "İyi iyi, hepimiz çok iyiyiz! Bugün Ankara'ya gitti." İşte, demek ki kendisini bir devrimci olarak anıp konuşuyorlardı, gözucuyla Suret'e baktı, somurtmuş önüne dikmişti gözlerini. Demek ki bizim o çalmadan oynadığımız günümüzde berikiler sarakaya almıştı bizi de kıçlarıyla gülüyorlardı. İnsan, Deniz'leri asmakta haklı görünebilmek için Mahir'leri kaçırttıklarını düşünemezdi ki! Hileyle baş etmenin zorluğunu düşündü Nigâr. Alçaktan daha alçak olmak gerekiyordu. Hani Lenin'in bir konuşması vardı, Türkiye'yle dostluk ilişkilerinden açan, "... Bu dostluğun temeli tabii ki diplomatik hilelerle olmayacaktır. Bu bakımdan düşmanlarımız bizden çok güçlü-

dürler. Bu gerçeği itiraf etmekten korkmuyoruz..." dediği neydi? Belki de sol'un zaaflarından biri de, hileyi, dönekliği küçümsemesi, açık oynamasıydı? Nigâr hırsla içini çekip, bedenini pencereden yana aktardı. Oda buz gibiydi, yorganın dışında kalan yüzü ve yanakları nerdeyse acıyordu soğuktan... Yorganı başına çekti, soluğuyla ısınmaya çalıştı...

Türkü durdu, yeniden tüm devrimcilerin ve Mahir'lerin yoluna kadeh kaldırıldı. Nigâr masanın daha çok kendisine doğru kadeh gösterdiğini görüp mahcup bir gülümsemeyle karşılık verdi herkese. Suret birden ona eğildi: "Devrimcilikti, devrimdi anladık, ama bizim durumumuz ne olacak?" dedi. Nigâr duymazlıktan gelip bir cigara yaktı. Suret gözlerini dikmiş, sorusuna yanıt bekliyordu. Genç çocuk saza başladı yeniden:

Bize de Banaz'da Pir Sultan derler
Bizi de kem kişi bellemesinler...

Şu türküleri bir türlü sevememişti. Sözleri neyse ya, sesler hiçbir şey çağrıştırmıyordu onda, ne sevinç ne başkaldırma, ne kin, ne de başka bir şey. Ama bu akşam herkes sözleri bilmeden, sesleri bilmeden de katılmak istiyordu saza; sağdaki soldaki masaların hepsi türküye dönük oturmuş hiç değilse kafa sallıyorlardı vuruşlara göre. Belki de katılmak istedikleri şey sadece mazlumdan, yoksuldan yana olduklarını belli etmekti. Şimdi mazlumun kaçışını kutluyorlardı, bir gün de mazlumun zalimi yenişini kutlamayı umut etmekteydiler. Nigâr da başını, sazın tellerine inip binen parmaklara uydurarak sallamaya başladı. Sazı çalan, güzelim, yiğit duruşlu pırıl pırıl esmer bir gençti. Başını sazdan kaldırdığında göz göze

geldiler. Dostça, insanca bir gülümseme gönderdi Nigâr'a. Nigâr'ın içi ısındı, türküye büsbütün verdi kendini, sevmeye çalıştı. Bu Doğulular böyledir, diye geçirdi, Salih de böyleydi gençken. Değerleri altüst edilmiş dünyamızda çiğnetmek istemedikleri, canla başla sakladıkları birkaç şeyi hâlâ onlarda buluruz. Ama can çekişen, sermayenin ne yapıp yapıp ellerinden alacağı şeyler; kardeşlik gibi, yoldaşlık gibi, aşk gibi. Kalmış mıydı aşk örneğin insanlar arasında? Böyle bir toplumda sağlıklı bir aşk olabileceğine inanılabilir miydi? İnanmıyordu Nigâr, ama bazen örneğin şimdi, şu delikanlıyı görünce, tek tük kalmıştır diyordu, şu çocuk bilmez miydi sevmeyi? "Hişt" dedi kendi kendine, bu çocuk aydan gelmedi ya, o da buradan, bizden biri işte. Hem sana ne?..

Hoşlanıyor muydu Nigâr Suret'ten? Bilmiyordu pek. Şu anda iguanadan hoşlanıyordu bütün varlığıyla. Onun derinden inleyerek, ıkınarak renk ve deri değiştirdiğini duyuyordu, kendisini acıyla ve zevkle yeniden yaratmasını, kılıfını sıyırmak için nasıl zorlandığını içinde duyuyordu. Kaderini değiştirmek isteyen bu meyhaneye sevgiyle baktı. Neydi burası, neden geliyor durmadan Suret'i buluyordu? Onun hep burada ve hep Nigâr'ı bekler olmasından mı? Neydi hoşlanmak? Suret'i cayılmaz kılan neydi? Nigâr'ı çekecek bir arkadaş bulmak da kolay değildi ki. Çarpılmış gibi bakıyordu saza vuran parmaklara. Örneğin şu çocuk ancak yirmisinde vardı, oğlu olabilirdi Nigâr'ın, ama olsun, insan oğlu yaşında biriyle arkadaşlık edemez miydi? Şimşek gibi bir şey olmalıydı bu delikanlı. Aşkı nasıl alıyorlardı acaba bu yeni devrimci çocuklar? Biz romantiktik. Alabildiğine sulu gözlüydük. Güzide Sabri'lerin beslediği duygularımızı değiştirene kadar akla karayı seçmiştik. Onunla ar-

kadaş olsak, kim bilir yaşına başına bakmaz da yatmaya kalkar mı bu çocuk benimle, Allah korusun! Öyle değildir bu devrimci çocuklar. Bu çocuk işitmiştir benim durumumu da kendilerinden biri, bir sempatizan, bir yoldaş diye bakıyordur bana, saygıyla. Neyi işitmiştir? "Suret'in metresi" demişlerdir belki de. Belki de sıkı bir solcudur, diye duymuştur. "Metresi" diyebilirler miydi? Ne derlerse desinler. Suret'siz yapamazdı o. Onun yerine koyacağı başka biri yoktu. Artık böyleleri de kalmamıştı pek. Nigâr kafaca anlaşabileceğini sandıklarının kendisinden uzakta olduklarını düşündü. Onların çoğu eylemin içindeydi. Dövüşüyorlar, yürüyorlar, bağırıyorlar, dağa çıkıyorlar, içeri tıkılıyorlar, saklanıyorlar, yeniden dövüşüyorlardı. Saz çalan çocuk da onlardandı besbelli. Onu da tıkarlardı yakında içeri. Tıkılana kadar çalıp söylerdi böyle. Bu sağcılar da az eşek değildi ha! Türküden korkuyorlardı. Bıraksalar herkes bıkar usanırdı şunları dinlemekten. Nereye kadar toplardı bilinci, şu kadar yüzyıl öncenin sazıyla sözü? Devrim, kendi çalgısını, marşını, sırası geldiğinde bir yaratırdı ki, kim engelleyebilirdi o şarkıları...

Oy hanım hanım, sen benim canım,
Ben seni alım dağlara kaçıyım bu gece...

Çocuk sürekli Nigâr'a bakıp sevimli bir gülümsemeyle söylüyordu. Bir anlam veremedi Nigâr, ama yanaklarının sıcaklığı yuvarlak gözlerinin koyu sarılığını ortaya çıkarmıştı. Tuh bana, dedi içinden, bu yaşımda bacak kadar oğlan utandırıyor beni, kaçın kurası olan Nigâr'ı, Salih'in sevgilisi olan Nigâr'ı, Salih'in yanına salavatla yaklaşan şu çocuk! Tanır onu, tanımaz mı hiç? Bizim aşkımızı bile bilir, hepsi bilir devrimcilerin bizim aşk

masalımızı. Belki de benim alışık olmadığım o dost canlı dedikleri bir yapısı vardır bu çocuğun, kim bilir. Sazı bıraktı, kadehindeki rakıyı bitirdi çocuk, parkasını giydi, "Bana izin dostlar, haydi eyvallah" dedi. Sazını kılıfına koydu, geçerken içi gülen kara gözleriyle baktı Nigâr'a. Nigâr gözlerini kaçırdı, güle güle bile diyememişti. Ardından baktı. Bülent gibi boylu bosluydu, ama ne kadar başkaydı; dağlara sazıyla birlikte vurulmaya giden toy bir geyiği andırıyordu.

İguana yeni bir zar edindi, o gittikten sonra, Nigâr'a yeniden bir ürkeklik geldi, bunca yıldır alışamamıştı şu meyhanelere. Bir dakikası ötekine uymazdı buraların. Burada hiçbir gün rahat etmediğini düşündü. Bu masalarda sınav verir gibi otururdu, çevresi tuzaklarla doluydu sanki, konuşmalar, her şey, onun bir yanlışını yakalamak üzere bekliyordu, güvensizlikleri, siniklikleri, yıldırıcıydı bu insanların. Belki o yüzden Suret'e yaklaşmıştı sadece. Salih'ten sonra da, Bülent'ten sonra da o vardı: Hesap sormadan, ayıplamadan, Nigâr'ı sevdiğini söyleyerek, çok içip evine geç kaldığı geceler atölyesine, çatı katına dönerek, hasta olduğu günler karısına giderek. Kadın bıkmış olmalıydı ondan. Eve dönüp dönmediğine aldırdığı yoktu. Her günü bir başka yerde konken masası başında geçiyordu. "Kadınlık görevlerimi yapıyorum" diyordu, "para kazan demiyorum, bana bak demiyorum, resmini de ben yapamam ya, daha çocuğunun cebine beş kuruş harçlık koyduğunu görmedim." Zengin kızıydı.

Her kafadan bir ses çıkıyordu meyhanede. Köşedeki masalardan bir grup, türküyü sürdürmeye uğraşıyor, her biri ayrı bir şey söylüyordu. "Ben gidersem sazım sen

kal dünyada", "Mezarımı derin kazın, dar olsun", garson'un çırağı "Arama var!" diye fısladı; o anda kapıdan içeri iki adam daldı, iki baştan müşterileri aramaya giriştiler. Nigâr dişlerinin arasından "Leş kargaları" dedi, Suret aldırmamıştı. Önlerindeki soğumuş muska böreğine çatalını taktı, ağzına tıktı. Adamlar efendi efendi aradılar Suret'i, Nigâr'a bakmadılar bile. "Beni aramıyor musunuz?" dedi Nigâr, yanıtlamadılar. Suret "Kadınlara nezaket gösterilir" dedi. "Ne malum belki çantamda bıçak saklıyorum!" Ötede aramayı sürdüren adam, "Sen onunla evine git de soğan doğra!" dedi. "Şimdilik biz de öyle yapıyoruz zaten" diye karşıladı Nigâr. Köşedeki türkücülerden biri "Yaşşa ablacım, günün birinde de başka şeyler doğrarız di mi!" diye kahkaha attı. Memurların ikisi birden oraya doğru fırladı, bir ıslık sesi duyuldu, içeriye beş on memur daha doluştu. Masadakiler araya girdi, arkadaşlarını vermek istemiyorlardı. Sille, tekme, tokat bir anda çocuğu dışarı çıkardıklarını gördük. Ardı ardına sokağa, kapının önüne fırladık, orada bekleyen bir jipe atılışını ve götürülüşünü seyrettik çocuğun, sonra hiçbir şey konuşmadan sessiz ve mahcup içeriye yerlerimize döndük. Cevat, "Merak etmeyiniz sinyor sinyora şimdi döner arkadaşımız, ben halletmişimdir işi!" diye bağırdı. Bir süre kimse konuşmadı. Nigâr, "Bu ne alçaklık, bana niye dokunmuyorlar da ona?" diye sordu Suret'e, fena halde bozulmuştu. "Ses çıkartan bendim?" Cevat peçetesini masaya savurarak külleri uçurdu, "Meyhanemizde sinyoritalara saygı edilir!" dedi. "Ne demek istiyorsun?" Cevat dönüp başka bir masaya savurdu peçetesini. Suret, "Boş ver yahu, böyle şeyler sık sık olur, burada," dedi. "Tanıyor muydun götürüleni?" diye sordu Nigâr. "Her gün buradadır o grup." Köşede kızgın kızgın arkadaşlarının

durumunu tartışanları gösterdi. "Kim bunlar?" "Ne demek kim, insanlar" dedi Suret. Bununla da konuşulmazdı ki! Cevat içkileri tazeledi, kızarmış patatesleri getirdi. Kapı açıldı, o dört kişilik çingene ailesi girdi. Bunlara birkaç kez daha rastlamıştı burada. Baba keman, ana tef, ağbi zurna çalıyordu. Kız dansözdü. Boyalı, yarı çıplak, bembeyaz etliydi. On altı-on yedisinde var yoktu ama kalçaları taşkın, göğüsleri sutyenlere sığmazdı. Nigâr, belki de emziklidir, dedi içinden. Ağbisi dedikleri şu adam da pekâlâ kocası olabilirdi. Kız, dipleri kara çalı gibi çıkmış kanarya sarısı saçlarını silkeleyip, zillerini çıkardı, takıp parmaklarını alıştırmaya başladı. Saz takımı akortla boğuşuyordu.

"Ne olacak bizim aramızdaki durum?" dedi yeniden Suret. Konuşurken dili sürçüyor, kalın kabuklu morumsu dudaklarını birbirinin üzerinden zor kaldırıp konduruyordu. Saçları yıllardır böyle bembeyazdı; uzaktan bakıldığında, sargı bezleriyle dolaşan bir adamı andırıyordu. Alnına çocuk saçı gibi dik dik inen bu beyazlık, az kımıldayan koyu renk gözlerini ablukaya almakta, yüzüne afacan bir çaresizlik vermekteydi. "Tutturmuşsunuz devrim de devrim!" dedi. "Amma da uzattın!" diye kesti Nigâr. Suret sinirlenmişti, "Uzatan sizsiniz," dedi yeniden, "devrim, devrim, bezdik be!" "Ne demek bütün bunlar, sırası mı şimdi?" "Sırası tabii, o oğlanı götürdüler diye yas mı tutacaktık, böyle şeye bozulacaksan gelme meyhaneye!" Nigâr'ı avutmak ister gibiydi: "Sırasını mırasını bilmem ben, devrimin sırası mı bakalım ha?" Kadehi bir seferde sonuna dek içti. Nigâr, onun hafifçe titreyen ellerine, kirli tırnaklarına, uzamış sakallarına baktı. Birkaç gündür evine dönmemiş, yıkanıp paklanmamıştı besbelli. Hırpanilikten bıkmış olacaktı,

karısı da başından sepetlemiş olabilirdi. Zurna, kulakları tırmalayan kıvrak bir hava tutturdu. Kız sutyeninin yanından dökülen memelerini titreterek dönmeye başladı. Bitişik masadan alkışla tempo tutuyorlardı, kızcağız yavaş yavaş açılmaya başladı, titreme göğsünden karnına, göbeğine, baldırlarına doğru yayıldı, sarı sırmalı etekliğinin saçaklarını göbeğinin üstüne doğru hoplatarak Suret'e yaklaştı, arkasını dönüp birkaç kez kıçını omzuna savurdu Suret'in. Suret sandalyesini beri çekti. Kız, bitişikteki Oğuz'un masasına tersine bükülerek alnını uzattı, belini daha çok kıvırıp gerdanını, bağrını, omzunu önünde titretmeye koyuldu. Oğuz, "Hiç bozuğum yok yavrum, hep çek taşırım yanımda," diye bir çimdik attı kızın buduna, kız ritmini bozmadan "Sülalenden başlarım şimdi hayvan," dedi. Hırsla kalçalarını bir sağa bir sola ayırıp havaya bir sandal resmi çizdi, sonra Suret'in kucağına oturup kıvırmaya başladı. Suret, kızı yavaşça iteledi, Nigâr hemen çantasına saldırıp bir on lira çıkardı, beceriksizce oyuncunun memelerinin ortasına sokuşturdu parayı, "Sağol ablacım!" dedi kız sırıtarak, sapsarı kazma dişlerini gösterdi. Kıvırta kıvırta başka bir masaya seğirtti. Nigâr bir soluk alıp cigara yaktı. "Hem nedir bu devrim," diye sürdürdü Suret, "söyleyin bakalım Nigâr Hanım, nasıl bir şeydir bu; bir köpek adı mıdır çağırınca gelecek? Bir kuş mudur? İçinden, kocaları ölmüş Amerikalı kaknemlerin çıkacağı bir turist vapuru mudur? Bir kıraat parçası mı ezberletilmiş? Bana o palavracı şairin uydurduğu adlardan biri gibi gelmeye başladı: Namara uzaktan gelecekti / başından saçını çözecekti / ruhuma adını kazıyacaktı! Ha hay! Var ya hani o vaktiyle herkesin ağzının suyunu akıtan devrimci şair? Devrim, devrim!" Oğuz bitişikten bir kahkaha fırlattı, "Üstat formunda bugün

bakıyorum!" dedi. "Sen sokma burnunu buraya da Eriphile!" dedi Suret, "hiç rahat yok mu yahu bize!" Birden Nigâr'ın koluna asılıp dipte bir masaya sürükledi onu. Oğuz, "Karına söylersem seni görürsün sen ha!" diye bağırdı meyhanenin ortasına, "emekli devrimcini de anasına söyleyeyim de bak!" Sesi ıslık gibi çıkıyordu. Suret eliyle ayıp bir işaret salladı ona. Nigâr: "Bak böyle rezalet çıkarıp beni teşhir etmeye kalkarsan giderim buradan, bir daha da görüşmeyiz bilesin!" Dansöz kız zillerini iyice şıkırdattı yanlarından geçerken... "Hayır gidemezsin, otur" dedi Suret, "seninle ciddi konuşacağız, senin oyuncağın değilim ben." Sustu. Garsona "Rakıları getir" diye sertlikle bağırdı. Beyaz saçlarını alnına itip, Nigâr'ın gözlerini buldu. "Bu böyle süremez artık, ne olacağız biz söylesene?" Nigâr, kırgın bir yüz takındı, ne yapması gerektiğini düşündü. Onda hiç görmediği bu hırçınlığa bir anlam veremiyordu. Eskimiş bir evliliği sürüklüyordu nicedir, herkes gibi, kopamazdı karısından, alışkanlıklarını fırlatıp atacak gücü yoktu, açıklamıştı bunu Nigâr'a kaç kez. Resim yapması ve içmesi önemliydi, bugünkü durumu da bunu sağlıyordu ona. Öyleyse Nigâr'ı böylesine istemesi nedendi? Belki zaman zaman gelen bir ayaklanma duygusuydu bu, ama neye, kime karşı ayaklanıyordu, kendisine mi, nereye kadar? Çok mu istiyordu Nigâr'ı sanki! Domuz, dedi içinden Nigâr, çok isteseydi beni 15 yıldır bir yolunu bulur bir adım atamaz mıydı? Kimi kandırıyor! "Çok beklettin," dedi Suret, homurtulu, "bunca zamandır hep senden bir şey gelsin diye bekledim, bu böyle gidemez, ayrılalım!". "Birlikte olduk mu ki ayrılma öneriyorsun bana?" diye güldü Nigâr. Ama ayrılma lafıyla içine bir kor düşmüştü. Cevat, rakıları getirdi, elinde papatyalı, karanfilli saçma bir buket, uzattı Nigâr'a "Sin-

yoritaya bizden ikramdır!" Nigâr hemen kokladı ve "Oh! dedi, "ne değişik bir demet bu, teşekkür ederim Cevat." Berbat kokuyordu çiçekler bir arada. Cevat çeviklikle eğildi, bacaklarını kırıp kollarını saklayarak, "sulama"nın senyörlerin elinde bulunduğu zamanlardan kalma bir dans figürüyle selamladı masayı. Suret'le bakıştılar, gülmelerini tutarak. Cevat'la sırdaş sayılacağını düşündü Nigâr. Salih'ten beri tanıyordu onu. Bülent'i de tanırdı, ve bir de o suçunu, pek kimselerin bilmediği on beş günlük bir suçtu. Talip'ti adı değil mi! Bülent'in bir arkadaşıydı, neden olmuştu, nasıl olmuştu... Nasıl da unutmuştu... Cevat'ın sır küpü olduğunu düşündü. O yerden bitme, çirkin mi çirkin, hiç susmayan kameramanla...

— Devrimcilik güzel, devrim güzel, anladık. Anlamadık ya henüz, ama bizim durum ne olacak, konuşmuyorsun hiç? diye yineledi Suret.

— Çok garip, dedi Nigâr, sesine çeki düzen verdi. Şaşırtıyorsun beni bugün, orada Ünye'de arkadaşlarımız canlarıyla uğraşsınlar, kendi canlarıyla da değil başkalarınınkiyle, bizimkiyle de!.. Cevat belki de çakmamıştır bizim o durumu diye geçirdi içinden...

— Boş ver bu laflara, dedi homurdanarak Suret, bir kez biz bu mücadele biçimini kabul etmiş değiliz. Konuşmuştuk seninle de öyle değil mi?..

— O başka iş, mücadele biçimini kabul etmesek bile...

— Eee, yani onların kaçtığı gün kendimizden bahsedemeyecek miyiz?

— Canım ille de bugün, yani koca koca adamlarız biz!..

— Koca adam olmamız sevmemize engel mi? Sen hep böyle geridesindir, romantik demek istiyorum, ro-

mantiksindir, bıktırıcı bir şey bu. Hayat bütündür kızım, bizim sevişmemiz bir karşı devrim midir ha! Aşk devrime karşı bir ilişki midir?

— Ne demek bunlar böyle, ne yapalım istiyorsun?

— Her şeyi, her şeyi istiyorum, insanların yaptığı her şeyi!

— Gülünç, çiçeği burnunda çocuklar gibi, hem de bugün! Özel bir ilişkinin pazarlığına oturtmak istiyorsun beni. Anlamıyor musun durumun saçmalığını?..

— Anlamam, anlamak işime de gelmez artık. Seni her gün görmüyorum ki ben, bir görünüyorsun, yoksun haftalarca! Söylemek istediklerimi söyletmeden gidiyorsun, bu böyle süremez anladın mı?

— Peki nasıl istersen, dedi Nigâr, sesine acınacak bir titreşim kattı, seninle çok konuştuk aslında bu konuları, dostluk diye bir şey olduğuna inandıramadım seni demek ki...

— Gene başlama, bıktım bu saçmalıklardan. Ne yapayım seninle dostluğu ben, bir yığın adam var burada dost olacak, yeter bana...

Nigâr küçümseyici bir ses buldu:

— Kaç tane?

— Ne kaç tanesi?

— Kaç dost yetiyor sana?

— Dostluk mostluk vız gelir bana?

— Her şey vız gelmiyor mu sana?

— Ne demek istiyorsun? Belki geliyor, belki de gelmiyor.

— Şunu soruyorum, bu konuşmalarının altında yatan şeyin ne olduğunu, 'asıl' olanı? O senin dilinden düşmeyen, 'asıl olan' şeyi?

— Seni istiyorum, anlamadın mı. Seviyorum seni. Bütünüyle bir ilişkimiz olsun istiyorum. Bunun içine her

şey girer, her şey, o senin bucak bucak kaçtığın yatmak da, sevişmek de, dövüşmek de...

Nigâr inanmadan baktı. Ama inanmış gibi yanıtlamak zorundaydı:

— Bu toplumda, dedi, çok bilmiş bir tavırla, aşkın ne demeye geldiğini ikimiz de pek iyi biliriz ya, arada bir böyle çıkışlar yapmaktan hoşlanırız?

— Ne demeye gelirmiş!

— 'Asıl olan'ın kopyası demeye. Bize kabul ettirilmiş olan bir şey!

— Evet öyle, öyle de olsa kendimizi alıkoyamadığımız bir şey, bir gerçek!

— Üstelik ayrılamayacağını söylediğin bir karın, bir çocuğun varken...

Bunu söyler söylemez pişman oldu Nigâr. Ayrılırsan bir engel kalmaz, demeye getirmiş oluyordu. Öyle de yanıtladı Suret:

— Ne önemi var karımın, dedi, aynı küçümseyici tonu takmıştı sesine, karımdan ayrılamayacağımı bildiğimiz gibi evlilik kurumunun ne olduğunu da bilmiyor muyuz?

— Onu söylemek istemediğimi biliyorsun, dedi Nigâr, bozulmuştu.

Olmayacak bir şeydi onunla yatması. Ama bu konuda Suret'in inadı da hoşuna gidiyordu. Belki de Suret'e böyle karşı koyarak onun isteğini çoğaltmaktaydı. Asıl istediği onun olmaktı, kim bilir? O da bir yolunu bulup sevişseydi ya Nigârla!

— Kendimize biraz çokça önem vermiyor muyuz? Bizden konuşmak için koşmadım buraya bugün? Aklın-

dan geçenleri, Suret'in okumasından korkarak kaşlarını çatıp yüzünü acayipleştirmişti.

— Benden hoşlanıyorsun ama, bunu biliyorum, sesi birdenbire tatlılaşmıştı. Hatta beni sevdiğini bile söyleyebilirim?

— Çok hoşsun! Hoşlanabilirim elbette. Senin gibi başka insanlardan da hoşlanabilirim, ama her hoşumuza gidenle yatmamız mı gerekiyor? Saçmalamaya başladığını fark etti, ne yapıp yapıp bu afeti savuşturması gerekti.

— ...

— Dost biliyorum seni, yanı sıra gelecek duyguları başından yasakladım kendime. Bu da benim 'asıl olana' tutkum işte!

Karşıyı yoklaya yoklaya ilerliyordu şimdi. Sesine çok içten, inandırıcı bir renk vermeye çalıştı. Gerekirse ağlarım, dedi içinden. Çevresine baktı. Oğuz birkaç masa ötede kalmıştı, konuştuklarını duyamazdı. Saz takımı gitmeye hazırlanıyordu. Bitiriş parçası hep böyle, çırpınış, hız, ısrar dolu olurdu. Taşınamaz bir yükün, yokuşun sonunda sırttan atılışı gibi yuvarlanıyordu sesler üst üste. Dansçı kızın mayosunun ve sutyeninin kıyılarına eskimiş, buruşuk beş liralıklar yapışmıştı. Kız her seferinde paraları çaktırmadan babaya uzatıyor, yeniden dönüyordu masaların arasına. Göz göze geldiler, terli bir bataklıktan fırlamış kayalık gibi batıcıydı gözleri. Nigâr kadehine uzanırken,

— Böyle bir günde ilk aklıma gelen sendin, dedi. Bugünün sevincini, bu coşkunluğu paylaşalım istedim. Onlar yüzünden buradayım bugün ve onlardan başka hiçbir şey düşünmemekte kararlıyım. Bugün onların günü, onlara adadığım bir gün, çok bir şey değil. Belki birazdan yakalanacaklar, öldürülecekler, belki de birileri kurtaracak onları...

— Kurtarmak mı? Kimler?

— Kim bilir, bilmem ki, bilemeyiz ki. İnsanlar. Köylüler belki, belki biz?

Suret'in yüzü şaşkınlıkla kabardı:

— Köylüler mi, biz mi? Omuzlarını koyvererek bir kahkaha attı. Çocuksun sen dedi, delisin sen!

— Yani burada onlar adına, onların zulümden kopardıkları saatler adına, birlikte sevinmeye geldim. Sense beni bambaşka bir sorunla, yapamayacağımı bildiğin bir şeylerle özellikle sıkıştırır gibisin.

İçinden, yalan da değildi, diye düşündü, az dram mı bu yani, gözleri kendiliğinden sulandı. Suret'e doğru yaşlarını akıtıp bekledi. Masanın üzerinde, kültablasının tırtıklarıyla sinirli sinirli oynayan elini oradan çekip çantasından bir mendil çıkardı. Terini ve gözlerini kuruladı. Suret uzanıp hafifçe bileğini sıktı, tam o anda da Cevat bir tabak kirazla geldi. Yüzünde bildik, yezitçe bir anlam vardı, gözlerini Nigâr'dan kaçırarak gülümsüyordu. Nigâr birer duble daha istedi Cevat'tan, Suret'e "Bugün bendensin!" dedi, kısık bir sesle. Suret gülümsedi sonunda:

— Senin gibi bir karım olsun isterdim, yok yok kızım olsun isterdim!

Nigâr, Suret'in elini, hiç beklemediği bir anda hafifçe öptü. (Ancak bu biçim bir dostluğu kabul edeceğimi, benden başka bir şey istememesi gerektiğini anlatmış oluyorum ona, anlaşmayı perçinliyorum, yoksa elin herifinin ne diye pis elini öpecekmişim! Quartier Latin'lerde yıllarca sürtmüş, mavi çeşmeler yapan, alkolik... Devrimci de değil üstelik, sola çıkmış adı nasılsa, benim kadar bile solcu değil. Geceleri karısının koynunda gündüzle-

ri bana âşık, ikiyüzlü, riyakâr bir yaşam, yatmazsam ayrılırmış. Yatmam seninle Suret, yatmam, bunu iyice bil, seninle yatmaktan ne çıkar, hiçbir şey eklemez bana senin olmak, yıllar sonra, pişmanlık duymadan anımsanmalı yatmak. Bir yücelme duygusu bile tattıramazsın bana sen, sanmıyorum... Salih'le bile yatmamışım da sen kim oluyorsun? Peki ama nasıl yatmıştım o Parisli mikropla? Nasıl olmuştu da çırılçıplak, Balıkpazarı'nda kimin olduğunu hâlâ bilemediğim bir arkadaşının çatı katında bulmuştum kendimi? Bülent'in yaranmaya uğraştığı bir adamla, ecüş bücüş, beberuhi bir şeydi! Bülent'le evlenmiş olmamın öcünü alır gibi... Boşmoş, dibi çinko kaplı bir tahtaboştan baktığımı anımsıyorum Balıkpazarı'na yukardan. Durmadan bir şeyler söyleyip güldürüyordu beni, Bülent'le alay ediyordu durmadan, plak dinleyecektik, dinledik de, hiçbir şey istemediydi benden, dinledik, içtik, yatalım falan demediydi, "Burayı tepeden çekmek istiyorum" dediydi, tahtaboştan balıkçıları gösterdiydi: Kırmızı tablalarda sıra sıra yatan uskumruları, kalkanları, kırlangıçları; bir balıkçı teneke bir kutuyla su serpmekteydi balıklara, bitişiğindeki tablada, yeşil salata, taze soğan, dereotu, maydanoz tarlaları, kırmızı turplarıyla sarı bir uğultuyla parlıyordu pikap, "Natali! Natali!" diye bağırıyordu, uğultunun helezonlarıyla sarmaş dolaş yükseliyorlardı; "taze uskumru, canlı canlı bunlar, Natali, Natali, erkek kalkan, boğaz kalkanı. Yerli! Yerli! Kanları akıyor! Natali, Nataliiii!" Nasıl soyunmuştum, nasıl yatmıştık? Sanki hiç istemediydi beni, çirkin, yerden bitme bir şeydi, çok güzeldi her şey, o da çok güzeldi, erkekti... Gözümü açtığımda sardunyaları göstermişti, tahtaboşu çepeçevre çevirmiş esniyorlardı pastırma rengi saksılarda. Kimin eviydi orası? Kimdi Talip? Görmemiştim bir daha.

İquanada bir uğultu koptu. Demin polislerin götürdüğü çocuk dönmüştü. Başına üşüştük, pençe pençe kızarmıştı yanakları, gülüyordu: "Hiç de bişe yapamadılar bana işte gördünüz, amiral benim dayım ayol amiral! İzmir bölgesinde, kılıma bilem dokundurtmam, dedim... Evet, lafı ortaya atan sendin ama ablacım, diymi ki bir meyhanede içiyoruz, diymi ki birlikte türkü söyledik, birlikte içtik, birlikte kadeh kaldırmak ne demektir huu! Nerde ayol Sefa? Gitti mi yoksa? Alimallah... Ha burdaymış, hele bir dokunun bana da bak, dedim!.." Arkadaşları kahkahalar atıyordu, Sefa kolundan çekti, "Gel bakalım, gel otur hele masana da konuşalım..." Nigâr, döndü Suret'in yanına çöktü. Suret kıs kıs gülüyordu.

O sabah güneş doğmadan başladı koşuşmalar: Annesi yirmi beşlerinde ancak var. Konu komşu, çocuklar, dibine Kürt kilimi çekilmiş bir at arabasına doluşmakta. Tencere tavalar, mangal kömürü, top, ip, maltız, eski minderler, battaniyeler, tepsiler. Annesinin anlattığı o seferberlikte de böyle çıkılmıştır yola herhalde. Tepsilerden biri o yayvan kenarlıklı olanı Nigârların, dün kolböreği sarmıştı annesi. Hamur tahtasına unu boşaltmış, orta yerini elinin yarısıyla açarak undan bir havuzcuk yapıvermişti, ortaya yağlar dökmüş, yumurta kırmış, limon sıkmış, tuz ekmiş, yoğurmuştu havuzu. Unlu parmaklarıyla havuzun kıyılarına konup konup kalkan karakuşları kışkışlamıştı. Avcunun içinde büyük bir top olmuştu havuz, sıkmış, havaya atıp tutmuş, küçücük toplara bölmüştü büyük topu. Birini Nigâr'a vermişti. Kumral lüleleri, kulaklarının arkasından geçirdiği tülbentten fışkırıyor, yanağına vuruyordu. Göz altlarından hoplayan çilleri artık elleri arasından kurtulamayan hamura konup kalkan kuşlara karışıyordu. Açık duran mutfak

kapısından usulca ilerleyen güneş ilkin kapının dibindeki maltataşlarının deliklerini kavladı, ardından hamur tahtasına doğru yaklaşıp annesinin terli burnuna ışıktan benekler düşürdü. Kolunun içiyle terini silip ayağa kalktı kadın, yüzlerce karasineği oturdukları yerden havalandırdı. Yaptığı işi yukardan seyredip yeniden oturdu değneğinin başına. "Bakalım benimkini mi seveceksin, Fahrinüsa'nınkini mi?" dedi kızına. Küçük kız topunu yanağına bastırarak, "Seninkini anneciğim, seninkini!" dedi. Gülümsedi kadın. Tatlılıkla uzaktan kucaklayan bir gülümsemeydi. Nigâr yatağında mutluluktan bayılmak üzere olan küçük kız numarası yaptı, başını yastığa iyice serip ikinci uzun resmin sonunu seyre koyuldu. Hamur topların üzerinde uç uça döndü oklava, yufkaları unlayıp, aça aça bir tabak kadar büyüttü, üst üste dizdiği yaprakları, asasına sarıp, incelterek yaydı tepsiye, daha fırına gitmeden güneşte yıldızlar saçıyor, altın bir tabak gibi parıldıyordu börek. "Sakın Naciye'nin yemeklerine elini sürme, zorlarsa doydum dersin, pasaklının tekidir o karı, Rakibe'nin oğlunun yanına yanaşmayasın illetlidir, arabanın en önünü kap, susadın mı bizim testiden başkasından içmeyesin!" Çam kozalağından ibiğiyle, taraklarını kabartmış, yavrulayacak bir kumru gibi duruyordu kuytuda testimiz.

Kadınların yeldirmeleri savruldu, kızların çiçekli basmaları uçuştu, altlarından beyaz patiska evde dikme donları sırıttı, sabahın keskinleşen pembelerine kilimin yırtıcı kırmızıları battı, annelerin şişkin, beyaz bir portakalın kabuğunu andıran bacakları arabaya tırmandı. Süheyla'yla ata en yakın yeri kapmışlardı, kırçıl kuyruğun sinekleri kamçılayışını yol boyunca seyredeceklerdi. İki saatten çok sürecekti yol.

Günün turuncuları tutuşmaya, toprak yolu delik deşik etmeye başladığında atın kuyruğundan bıkmışlardı. Sağdan soldan, bodur çalıların, kara meme uçlarını andıran böğürtlenlerin, kavruk köknarların serininden fırlayan börtü böcekler, kendilerini yola vurmaya ve topraktan ses çıkarmaya koyulduklarında biri, "Dalgıç Mehmet" diye bağırdı. Duruldu. Oradaydı gerçekten de. İnsanların ne yapacağını bilir yollarına çıkardı. Boynuna yarım bir balıkçı tablası asmış, üzerine hurdalarını dizmişti. Çocukluğumuzun seyrine doyamadığımız bir filmiydi Dalgıç Mehmet. Her yerde çıkardı karşımıza, beğendiğimiz bir parçasını alıp gitmemiz için dikilir beklerdi. Korkulu bir merakla yaklaşırdık ona. Babaların uğuru, annelerin adak sunduğu gezici bir sunaktı. Askerlikte böyle olmuş, derlerdi. Hastayken yürüyüşe çıkarmışlar, derlerdi. Dövmüşler, katıksızda unutmuşlar, derlerdi. Önceleri 'dalgıçım ben' dediği kılıkla yani; üstünden sarkan davar zilleri, eski saatler, düğmeler, yakasına çengelli iğnelerle iliştirilmiş bayrak ve hayvan resimleri, elinde oltası, Küçüksu Kasrı'nın gölgesinde, yarımay biçimindeki sivri demirlerin dibinde dikilir denize bakardı. Çabucak yaşlandı, biz genç kız olduğumuzda, o saç sakal koyvermiş, kamburu çıkmış bir ihtiyardı. Boynuna astığı tablasını çekemiyor, çenesi göğsünde dolaşıyordu. Demirbaşına kırık çatallar, boş makaralar, kasetler, naylon oyuncak parçaları, kopuk apoletler, yazmayan kalemler eklendi. Yoluna çıkanın, işportadan mutlaka bir şey alması gerekirdi. Para verilse de olurdu verilmese de. "Ermiş benim oğlum" derdi anası, "dövmekten değil, dedesini de askerde dövmemişlerdi ya, babam da ermişti benim"...

İbrahim'e işkence edenlerin adı neydi? Kim öldürmüştü Kaypakkaya'yı? Kimler? Teğmen miydi, binbaşı mı?

Şükrü Olcay mı? Yaşar Değerli mi? Fehmi Altınbilek mi, kim öldürmüştü? Unutuyoruz yavaş yavaş. Acılar içinde yaşatılan biz değilsek nasıl da geçip gidiyor sessizce anı. Oysa hiçbirini unutamayız sanmıştım. Vedat'ı öldürmüşlerdi ilkin, izin alıp çıkmıştım bankadan, yürüyüşe sızmıştım, sonra Taylan Özgür'ü, Battal Mehetoğlu'nu ya da Mehmet Büyüksevinç'i? Ulaş'ı mı önce vurmuşlardı kıstırıp, hani "Teslim ol, bir şey yapmayız" diye kandırıp da çıkınca kurşunladıkları, yoksa Nurhak'takiler miydi onlardan önce: Hüdai'yi, Sinan'ı, Kadir'i, Hüseyin Altıntaş'ı? Ama o at arabasını hiç unutamayız: Kopuk bacaklar, deşilmiş miğdeler, patlamış kafataslarının sallana sallana, sanki hâlâ canlıymışlarcasına hoplaya hoplaya gidişleri, o kağnıyı, o kağnıyı unutabilir miyiz hiç? diye sordum Suret'e. Çizsene o kağnıyı dedim. Sanatçıyla leşkargalarını birbirine karıştırmaya başlamış bu toplum; yapacağı iş bütün dokularına, kanına apaçık yerleşmiş olmalıymış ki onun, içinde ben sahtekârlık etmiyor muyum, diye en ufak bir şüphesi kalmamalıymış ki; heyecana kapılan nevrozlu tipler başka, sanatçı başkaymış, ticaret yapmadıklarını kim iddia edebilirmiş? Kimmiş asıl içinde yaşayan ve yapacak olan o resmi? İşin içyüzünde yaşayan? Aslını bilen?.. Hiç mi bakmadı Mahir sana arabadan, delinmiş alnı, aralık gözleriyle, dedim? Düşlerinde olsun hiç mi görünmedi gözüne? "Ne bilirim ben öyle ölmeyi," dedi, "ne bilirim ben o amaçla ölümün üzerine üzerine yürümeyi? Yapıyorlar işte, vıcık vıcık bir edebiyatla romancılar başladılar seni rahatlatacak şeyler yazmaya, kendileri de ünlenecekler!.. Gözyaşına pek meraklı toplumumuz baş tacı edecek onları, nedir ne değildir demeden?" "Peki sanatçının tanıklığına ne diyeceksin, içinde yaşadıklarını değil de Osmanlı çeşmelerini mi seçmeli in-

san?" "İçinde yaşadıklarını Osmanlı çeşmesi çizerken de dile getirir sanatçı, bunu bilmiyor muydun yoksa? Tanıklıksa, insan bir tek şeye çok iyi tanıktır, o da kendisinin ne bok olduğuna! Belgeciliğe gelince" dedi, "kim vermiş sanatçıya o görevi, o ayrı bir iştir, onun adamları da ayrıdır. Hoş onu bile yapmıyor ya senin sanatçıların ağzına yüzüne bulaştırmadan!" "Amma da yüce bir sanat anlayışı bu, belki biraz da soyut mu?" "Ölçülerinize uymak zorunda duymadım kendimi hiç, iki tane kıytırığın şartlandırmasına göre yön veremem kendime, baskıdır eleştiri ve o baskıdan geçiyor bugün sanat, neden geçecekmişim ben de? Kim o baskıyı benim üzerimde kurmak isteyen adamlar? Tanıyor musun onları? Seni böyle konuşturanlar onların ta kendisidir, farkında mısın bunun?" "Hiç de değil," dedim, biraz düşündükten sonra, "hiç de değil, gazetedeki o fotoğrafta, Mahir'lere baktığında duygulandım ben düpedüz, duygulandım, gözlerim yaşardı, onlar mı öğretti gözlerimin yaşarmasını da? Hem şu da var, senin o vıcık vıcık dediğin romanları cezaevlerinde bayıla bayıla okuyorlar. Severek, gıkları çıkmadan, herhalde severek?.." "O zaman her şeyden daha çok şüphe etmeliyiz, unutmamalıyız; oradakiler de bizim gibi senin gibi insandırlar. Ve hepimiz de kendimize pek düşkünüzdür, hele bizi iyi kötü yücelten şeylere... Senin gözyaşlarına gelince..." dedi, gülmeye başladı. "Geçenlerde bir eleştiri okudum, adam kitabı överken ölçü diye ne gösteriyordu biliyor musun, o kitabı karısının kendisinden önce okuduğunu ve okurken gözlerinin sulandığını!" "İnsani bir şey!" dedim ben de, ama her şeyden iyice şüpheye düşürmüştü beni doğrusu. "İşte soyut olan bu tavırdır," dedi, "insani şey, demektir soyut olan, işleri başka türlü tutmak zorundayız, yoksa daha bin yıl bu insani şeylerle oyalanır, kağnı ara-

balarını seyrederiz!" "Peki sen? Öyleyse sen neden...?" "Neden içinde değilim eylemin, politikanın öyle mi, bu kadar konuşuyorum da ha? Çünkü neyi ne kadar yapabileceğimi iyi bilirim. Yalancı pehlivanlıktan da iğrenirim." Aklımı karıştırır bu Suret böyle arada bir, ama hoşuma da gider, üzerimdeki etkisini yeniler böylece... Tabii bütün bunlar benim kendim gibi düşünmeme de engel değildir. Ben ne kadar kendimsem tabii...

Anneme yanaştım o gece, karşı güçlere sayıp sövdüm. İbrahim Kaypakkaya'ya yapılanları anlattım, hırstan deliye dönsün istiyordum, "seferberlikte" diye başlayıp sefalet hikâyeleri anlatıyordu. Arada bir sanki gönlüm olsun diye "Allah evlatlarından da onlara çektirsin" mi ne dedi, ya da "evlatları da aynısını çeksin" mi ne? Aslında ödü kopuyordu çocuklardan, bir türlü masum olduklarını, canavar olmadıklarını anlatamıyordum ona. Elbette bir şeyler yapıyorlardı, yasaları, kurulu düzeni değiştirmek istiyorlardı, elbette yasalara göre suçluydular, ama kimin yasasıydı onlar? Bunu anlatamıyordum anneme, Huriye'ye de anlatamıyordum, en yakınlarıma anlatamayınca kime anlatılırdı? Bir gece aldım gazeteyi, okudum onlara, Huriye de bizdeydi, bir bir okudum:

> "Gözlerim bağlanarak İstanbul Göztepe taraflarında bir yerlere götürüldüm. Yolda bütün komünistlerin orospu olduğunu, önüne gelenle yatıp kalktığını, benim kimlerle yatıp kalktığımı sordular. Kendilerine, doğru konuşmalarını söyleyince, şerefli bir Türk subayına hakaret ettiğimi, bunun hesabını soracaklarını ve benim ırzıma geçeceklerini söylediler..."

Annem "Çık, çık!" dedi, "ne günlere kaldım yarabbim". Huriye de, "Halt etmişler" dedi, "neden yatıp kalkmak komünistlik oluyormuş ayol, deli mi ne bunlar!.."

> "... Bana birisinin yerini sordular. Bilmediğimi söyleyince, kendisine (albay) diye hitap edilen orta boylu, kır saçlı, elli yaşlarında biri bana Anayasa ve bütün kanunların denetiminden uzak olduğumu ve isteklerini kabul etmediğim takdirde başıma gelecekleri anlattı. Ben bir şey bilmediğimi söyleyince çoraplarımı ve eteğimi çıkarmamı söylediler. Bu durumda üzerimde yalnız külotum kalacağından itiraz ettim. Üstüme yürüyüp, 'Sen burasını ne zannediyorsun? Daha neler yapacağız sana' dediler. Bu arada iriyarı, esmer ve (yüzbaşı) dedikleri biri devamlı s...ceğini, ve oradakilere de s...tireceğini söylüyordu."

"Fesupanallaaah!.." dedi annem, Huriye'ye: "Tüh tüh doğru mu bunlar a kızım?" "Doğrudur teyzeciğim," dedi Huriye, "aha işte gazeteden okuyor düpedüz, ne var bundaki zaten herkes ayni şeyi her akşam yapmaz mı? Eh bulmuşlar gül gibi kızı!.."

> "... Sonra beni yere yatırdılar, kollarımı açarak bir tahtaya iplerle bağladılar. Ayaklarımı da falakaya geçirip bağladılar. Önce copla ayaklarımın altına sonra da vücuduma ve kollarıma vurmaya başladılar. Bu kadar falakayı iki er havada tutuyordu. Bir müddet sonra odaya bir alet getirdiler. Ucundan çı-

kan tellerin birini ayak parmağıma bağladılar. Ayaklarımdan aşağı doğru biraz su döktüler ve elektrik vermeye başladılar. Bütün kaslarımın birbirinden ayrılıyor gibi olduğunu ve bütün vücudumun dayanılmaz bir acıyla kasıldığını hissettim. Bu arada coplama işi de devam ediyordu. Bu bir süre devam etti, ara verdikleri zaman ise falakadan çözmediler. Bir tanesi bulüzümün düğmesini açarak sutyenimi çıkardı. Diğeri de külotumu çıkardı..."

"Aman Allahım canavar mı bunlar, sen düşürme yarabbim ellerine sen düşürme!.." dedi annem, korkudan gözleri faltaşı gibi açılmıştı...

"Odada en aşağı beş kişi vardı. Bir tanesi de Ankara'da görevli olup o sıra İstanbul'a gelen Ümit Erdal'dı. Elektrik ve copla dövme işi tekrar başladı. Bu ara iriyarı esmer, (yüzbaşı) dedikleri adam bir cop alarak kadınlık organımın civarında gezdirip makatıma soktu..."

"Tüüüh, allah kahretsin!" dedi annem, durmadan "tüh, tüh, tüh!" diyordu. Huriye, "Ohhaa be, hiç böylesini görmemiştim, ulan hayvanlar bile insan gibi yapıyor bu işi!" dedi... "Okuma okuma istemem" diye bağırdı annem, kalktı içeri odasına geçti, namaz kılacaktı, tespihi elinde döndü sonra...

Bunu okumam para etmedi, üstelik daha çok korkar oldu çocuklardan. "Evleri basacak, bizi kesecekler" diye

tutturmuştu. Bitişikteki evi sardıklarında bir de; Saim'i arıyorlardı –tanıyordum çocuğu– Dev Genç'ten bir kimya öğrencisi. Bizim evin önünde askeri cipler, otobüsler durup içinden bir yığın er dökülmüştü, sarmıştı Saim'in evini, evde değildi biliyordum, az önce çıkıp gitmişti. Bahçeye koşup bir şey mi olduğunu sormuştum başlarındaki subaya. Subay halim selim bir adamdı. "İhbar aldık kızım," dedi "siz içeri girseniz iyi olur, belki silah kullanmak zorunda kalırız." "Ne ihbarı?" dedim, annem yanımıza koştu, "Çabuk içeri gir" dedi, "karışma sen, vatan meselesi bu, Allah tuttuğunuzu altın etsin oğlum, inşallah yakalar da gebertirsiniz o anarşist domuzu, mahallemizin yüz karasıdır o." İçerde kavga ettik, "Sen ihbar ettin onu" dedim, "Yapmadım" diyordu, "inan ki yapmadım, seni kurtarmak için öyle konuştum. İsteseler sorgu sual etmeden alır götürürlerdi seni de, onlar bilir o çocuğu tanıdığını, ihbar eden bunu da demiştir belki, her şeyi bilir onlar!" Titriyordu. Ona bir bellargal yutturmuştum. "İşkenceye yatırılmadık ama seferberlik gördük biz" diye üst üste sabukladı durdu bütün gece...

Unutmamalı adlarını çocukların, Suret varsın öyle desin, o mücadele biçimini kabul etmesek bile onlar bizim ölülerimiz, yerde kalmamalı kanları... Nigâr yatakta kıpır kıpır dönmeye başladı, uyuyacağı yoktu, sabahı edecekti böyle besbelli. Suret ona hiç güzelsin dememişti. "Neyini seviyorum bilmem ki, güzel de sayılmazsın" derdi... Salih güzelliğine gelmiyordu ya onun... Bu Suret çok tuhaftı canım. Bir bakıma yatmadan karıkoca gibi olmuşlardı. Aralarında konuşmadıkları da kalmamıştı. Karısıyla nasıl seviştiğini bile anlatmıştı Nigâr'a. Şöyle çok doğal bir şey gibi, ne yakınarak, ne küçümse-

yerek, öyle olduğu için. Nigâr utanarak biraz, ama sanki o da doğal buluyormuşçasına dinlerdi. Bir gün Suret, "Dün seni ne çok andım" dedi, "sana çok hak verdim. Beni sallamana yani. Bir kadınla birlikteydik dün. Hani Cevat'a gelen o genç irisi ressam kız var ya onunlaydık. Durmadan konuşuyordu kız, gençlikten gelen bir abartmayla diller döküyordu, beni nasıl seviyormuş falan... Bense sıkıntıdan patlıyor, şu buluşma bir bitse diye dua ediyordum. Kendi kendime 'Nigâr da benimleyken böyle sıkılıyordur işte' dedim. Hani sen dersin ya gerçek aşk olduğu nasıl anlaşılır, diye, bana sorarsan aşk oydu işte; o kızın bana olan, benim sana olan isteklerim!" "İstek mi?" "İstek! Kız benimle bir şeyler tamamlayacağını, bir yerlere tırmanacağını sanıyor, hiç değilse resmini jüride kabul ettirebilirim sergisi için! Ama olsun, bunlarla da olsa ben varım onun için..." "Ya senin için ben?" "O da öyle, belki hep reddettiğin için. Sende bulunmayan bir şeyi, –belki yanlış ama– bana sende varmış gibi gelen bir şeyi istiyor olabilirim?.." "Neyse o kızı kıskanmayacağım!"... Bir gün de "Biliyor musun" dediydi, "banyo yaptığımda, yıkandıktan, temizlendikten sonra bir daha köpürtüyorum kendimi, göğsümü, kollarımı, omuzlarımı bir kez daha yıkıyorum." "Neden o?" "Çünkü bir gün, bana, hiç ummadığım bir gün çıkıp geleceğini, beni bulacağını, al götür beni, diyeceğini, bir yere gideceğimizi, başını göğsüme dayayıp yanıma uzanacağını düşünüyorum. Asıl istediğim kadınla birlikte olursam dünyam değişecek gibi geliyor bana, sanki kendimi yenileyebileceğim!" Sarsıldıydı Nigâr. Yalansız bir insan bu, bin kez öyle, dediydi. Herkese benzemeyen gerçekçi bir insan, içten, utanmasa öpüp saracaktı Suret'i, ağlayacaktı hüngür hüngür. Şunları da söyleyecekti: "Yapamam; evlisin sen, bakma böyle görün-

düğüme, ancak bana nikâh kıyacak adamla yatabilirim, boşa karını öyleyse, boşan al beni, ben de iki üç kuruş verir bakarım sana, gene çizersin resmini, oğlunu da görürsün istediğin vakit." Ne rezillik olur diye korkuyla titredi, "Bu muymuş benim hayran olduğum kadın tüüh!" diye bir kaçar ki bu adam... Kanı donmuş gibi konuştu: "Kim bilir belki bir gün o cesareti gösterebilirim. Aslında çok şey borçluyum sana. Anasına bakmak zorunda olan bir kadınım ben. Senin ilgine değer miyim bilemiyorum. Ama sen olmasan çok mutsuz olurdum. Gene de içimden gelmeden 'al götür' beni dememi istemezsin, biliyorum. Bu saygısızlığı yapamam sana." Suret şakaya boğmuştu işi, "İçinden gelmemesi ne yazık" diyordu, "içinden geldiğinde iş işten geçmiş olacak, yakında âdetten kesilirsin sen. Kaç yaşındasın? Bak elini çabuk tutmazsan kapacak yeni yetişen kızlar beni, haber veriyorum." Gülüştüler. Birdenbire yanında olmasını istedi. Kolunu uzatıp soğuk yorgan yüzünü okşadı. Çok geceler istemişti onu. Nereden nasıl olduğunu bilemeden yatağına girivermesini, haberinde olmadan kucaklamasını onu, haberinde olmadan aşk sözleriyle sarmasını, haberinde olmadan onun olmasını çırılçıplak... Ancak haberinde olmadan olursa onun olabilecekti. Yoksa böyle düşünerek, konuşarak, bir evin kapısını o maksatla çalarak, o amaçla merdivenleri çıkarak, önce biraz konuşup yavaş yavaş soyunmaya başlayarak, asla olmazdı böyle bir şey... Hele artık bu yaştan sonra, zaten hiçbir vakit öyle delicesine ateşli bir kadın olmamıştı, şimdiden sonra!.. Dışarda insan avı başlamış, sen gir bir odaya hayvanlar gibi ha babam ha! Zaten altın fiyatları düşmüş bilmem kaça, hem bir kez sevişince gene isteyebilir insan, önüne geçemeyebilir. Talip'le öyle olmadı? Ama o gitti buradan büsbütün. Ba-

karsın Suret'in hayatına karışmaya başlarım, o atölyeye gelen giden kızları, karısını kıskanırım, yok olmaz... Hadi onları bırak, sık sık isterim onu, alışırım. Dedikodu başlar, "metres" derler. İşte buna dayanamam.

Nefret etmiştir "metres" sözcüğünden Nigâr. Nedenini nasılını bilemiyor. Bu, ona haberi yokken kabul ettirilmiş bir nefretti. Kafasını kesseler olmayacaktı. Yıllarca nasıl tutmuşsa kendini, nasıl sevişmesine ramak kaldığında bir yolunu bulup atlatmışsa tehlikeyi, gene öyle yapacaktı. Ne Suret'le yatacaktı, ne de Salih'le.

Büsbütün uykusu kaçtı Nigâr'ın. Neydi sevişmek? Neden hep kurcalamıştı kafasını? İnsan yaşamında temel bir kategori mi bu? "Yaparsın geçer gider" demişlerdi ona. Öyle miydi? Bu denli olağana, basite indirgemiş miydi toplum sevişmeyi? Öyleyse neden kendi olsun, başkaları olsun duymuyordu bu rahatlığı. Neden en ileride olduklarını sandıklarımız bile hesabını sormak, öğrenmek istiyorlardı yaptıklarımızın? İki insanın sevişmesi topluma hesabının verilmesi gereken bir suç oluyordu, neden? Yabana atılır, önemsiz bir şeymiş gibi göstermenin bir aldatmaca olduğunu her an seziyordu Nigâr. Önemliydi. İnsanın mutluluğunu tamamlayacak, onu neşeli, sevecen yapacaktı bıraksalar... Ama bu dünya onun da hakkını vermiyordu. Her şeyi gizlice çalan bu düzen, insanı yüceltici bir duyguyu, bedeni ve ruhu yıkayacak o en tabii aşkınlığı da kapıp pisletiyor, bir hınç durumuna sokuyordu. İnsan yanlış çalan bir saat, aksayan bir kadran, parazit dolu bir radyo istasyonu gibi bozuk, çaresiz sapıp duruyordu durmadan. Cinselliği bir sorun olmaktan çıkardığını söyleyenlerin kıvranıp durduklarını görüyordu Nigâr, ya da sonunda baş eğip

yetindiklerini, ya da kabullendiklerini, ya da insanı küçülten sinsice yollara başvurduklarını. Neden şu Suret durmadan tutturuyordu yatmayı? Koca adam, karısı duymasın, kayınpeder darılmasın ama sevişelim diyordu. Kendi onuru kırılmadan, karşısındakininki de kırılmadan olur sanıyordu bu işi, böylece sevişmek sevişmek olur sanıyordu. Mahir'lerin kaçışı sanki şehvete boğmuştu onu. Hiç görmediğim bir biçimde tuttu elimi orda, inceledi tenini, sıvazladı, kuru kemikli parmak boğumlarını teker teker sıktı, yuvarlak tırnak uçlarını tuvale çiziyormuşçasına uyumlu fırça vuruşlarıyla döndü, soluğu hızlandı, avcu çevirdi, başparmağını bastırarak bütün çizgiler boyunca delicesine gitti geldi. Dışardan bakıldığında masumdu görünüş ama sonunda bana da geçirdi heyecanını, ürperdim, çekemiyordum elimi avcundan. Birden kendimi ona vermek isteği duydum. Kalkıp gidecektim atölyesine, uyacaktım bu azgın isteğe, varsın adı yetinme, kabullenme olsun, yarım olsun sevi, biliyordum aşk olmayacaktı bu, yüceltici olmayacaktı, onurumu hırpalayan bir şeyler kalacaktı sonunda, ama bastıramıyordum o isteği, o hiç yenilmek istemediğim tene bağlı isteği. Elini kaldırıp yanağıma bastırdım.

— Ooo; devrimciler koklaşmaya başladılar bakıyorum, diye bir ıslık çıkardı Oğuz. Eee, benim evin anahtarını ister misiniz? Mahir'in şerefine biraz yatsanız bari!

İrkildiydi Nigâr. Büsbütün unutmuştu Oğuz'u. Hırsla yerinden fırlamaya yeltenen Suret'i tuttu:

— Yapma, rica ediyorum bırak, öyledir biliyorsun, sadece bize karşı değil ki bu davranışı, herkese öyle o, kendisine bile!

— Bıktım bu bok memleketten, diye yanıtladı Suret, köpüklenmiş bir sesle, şuraya bak, Allah kahretsin, ne aydını aydına benzer, ne ırgatı ırgata!

Suçlu suçlu önüne baktı Nigâr, neredeyse rezil olacaktı, Mahir'lerin kaçış gününde hem de, iyice bir rezillikti yapacağı, Oğuz'un kendisini uyardığı, koruduğu duygusuna vardı.
Hiç evi olmamıştı Oğuz'un. Koltuğundaki kitaplarla, üstündekilerden başka dünyalığı olmamıştı. Eş dost evinde, sabahçı kahvelerinde, meyhanelerde gecelerini tüketen bu insanı severdi nedense. Haklısın, dercesine gülümseyerek baktı ondan yana.

— Gül bakalım, gül gül, son gülen iyi güler! diye kesik kesik ıslıklar çıkaran kahkahasını sürdürdü Oğuz. Hayatı, hayatını, yaptıramadığı çürük dişlerini, göremediği ve göremeyecek olduğu ailesini, değiştiremediği ve değiştiremeyeceğini bildiği düzeni protesto eden bir gülüş. Oturduğu yerden, kıpırdayanı kapacak bir çaylak gibi kolluyordu Nigâr'la Suret'i.
Nigâr yatıştı, kendine geldi ve şaşarak nasıl demin Suret'e duyduğu önlenmez isteğin hiçbir şey bırakmadan üzerinden uçup gittiğini, nasıl Oğuz'un etkisine giriverdiğini düşündü.
Kimi vakit buraya uğradığında, Suret henüz gelmemişse Oğuz'la oturur konuşurlardı. Takılırdı Nigâr'a:

— Evde kaldın asi kadın, günün birinde bana muhtaç olacaksın!

— Günün biri de nesi, şimdi alsan koşa koşa gelirim!

— Elbette gelirsin, ne çamaşır var, ne ütü, bulmuşun bi don bi gömlek adam!

— Yemek de gelir elinden.

— Yemekler de benden, sen de gider filmci sevgilinle yatarsın!

— Domuz seni! Onu da ne zaman keşfettin?

— Sen çirkin adamın gücünü nereden bileceksin? Biz solcuların kalp atışlarını bile aletsiz dinleriz!

On beşinde yokmuş evden kaçtığında Oğuz. Baskı ve koşulu, yani "sarayı bıraktım," derdi. Zenginmişler ana babası, saray doktoruydu, derdi, saray ona, o bana, derdi. Böyleydi ya da değildi gerçek. Nigâr her şeyi reddetmesindeki gücü ya da hıncı seviyordu. İstanbul'un her kesimini ondan öğrenirdik. Kime ne bursu çıkıyor, kimin nasıl hakkı yeniyor, kim kiminle ne kıvırmakta, kimseyi de korumazdı, evinde yatıp kalktıklarını bile. Bazı geceler elinde mavi bir karanfil çıkar gelirdi. İçerlerdi. Koltuğun üzerinde sabahlayabilir miyim, diye sorardı. Nigâr uyanmadan kalkmış gitmiş olurdu. Bir gün de genç bir kızla gelmişti. "Bu benim yosmam" diye tanıştırdı Nigâr'a. "Aklına koymuş ressam olacak, vazo çizemiyor, ama Suret'in altından kurtardım bunu!" Her sözüyle kızı alaya hakarete boğuyordu. Gıkı çıkmıyordu kızın. Kâküllü, iri mavi gözlü, ufak tefek bir kızdı. Kim olduğunu, nereden geldiğini bilen yoktu. Kızın yüzüne karşı, herkesi basamak yapıp yıldız olmayı kuran bir tilki olduğunu söylüyordu. Kız inandırıcı bir sesle, onu sevdiğinden, ama Oğuz'un kendisini anlamadığından yakınıyordu. Nigâr, kızın bu yaşta hakarete karşı gösterdiği sabırdan ürktü. Odadan çıktığı anda bir patırdı duydu. Oğuz kızı pataklamıştı: "Yıldız da olursun ay da, bu toplum seni ünlendirir, ünleneceksin, ünleneceksin ama benden yediğin dayağı unutma, bir bok olmadığının dayağıdır bu, unutma!" Bağırıyordu. Kız çantasını alıp gene öyle sessizce kalktı. Nigâr "Ayıp yahu"

dedi, "ne istiyorsun, seni seveni cezalandırmak mı, sevgiye layık değilim, demek mi, nedir bu?" Kıs kıs gülüyordu Oğuz;

— Ne sevgisi be! diye söylendi, benimle gitmek istediği yer, tanışmak istediği çevreler var. Yarın Kenefcizadelerin yalısında garden partiye davetliyim, öyle aldım onu Suret'in altından, yoksa gelir miydi, bunca yıl seni alabildik mi!

— Bırak şakayı, Suret'le dostuz biz. Çok kötü davrandın kıza, insanlığa sığmaz bir şey!

— Hangi insanlığa sığmaz! Hah! Biz sarayı çıkarımız için terk etmemiştik hiç değilse; ne yapsan boyun eğiyor fettan şey. Görsen nasıl çantasını kapıp geldi Suret'ten benim masaya, arkasına bile bakmadan. Enayi o senin Suret, koynunda yılan beslediğini bilemeyecek kadar düşkün! Öğrettim ona işte...

— Korkunçsun bazen!

— Bu kız benden de korkunç. Daha nelere katlanacak o, göreceksiniz, bu bir şey değil, herkesin altından girip üstünden çıkacak, hiç olmazsa beni "kullanamadığım adam" diye anımsasın...

— İlerde bırakırdı seni, tamam ama bugün istiyordu, etkilemiştin onu, olamaz mı?

— Olamaz, hiçbir şey etkilemedi onu, gideceğim yerden başka. Hemen olsun istiyor istekleri. Kolaycacık. Benim adıma yaldızlı davetiye mi çıkarmışlardı da gitmiştim ben oralara? Alçağa bak sen! Hem saray soytarılığı yapacağım, hem de bu kızla yuva kuracağım, öyle mi? Bırakırlar mı benim yanıma zaten, veziri azamın ibrikçibaşısı ikinci gün çeker alır altına onu!

— Desene "ilelebet aşk" olmadıkça umurunda değil!..

— Lekeler miyim şerefli adımı bir süprüntü uğruna!

Bunca yıl leke sürülmemiş temiz bir ad benimkisi! Bir iki günlüğüne bütün geçmişimi kirletir miyim! Hahay! Ne olsa birini bulup gelecek oraya yarın, şimdi aramaya çıktı, öyle yapacağıma yarın sabaha karşı satarım birine onu. Parayla, nakitle! Ha ha ha!

Ardından düşündüm, kıza âşıktı herhalde. Hiç bu kadar konuştuğu, kendini anlattığı olmamıştı, bu denli kızdığı da. Kötü bir insandı değil mi Oğuz? Neye göre, bir şeylere göre öyle sayılmalıydı. Ama ona önem veriyordum. Duyduğum ilginin gerçekte onun kahramanca –yanlış da olsa bu deyimi kullanmam gerekiyor– bir yaşama biçimi seçmesinden gelen bir tansıklık olduğunu sezdim. Onun bana olan yumuşaklığı ise, benim ona verdiğim değeri sezmesindendi, yoksa Talip konusunu ortaya döker, rezil edebilirdi beni. Neden susuyordu? Zordu bu toplumda Oğuz'ca yaşamak. Onun seçtiği yaşama biçiminde, halkı kurtarmaya kendini adamış öteki çocuklarınkini andıran yüce bir şeyler yok muydu? Bir insan, ardından kimsenin, hiçbir grubun, bir örgütün, belki bir tek kişinin bile gelmediğini bilerek nasıl dayanırdı yaşamaya; sabahçı kahvelerinde, meyhanelerde, bir iki arkadaşın soğuk odasında tek başına? Reklamını yapmadan, kendini övmeden, karşılık ummadan, verilenleri reddederek, nasıl? Kitap çevirerek eline geçen birkaç kuruşla, hem de çevirdiği kitabı çevrilmeye değer bulmadan, hiçbir insanı sevilmeye değer bulmadan. İnsan her şeyi ve kendini yıkmayı bir yaşama biçimi yapar da, ama toplumun tepeden tırnağa kökten değişmediği sürece hiçbir şeyine de "he" dememeye kararlı olur da, nasıl bir yol tutturabilir yaşayabilmek için? Bir ayaklanma, bir kışkırtma yolu mu?

— Nihilist kerata, dedi Suret, elimi inadına ona göstererek öptü. Korkuyla çektim. Oğuz'u tiksindirip çileden çıkarmaya yeterdi bu durum...

— Anlamıyorum, dedi Suret, dikerek gözlerini yüzüme, bu Eriphile yüreğine korku mu salıyor senin?

— Sen onu tanımıyorsun, öyle alaya alınacak biri değildir o.

— Hıh! Alaya almayıp da ne yapacaksın, nesini alacağız ciddiye? Kendi kendine tapınışını mı? Bir aşağılık duygusu yumağından başka bir şey değildir o!

— Onun dünyayı ele alış biçimi seninkinden daha yürekli geliyor bana ama! Bu sözü söyler söylemez pişman oldum. Daha demin ayrılmaktan dem vurmuştu, hazır yatıştırmışken onu. Elimi, bir cigara paketini koyar gibi masanın üstüne bıraktı.

— Bak, dedim, nasıl da çabucak caymaya kalkıyorsun az önce çok istediğini söylediğin şeylerden? Onun dayanma gücüne saygı duymak zorundayız hiç olmazsa? Darılacak diye ödüm kopuyordu (!)

Deminki heyecanı sönmüş olmalıydı, yüzü isteksizlikle kıvrıldı, saçlarının altına kaçtı iyice. Değişivermişti. Yüreksiz bir adam bu. Dayanıksız, melankolik bir şey, Oğuz'un parmağı bile olamaz be!..

— Bilmem ki seni bazen neden bu kadar şiddetle istiyorum, böyle günlerde, diye toparlamaya çalıştığı bir sesle ama durmadan gözlerini kaçırarak konuştu. Ne bileyim, bir resmi tamamlayınca, ya da işte böyle sarsıldığım bir günde, evet Mahir'lerin kaçışıyla ilgili olabilir, yorgunum çok... Gelmez misin gidelim atölyeye? Baş başa oturur konuşuruz. Gerçekten de başka bir şey istemiyorum. Sadece bu iğrenç topluluktan kaçmayı, anlayışlı biriyle olmayı... Bezdim artık hepsinden...

Yüzü konuştukça eğrilip büğrülüyor, şamdanına bulaşa bulaşa akıp, eriyordu yol yol. Acımalı mıydı ona? Her şeyi kendisini iyi saklamasına, ele vermemesine, savunmasına bağlıydı demek ki. Karşı tarafın onu yakaladığı kadarını çıkarıyordu ortaya, sıkıştırılmadan meydan okuması pek yoktu, güvendiği bir şeyler varsa arkasında sıkı duruyordu, yoksa yavanlaşıp sarkmaya başlıyordu. Oğuz'un yosmasından darbe yemişti ya, şimdi beni istiyordu ille de. Uyuz seni. Benden saklamaman gerekirdi o küçük kızı, saklamak onursuzluktu, onursuz bir adamın atölyesine gidip ona güç vereceğim ben ha? Çok beklersin sen! Yorgunmuş, elbette yorgunsun, bu yaşta tay gibi kişneyecek adam mısın sen, Paris artığı herif. Hastalık da olur bunda, frengi! İşte ununu elemiş, eleğini asmış bir adam. Bir tek arzusu kalmış; müzeye girmek. Müze müdürü de arkadaşı, geçen gün Tarabya'ya yemeğe gitmişler, onu da benden saklıyor, Oğuz'dan öğrendim. Şimdi deyiversem, "Nasıl gidiyor müze işi Suret!" amma delirir ha? Satın alınmak istiyorsun sen Suret, satın alınarak müzeye konmak istiyorsun, sonra ne yapacaksın? Küçük yosmalarla oynaşmak mı? Hiçbirini diyemem bunların, çeker gider. Yüksektir çok onurları böylelerinin, alıngandırlar. Çeker giderse ne yaparım, bundan iyisini nerde bulurum? Nigâr böyle bir adamın "haberinde olmadan" bile olsa, arada bir kollarında olmak istediğine şaşırdı. Gönül ferman dinlemez dedikleri buydu zahir; istek, şehvet ferman dinlemiyordu. Aslında ona layık kimse yoktu bu dünyada. Herkesten daha önemliydi kendisi, belki Salih'ten bile? Görecekti.

Nigâr, yorganın altında, deniz diplerinin ıssız bir kabuğu gibi çevirdi kendini. Bedenini daha derine doğru oy-

du, yosunlu dallar, kumlu dünyasını daha çok örttü. Karanlığın akışını seyre koyuldu.

Gene de hayatı, yaşadıklarını güzel buluyordu. Suret'le olan ilişkilerini de, Suret'i de. Dopdolu, rengârenk, iç açıcı bahar kokularıyla kendisine sunulan bir demetti yaşam. Meyhanelerde, banka köşelerinde, mutfak karanlıklarında, itilip kakılarak geçmesinin bir önemi yoktu. İçine bırakıldığı dünyada kendisini çekip dokuyan, ezen, kirleten, o dünyayla çekişmesini sağlayan her şeyi bağrına basıyordu şimdi. Bülent'i, Oğuz'u, ona baş eğmemeyi öğreten, güç kaynağı olan kötülükleri, içinde derinlerden, taaa şuralarından taşan düşmanlığı, insanoğluna gerilmiş telleri büktürtecek, devrilmez taşları kaldırtacak o düşmanlığı kutsuyordu. İnsanoğlunun sevilmeye değer olacağı günlere kadar, bütün alçakları kutsuyordu. Hiçbir şeyi kutsal bulmuyordu aslında. Annesini bile! Başka türlü yapamayacağı için bakıyordu annesine. Bir görevdi bu, karşı koyamadığı bir işti. Metres de olmuyordu, evliliğe duyduğu saygıdan değil, elinden gelmediği için. Ama sevmeyi istiyordu. Kendini kandırmadan, karşısındakini de kandırmadan sevmek. O vakit bu düzende aşkın olmazlığı yaralıyordu onu. O yara içinde taşınıyor, bir elmas parçası gibi parlatıyordu içini, kesici bir elmas taş gibi. Asıl sevgiden, asıl sevişmekten alıkonulan insanın elinde hem kendisini, hem karşısındakini kanatan bir parlaklık, onu hırslı olmaktan alıkoyan bir başka ışıktı bu. Hırsı, dünyanın istediği biçimde değişmesine engel olanlara karşı bilediği bir hınçtı. İlkin içinde keşfettiği bu hınç olmuştu. Ona Salih'i istediği gibi sevdirmeyenlere karşı hınç. Sınıfı yoktu henüz bu hıncın, örgütleşmiş bir hınç değildi. Belki de onu meyhanelere, su diplerinin karanlıklarına çeken

buydu, böyle bir yerden başlamasıydı. Giderek kendine sonuna kadar sadık kalmak istemesi de bu örgüte sokulmasını engelliyordu. Kimse de yattığı derin sulardan gelip onu çıkarmıyor "Gel senin de görevlerin var, iş başına" demiyordu ona. Onca vakit beklediği, için için çırpınıp durduğu boşuna olmuştu. Artık geç mi kalmıştı? Çaresizlikle titreyerek daha derine gömüldü Nigâr.

Dışarda oysaki kıran kırana gidiliyordu; böyle alınganlıklara, beklemelere vakti yoktu hayatın. Şu da vardı, her şey, devrimci bilinç bile meta durumuna getiriliyordu. Satışa çıkarılıyordu. Silah fabrikatörlerinin kârı oluyordu bilinç. Ürpertiyordu gerçekler adamı. Ve bu gerçekler ortaya dökülmüyordu. Çelişkilerin sarsıcı gerekliliğine alıştırılmıyordu insan. Nigâr şimdi biliyordu, acımasız, dönüşü olmayan, somut hızın içinde olmak gereğini biliyordu ama, artık kendisine itiraf etmek istemeden, kendisinden uzaklaştırdığı bir gerçek daha vardı. O katılamadığı, katılmakta geç kaldığı karmaşa başını almış gidiyordu, yetişilemeyen bir hızla akıp gidiyordu, neresinden bu akıntıya dalacağını, neresinden küreğe yapışacağını bilemiyordu, o yüzden beklemişti bankada gelip beni alsınlar, götürsünler gerillaya diye. Çünkü artık burası da değildi onun yeri bunu da anlamıştı. Bir Nigâr gelmiş, ötekini silmişti. Yenisi eskisinin yerini almıştı ama bunu gören olmuyordu işte.

Dışarda kıran kırana gidiliyordu: MİT'in sağ kanadıydı, sol kanadıydı, Mao Zedung'du, İngiliz Kemalistler, Troçkistler, İbid. Nasıl basmıştı Gerillalar ama CENTO'yu! "Oh ya!" dedi Nigâr, "elbette, benim hıncıma yakın olanları tutarım ben. Ben birilerini tutma ya da tutma-

ma durumundayım ancak." Ya şu Soares nasıl da Kissinger'le anlaşmış, indirmişti paraları cebe, Brant daha dürüsttü, "Biz komünist Partisi'nin yolunu kesmek, küçük bir parti olarak kalmasını sağlamak için, elimizden geleni ardımıza koymayacağız..." diyordu; bak köpeğe sen, nasıl da namuslu koyuyor işi ortaya, bizimkiler bunu da söylemiyor, demek istiyor ki Brant, biz sınıfların varlığını sürdürmesini, sömürü düzeninin kalkmamasını istiyoruz ve bu amaçla tampon görevindeyiz, biz olmasak komünistler gelir, onun için biz varız, varlığımız komünizmin gelmemesi, sınıfların ortadan kalkmaması için gerekliyiz. Oysa kendi elleriyle geçici proletarya diktatoryasını kaldırıyor komünist partileri. Bu da aynı şey demek değil mi? Artık sınıfsız toplumu unutalım, demek değil mi bu da? Böylece bilimsel sosyalizmin yozlaştığını, denenlerin yanlış olduğunu ileri sürmüş olmuyorlar mı? Elbirliğiyle CIA ajanı mı oldu sosyalistler? Nigâr yorgana bir tekme attı, işte buna dayanamıyorum, diye düşündü. Bunca yıldır, binlerce yıldır, sınıfsız toplum göreceğiz umuduyla ölenlerin, ölmeyenlerin çektikleri yanına kâr kalacak ha? Bu değilse şu kuşaklar görecekler, diye bekleyip duralım da, adamlar gelsin, "Olmayacak yanlış tutmuşuz işleri" desinler, "Bir bardak su için özlediklerinizin üstüne" desinler ha? Hele, bizimkiler! Hadi orada geçen süreçleri, müreçleri düşünüp koyverelim onlar adına tartışmayı ama bizimkilere ne oluyor? Sosyalistlerimizde için için bir sevinç bir sevinç! Ajanslardan önce müjdeledi biri, proletarya diktatoryası kaldırıldı, diye. Sanırsın devrim gelmiş kapıyı çalmıştı da, ilk elde bunların gidecekti kafası, ya da yıllardır zaten araştırmalarıyla bu sonuca varmış uyarmışlardı da bizi, "İşte somut gerçekler doğruluyor yazdıklarımızı" demeye getiriyorlardı. Yooo, sadece kızdıklarına nis-

pet, birkaç alık okura caka, sonra da "Hani bana alkış!" İşçi diktatoryasını değiştirmeyi asılanlar mı vasiyet etmişti yoksa? Podgorni neden gelip elini sıkmıştı Demirel'in. Denizgillerin cesedi soğumadan henüz? Halka doğru bir hareket yapmış olmak için mi sadece? Fabrika fabrikadır, ölüm de ölüm, diye mi düşünmüşlerdir? Ne demişmiş Hamdullah Suphi bir vakitler, "Biz halka doğru bir hareket yapmayı neden düşünmedik arkadaşlar?" diye gözlerini yaşartmış. Kurmaylarımızın kendilerini gösterecek, aşağılık duygusundan kurtulacak, hangisinin daha ehil olduğunu kanıtlayacak bir fırsat alanı mıydı yoksa savaş? Halkın bir zırnık kazanamadan öldüğü? Eşraf ve büyük toprak sahipleriyle, 'muasır medeniyet'in ortak çıkarlarının birleştirilmesi uğruna mı verilmişti antiemperyalist savaş?.. Şu insanlar da ne kadar şaşırtırlar beni, diye döndü Nigâr içini basan sularla birlikte, şu Hamdullah Suphi örneğin, sanki 1918'de Almanya'da öğrenci jurnalciliği yapan o değilmiş, sanki 'Türk Ocakları Merkez Heyeti Reisi' Hamdullah Suphi olarak Yakup Kadri'yle birlikte Nazım'ı, "... Bolşevik kapısının müseccel köpekleri," diye jurnallememiş, göze girip Eisenhower'in kapısına yarım saat kadar kabul edilmemiş! Sanki bu adam, aynı adam üstlerine karşı çıkmış: "... Deniliyor ki kaçan askerlerin malları alınacak, ailesi sürülecektir. Arkadaşlar, tanrı yahut kul yapısı hiçbir kanun bilmiyorum ki suçluyu değil, yakalayamadık diye evlatlarını, karısını, masum çocuklarını öldürsün, kurban etsin..." diye önlerinde durmamış. Siz aklımı bağışlayın tanrım nasıl bir değişmektir bu adamlarda böyle ki bana beyan olmuyor? O sıralar H. Suphi de benim kadar cahil miymiş? Heyecanlanmış, ilk kendileriyle başlıyor kıyamlar mı sanmış? Halkı sindirmeden, nasıl tutunacaksın halka karşı bir rejimin başın-

da H. Suphi Efendi? Çıkaracaksın ki 'Hıyaneti Vataniyye' kanununu, vereceksin ki eline Tevfik Erverdi'lerin, Ali Sürüng'lerin, Dağcı Rüştün'lerin, Metin Bensiz'lerin eline milleti, yaratacaksın ki milli kabarık göğüslerimizi dünya çapında bir işkenceci kadrosuyla, evrensel bir kadro ki baş edemiyecektir gün gelip Amerika'mız birleşikleri kadrosu bile! Ama bir de gelirse işçi sınıfı başaaa... Gelir de derse ki "... Çekilmiyorum ulan diktatoryasından sınıfımın, temelli kalacağım burada, sıkıysa gel indir beni!" Dizerse karşıya sizi, 'evrensel işkenceciler hakkı beyannamesi'ni de çıkararaktan, "Hadi bakayım, başlayın birbirinizi işkencelettirmeye!" diye... Nasıııl? "Ben yaptım sen yapma," diymi? "Bizim günahımız yok, emir kuluyuz biz, bizi yaratan koşulları kaldırın ki ortadan," diye üç buçuk atarsınız diymiii? Emir kuluydunuz da, cümlemiz din kardeşiydik de, hani Allahınızın kitabında, "irade-i cüzzi" ne güne duruyordu haa? Hem kaldırtıyor musunuz bize koşulları, diktatoryayı kaldıran siz değil misiniz ha? "Ver kardeşim elini sen bana" haa?..

Nigâr, çaresizlikle Salih'i düşündü. Bunca sorun varken onunla uğraşamam, uyuyamazsam uyuyamayayım, beğenmezse beğenmesin, dedi. Sıskalıktan çorap tutmayan bacaklarımla Salih beni ne yapsındı zaten. O mankafa da vaktiyle kendisine âşık olduğumu anlayıp bırakmasaydı ya beni, düşseydi ya peşime! Hep onun yüzünden böyle oldum zaten!.. Bir tabanca bulup birini mi vurmak en doğru yoldur yoksa? Kalkıp Filistin Kurtuluş Örgütüne varmak, yoldaşlar bana bir iş verin yapayım, yatağımda rahat rahat ölmek istemiyorum, şu çorbada benim de tuzum bulunsun, demek mi? Temizlemeli bir haini en iyisi, yok "sabırsızlıkmış", yok "burjuva macera-

cılığıymış". Düşün, düşün, her şeyin en hatasızını ben mi yapacağım be?.. Hiç mi önemi yok bir hain öldürmenin şu sırada? Ne derler ardımdan, karının biri gitmiş garnizon kumandanını vurmuş! Garnizon kumandanı da nereden çıktı? Hangi garnizon?.. Olmaz; 12 Mart'a kadar ordunun işbaşına gelmesi yanlısı olup da sonra dönenlerden birini vurmalı? Üstüme iyilik sağlık, orduyla ne işin vardı senin? Bir günden bir güne orduyla devrime umut bağladımıydın ki? Öyleyse, çocuklara, "Arkanızda ordu var, biz varız" demeye getiren aracı solcuları temizlemeliyim? Ya da düpedüz sivil bir bakan? Allah Allah, bütün bir solu güldüreceksiniz arkamdan! Ben ipe sallanmaya giderken, sağcısı solcusuyla bütün kurtarmak istediklerimi kendime güldüreyim ha! Yok, yağma yok. İyiyim, hoşum ama bu kadar da ebleh değilim yani!.. Ben başbakan vurayım, Kosigin gelsin yenisinin elini sıksın, "Dostluk ve işbirliği sınırı yapalım sizinle?" desin. "Gel kardeşim elini ver bana" desin ha? Ben o zavallıcık seferberlik artığı anamı gözyaşları içinde, yapayalnız koyup gideyim de, yılda bir kez iki günlüğüne başımı uzattığım Polonez Köyü'nün inekli çayırlarına sırtüstü yatmaktan yoksun koyayım da kendimi, arada bir Balıkpazarı'na uğrayıp iki satırlık sosyalist mücadele etmekten alıkoyayım da bu çeneyi, Sovyetler gelsin mezarımın –ziyaretin bile yasak edildiği mezarımın– üstüne demir çelik fabrikası kursun, Amerika da gelsin, evimi istimlak ettirip yollarını geçirsin üstümden? Yoook, olmaaaz. Bu bacaklar, bu kafa, bu bilinç davacı olurlar adamdan davacı. Yarın gelecek Salih üstelik, dur bakalım gün doğmadan neler doğar!..

Ne giyecekti yarın Salih'le çıkarken. Yarın? Salih? Kara bir pantolonla, kara bir gömlek. O eski, ilk tanıştığı-

mız günlerdeki gibi? O vakitler üstündekiler giydikçe yenileşirdi sanki, devrimin umudu gibi, yeni, yakında, güzeldi her şey... Yarınsa o günlerin eprimişi olacaktı, solgun sonbahar dallarındaki karamsı tozlar kaplamış olacaktı günü. Gevrek, kırılıcı bir incir dalı gibi titriyordu yarın şimdiden. Yarın, ilk tanıştığımız pasaja gideriz gene, camın önündeki masaya otururuz. Avluya düşen ağır, alkollü gölgelerin konuşmasıyla başlar gün, çekingen bir magenta rengiyle sürer. Cevat tabakları dizer, gözlerine inanamadan bakar yüzümüze, "Yirmi yıl sonra hâlâ, gene bunlar ha!" diye geçirir, reveransını kurar, gözleriyle Suret'i arar, yeni bir sırla bakışırız... Suret orada olacak mı yarın? Olursa da aldırmayacağım ona. Dostça gülüşüp selamlaşacağız, "Kimmiş bu yanındaki, haa Salih, ne işi var bunların birlikte, ama Nigâr benden kopamaz" diye düşünecek, ya da acı duymak daha kolayına gelecek, nereye koyacağını bilemediği bir acı çektireceğim ona, "Böyle günlerde neden onu daha çok seviyorum" diyeceği bir acı. Duramayacak yerinde. Biz Salih'le birbirimize dalıp gitmişken, ben onu unutmuşken, sessizce kalkıp gitmiş olacak. Beyoğlu caddesinde beni daha çok severek yürüyecek, kar dolduracak kabanının yakasını, ürperecek, yün atkısını, Paris'ten getirdiği yol yol kırmızılı, kahverengili uzun atkısını cebinden çıkarıp sarmayacak boynuna: "Kar, daha çok kar, daha çok kar!" diye söylenecek bana. Gürültüyle çıkacak tavan arasına, gürültüyle vuracak kapıları, ve mutlaka yeni bir resme başlayacak; kızgın, kötü ama ayrılınmaz, seven bir çeşme boyayacak. O çeşme ben olacağım. Bir daha görüşmemizde –Salih gittikten sonra gidip bulacağım onu– aynen bunları anlatacak bana ve gidip yatmak isteyecek gene benimle. Biz Cevat'ın camekânından dışarıya bakacağız Salih'le arada

bir, "Aa bak kim geçiyor!" diyeceğiz. Göğe çıkışırcasına uzanan Bizans yapılarının dar kesitlerinde gökyüzü, kış mavileriyle doldurulmuş ters bir kırmızı kavanoz gibi asılacak, akşamüstüne doğru bütün kızıllıklarını boşaltacak avluya. Cigara dumanıyla kaplı hava soğuk beyaz halkalarını meyhaneye top top yaydığında birbirimize daha çok sokulacağız, daha çok ele vermiş olacağız kendimizi, yavaş yavaş rakılarımızı daha ufak yudumlayarak kendi kendimizle kalmaya başlayacağız. Gözlerimiz iç içe olacak, ama kendi kendimizi, koparılıp alındığımız, geçmişi ve bugünümüzü, ince saydam bir kabuk gibi, yağmur sesine karışmış kumdan yosunlu bir yorgan gibi sarınacağız konuşmadan...

Bütün bu tatlılıkları, mutlulukları bırakıp da kimi öldürmeye gidebilir insan. Halk kendi yolunu kendi bulmalı, işte görülüyor objektifi de hazır değil koşulların, sübjektifi de! Bu iş bana düşmez! Hem kendini çokça önemsemek olur. Yarın Salih'le tartışırım bunları, bir de şunu soracağım ona: Neden içerdekilerden, tutuklanan ya da işkence yapılanlardan hiçbiri, ama hiçbiri, kendisine işkence yapanlardan birini pir aşkına vurmamıştır? Öç alma duygusuna kapılmamıştır hiç? "Hıyaneti Vataniye Kanunu"ndan korkularaktan mı, yoksa hıyaneti vataniyeden kurtulanlar "istiklal mahkemelerinden", oradan kurtulanlar da "güvenlik mahkemelerinden" korktuklarından mı?.. Eh nasıl tutturulur tarihe aykırı bir politika korkutmaksızın? Tarih mi yener zoru, bakalım zor mu tarihi?.. Yoksa bir başka nedeni mi var öç almamanın?.. Salih'e soracağım hep bunları...

Nigâr boynunun gerildiğini, kaskatı kesildiğini, yastığın başına taş gibi battığını duydu. Düşüncelerine sahip

olamadığını sezdi, yastığı yere fırlattı, terliklerin üstüne düşen yastık, rahatlatıcı bildik bir ses çıkardı. Bankadayken, sokaktayken ona ev düşüncesini en çok sevdiren şeylerden biriydi terlik. Halının emiciliğinden kendi üstüne katlanan bu tıkırtıyla kendini denetledi Nigâr yeniden. Uyumak istemiyordu artık. Neden geliyordu Salih bunca yıl sonra? Ne kadar kalacaktı? Burada mı oturacaklardı? Herhalde onu alıp gideceklerdi pasaja, birkaç saat kalabileceklerdi birlikte, geldiği gibi dönecekti evine. Nigâr'ı görmek isteyişi bir küçük merak, bir incelikti... Yuvasını yıkıp onu nikâhlayacak değildi ya! Yoksa böyle bir umuda bel bağlayası zavallılıkta mıydı Nigâr? Yoksa haberinde olmadan istediği şeylerden biri de bu muydu? Salih gelse, yerleşse, hiçbir değişiklik gerekmezdi evde. Geceleri kitap okur, konuşurlardı karşılıklı. Salih bildiğini iyi bilirdi. Ondan çok şey öğrenirdi. Hem bir evde ne olsa bir erkeğin yeri vardı canım, doldurulmaz bir yer. Sesini, kaba yürüyüşlerini, kapıları örtüşlerini, perdeleri çekişlerini bile arıyordu o erkeğin ev. Annesi ne yapacaktı onlara, televizyonunu seyreder uyurdu. Altın fiyatlarını da soracaktı Salih'e. Hiç aklı ermemişti bu işe. Zaten şu ekonomi denen şeyi anlamazdı hiç. Güya Amerika, Sovyetler'in beş yıllık planını sarsacakmış! Peki sarssın da sonunda çıkacak mı gene fiyatlar, yoksa yanacak mı benim o bankadaki emeklerim?.. Yükselmeyecekse altın yeniden, hemen satmalı da bari, şu cennet sahili midir ne halttır, orada bir arsaya kapatmalı kalan parayı. Huriye geçen yıl on bin liraya almış, bu yıl yirmi bin veriyorlarmış! Ne kadındır yani o da! Şimdi de tutmuş yatalak bir uzak yol kaptanı ayarlıyor. Kısacık bacaklarını titrete titrete, şakkadak göbek atmıştı kalkıp:

Üç beş yılını bakarım
öteki dünyaya yollarım
hakkım helal olsun süvari bey
sen de bana helal et...

"Ayda üç bin kalacak" diyordu, "bizim genel müdürü tavlasam da o kadar kalırdı diymi anam?" Azıcık da aradaki çöpçatanlara vaat etmişti ama, nikâh kıyılsın hele o zaman düşünecekti. Süvarinin ağzı dil versin, nikâh memurunu getiriverecekti eve. Nigâr en yakını gibi tutuyor Huriye'yi, her şeyini ona anlatır. Azıcık hilekârdır, ama nedense onunki batmaz Nigâr'a. "Ne yapacaksın anam, geçim dünyası, insana kendinden başkasından hayır yok!" Ona kalsa fırlayacakmış altın. "Bir yıla kalmayacak göreceksin" diyor, "sen bana sor. Nereden bildiğimi sorma artık, ben bilirim. Benim bildiklerimi sen nereden bileceksin, s...medik bir şurası kaldı nah!" Kulağının arkasını gösterir. Onunla konuşmaya bayılır Nigâr. Sica'nın, Germi'nin filmlerini seyreder gibi, felsefe derslerini okur gibi dinler onu. "Ah şu bıyığına tersinden s...tığımın Behçet'i! Nasıl da kaçırdım onu. Şimdi böyle uzak yol kaptanıyla mı uğraşırdı yoksa Huriye! Böyle tongaya hiç basmamıştı hiç; umulur muydu o sidikli daktilo parçasından, gelsin de benim pençemden herif kapsın! On beş günümü verdim solucana; kıçının çatalını indire bindire gelir sürtünürdü, 'Yumuşak G'yi bulamadım ablacım, kolu buradan mı çekicem ablacım,' beni uyuturmuş kaltak. Karısının kefeni soğumadan azdırdı o geğirtili solucanı. Vay kızgın aşifte vay, vay fettan kahpe vay! Sen kırk yılın kaşarlanmış Huriye'sinden koca arakla ha!" Daracık eteğini sıyırır, katmerli bacaklarını ayırır, iki baldırının arasına, orasına doğru iki kez "Tüh tüh, bizimki a. de-

ğilmiş meğer!" diye hırsla tükürürdü. O bilir. Huriye diyorsa yükselecektir altın, yalan söylemez o. Onun için belki de bu kadar seviyor Huriye'yi, bir de kendi kendini hiç aldatmadığı için... Huriye'yi düşünürken hep şöyle bir tablo gelir gözünün önüne: Bir sabah, kapının yumruklanmasıyla uyanıyor, fırlıyor yatağından. Huriye bas bas bağırıyor: "Kız Nigâr orospusu, nerelerdesin kalk, radyoyu duymadın mı sizinkiler gelmiş!.. Kız sel gibi akıyorlar Taksim'e, ortalık ana baba günü kalk kalk!.. Kız acıdım valla, o koca koca herifleri katmışlar önlerine sürüyorlar... Halk mahkemesi mi kurmuşlar Sultan Ahmet'te, darağaçları mı kurmuşlar ne! Ay bittim anam, bir de yağmur ki... Kız bana bak, beni unutma haa, ben olmasam o kancık müdürün dalaverelerini nah çıkarırdın ortaya sen!"

İçine bir hafiflik bastı Nigâr'ın. Şimdi artık uyurum, diye düşündü. Üçüncü resmi de asarım karşıma, kumlarını silkeleyip suyun yüzüne vurdu kendini. Bu resimle başa çıkacak hiçbir kaygı, hiçbir sinir yoktu. Bergamot esansları şimdiden çalındı burnuna, içine çektiği kokuyla iyice serdi kendisini karyolaya. Bentlere gelinmişti artık; altınlara bulanmış billur suyun gölcüklenişini, bir başından uğultulu yelpazesini yayarak havuza saçılışını, öte yandan söğüt gölgelerinden kaptığı ebruli floşlarını dolaştıra dolaştıra toprağa salışını görür gibi oldu. Çevredeki çimenlikten fırlamış tek tük taşların yanmaya yüz tutmuş tepeciklerine tutunmuş, esmer, mavi yosunlar, ciğerotları, nereden geldiği anlaşılmayan, ama hep içinde yüzdüğünü sandığı mısır patlağı gibi açılmış ıhlamur baharlarının uçucu kokusuna karışıyor, gelin telleri gibi üzerinde dönen aydınlık içine renk kuyuları çiseliyor. Yapraklar rendelenmiş esintilere dönüşüyor,

hava elma pembelerine fırlatılmış bir avuç kızıl susamla çil çil olup, şimdi mor şimdi sarı kırlangıç halkalarıyla anaforlaşan soluğunu durmadan üstüne salıyor Nigâr'ın. Bütün bu karmaşayı bir sünger topağı gibi emdiğini, özsuyun kendi içinden fışkırdığını, şu suyun, şu havuzun kendisi olduğunu sanıyor Nigâr. Göz alabildiğine serilmiş orman menekşelerinin kendisi olduğunu sanıyor. Sanki açalyaları da, dalyaları da emziren, büyüten kendisi, kendi gövdesiydi de, bu tomurcuklarla, bu buket ve çelenklerle kapanmış görünmeyen büyüklükteki,gizli gövdesinden yayılan tütsüyle gene kendisi demlenmekteydi. Ağır ağır, başı dönerek demleniyordu. İlk kez duyduğu, ama binlerce kez dinlemiş olduğu, bildik bir şarkı bütün dünyayı kaplamıştı, bir zemberek boşalmış, bir çıngırak çalmış, koparmıştı onu dünyadan. Güneşten akan, parıl parıl akan suyun yelelerinden dolan bir kurna, bir senfoniydi artık, her solukta etekleri uça uça dans ediyor, döndürüle döndürüle götürülüyordu...

Nigâr ilerdeki çınarların gölgesine yerleşen bir başka topluluğu daha seçti. Çocuklar topa başlamışlardı, ağbiler salıncak kuracak düzgünce kalın bir dal arıyorlar, kadınlar yaygıları serip öteyi beriyi yerleştiriyorlardı. Nigâr'ın dolup dönen kurnasına bu resimdeki ağız mızıkalı çocuk da katıldı. Kendine yakın, eğri bir ağacın gölgesine sığınmış Nigâr'a bakarak üflüyordu. Kısa, lacivert üzerine beyaz yollu bir pantolonu vardı. (Babasınınkinden bozup yapmış olacaklardı. Nigâr'ın babasının da böyle bir elbisesi vardı. Baba denildiğinde lacivert üzerine ince beyaz çizgili bir takım gelir aklına Nigâr'ın. Annesi hâlâ saklıyor dolabında. Evlerinin tek erkek giysisi o. Nigâr onu neden atmadıklarını bilmiyor.

Bekçi gibi bir giysi, karga gibi de, dolabın umacısını da andırıyor. Belki de annesinin genç kadınlığının namus bekçiliğini o yaptı, bilmiyor.) Çocuğun belden yukarısını bir kolsuz fanila örtüyor, armut biçimindeki tıraşlı kafasını, mızıkaya üflerken sallıyor, ışık, koyu renk dikenli bir bitki örtüsü gibi görünen saç diplerini yalayıp Nigâr'ın çilli pembelerine karışıyor. Ne çaldığını bütünüyle algılayamıyor Nigâr, ama ondan gelen müziğin kendisininkine karıştığını ve eridiğini, ikisini de uçurup sürüklediğini duymakta. Çocukla aralarında büyük bir arkadaşlık, bir giz doğduğunu sezip gülüyor ona. Çocuksa mızıkayı ağzından çekmeden bakıyor. Hiç gülmüyor.

Hava ağır ağır dağılıp, leylak rengi parçalara bölündü, kamaşıklık gizli gizli bir ucundan incelip aşındı, müzikle birlikte yitti. Karanlık, perdeleri itip köşeleri doldurmaya başladı. Uyunmadan çıkılacaktı Salih'e. Az sonra annesi müflon terliklerini sürüyerek kalkacak, çayı koyacak, gazeteyi alıp getirecekti Nigâr'a. "Bak bakalım piyango vurmuş mu bana?" diyecekti. İlk sözü buydu evin. Annesi ılık, akıllı, ama kendini çok beğenen bir kadın mıydı o vakitler? Tepsileri, tencereleri düzgünlüklerine itina ederek yerleştiriyordu: "Bu sefer pek istediğim gibi olmadı ama!" Mergube teyze, "Olmuştur, olmuştur, ayol senin elinden gelmeyen mi var?" dedi. Dirençli bir kadındı annesi, becerikli, bayağı akıllı bir kadındı. İki parmağının arasında tek eliyle dolma sarışını düşündü. Dört köşe, dibinden kesilmiş, pembe tırnaklarını, genç ellerini getirdi gözünün önüne, tencerenin kapağını açtı, sapsarı yapraklı dolmalar kalemler gibi diziliydi. "Bu defa çiğden yapayım dedim ama biraz diri kaldılar galiba!" Diri kalmadığını bilerek beğeniyle güldü. Şerife nine, "Adam sen de Naile, düşündüğün

şeye bak, doyduktan sonra bal katran tadar!" Maltızı yerleştiriyordu bir yandan. Nigâr annesinin yemeklerinin herkesinkinden güzel olacağını, tadına bakar bakmaz, "Amaan eline sağlık, kız Naile hiç bu kadar güzelini yememiştim!" diyeceklerini, annesinin ise düğüncü karılar gibi kıçını mindere yerleştire yerleştire, "Bir kâseye silme pirinç doldurursun," diye anlatmaya başlayacağını biliyordu...

O vakitler annesini anne yapan buydu işte: Ağaçlar, sular umurunda bile değildi, ama lira gibi doğranmış patatesler, ete suyunu çektirmek, alabalığı sirkeye daldırıp haşlamak –üzeri masmavi olur–, bir milim kalınlığında nohut açmak, iri, zar gibi kaşar kesmek dünyasıydı onun. Aaa! Omlet tavası yıkanır mı hiç Mergube Hanım'cım, ilahi, omlet tavası ayrıdır zaten, tuzla ovup silersin tavayı o kadar. Balık mı? Rengini versin diye, unlamadan önce süte sokup çıkaracaksın, sonra kızartacaksın ki! Kanakuyruk'un üstüne yoktur, durdukça beyazlaşır. Zerdeçalı turşuma da koyarım, zerdeme de, bizimkiler fesleğensiz et yemeğini ağızlarına koymaz oldular, tabii Ruhsar'cığım adaçaysız mantıyı ben de sevmem hiç... (Mutfak kapısı gıcırdadı, kalkmıştı annesi...) Bentlere döklüm döşek serileceklerdi artık, yemekler açılacaktı öğleye doğru, bağdaş kurup üşüşeceklerdi başına. Yemekten sonra Mukadder teyze gramofonunu karşısına alıp kuracaktı. Kadınlar yapmacıklı bir sessizlikle gerileyecekler, gözlerini içeri kaçırıp yüzlerine uyku rengi bir hüzün sereceklerdi. Mukadder teyze, kollarının ucuna kızıl tombul birer yengeç takılmışçasına kıvrık ellerini butlarına butlarına vurarak dövünmeye başlayacaktı, "Ah, yavrum, talihsiz Gülsüm'üm benim! Nazlı kuzusu anasının! Ah!" ... Kadınlar aynı tempoyu tuttu-

rarak öne yana sallanacaklardı hep birden, daha önceden çekip hazırladıkları tülbentlerinin sarkan ucuna emdireceklerdi gözyaşlarını, yeterince acı çekildiğine inandıracaklardı Mukadder teyzeyi, ondan sonra plağı koyacaktı dertli ana gramofona:

On beş yaşında bir melek
Verem oldu Nazlı çiçek
Doktor dedi zavallı kız
Yaprak dökümünü bekler...

Plak birkaç kez dinlenecek, geçen güz ölen Gülsüm'e iyice yanıp yakıldıktan sonra eğlencelere gelecekti sıra. Zehra teyze, bahriye çiftetellisiyle "vıç! vıç!" diye göbek hoplatacak, Müzeyyen ablaya şarkı söyletilecek, yüzük oyununa oturulacaktı... Nigâr o günleri, üzerinde kapkara kiremitleriyle sadece çatısı ve kurtlu direkleriyle ayakta kalmış bir eve benzetiyor. Rüzgâr bir başından vurup öteki ucundan çıkıyor evin, mahalleli bir oyun sanıyor bu fırtınayı, kurt yemiş direklere sarılarak duruyorlar ayakta... Şimdi, odayı dolduran ezan sesiyle doğruldu artık. Saatlerdir didiştiği yere dik dik bakmakta. Omuriliğinin, beyninin, gözünün kökü sızlıyor.

BÖLÜM II

Naile Hanım Şerife nineye göre bahtsız, rastıklı gelindi. Bahtsızlığı genç yaşta dul kalmasından gelirdi. Mukadder teyzeye göre kız evladını erkekli evler gibi yetiştirmiş, namusuna leke düşürmemiş talihsiz tazeydi. Mergube Hanım'a göre, yemekten başka şeye aklı ermeyen, ama kendini beğenmiş, cahilin biriydi. Balıkçı Yorgo'ya göre de "Osmanlı bir kari." Nigâr'a göre, annesi akıllı ama ikiyüzlüydü. Komşularının hepsini küçük görür (hele kupon kumaş giyinen askeri hâkimin karısı Mergube'yi) ama gene de onlara yaranmak, gözlerine girmek için yapmadığını bırakmazdı. Konuğu kapıdan çıkar çıkmaz, ayaklanıp gidenin tıpkı tıpkısına taklidini yapardı. Küçükken güldürürdü böyle şeylerle Nigâr'ı. "Böyle kızım, idare edeceksin, yoksa barındırırlar mıydı genç güzel bir dulu aralarında bu cadılar. Hoş bilmezler ki rahmetlinin eline su dökemezdi kocaları!" Nigâr annesinin, onu yetiştirmek için epey terlediğini de biliyor. Naile Hanım, ne yapmış etmiş, okutmuştu kızını. Okutmak dediği de liseyi bitirmesiydi. Ardından da, askeri hâkimin eliyle bankada bir iş bulmuştu.

Bir acayip kızdı Nigâr. Mahalledekilerle hem görüşür, hem de –annesi gibi– için için küçük görürdü onları, bir türlü içlidışlı olamazdı. Bir arada büyüdüğü çocuklarla geçinemez, anlaşamaz olmuştu. Her şeyi başka türlü görüyor, başka türlü düşünüyordu. Sonunda usul usul

koptu onlardan. Herkesten daha önemli, daha ciddi ve yüksek düşünceleri olduğunu sanıyordu. Sergiler geziyor, konferanslar dinliyor, dergiler izliyordu. İngiliz Kültür Derneği'nin kurslarına da gitmiş, dilini ilerletmişti epeyi. Anasının mübadeleyle alınmış, Bakırköy'ün bir köşesindeki evinden, Terstaban mahallesinden uzaklaştıkça uzaklaştı, ama yaşamanın entelektüel yanını bulmak, teoriyle buluşmak yetmedi ona. Bir şeylerin eksik olduğunu seziyordu. Takılarını, süslerini, neresine takacağını bilemeyen yeni zenginlere benzemişti. Başka şeyler aradı; üniversite eğitimini sürdüren, liseden kalma bir iki arkadaşıyla And Sineması'ndaki bedava konserlerden birinden çıkışta, Çiçek Paşajı'na içmeye gittiler. Salih'i orada buldu.

Varlığını göstermek istemeyen, sessiz bir insandı Salih. Yumuşak, kendini ele vermeyen bir sesle konuşuyor, çevresindekilerden üstün yanları olduğunu sezdirmeden karışıyordu aralarına. Nigâr ondaki başkalığı sezdi, göksel bir varlıktı Salih! Yaşamanın diplerinden, Nigâr'ın uzanamadığı yerlerde köklenmiş benzersiz bir çiçekti! Kendisinde yarım olan, kopuk, bozuk olan, eksik olan ne varsa ortaya çıkaran biriydi. Ertesi gün bankadan çıkar çıkmaz, gidip buldu onu. Salih şaşırmadı, "Bekliyordum seni" dedi. Böylece başladı arkadaşlıkları, dostlukları, aşkları da belki?

Salih altı ay kaldı İstanbul'da. "Bacılarımı, emmimi özledim çok!" diyordu, şöyle bir gidip görecekti onları. Hapisten yeni çıkmıştı. Altı ay her gün buluşuldu. Çok şey öğrendi ondan, çok şeyi de birlikte öğrendiler, birçok şeyi de ayrı yaşadıkları sürede öğrenmişlerdi. Bugün, bu ayrı bulundukları sürede, kendilerine kattıkları ya da

kendilerinden attıklarını da açığa çıkaracaktı bir bakıma. Nigâr'ın ürkekliği biraz da bundandı.

Romatizma ağrılarından aşçılığı terk etmek zorunda kalan Naile Hanım, kendini paşalara ait kitaplara verdi. Yıllarca paşaların hatıralarını elinden düşürmedi. Böylece yeni bir kişilik, bir politik görüş sahibi de oldu. Ne var ki birbiriyle iyi anlaşan ana kızın arasına paşalarla birlikte, politik görüş ayrılıkları da girdi. Gene de iki taraf elinden geldiğince karşısındakine hak tanır, tartışmayı uzatmazdı. Naile Hanım, hangi parti işbaşına gelirse paşa hatıralarını o yana doğru yorumlar, parti tüzüğüyle hiç uyuşmayan düşünceleriyle partisini savunur, ilginç sonuçlara varırdı. Son yıllarda iyice AP'li kesilen kadıncağızın en acayip yorumlarından biri Lenin'in Hazreti Ali'den esinlendiğiydi. Zaten Ali'den hangi büyük devlet yararlanmamıştı ki, sen bakma; bağrında gizli gizli Müslümanlığı saklayan Amerika değil miydi? Clay kimdi, Clay? Hele Atatürk'ün Lenin'i yenmesi? Artık iyice yaşlanmış, düşünce ve ayaklarını zorla sürükler olmuştu, ama söz Mustafa Kemal'den, Lenin'den açılmaya görsün. Paşaların hatıraları bütün gücüyle saldırıya geçerler, Naile Hanım'ın komutasında, tarihi yerle bir ederlerdi. İlkleri, karşı koyup düzeltmeye uğraştığı bu görüşleri, Nigâr sonunda susup dinlemeye koyuldu. Bu konuşmalarda kadını dirilten, kendine güvenini artıran bir şeyler vardı, onu da almamalıydı elinden. Kimi vakit takılacağı tutardı annesine, ama kadının her konuda bilgisi yeterdi Nigâr'ı susturmaya: "Kore mi? Alay etme, senin aklın ermez savaşa. O mesele başka türlü ele alındı. Arada bir kan dökmeyi askerin içi çeker. Yoksa kardeş kanı akmaya başlar, millet birbirini yer. Kurban kesmek nedir? Kan dökmek. İşte onun

gibi birkaç yılda bir, kan döktüreceksin orduya." "İnsan kanı da olsa oluyor değil mi?" "Elbette olur. Yoksa kardeş kanı dökülür. Fena mı olduydu Kore? O zamanlar kimse kardeş kanı dökmek için kudurmuyordu, bir de şimdi bak ne haldeyiz! Hem Kore'de kahramanlık menkıbelerimiz olsun, paşalara ait hatırat edebiyatıyla olsun..." Nigâr annesinin kimi vakit kendiyle alay ettiğini sanırdı. Konuyu ele alış biçimi, söyleyişindeki hava, rol yapmakta olduğu duygusuna kaptırırdı Nigâr'ı. Bülent'ten ayrılmasını salık verirken de çok şaşırtmıştı kızını. "Hazır mutfağa giderken şu bardağı da bırak Nigâr'cım! Geçinemiyorsunuz ne olsa, çocuğunuz da yok, ayrıl bitsin şu gençten. Sevmiyorsun onu: Ayıp böyle!" Şakacılık, küçümseme, öç ve avutma dolu bir göz gibi dikilip kaldıydı havada sözleri.

Ayrılma zaten gelip çalmıştı kapıyı. Kavga, tartışma bile kalmamıştı aralarında. Tuhaf olanı, o güne kadar ağzını açmayan kadının şimdi Nigâr ayrılmaya kesin kararlı olduğu bir sırada, "Ayrıl bitsin şu gençten" demesiydi. Bu durumda Nigâr, hem annesinin ayrılmaya razı olduğunu öğreniyor, hem de onun sözünü dinlemiş oluyordu. Yamandı anası!

Şimdi de Nigâr, Naile Hanım'ın, Salih'in geleceğini sezmesinden korkuyordu. Söylememişti ona bir konuğu olduğunu. Salih'in kim olduğunu çıkaramasın istiyordu. Zaten pek çıkaramazdı ya, yüzünü hiç görmemişti, yıllar önce telefonda konuşmuşlardı birkaç kez. Kadın kızını, tanımadığı bir sesin ısrarla sık sık aramasından hoşlanmıyordu, ama ses de çıkarmıyordu. Şüphelenmişti bu sesten ve görmediği Salih'ten hazzetmemişti. Bir seferinde gene öyle, bir göz olmuş dikilmişti karşısına, "İde-

olojik bir çocuk o, ona varırsan başımız beladan kurtulmaz, mahvoluruz!" demişti. Evleneceği adamın, ikisinin de durumuna uygun olması gerekiyordu. Hem bunca yıldır genç kadınlığını bir yerlere sıkıştırmış, kendini kızına adamış, bu rastıklı Osmanlı karısına, hem de Nigâr'a yaraşır bir damat gerekti bu eve. Nigâr'sa tutmuş Bülent'i getirmişti. Tam bir "ilanı harp." Ama Naile Hanım, derin ve uzak bir siperden seyretmişti bu savaşı. Bastıracağını biliyordu. Kızını asıl düşmanıyla baş başa koyup beklemeyi bilmiş ve bu badireyi de atlatmıştı. O günler, yolcuları kurtarılmış batık bir gemi güvertesinde çember çeviren çocukları getiriyor Nigâr'ın aklına...

Odanın kapısı usulca aralandı, "Uyandın mı?" dedi Naile Hanım. "Şimdi kalktım" dedi Nigâr. Gazeteyi uzattı kadın, "Bak bakalım piyango isabet etmiş mi bana?"

Koyu renk perdeler, dikine akan yırtıcı sabah ışığında sopaya geçirilmiş kara bayraklar gibi gerilmişti. Nigâr düşüncelerine ara verdiren anasına içerleyerek ayırdı perdeleri. Ufak, katı, sık taneli bir tipi sürüyordu dışarda. Hiç tatili, pazarı da yoktu bu piyangonun, ille her sabah aranacak bulunacaktı. Piyangonun isabet etmediğini gönlünü kırmadan bildirmek gerekiyordu kadına. Numaraları arıyormuş gibi yaptı. "Çıkmamış anne!" dedi, "İyi baktın mı? Amorti de yok mu? Rüya gördüm bir şey var bize bu ay!.." Yeniden baktı Nigâr gazeteye: Malatya'da jandarmalarla köylüler vuruşmuştu, Gaziantep'de CHP binası yakılmıştı, bir Dev-Lis üyesi öldürülmüştü. Amerika ve Sovyetler uzay konusunda anlaşmaya varmışlardı. Bozkurtlarla Maocular birlikte yürüyüş düzenliyorlardı, sloganları "Ne Amerika, ne

Rusya" idi, Koç Holding yeni yatırımlara geçeceğini müjdeliyordu, Sancak Tül'ün arazisi komando okulu durumuna getirilmişti, bir fotoğraf: Tosunlar sabah idmanında, ve altın fiyatları 570'e düşmüştü. Dolar gerçekten güçleniyor muydu yani? Hapı yuttum ben, diye düşündü Nigâr.

— Amorti de yok anneciğim! dedi üzüntülü bir sesle.

— Nasıl olmaz anlamıyorum, dedi kadın, senin doğduğun yıl da böyle bir rüya görmüştüm, bin lira vurmuştu. Belki de başka şeye çıkacak; dul maaşlarını artıracaklar belki de, yeni bir kanun çıkacakmış diyorlardı...

Nigâr yaşlılığın acısını içinde duyarak dinledi anasını. Artık piyango bileti, amorti, soğuk almak, televizyon, yemek ve uykudan oluşmuş, puslu, bulutlu bir dünyanın saçaklarına tutunmuş bu yaşantı parçacığına, gün gelip kendisinin de kapanacağı korkusu yaladı yüreğini. Çaydanlık fokurtusunu dinledi. Salih'e, "Bana güzel görünmeye özenmiş" dedirtmemeye karar verdi; her gün giydiği kahverengi etekliğiyle, yeşil yün kazağını giydi. Belini koyu renk deri bir kemerle sıktı, boynundan o kocaman, turalı gümüş zinciri sarkıttı, bileğine de savatlı gümüş bileziği geçirdi. Don-çorapları geremeyerek ayak bilekleri üstüne pot pot akıtan sıska bacaklarına, gözlerinin birer kara yuvarlak çıkıntı olarak kalmış aydınlığına ve uykusuzluktan deşilmiş, allak bullak olmuş yüzüne cesaretle baktı. Ve güzel olduğunu düşündü. Bunca yıldır pekâlâ onsuz olan yaşayışının ortasına Salih'in bir çıkıp boy göstermesi de neydi... Ünlenmiş, evlenmiş, çoluk çocuk sahibi olmuştu. Biliyor muydu karısı Nigâr'ı? Bak nasıl biri oldum, demeye mi geliyordu, seni hâlâ unutmadım, demeye mi? Yoksa eski bir arkadaşına dostlukla mı gelecekti? Hiçbir şey vermeden, ve-

rilecek olanı almadan, hiçbir şeyi taşımadığını belli ederek mi?

Salih'in ince, esmer yüzünü yeniden canlandırdı önünde. O vakitler bu yüzde yirmi beş yaşların öfkesini, coşkunluğunu taşıyan taptaze izler kazılıydı. O yara! Yok, Salih istediği kadar evlensin, ünlensindi değişemezdi. O izler ölene dek bekçilik edecekti Salih'e, nereye gitse, gitmek istese, tutup onu ezilenden, düşenden yana, doğrudan yana getirecekti. Nigâr'dan yana getirecekti. En sıkıntılı günlerinde bile, 'Salih var' diye düşünen Nigâr'dan yana. Boğaz'dan mavi bordasına köpükler vurdura vurdura geçen ince uzun o tankerdi Salih, yıllardır içinden düdükler çalarak geçen gemiydi, kıyılarındaki meyhanelerde içmekten cayamadığı Boğaziçi'ydi; o güzelliği bir daha sardı sarmaladı, bir daha okşadı ve mutfağa gitti.

Annesi çay bardağında ekmeğini yumuşatıyordu. "İyi baktın mı listeye, sakın gözünden kaçmış olmasın?" diye sordu kızını görünce. "Baktım, iyice baktım da belki de piyango yerine başka bir şey vardır. Belki de bakarsın Sermet çıkagelir!" Sermet dayısının oğluydu, küçük yaşta gittiği Amerika'ya yerleşmiş, bir daha dönmemişti. Beş on yılda bir çıkagelir, hediyelere boğardı halasını. Geçen gelişinde koskoca kara bir yün şal, bir gazlı çakmak getirmişti, –o vakitler gazlı çakmak yoktu buralarda– Naile Hanım da cigara tiryakisiydi, çakmak sarı tırtıllı bir madendendi, görenler altın sanıyordu, Naile Hanım da bozmuyor: "Sermet'çim evladım, eksik olmasın altınmış ya getirmiş işte!" diyordu, bir de sarı yılan derisinden gözlük zarfı getirmişti. "Yok bu rüya Sermet olamaz, daha büyük bir şeydi?" diye sızlan-

dı Naile Hanım. Kalktı. "Yataktan çıkılacak gün değilmiş, dizliklerimi geçireyim bari ayağıma donuyorum" dedi. Nigâr yüreğine götürdü elini, dinledi. Çırpınıp duruyordu yürek.

Kapıyı açar açmaz, "Sevgilim!" diye bağırdı Salih. Sahanlığın kuytusunda kalan karartıyı seçememişti Nigâr. Boynunda dönen soğuk yağmurluk kollarını, yanaklarına, saçlarına sürünen ıslak bıyıkları, saçlarını koklayan soluğu duydu. Nigâr'ın başı Salih'in göğsüne bir evlat sevgisiyle bastırıldı, uzunca bir süre öylece tutuldu. Oydu Salih'ti. "Canım benim, sevgilim!" diyordu üst üste. Nigâr'ı kendinden ayırıp baktı. Nigâr, Salih'in başına dar gelen, tepesinde kalan kurşuni kuzu derisinden kalpağı gördü önce, ardından üzerindeki kahverengi yağmurluğu tanıdı. O eski yağmurluğuydu! Bunca yıldır bir palto alamamıştı üstüne demek ki, kendisi de o eski yünden yapılma kabanını giyiyordu hâlâ soğuk havalarda. Palto almanın ne denli zor olduğunu bilirdi. Bu onun daha az değiştiğine, korkulacak bir şey olmadığına işaretti. Yüzünü, pardösünün kollarındaki geçmişe isteyerek sürdü, içine ılıklık dolmuştu hemen. "Hoş geldin, gel, gir içeri, çok sevindim, beni aradığına çok sevindim!" Hiç ayrılmamışlar gibi, her gün görüşüyorlarmış gibi düşündü Salih'i. Elindeki paketi Nigâr'a uzattı Salih, soyundu. Salona geçer geçmez daha önce hazırladığı konyağa davrandı Nigâr. Odayı dolduran güneşsiz boz ışıkta mutluluk dolu bir merakla birbirlerini taradılar. Salih Nigâr'ın çizgilerine inanamadan baktı. Gergin buğdayımsı teni üzerinde iç açıcı mercan taşları gibi pırıldayan yanakları çökmüş, yüzü bir harita eskisine dönmüştü. Bu haritada, ağzın çevresinde üstdudaktan buruna uzanan dik kayalıklar oluşmuştu. Kıraçlaş-

mıştı yüz. Ağız, o dar kuvars rengi, kıvırcık dudakların yerine, fiyortlarla oyulmuş bir liman kentiydi. Nedense çürümemiş bembeyaz dişler, gülüşü ısırıyorlar gibi geldi Salih'e. Bir daha baktı, bir deri bir kemik kalmıştı Nigâr. Kuruluktan gözleri çukuruna öylesine batmıştı ki, yüzünün içine yeni bir Nigâr gelip oturmuş, ötekini kovmuştu sanki. Elmacık kemiklerinde incelen çizgiler, kaş aralarında, yüksek dik alında, boyaları dökülmüş bir sandal bordası gibi değirmileşip uzuyorlardı. Bu çizgiler dünyasının bildik kalan yanı, kahverengi bakışlardı. Gözleri biraz daha açılmış, belki de solmuş koyu sarımsı bir renk almışlardı; ama o atılganlığı, alaycılığı bir tortu gibi çökmüştü dibe. Salih, dudak kıyılarına yerleşmiş kıyıcı duyarlığa, kessen kanamaz kararlılığa şaşarak baktı. Yirmi yıldı bu gördüğü, Nigâr değildi sanki.

Nigâr ilkin Salih'in ellerini buldu. Oradaydı ince, etsiz, esmer eller; küçük kısa tırnaklarıyla birinci cigarası yakıyordu. Sağ elin başparmağı gene öyle söküktü. Şakağında gene öyle iki yara izi, biraz daha koyulmuş, gömülmüş müydü yüzüne? Saçlar başın iki yanında iyice açılmıştı. "Canım benim," diyordu Salih durmadan "canım, sevgilim benim, anlat hepsini anlat, olsun anlat..."

Annesi, Bülent, Suret, para durumu, Huriye, bütün gece düşündükleri, sadece altın konusunu açmaya utanmıştı. Suret'i biraz tanıyordu Salih, uzaktan. Birçok solcudan daha sağlam bir adamdır, diyordu, daha güvenilirdir. Bu güvenilir sözünün ne demeye geldiğini çıkaramadı Nigâr, ama durmadı da üstünde. Şu havada kapısını çalıp boynuna sarılan bu adamı seyretmeye doyamıyordu şimdi. İnanılmaz geliyordu bu dostluk, bu iliş-

ki ona. Neydi bu bağ? İçinden annesinin yatağından kalkıp buraya gelememesi, bu büyüyü bozamaması için dua etti. Gerçekten büyülüydü bu oda şimdi, yaşam şu anda çocukluğunun o unutulmaz resmiydi, gençliğinin Boğaziçi'siydi. Bütün teknelerin; irili ufaklı tüm vapurların, kayıkların, mavna ve şileplerin, çılgın bir düşün ışıldaklarını yakıp, şarkılarıyla suları oynatarak geçişleriydi. Demirlere yaslanmış, bordalardan sarkmış gemicileri görür gibi oldu Nigâr. Uzunca, dümdüz taranmış kumral saçlarını okşayarak aşağıya doğru çekiştirdi anlamsızca.

Anlatıyordu Salih, yeniden tutuklanışını, o içerdeyken ölmüştü anası; cenazeyi dostlar kaldırmıştı, çok sonraları, çıkacağına yakın haberi olmuştu ölümünden. Gözleri yaşardı: "Ne kadar isterdi evlenmemizi, resminden biliyordu seni, ölmeden görsem gelinimi, der dururdu. Söyleyememiştim evlendiğini ona..." Sonra çıkışını: İzlenmeye alışmıştı artık, dost olmuştu peşindeki polislerle; üşümesinler beklerken diye, gittiği yerden kaçta çıkacağını bildiriyordu onlara, rakıydı, çaydı ısmarlıyordu, sarhoş polis taşıdığı oluyordu evlerine, gülüyordu anlatırken... Evlenmişti sonunda. Cebinden bir tomar fotoğraf çıkardı.

— Bak, Nazım bu!

Beş altı yaşlarında, sevilmişlikten dudaklarını nasıl tutacağını bilemeyen, saçları diken diken ayağa fırlamış, şeytan gözlü bir çocuktu. Fotoğraflardan birinde çocuğun omzundan bir kadın eli sarkıyordu. Yorgun, kalın, deterjanlardan aşınmış bir el.

— Karının mı bu el?

— Hee, onun? O da bizim gibi yoksulluktan gelme,

arada kaynayanlardan biri, ama dirençli, yürekli bir kadın, ana!

Nigâr fotoğraflara bakmayı sürdürdü: Birinde Nazım yere dikkatle dikmişti gözlerini, öteki resimlerde göremediği afacan bir sevecenlikle sanki önüne uzanmış uslu, solgun bir atı seyrediyordu.

— Nereye bakıyor böyle? dedi Nigâr.

— Bilmem, belki de nenesine, onunla oynar hep, arkadaşı odur. Bir yaramaz ki eşşoğlu, iki kadın zor baş ediyor ha!..

— Ne güzel çocuk!

— Anasının gözü kerata! Teste soktuk, üstün zekâlı çıktı ha! (Uzun uzun seyretti oğlunu) karı hamile kalınca çektim besiye dokuz ay onu. Bizim yiyemediğimiz ne varsa yedirdim, et, süt, balık, yumurta, meyve... Fosfor deposu oldu oğlan! (Özlemle telefona baktı) Ankara'yı bir arasam merak etmişlerdir?

— Tabii ara.

Salih santrala numarayı yazdırdı. Nigâr, kendisini olduğunca yansıtması ne güzel, diye düşündü.

O sırada dünyada yüz binlerce yoksul ana doğum yaptı; doğurdular, emzirmeye ve büyütmeye başladılar. O sırada, şarkıcı, gitarist ve şarkı yazarı, komünist Viktor Jara'nın karısını iki sivil adam ziyarete geldi. Kocasının öldüğünü, cesedinin morgda olduğunu söylediler ona. Joan Jara, oraya gitti, kocasını tanıdı. Elbiselerini yırtmışlardı, belkemiğini, ellerini, parmak kemiklerini bir bir kırmışlardı. Silme kurşun delikleriyle taranmıştı gövdesi. Üzerinde bir kâğıt vardı: Onu öylece yolda bulduklarını yazılıydı kâğıtta! Joan kocasının sert bir şeyle ezilmiş kırık parmaklarını tuttu, kırk yaşındaydı Victor Ja-

ra. Dalgıç Mehmet birkaç gün evvel nereden bulduğu belli olmayan üç parça eklemişti tablasına, üçü de fotoğraftı; esrar kaçakçısı Timothy'nin gazeteden kesilmiş, Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan'ın bir arada çekilmiş, bir de Kıbrıs Fatihi yazılı Bülent Ecevit'in parlak kâğıtlara basılmış fotoğraflarıydı. Bir süre görünmez oldu ortalıkta Dalgıç Mehmet. Sonra Göksu Dere'sinin bitiminde bulundu cesedi. Şişmişti, etleri dağılmış, lif lif olmuştu suda. Çırılçıplaktı. Derenin toprakla bitiştiği yerde kırmızı tablası duruyordu, sert bir şeyle basılarak ezilmiş, parça parça edilmişti. Nigâr Salih'e göstermeden çoraplarını çekeledi, nedense yüreğine sık sık bastıran sağanağı durdurmak için derin bir soluk aldı. Salih'in güzelleştirdiği, dolu bir gün, ama o çekip gidince elimde kalan sadece bir gün ölüsü olacak, diye titredi yüreği...

Salih getirdiği paketi çözdü, kitaplarını sıraladı. Birincilik, ikincilik alan fotoğraflı, gezi röportaj kitaplarıydı. Böyle bir insanın bile kendini aferin almaktan alıkoyamamasına şaştı. Birincilik alan kitabını uzattı Nigâr'a, o da "Çok çalışkansın, zaten izliyordum seni, onca badireyi atlattıktan sonra kısa zamanda çok başarılı oldun!" dedi Salih'e. "Zaman kısa değildi," dedi Salih, başarısına inanmış bir sesle. "İçerde de, dışarda da öğreniyorduk hep." Birilerinin ona madalya takması ağırına gitmiyor, diye düşündü Nigâr. Peki ben niye onun gibi düşünemiyorum. Böyle şeylerin, ödüllerin, reklamların çok üstünde görüyordu Salih'i, insanın kendine olan saygısını ve güvenini kemiren bir şeydi reklam, Salih neden bunu böyle düşünmüyordu? Kitabın arka kapağındaki fotoğrafı tanıdı. Gençlik yıllarıydı Salih'in, aynı resimden vardı Nigâr'da da. Arkasına çok güzel,

yüceltici sözler yazmıştı Salih. Bir daha hiç kimseden işitmediği, yüceltici sözlerdi: 'Arkadaşlığıyla onur duyduğum, güvendiğim, tek insan' gibi bir şeyler. Mektuplarında da böyle şeyler yazmıştı, saklıyordu onları Nigâr. Acaba o da benimkileri saklıyor mu? Nasıl anlatmıştır karısına beni? Bir erkek sevdiği kadını nasıl anlatabilirdi karısına ikiyüzlülük etmeden? O yüceltici sözleri aktarabilir miydi aynen? Bir hataydı öyle yazmak, bir insana yazılmaması gereken sözlerdi onlar...

Nigâr o günlerde çektikleri yoksulluğa, inanamadan bakıyordu şimdi. Bir sürü aydın, pasajda toplaşıp içiyorlardı. Bölüşüp ödüyorlardı Cevat'a. Kimi vakit bir lira, elli kuruş taktıkları olurdu. Oğuz çoğu kez hiç veremezdi, herkese borcu olurdu, ama sonunda ne yapar yapar, iki sene sonra da olsa öderdi. "Namusumdan değil," derdi, "sonra bunu da içemem!"

Adaya gitmişlerdi bir kez Salih'le. Gidiş-dönüş ikinci mevki aldıktan sonra iki buçuk liraları kalmıştı. Gülüyorlardı: Kulübe gidip büyük bir yemek yedikten sonra kaçmayı, kalantorlardan birini köşkünün karanlığında soyup soğana çevirmeyi tasarlayıp gülüyorlardı. İskeleden simit alıp yürüdüler. Bahçıvanların oya gibi işlediği gül bahçelerine, kırmızı yapraklı ağaçların özenilmiş duruşuna, kıyılarına parlatılmış ak mermerden aslanlar oturmuş fıskiyeli havuzlara, çatanaları andıran beyaz boyalı tenteleriyle gülüp duran, o oynak tahta evlere, demir kapıların üstünde taç gibi parlayan kapı tokmaklarına söve söve Viranbağ'a yürüdüler. Salih boş bir bahçenin demir parmaklığından atlayıp bir kucak gül yolmuştu Nigâr'a. Viranbağ'ı, omuzlarından örgülü, gür saçları karayılanlar gibi inen bir kadın işletiyordu. Şa-

rapçıydı kadın, gidip gelip deviriyordu bardağı. Sabah, Kiki Pandelaki'nin şarkıları çamlardan denize doğru avaz avaz sarktı. Öğleye doğru yüzü kızardı, burnu şişti kadının, ağzı görünmez oldu, arasından kapkara kılların fışkırdığı, yol yol akmış kara çoraplı bacaklarının ucuna fortları kesilmiş büyük kara erkek ayakkabıları geçirmişti. Koca gün birer şişe birayı yudumlayan Salih'le Nigâr'a görmeden bakıyordu. Akşamüstü 'Sagapo Sagapo' diye inleyen bir adamın plağını çalmaya başladı. Hep aynı şarkıyı söylüyordu adam. Kadın yakında bir masaya şarap şişesiyle bardağı koydu ve oturdu. Burnu kırmızı bir balon olmuş, kaplamıştı yüzünü artık, gözünü Salih'e dikmiş, kendi kendine konuşup gülümsüyordu. Arada bir, dizinde uyuyan örgüyü tutup fırlatıyordu arkaya, saç yerinden kopmak isteyen kara bir dal gibi geriliyordu havada. Kalkıp çamların arasına tırmandılar. Doğanın ortasında yapayalnız kalınca sindi Nigâr, Salih'ten uzakta kalmaya dikkat ederek yürüyordu. Hiç konuşmuyorlardı. Soluk soluğaydılar. Salih sırtüstü yere attı kendini, gözlerini göğe dikti. Kırmızı damalı gömleğinin kopuk düğmeleri arasından atleti görünüyordu. Nigâr ötedeki bir taşa ilişti. Birbirlerine beceriksizce doğayı, doğanın içe işleyen renklerini gösterdiler, Salih yuvarlanıp Nigâr'ın dizi diplerine sığındı, göz göze geldiler, bileğini kapıp öptü Salih onun, Nigâr hoplayıp az ötede durdu, gelmesini bekledi Salih'in. Salih gelmedi, yüzükoyun dönüp başını kolları arasına gömdü, ağlar gibi. Nigâr boşuna bekledi; sarılınmak kopamayası, doya doya sarılınmak, pürlerin yumuşak çiziciliğinde kayarak yuvarlanmak, öpülmek istiyordu. Haberinde olmadan, azıcık da hoyratça bir sarılışla ona dolanmasını ne kadar istemişti. Güldü, nedenini soran Salih'e o günü anımsattı, ne denli utangaç olduklarını...

— Kerata, dedi Salih, oğluyla konuşur bir sesle, dokundurmazdın ki, azıcık yanaşsam kirpi gibi çıkarırdın dikenlerini! Güldüler.

Nigâr birden, "haberinde olmadan" sevilmek isteyişinin, yaşayışı içinde hep bunu aradığının nedenini seçti. Suçtan kaçıyordu. Toplumun yasağına uyuyordu böylece. Ayıp olana kendisi değil, bir başkası onun haberi olmadan sıvanmalıydı ki, o her vakit toplumun koyduğu kurallara uyan temiz bir yurttaş, bir namuslu kadın olarak kalabilsin! İşin alçaklığını nasıl da çakmadan bu kurala boyun eğdiğini, benimsediğini bu hastalığı, dehşetle sezinledi. Salt kendine özgü bir sayrılık da değildi bu. Cinslerinin yazgısı olan yaygın bir illetti. Tutulan, sevilen, edebi değeri olan, bütün bir toplumca savunulan bir illet. Edebiyata bir övgü gibi geçiriliyordu bu illet. Yoksa neden, bugün bile kadının cinsel isteklerine kılıf geçirmiş, onun kendisini ancak ilaçla uyuşturularak, ya da zorla, haberinde yokken verdiğini, ırzına geçirilerek sahip olunduğunu anlatan o düzmece edebiyat, insanın değişmesine ket vuran o çağdışı yazar, hâlâ etkinliğini sürdürsündü? Kadının da bir 'orası' olduğunu onun da istediğini, bile bile yaptığını, yapması gerektiğini saklayan, bundan utanan bir düşünce buyurgandı. Çayına uyku hapı atılan kadınlık organı temize çıkıyordu, bu organın hapsız isteğini yasaklıyor ya da rafa kaldırıyordu yazar. Oysa hapsız da olsa kadınlık ve erkeklik istek doluydu. Baskı ve çaresizlik içinde doyum aramakta, yolunu şaşırmaktaydı. Haplı örnekler birkaç tane ama ötekiler milyonlarcaydı. Çoğu da, (o ütopik rastlantıyla eşiyle karşılaşmamışsa –kaç milyonda bir çifte düşebilirdi bu şans–) ya suçlu ya da mutsuzdu. Nigâr milyonlarca yıldır kadınlığı bir meta durumuna düşür-

müş bir dünyanın insanlarından biriydi. Milyonlarca göz, doğduğundan beri ona öyle bakmış, ona bir mal olduğunu, cansız olduğunu, söz sahibi olmaması gereken, durağan bir nesne olduğunu öğretmişti. O da kendisini giderek öyle görmeye başlamıştı, hep tutmuş, hep saklamıştı kendini. Cinselliğinin hakkını vermediğinin, hakkını yedirdiğinin, onu elden ayaktan düşürüp ihtiyarlattığının acısını gönülden duydu bu an. Her yolsuzluk, her mutsuzluk gelip aynı yere düğümleniyordu: Sermayeye. Sermayeye, kâr birikimine, pazar bulmaya, mirasın kaldırılmasına, proletarya diktatoryasına. Bir de altın fiyatları çıkmıştı başına. Her şey gibi, kadınlık organının da, erkeklik organının da kaderi komik bir biçimde emperyalizmin yenilgisine bağlanıyordu. "Dünyanın bütün işçileri birleşiniz"e bağlanıyordu. Nigâr işçi sınıfının elinde (kurtarılmak için bekleyen) artık küsmüş cinsiyet organlarını acı acı gülerek seyretmekteydi. Yok Salih'i teni için, gövdesi için istemiyordu.

— Canım kızım benim, dokunmaya kıyamazdım sana inan ki! Hele öyle yoksul, öyle meteliksizdim ki, yoksulluk umutsuzlukla dağlıyordu yüreğimi, elimi kolumu bağlıyordu. Hâlâ yoksulum ya!.. Bizim gibiler tek başlarına bir ömür boyu yenemezler yoksulluğu. Kendim için aldırmadım, ama sana vaat edebileceğim hiçbir şeyim yoktu; nasıl, neyle mutlu edebilecektim seni, salt bedenimle mi?

Nigâr, bir arada olsaydık, başka türlü mutlu olurduk, bir hareketin içinde, bir savaşın, bir yoksulluk savaşının erleri gibi, ama ben de kaçmıştım o vakit, diye düşündü.

— Başıma ne geleceği belli bile değildi. Şah geliyor derler bizi toplarlar, 6-7 Eylül derler bizi atarlar, 22 Ma-

yıs derler bizi ararlar, takvimin her günü felaket getirir olmuştu! İş desen bir aydan çok barındırmazlar. Sen de öyle nahifdin ki!

Nigâr işi şakaya dökmek istedi:

— Hadi hadi, sen de beni öyle çok düşünüyordun ki, sıkıntı çekmeyeyim diye sonunda tuttun başkasını alıverdin!

Salih'in alnına bir ışık battı, ağır kırgın sesini pürtüklerinden sıyıra sıyıra konuştu:

— Hapisten yazmıştım sana değil mi? Ağzını aramıştım. Sen de bana, kapalı bir biçimde, senden umudu kesmemi yazmıştın. Mektupların duruyor hâlâ. Suçlamıyorum seni. Haklıydın. Çıkınca ne yapacağımı ben de bilemiyordum. "Beni bekle" diyemezdim sana. Neyi bekleyecektik, Türkiye'ye sosyalizmin gelmesini mi? Sağlığım da berbattı. Aylarca revirde kaldım; gece yarıları karabasanlarla uyanırdım, en sevdiğim arkadaşlarıma önümde işkence yapıldı, ağlamalarını, bağırmalarını dinletiyorlardı bana günlerce, uyutmadan. Sevdiğin bir adamın acıyla haykırması nedir bilir misin? Orospu çocukları bizi bölmeyi, birbirimize düşürmeyi bildiler... Her şey karmakarışıktı; en sevdiklerimizden iğrendik, en sevdiklerimizden koptuk, çok çektik, yeni dostlarımız oldu, yılmadık ama bozguna uğratıldık... Ankara'da bir gazeteye kapılanana kadar hiçbir şey belli değildi, o dünyada seni koyacak yer bulamamıştım. Yoktu senin yerin o ara. "Bekle" diyemezdim sana, anlıyor musun? Hiçbir şey belli değildi, kendim bile, şimdi bile hiçbir şey belli değil... Güldü. Sen de zaten acele davrandın...

— Biliyorum, dedi Nigâr, sesi bir flüt titrekliğiyle

inip çıkıyordu. Takılıyorum sadece. Aramızda kalan şey hâlâ çok güzel, karıkocalığı aratan bir duygu değil benim açımdan. Birbirimizi suçlamadığımızı, suçlayamayacağımızı da biliyorum. Sen, senin varlığın beni hep mutlu kılmıştır, zenginleştirmiştir, uzağımdayken de, yakınımdayken de...

Salih birden yerinden kalkıp Nigâr'ın önünde durdu, ellerine uzanıp ayağa kaldırdı onu. Yüz yüze durdular. Nigâr Salih'in yara izini yakından gördü. Bu yarayı sevdiğini düşündü, sevdiği, belki de belli bir damgaydı, genç kızken bile, belki de Salih'i salt bu damgası yüzünden sevmişti. İnsanların emeklerini çaldırmamak, Nigâr'ın istediği dünyayı –içinde Nigâr'ın istediği biçimde sevişilecek, yaşanılacak olan o dünyayı– kazandırmak adına edinilmişti ve sanki birazı da Nigâr'ındı o yaranın, uzandı ve öptü; Salih şakağını, Nigâr'ın dudaklarından çekerek kemikli yanağına bastırdı, şimdi bu yüzün solmuş bir harita eskisi olduğunu duymuyordu; sağa sola çevirdi başını, yirmi yıl önceyi eşeledi, Nigâr'ın gergin parlak pembelerle yalımlanan dudaklarını buldu.

Nigâr neden nasıl olduğunu düşünmedi, haberinde vardı ve öpüşüyorlardı: Sularında yüzen kırmızı balıkları kiremit rengi kabuklar bağlamış, nilüferleri çürümüş, suyu toz topraktan, ölü yapraklardan kararmış, dibinde yüzenleri en keskin ışıkların bile artık gösteremediği o eski Rum köşkünün mermer havuzuna atılmış bir kâğıt parçasıydı öpüş; pasaj meyhanelerinden hapishanelere, paylaşım savaşlarından Huriye'nin uzak yol kaptanına, Nazım oğlandan Naile Hanım'ın inşallah uykudan kalkıp odaya girmemesine, Yusuf Küpeli'den, altın fiyatlarına, oradan Birinci tütünü kokusu sinmiş ağzına dolan

bıyıklara yalpa vurarak ıslanıyor, ıslandıkça eriyor dibe doğru batıyordu. Nigâr, havuzun kıyısına kırık ayaklarıyla uzanmış, kendilerini gözetleyen o kulaksız, yarım burunlu, yeleleri parça parça olmuş aslanlarla göz göze gelmemek için sımsıkı yumdu gözlerini, sımsıkı sarıldı Salih'e.

Zil sesiyle Salih Nigâr'ı kendinden koparıp telefona koştu, Nigâr, yeni vaftiz olmuş bir bebeğe benzetti kendini, yüzünü bakire Tereza'nın suyuna daldırdı, gövdesini koltuğa iyice gömdü, gözlerini hafifçe araladı ve yirmi yıl önce tanıdığı bu adamı seyre koyuldu. Midesi pantolon kemerinden taşıyordu hafifçe, kıçı yoktu, baldırları kalın, ama bacakları pantolonun içinden bile belli olacak kadar eğri ve sıskaydı. Burnu biraz daha sivrilmiş, dudakları ağzının içine doğru dönmüştü. Yakışıklı bir adam sayılmazdı, ama kendini sunuşunda, karşısındakine sokuluşunda, ertelenmez dolulukta bir duygu yükü, bir tat vardı. Nigâr onunla hemen yatabilmeyi istedi. Yıllardır kendine unutturduğu, örtbas ettiği bu istekle titredi. Salih santrala numarayı yineledi ve Nigâr'a baktı. Nigâr gömüldüğü yerden, adamı istediğini açıkça belli eden bir gülüşle bakıyordu. Salih telefon kordonunun yettiğince yaklaşıp halıya çöktü. "Ne kadar sevmiştim seni bilsen!" dedi yerden. "Yıllar nasıl zehir zıkkımdı sensiz!" Ardından:

— Aloo! Canım benim sen misin? diye bağırdı,
— ...
— İyiyim canım, sevgilim benim!
— ...
— Nigâr'dayım, akşama oradayım.
— ...
— Hangi Nigâr olacak ülen, kaç tane Nigâr var?

— ...

— Hadi ordan, hadi hadi sen de. Sen nasılsın, ana nasıl?

— ...

— Uçak gecikmezse saat dokuzda orada olurum, Nazım'ı ver bana. Hadi canım, güle güle sevgilim benim!

Nigâr, yerinden kalktı, cama yürüdü. İşitmek istemiyordu onları, bu aile tablosunda Salih'e yakıştıramadığı, onu küçülten bir şey var gibi geliyordu ona. İğrenç bir şey. Gidip pencerede dikildi. 'Canım benim!' Herkese yetiştirilen bir sözcük, bir dil pelesengi... Ama herkese aynı içtenlikle söylemiyordu ya? Karısıydı o, elbette sevecekti onu, sayacaktı. Başka türlü olsaydı daha çirkin olurdu. Sokak iki kıyısından boylu boyunca karla örtülmüştü, orta yeri çamur deryasıydı. Demek ki pasaja gidilmeyecekti! Suret orada mıydı? Böyle bir günde başka bir kalabalığı olurdu Cevat'ın... Karşı apartmanın üst katında bir gölgelenme oldu. Maksut dayı camı açmış, aşağıları süzüyordu. Delimsi bir terazi emektarıydı Maksut dayı. Öyle anlatırdı kendini: Kantar başı tutardım, kimseye emanet etmezlerdi kantarı, teraziciydim ben. Karısı çoktan ölmüştü. Damadıyla kızı da iki yıl önce bir trafik kazasında ölmüşlerdi. O zaman dört yaşlarındaki torunuyla kalmıştı evde. İnmeliydi sağ yanı Maksut dayının, ama kızının ölümünden sonra ilkin kımıldattı kolunu, sonra kaldırdı, ardından kalkıp ev işini görmeye, torununa bakmaya başladı. Onunla oynuyor, dövüşüyor, okula gönderiyordu çocuğu. Azıcık yaban ama mutlu görünüyordu Kenan. Beşinci katın camında Kenan'ı beline geçirilmiş halatla görünce, Nigâr'ın yüreği oynadı, "Aman Allah çıldırdı bu adam gene," diye söylendi!

Salih:

— Peki aslan oğlum benim, yiğidim, baba sana getirir, ne istersen bulur sana, uçak mı? KİT ha? Kit uçak, olur! diye bağırdı. Telefonu öpüp kapattı. Ardından Nigâr'ın geriye, farkına varmadan Salih'e doğru imdat istercesine uzattığı kolunu yakalayıp öptü. Nigâr, Maksut dayının sokağa doğru yavaş yavaş sarkıttığı oğlanı soluğunu tutarak gösterdi. Salih'se fincan gibi açılmış gözlerle önce cama doğru saldırdı, sonra "Gidecek oğlan!" diye haykırarak sokağa fırladı.

Dedeyle torun arasındaki oyun uyumla sürdü. Kenan üçüncü kata indiğinde Salih sokağa yetişti, tam çocuğun altında durdu. Kollarını yukarıya dua ederce kaldırıp düşerse yakalamak üzere hazırola geçti. Sırtı Nigâr'a dönük, karın altında kıpırdamadan, döne döne yere yaklaşan çocuğa dikmişti gözlerini. Arada bir yukardan Maksut dayının karlarla birlikte sesi yağıyordu: "İyi misin?", "Sıkı dur indiriyorum," "Kenan iyi gidiyor mu?". "Tamam dede!" "Dur dede," "Şimdi koyver, koyver, koyver!"

Nigâr'ın küt küt atan yüreği dindi. Şu anda kendisini unutup, koyulukları gittikçe beyazla dolanık bir mutluluk anıtı gibi gittikçe büyüyen Salih'in karlı sırtına gülümseyerek baktı. Onunla birlikte yaşamak güzel bir şey olurdu... Tanrım annemi uyutunuz bari, diye dua etti.

Apartmanın her katından çabucak beyaz kesilen başlar uzandı: "Düşürecek çocuğu, başını yiyecek bir gün çocuğun, bunadı artık bu adam, ikide birde asabımızı bozuyor canım, olmaz böyle şey, haber vermeli." Bunu diyen

karlı yüzler birikti pencerelere. Salih onlara aldırmadan, durumunu çocuğun dönmesine göre, bir adım yana bir adım arkaya doğru ayarlıyordu. Nigâr dünyayı unutarak bütünüyle çocuğa saplanan bu adamı her bakışında biraz daha istedi. Salih çocuğu kolları hizasına gelince "hoop" diye yakaladı. Çocuk, bembeyaz kesilmiş kollarını dedesine kaldırarak selam verdi. Maksut dayı, sokağa doğru kahkahalarla gülüyordu; kendisini de Kenan'ı da alkışlayıp içeri girdi. Oyun ikisini de neşeye boğmuştu.

Naile Hanım öğle uykusundan kapı sesleriyle uyandı. Kızını arandı; çıkmış mıydı bir yerlere, bari gelirken bir piyango listesi almayı unutmasaydı. Ama bu havada çıkmamıştır, taşıt bile işlemez bu havada... Sırtımdan aşağıya buzlu sular döküyorlar sanki. Müflon terliklerim de çok eskidi, bir de kalın yün çorap isterim. İngiliz yününden bir çorap. İngiliz kadınları gibi bir çorap, uzun. Onlar giymiyorlar mı yani, giyiyorlardır yaşlanınca. Çok vakarlı üşürler İngiliz kadınları, ama romatizma vakar falan dinlemez ki... Başın dik üşümeye engeldir romatizma. Ocak başına dizilir, dimdik üşürler. Yaşlıyken bile korkusuz oluyor onların insanları. Filmlerinden biliyorum. Oraların soğuğu buralar kadar yok mudur?.. Kalın bir şal örmeli. Sermet'inki eridi yer yer, ellerim eğri büğrü oldu artık, ördürmeli bir şal, Huriye'ye söylerim o bulur bir örücü, iyidir talihsiz taze. Üç aylıklarımı alayım da... Sanki dizlerine battaniye değil de Buhara astraganları örtüyorlar, burunları Kaf Dağı'nda filmlerdir o kadınlar. Kitapları da öyledir, kimse kimseye muhtaç olmaz. Yaşlanınca ne oluyor peki? Yok mudur altını ıslatan kadın? Tam zamanında mı ölüyor herkes? Kocalar erken ölür, onlara bakacak kadar yaşar

karıları, hep öyle olur zaten. Savaşta kırılmadılarsa, gene de erken ölür kocalar, çünkü kadınlar erkeklerden beş on yaş küçüktür evlenirken. Çocukları evlenip de gittiler sayalım, koca da ölmüş, demek ki kadın kalmıştır tek başına, yatalaksa ya, olur da bunamışsa, arada bir kaçırıyorsa altına, kim temizler onu? Kurban olduğum sen bilirsin, beni öyle yapma yarabbim! Ya yatalak olsaydım!.. Bakardı, bakardı bana Nigâr'ım gene de, çok şükür evlatların da en iyisini vermiştir bana tanrım, rahmetlinin de en iyisini...

Naile Hanım kızını bütün bedeniyle cama yapışmış buldu.. Ona doğru ilerleyip:

— Bugün kaloriferler de mi yanmıyor, yoksa hava mı çok soğuk? dedi. Soğuk derken her vakit çıkardığı 'vuu' sesini çıkardı. Nigâr yüreği hop ederek "Soğuk ya, çok soğuk!" diye yanıtladı. Tam o sırada Salih, "hoop" diye yakaladığı çocuğu kaldırıp Nigâr'a gösterdi. Sokağa çıktığından beri hiç bakmamıştı Nigâr'a, ama demek ki biliyordu seyredilmekte olduğunu. Kenan'ı yere indirip oraya, Nigâr'ın annesiyle birlikte bakmakta olduğu cama, eliyle bir selam verdi, Nigâr da ona el etti. Naile Hanım şaşırarak "Aaa, bu deli de kim?" diye sordu. Kapıyı açmaya koşan Nigâr, "Hiç anne, bir arkadaş!" diye sesini tutarak yanıtladı kadını.

Naile Hanım kendinden umulmaz bir hızla odaya bir göz attı. Eşyalar, yerden kesilmiş uçmaya hazırlanıyor gibiydiler; üzeri Naile Hanım'ın çeyizinden çıkma işlemeli örtülü sehpaların, ince ayaklı köşe saksılıklarının, Amerikan tipi ağır koltuk takımının, hatta yerini beğenip koskoca bir ağaç kesilen devetabanının etli hantal yapraklarıyla havalanacaklarını sandı. Can havliyle kendi-

ni koltuğuna attı ve dehşetle orta sehpasında yarım kalmış uçsuz cigarayla, konyak kadehlerini gördü. Kendini toparlamaya çalıştı. Koltuğuna soğukkanlı bir kıvrılışla yaslanıp bu her şeyleri: Altmış yılda bu günler için sabırla, emekle, acı ve hoşgörüyle biriktirilmiş her şeyleri yerinden söküp atacak tayfunu beklemeye koyuldu.

Karlarını kaba hareketlerle pat patlayarak içeriye girdi Salih, Naile Hanım bu esmer, ıslak, tanımadığı adamın ardından gelin kuyruğu tutan çocuklar gibi mutlu ve salak bir yüzle odaya giren kızına yepyeni bir gözle baktı. Kimdi bu adam; hemen böyle, "Anneciğim nasılsın" diye el öpüp başına koyan, iyi bir aileden olmadığı hemen anlaşılan bu adam, nereden çıkmıştı? Tepeden tırnağa süzdü Salih'i: Bu havada incecik tabanlı, burunları aşınıp beyazlaşmış ayakkabılarla gezen, soğan kabuğuyla evde boyanmış kaba köylü örgüsü bir kazakla dolaşan, üstünde başında pahalı hiçbir şey taşımadığı halde, üstelik yüzünden yara almış –trafik kazası olabilir miydi acaba– bu adam; "Çocuğun hoşuna giden bir oyun bu sanırım, dedesiyle anlaşıyorlar, kapının anahtarını dışarıda unutmuşlar, bence dede, çocuk sevinsin diye mahsustan kitliyor kapıyı, böyle oyunlar icat ediyor" diye, patavatsız soluklarla her bir şeyleri ortaya döken bu adam, nasıl oluyor da bir tehlike olabiliyordu? Naile Hanım bu tehlikeyi alt etmeye karar verdi.

Kuru bir morla tutuşmak isteyen bir ışık kamçısı camdan aktı ve Salih'in yara izini de yakalayarak Nigâr'ın dudak çizgileri üzerinde konakladı. Nigâr, odadaki susuşu yutmak istercesine ağzını üst üste açtı kapadı. Güneş ışıklarını "ham, ham" diye yemek isteyen bu ağız Sa-

lih'e çok komik geldiğinden hafifçe gülümsedi. Naile Hanım kurtuluş savaşında engebeli bir araziye rahat etsin diye getirilmiş o kumandan koltuğundan bu gülüşü gördü ve hiçbir anlam veremedi. Gözünü şimdi artık iyice parlamakta olan yaraya dikip, kızına "Doktorlar kaçta bu akşam?" diye sordu. Ses odaya göktaşları gibi yuvarlandı. "Ya Tatlı Cadı?" diye surat asarak yineledi. Salih, "Tatlı Cadı cumartesileri anne!" diye yanıtladı kadını. Naile Hanım inadından caymadan üsteledi: "Listeye iyi baktın mı, çıkmamış mı piyango? Haa hani sen termosifonu tamir ettirecektin? Unutma Kirkor'a uğramayı. Bir de Mercan'a gidince terliğimi alırsın..." Kafası hep bu adamın kim olabileceğiyle uğraşıyordu, sonunda bir şeylere benzetir gibi oldu adamı:

— Okudunuz mu gazeteyi, anarşistler azmış gene!

— Ne olmuş ki "anarşistlere" anacığım? dedi Salih uslu bir sesle.

Kadın huylanmış sesini ele vererek, başını salladı. "Anacığım"a çok sinirleniyordu, su deposuna yeni dolacak suyun gürültüsüyle anlattı:

— Daha ne olsun, evi silah deposu haline çevirmişler, üç tane tüysüz oğlan birbirini buldu muydu tamam. Zabıta kuvvetlerine karşı gelince dayanamamış bizim hükümet de tabii, almış topunu tüfeğini, sen sağ ben selamet!

— Öldürmüşler mi? dedi Salih,

— Orasını pek duyamadım, dedi kadın, 'Oh Ya!' derce.

Nigâr sonunda dudak kıyılarına saplanacak olan o hırçın kırışıklıklara aldırmadan güldü:

— Anneme hükümet sözcülüğü yakışıyor değil mi Salih? Akşama aynı açıklamayı televizyondan da dinlersin!

Naile Hanım "Salih" diye düşündü, Salih de kim, hiç aklına gelmiyordu Salih diye biri, ilk kez işitiyordu bu adı sanki.
Salih Nigâr'ın alaycı sesinden sıkılmıştı:
— Yok, dedi, o değil de, olayın içyüzünü bilmiyoruz, sık sık silah deposu yakalıyorlar. Bu tüysüz oğlanlar nereden sağlıyor bu depoyu, bu parayı...
Naile Hanım seslerdeki alayı ve merhameti sezer gibi oldu, gösterirdi onlara:
— Rubleler ne güne duruyor, dedi, geçmişten ders almayanlar ölseler de intikam peşine düşerler. Ne sanıyorlar yani, milletin bütünlüğünü parçalamaya bırakırlar mı adamı? Bu millet ne emeklerle ne kan dökümleriyle millet oldu düşünen var mı?
Nigâr sesindeki alaycılığı geri çekti. Bunaklığa karışan hırçınlık sabrını taşırmaya koyulmuştu:
— Ne rublesi, ne demek bunlar, ne zamandan beri anarşistlerle uğraşıyorsun anne?
Salih arayı bulmak isterce:
— Bu korkunç bir kutudur Nigâr! diye odanın dibinde, yerlere değen örtüsünün içinde şişkin karınlı, kafasız bir sivil polis gibi duran televizyonu işaret etti.
— 'İdiot Box' gerçekten de, dedi Nigâr, gülüştüler.

Naile Hanım son parolaları anlamadı. Demek ikisi de İngilizce biliyor biraz, demek ki çok iyi anlaşıyorlar birbirleriyle, aynı ideolojiklikteler ha, demek ki açıkçası bu çocuk bir ideolojik çocuklardandır, ama kim? Hem de Nigâr'a 'Nigâr' diyecek kadar, anasını bırakıp gitmeyi düşündürecek kadar Nigâr'a ha! Elbette, aşağı tabakalardan geldiği her halinden belli olan bu çocuk Nigâr'ın tıkır tıkır aldığı emekli maaşına neden konmak istemesindi? Bu iradesiz kız da giderdi... Zaten genç kızlığın-

dan beri Naile Hanım onu az dalaverelerle mi idare etmiş de oturtmuştu götünün üstünde, ben olmasam kaç kişinin altına girmişti kim bilir, hesabı yok, diye göğüs geçirdi. Yok, buradan, kavgadan yenilip çekilmeyecekti. Bu eve millet ve devlet düşmanlığını sokamazdı göz göre göre; evet Nigâr biraz öyleydi, ama ona aldırmazdı, tek başına varsın ideolojik olsundu istediği kadar, ama böyle ikileşip, üçleşmesine asla izin vermezdi kızının. Birdenbire ağırbaşlı bir diklikle döndü, pörsümüş ak boynunu silkeleyip çıkardı ininden ve sanki odanın bir yerlerine gizlenmiş, onları dinleyen biri varmış gibi duyurmaya çalışarak:

— Dünyada hiçbir ırk, Türk ırkını Mustafa Kemal'in ırkını yenecek güçte değildir, dedi, hiçbir ideolojiklik yenemez Türklüğü...

— Ne ırkı anne, ırkçılıkla ne işimiz var şimdi? dedi.

— Lenin bile yenilmiştir M. Kemal'e, bilir misiniz?

Salih, hoşgörüyle seyretti kadını, ağzından çıkarmadan, döndüre döndüre içiyordu cigarayı, Nigâr kısa kessin istedi annesini:

— M. Kemal'le ırkın ilgisi ne, kendisi nereliydi ki zaten? dedi.

— Sizin bilmediğiniz çok şey var, dedi Naile Hanım kurumunu değiştirmeden. Eğer kendisi halis mulis Türk ırkından gelmeseydi, Mimar Sinan'ın mezarını açtırıp kafatasını ölçtürmeye emir verir miydi? Bu demektir ki ben Türk ırkındanım ve kafatasımdan korkmuyorum!..

Nigâr annesinin karşısındakini şaşırtmak istediği anlarda ortaya çıkardığı bu bilgisini gülerek geçiştirmeye çalıştı:

— O öyle bir modaydı anneciğim, dedi, Hitler'in yarattığı bir akım...

— Belki de yeni kurulmuş bir ulusa manevi bir güç aşılamak, ecdadının üstünlüğünü kanıtlamak zorunda kalmak, dedi Salih, tok bir sesle, alnını kırıştırarak kar güneşini bastırmak istiyordu bir yandan. Sol kaşını saçlarının içine kadar kaldıran Naile Hanım, en müthiş cümlesini döktürdü:

— Mezar açtırmak başlı başına bir aşağılık duygusudur. Siz ne sanıyorsunuz? M. Kemal bunu bilmeyecek bir adam mıydı? dedi! Bu sözden sonra bir süre konuşmak tenezzülünde bulunmadı.

Salih'e bakarak gülümseyen Nigâr, annesinin bazı fırsatlarda kullanmayı sevdiği parlak günlerinden birinde olduğunu anladı. Çaresiz, siyasal sırlarla saklı bir kadın olduğunu kanıtlayacaktı Salih'e. Naile Hanım, kısa bir süre boynunu içeri çekip dinlendikten sonra M. Kemal'in Lenin'i nasıl tuzağa düşürdüğünü kabına sığamadan anlatmayı sürdürdü.

— Kendisi –M. Kemal– mektup yazdı Lenin'e; bize yardım gönder, biz de Bolşevik olalım, dedi, (birden şuhça güldü). Hiç imkân dahilinde midir efendim, bu millet Bolşevik olsun, bu millet Alevileri bile barındırmamıştır sinesinde, nasıl Bolşevik olacak da paylaşacak serveti umumisini?

— Anneciğim, dedi Salih, bıraksalar olur, Alevilerle de geçinir geçinmesine ya bırakmazlar geçindirmeye... Hep oynanan oyunlardır bunlar, halkın kardeşliğini bozmaktır yöntemleri...

— Yanılıyorsunuz siz beyefendi oğlum, dedi Naile Hanım, Türke Türkten başka dost yoktur, tarih bunu ispat etmiştir ve bütün siyasal paşaların hatıratalarında da vardır bu hakikat. Nitekim sırasıyla gidersek anlayacaksınız, dedi. Yüzünde, kurtuluş savaşını başkuman-

dan M. Kemal'le birlikte idare etmenin yorgunluğu ve onuru belirdi...

— Evet ne diyordum, Lenin bu, inandı! O sıra biliyorsunuz kendi halkı açlıktan ölmekte, seferberlik onların da ümüğüne binmiş mi sana! Allah kimseye göstermesin seferberliği, ama Rus halkı ne olsa kaba saba müjiklerdir; ot yiyorlar eğilip de dört ayak üstünde Rus kırlarında, ayazın altında, ha ha hay! Vatanseverlik bu mudur? Halkını sevmek bu mudur? Bolşevik aklı işte: Aldı M. Kemal Rus köylüsünün ağzından siyah ekmeği, doyurdu kendi milletini, aldı topunu tüfeğini, aldı altınları, çıkardı Lenin'e dirseği!..

— O işler pek öyle göründüğü gibi de değildir anneciğim... dedi Salih.

— Öyledir, diye kesti attı. Naile Hanım dimdik, o kadar da değil, dahası var... Nasıl boyasın gözünü Lenin'in? Kurdurdu en yakın arkadaşlarına yalancı bir Bolşevik partisi, elinin içinde bulundurdu bütün düşmanlarını, ardından da işini gördü hepsinin, temizleyiverdi asıl Bolşevikleri!.. Okuyunuz Kâmil Paşa'nın hatıratalarını, bizzat yaşamıştır kendisi de bilmektedir benim bildiğim kadar bu gerçekleri... Birkaç paşa M. Kemal'in Lenin'le anlaşıp Bolşevikleri öldürttüğü kanaatindedir, bununla birlikte ben aynı düşüncede değilim. Pek öyle değil, güya sen benim başkanlığıma ses etme, demişmiş Lenin'e, ben de İngilizlere sırt mı çevireyim, yoksa Karadeniz'e izin mi verecekmiş İngilizlere ne? Lenin de "Peki kırdır Türk Bolşeviklerini" demiş. Hiç sanmam; eli kolu bağlı seyretti Lenin olanları, apışıp kaldı, o ince çevik gözleri daha ziyade bir Hintli gözü gibi genişleyip irileşerek fal taşları gibi açıldı, ama ağzını bile açmadı, hatta tongaya düşürüldüğü belli olmasın diye M. Kemal Bolşevikliği kaldırdıktan sonra bile oluk oluk akıtmış-

tır yardımı. Ha ha hay! İlahi Lenin! İçindense hay hinoğluhin, Hunoğluhun Türk hay, yedin halkımın rızkını haram olsun, atlattın beni, burnundan fitil fitil gelir inşallah, diyordur tabii ki!

Naile Hanım yeniden bir kahkaha attı, takma dişlerinin arasından M. Kemal'in atlılarının çıkardığı nal sesleri duyulur gibi oldu.

— Rahmetli baban garp cephesinde karşılaşmıştır M. Kemal'le bilirsin, (kızını paylarca sürdürdü konuşmasını) derdi ki: Gözleri cayır cayır resmen yanıyordu, bakamadım. Kimsenin onu kandıramıyacağı hemen anlaşılıyordu; bilgi, hüner, hile sezgisi öyleydi ki içinizden geçen en ufak karşı koymayı bile anlayıp kafanızı uçuracağından korkardınız, derdi, unuttun mu? Böyle bir adama secde etmekten başka ne yapılabilirdi? Lenin de kim oluyordu da Bolşevik yapacaktı bizi, kabak bir Tatardı nihayet!

Söylevini tamamladıktan sonra, her vakit yaptığı gibi gene boynunu yerine çekti, odanın merkezi bir yerinde duruma hâkim bulunan koltuğunda uyuklamaya yaslandı, dalmadan önce, "İyi ama anneciğim bir kez Sovyetler ulusal kurtuluş savaşlarına yardımı benimsemişlerdi zaten..." diye başlayan Salih'in sesini hafif horultularla kesti. Salih kadına ve üzerinde uyuyakaldığı o acayip koltuğa yabancılayarak baktı. Koltuk; geçmişi bilinmeyen, koyu fes rengi ama yüzyılların kirini yiye yiye ördek yeşiline dönüşmüş, maun ağacından yüksek arkalıklı, kafa dayanacak yerinde Hitit güneşiyle Abdülmecit turası ve Çerkes Ethem arması karışımı metal bir süsü olan, ince sağlam bacaklı bir koltuktu. Koltuktan çok, Naile Hanım'ın evin yabancılarına karşı kişili-

ğini koruyan ve tamamlayan bir tahttı. Olağanüstü durumlarda mevzilendiği, geçmişin görkemini yansıtarak karşısındakinin geri çekilmesini sağlayan bir siperdi. Salih odanın şaşırmışlığı içinde büsbütün merak uyandıran bu koltuğu ve sahibini ilk kez görüyormuşçasına uzun uzun süzdü ve Nigâr'a döndü. Nigâr, "Dur oyunun sonunu bekle," derce bir işaret yaptı, az sonra annesi dirildi ve sözünü bağladı:

— Balkan felaketiyle göçtük buraya biz, kocam Yunana karşı savaştı, savaş nedir bilmezsiniz. Atatürk'ün ve İnönü'nün dehası olmasa iki harp daha görecektik ve ırkımızın sonu gelecekti: Kemal Paşa, Lenin'i dinleyip Bolşevik olsaydı bir, o vakit müttefikler kökümüzü kazırdı. İkincisi de İnönü Alamanları mandepsiye getiremeyip yanlarına katılsaydı, o vakit de hak ile yeksan olurduk. Ne bilmiştir o, koca kurt! Yüzünde yeniden askeri sırlar dolaştı. Nigâr:

— Anne bütün bu dediklerinle hile ve dönekliği yüceltmiş sayılmaz mısın? diye alay edecek oldu.

— Hile ve desise! İşte dünyanın faziletleri! Hile ve desise olmasaydı bu vatan kurtulmazdı, çünkü düşmanlar bizim kadar hilekârdı. Size son sözümü söylüyorum şimdi iyi dinleyin: Hile bir dehadır, döneklik, kaypaklık bir dehadır, başarının sırrıdır dessaslık! Mustafa Kemal'de de bu dehadan vardı. Cumhuriyeti yaratan o dehadır, bunu hiçbir zaman aklınızdan çıkarmayın.

Naile hanım yorgun düşmüştü, Salih'le Nigâr'ın birbirlerine bakarak yüzüne karşı güldüklerini gördü. Askeri konulardaki dehasına karşın kendisine saygı uyanmadığını ibretle fark etti. İşi nasıl tutmalıydı peki? Bu kız gidiciydi besbelli. Hayatında ilk kez kızını bir adama

dalkavukluk ederken, karşısında böyle yabancı bir herifle anlaşıp gülüşürken görüyordu. Ben ne olacağım, diye sessizce göğüs geçirdi, soluk, ıslanmış bir sesle armasının altındaki ak saçlarını önüne düşürdü:

— Peki bu İngiliz kadınları ne yapar, nasıl ölürler? Hastalanmazlar mı hiç? Yalnız başına nasıl ölünür?

Salih'in yüzü acıyla alabora oldu:

— Yalnız ölünmez anneciğim, neden yalnız ölünsün, onlar da bizimkiler gibi ölürler. Bizim durumumuz daha da iyidir. Bizde kimse yaşlı anasını bırakıp gitmez! Kavga gürültü hırgür olur ama yalnız kalmaz bizim analarımız!

Nigâr kucağında unuttuğu ele ilk kez rastlıyormuşçasına dikkatle baktı, ardından fırlayıp konyakları tazeledi. Aklından geçenlerin anlaşıldığından kuşkulanan Naile Hanım başını dikeltti:

— Bir vakitler bir roman okumuştum da aklımda kalmış, İngilizlerin hayatını, her şeyini anlatıyordu, köpeklerin nasıl havladığı bile kulağımdadır, ama nasıl öldüklerini yazmamıştı!

— İyi bir romancı değilmiş senin okuduğun anneciğim, dedi Nigâr, insanın nasıl olduğunu tanıtmaz da evin ayrıntıları, kokusu bile üstümüze siner. –Salih'in burada oluşu ne kadar iyi, diye geçirdi, Salih karşısında karları delip geçen bir dağ çiğdemi gibi açıklık, sevecenlik, anlayışla dinliyordu Nigâr'ı. Deniz kabuklarından yapılma bir kolye gibi toplamıştı bütün renkleri kendinde– Orada, İngiltere'de hastaneler parasızdır anne biliyorsun, doktorlar parasızdır.

— Ee ne olmuş burada da parasız, Allah devlete millete zeval vermesin, dedi Nigâr'ı bağışlamadığını belli eden bir sesle. Doktorlar kaçta bu akşam?

— Doktorlar pazar akşamları anne, bu gece, o senin sevdiğin avukat var!

— Saçma, o avukatı da sevsem bari!..

Nigâr annesinin yeni bir yanını açıkça gördü. Ayrımına varmadan insanın, çocuğun içine düşürüldüğü aile bağlarını, o ince, kıvrak, uzun ve yumuşacık kaygan kolları boynunda duydu. Dikkatle baktı anasına, evet artık ona karşı gelecek gücü yoktu, böyle bir duygu barınmıyordu, barınamazdı içinde, ama haberi olmadan yazgıyı yazanın, yasaklar koyanın, yönetenin en yakınındakiler, en sevdikleri, anası ailesi olduğunu çaresizlikle gördü. O dışarda çarpıştığı, ayağını kaydırmaya uğraştığı müdürün, haksızlıkların, kavga ettiği kişilerin, yıkmaya, sarsmaya uğraştığı düzenin burada yanı başında, burnunun dibinde durduğunu, düşmanın yuvada bulunduğunu, kanınla canınla beslendiğini ancak kavradı. Ailenin durmadan örüp dokuduğu ağı, yırtıp geçmekte ne denli geç kaldığını içi titreyerek görüyordu. Oğuz'un kaçtığı varlık ve rahatlıkla örülüp giydirilmeye hazırlanmış o saray dediği sevgi ahtapotunun, tuzağın ne olduğunu bir kez daha anladı.

O gün meyhaneden kalkıp hep birlikte adaya yüzmeye gitmiştik. Oğuz da vardı. İçtik bir süre ormanda. Herkesin mutlaka gülmeye, eğlenmeye kararlı olduğu bir gündü. Yukarıya çamlı yollara vurduk, cayır cayır yanıyordu her yer. Ağaçların üzerinden çıramsı düşçül bir koku tütüp, yayılıyordu göğe. Kuru çam dikenlerinden adanın tuğla rengi sıcak toprağı görünmez olmuştu. Gökyüzü sütbeyazı bir bayrak gibi açılmış dalgalanıyordu üstümüzde. Kıyıya inip bir kaya dibi, bir funda gölgesi bulup soyunduk. Delice sesler çıkararak dalıp çıkıyorduk suya.

Oğuz orada kıyıdan az ötede bir mazıyla, çakılları delip geçmeye kalkışmış taze bir çam fidanının gölgesine uzanmış kitap okuyordu. Denizden bakınca, kayarak indiğimiz yukardan, yardan aşağıya uçmuş, karmakarışık bir pijamayı andırıyordu. Koşup geldim yanına, üstümden süzülen suları silkeledim: "Ne oturuyorsun burda, kalk," diye asıldım koluna. "Canım istemiyor, bırak rahat rahat okuyorum işte" dedi. "Nasıl istemezmiş" diye tutturdum, "mayon yoksa donla gir, yoksa erkek güzeli değilim diye mi kaçıyorsun, kalk bu havada kitap okunmaz, kudurur adam!". Doğruldu oturdu, cebinden çıkardığı yassı konyak şişesini dikti. "Canım çekmiyor, olmaz," diyordu. Zorladım. Yüzüme bakıp pis pis güldü. Yavaşça oturduğu yerde gömleğinin düğmelerini çözdü, çıkardı, fanilayla kaldı, göğsünü gerer gibi yaptı, gerilmiyordu. Birkaç adım geriledim. Göğüs kemiği yoktu sanki; atleti buruşuk bir torba gibi iki memesinin arasında toplanmış sallanıyordu. "Bunu da çıkarmamı ister misin?" "Yok kalsın, çıkarma!" Allak bullaktım, yanına yere attım kendimi, gözlerimi güneşe dikip körleşene kadar açtım. Gömleği yeniden giydi gülerek, kesik kesik, kısık kısık gülerek konyak şişesini uzattı: "Üzül, geber bakalım üzüntünden, pis burjuva!" diyordu.

Naile Hanım her şeyin yerli yerinde kaldığını sezdi, soylu bir yavaşlıkla tahtını terk etti:

— Salih Bey oğlumu yemeğe alıkoy Nigâr, o benim fesleğenli kavurmamdan hiç yememiştir eminim, dedi ve kimsenin yüzüne bakmadan çıktı. Mutfak kapısının önünden hızlı geçip odasına girdi.

Şöyle kotarıyordu Naile Hanım: Bu adam eve yerleşmeye kalkarsa kalksın, benim hâkimiyetim altına gi-

rer, beni atamaz ya buradan, mal sahibi benim. Salih Bey'miş, sevsinler, kimmiş bu Salih? Bankacılardan olamaz. Konuşmasına bakarsan mürekkep yalamışlardan. Bankacılar derli toplu, kravat takan adamlardır. Benim kızım adam değil kızım, gözü çöplükteydi oldum olası. Yatıyorlar mı acaba? Emekliye ayrıldığından bu yana gece yarılarından sonra anahtarı kırt diye döndürüp giriyor eve, nerelerde sürtüyor kim bilir? Geleni gideni söylerdi bana, bilirdim, bunu niye söylemedi ki? Şıllık! Ah eski aklım olsaydı şıp diye çıkarırdım ya kim olduğunu o andavallının! Elbise dolabının aralık kalan kapısından naylon torbaya geçirilmiş lacivert takımlar gözüne ilişti. İnce uzun, bir mumya gibi duran rahmetlinin yakasını eliyle sıvazladı, "Rasim Bey, Rasim Bey, başını kaldır da gör, kızın ne hallerde!" dedi, kapattı dolabı. Soğuktu, soğuk! Yatağının içine girip oturdu, yol yol eriyip akmış şalını hüzünle boynuna doladı. Çok kalın olmalıydı yün çoraplar, ayakları kırılmış da sargı bezlerine dolamışlar kadar kalın kalın yürünmeliydi, çoraplardan daha kalın bir hırka, belini kalçalarını saracak, yakası kapalı, şişkin, katmer katmer, ayakları yerden zorlukla kaldırıp havanın yünlerine yüzerce basılacaktı. "Geldim gidiyorum, bir astraganım olmadı!" dedi. Üstelik evde ne soba vardı ne ocak! Olsaydı şimdi kütüklerin alev alev tutuşup çatırdadığı o ocak, baba evinden seferberlikle kopup geldiği o sıcacık ocak başı; anası, babası, iki ağabeyiyle karşısına geçip buram buram kokan bıldırcın çevirdikleri, o ocak, bilirdi o da dimdik olmasını, İngiliz kadınlarından daha dik. Gene de çok şükür, iyi yetiştirmişti kızını, anasını bırakıp gitmezdi Nigâr. Aile terbiyesi bambaşkaydı ne olsa.

Kadın çıkınca bir cigara yaktı Salih, yüzü düşünceyle dönüp duruyordu:

— Tedirgin oldu kadıncağız, çıkaramadı beni, neden sakladın kim olduğumu?

— Bilmem, daha çok rahatı kaçacağından korktum.

— Seni elinden alacağımı sandı.

— Öyle. Hem her şeyi yanlış biliyor, hem buyruk olmak istiyor. Hem unutkan hem inatçı. Ne bileyim, sıkılıyorum vakit vakit...

— Başka türlü olamaz ki. Anlamak gerek onları. Aldırma canım, sıkma canını. Büyük aile dağılıp çözüldükçe, böyle yalnızlığa, korkulara düşüyor insanlar. Olacak yaşanacak bunlar, çaresiz. Sen elinden geleni yapıyorsun. Yanına kanepeye oturttu Nigâr'ı, "Sevgilim benim, canım kızım!" diye sarıldı, kaldıkları yerden öptü uzun uzun.

Nigâr'ın kulağına, Salih'in telefondaki sesi girdi: "Sevgilim benim, sevgilim benim!" Salih'i silkeleyerek kalkmayı, 'sende mi kandırmaktasın kendini ve çevrendekileri' diye hesap sormayı geçirdi içinden. Yapamadı, onu itecek gücü kalmamıştı, anladı. Herkesi böyle mi seviyordu bu adam? Sevsin! Bu sadece senin sandığın gibi bir dostluk ziyareti de değildi? Olmasın! Akşama karısına gidip onunla yatacak? Yatsın! Hapisteyken yitirdiklerini toplamak istiyor, senden çıkaracak bir bölümünü eksikliklerinin? Çıkarsın! Ona kolay geliyorsundur, çabucak işi pişiririm, diye düşünmektedir? Düşünsün! Belki senin gibi başkaları da var? Olsun! Bir devrimci o, bu işe adamış kendini, yaşadığı çağın pislikleri değil mi bunlar, başka türlü olmasını nasıl bekleyebilirim? Böyle olmamız salt onun hatası değil ki, yaşı elliye varmış onun, "Yarınımın ne olacağı hâlâ belli değil"

diyor, "Türkiye'yi daha kötü günler bekliyor" diyor, "Bizi de sevgilim" diyor, "Sarıl bana bu dünya yenmesin bizi" diyor, bak duyuyor musun? Nazım adlı bir oğlu var, fosfor deposu bir velet, anasının elleri bitik, babasının paltosu yok, birlikte sokağa çıksak ne kadar komik olacağız yan yana; yirmi yıl önceki giysilerimizle.
"Birlikte yeneceğiz güçlükleri bırakma beni, kaçma, el ele verip yeniden güçleneceğiz / (el ele verip kalın bir palto alacağız, bir kürk) / Bir tanem hep sevdim seni, eski günlerimizdeki kadar seviyorum seni / Ben de öyle. (İkimiz de düşkün sayılırız biraz, nerde o eski birbirini gıkı çıkmadan terk eden Salih'le Nigâr. Burnumuz sürttü şimdi.) / Hiç çıkmadın aklımdan. / Benim de. (Döner beni bulur, yeniden başlatır aşkımızı, evlenir benimle, diye bekliyordum.) / En zor günlerimde seni düşündüm, içerdeyken senin varlığın dayanma gücü verirdi bana. / Sana inanıyorum. (Hapiste benim gibisini nerde bulacaktın, bütün gününü sana mektup yazarak geçiren bir kadın.) / Hiç ayrılmayacağız artık, sık sık geliyorum İstanbul'a, beni göreceksin değil mi? / Göreceğim. (Zaten Suret içimi kararttı artık, ayyaşın biri, yarım bir adam. Ama bir o sevdi seninkine yakın bir tutkuyla beni. Evli olmasaydı.) / Biliyordum, bir gün kavuşacağımızı biliyordum, yüzyıl geçse de bir gün kavuşacağımızı biliyordum, yüzyıl geçse de bir gün ilk karşılaşmamızda diyordum / (Eh ayda 1800-2000'i bulur benim gelirim. Bankadakini sayma, senin durumun ne acaba?) / Devrim umudu gibi bir umuttun sen. Bunca yıl sonra gelişin gibi gelecek devrim. / Gelecek bir gün senin gelişin gibi, karın soğuğun altından çıkacak, saracak tümünü insanların. (Aman benim gelişim gibi gelirse yandı herkes. Ama sen de burjuvaziden aldığın ödülleri göstererek geldin sonunda.)

Yatmaya nereye götürür beni acaba, kimin evine? Tanımazlar mı beni? Ne derler? Bu yaştan sonra elâleme rezil olacağım! Oğuz olsa ne derdi? Oğuz olsa hemen anlardı, ikinci günü dikilirdi karşıma, "Ooo emekli banka devrimcisi, bir eski tüfek kucağı görmemiştin!" derdi, derdi.

Annesi vermişti bir sabah gazeteyi eline, "Bak bakalım piyango vurmuş mu?" demişti. Çevirdi sayfayı Nigâr, Oğuz'du, ölmüştü! Grip olmuş, ertesi gün ölüvermişti. "Kentimizin en renkli kişiliklerinden" diye nitelendirmişti burjuva basını Oğuz'u... Hem de gripten, ateşi çıkıp ölmek! Herhangi bir insan gibi, ötekiler gibi, alayını tamamlamadan, barutunu iyice patlatmadan, vasiyetini yazmadan! Takma adla yazdığı şu kadar çeviri, şu kadar şiir, şu kadar fıkra bırakarak ama hiçbirine asıl adını koymadan. Asıl adı var mıydı Oğuz'un? Ansızın ve gripten ölmek, neden bana haber vermedi, gibi bir şeyler düşündü Nigâr, 'herhangi biri gibi' diye üst üste mırıldandı, kime kızdığını bilmiyordu o an. Annesi, "Hangisi o, buraya gelen o dişsiz çocuk mu? Bana derdi hep, 'anneciğim,' derdi sen yokken, 'keşke senin gibi bir anam olaydı benim de ömrümce bakaydım ona!' Talihsiz çocuk, anası onu doğururken ölmüş' üvey ana da evinden kovmuş değil mi?"

Cenaze kalabalık oldu. En karşı olduğu adamlar, konuşma yaptılar mezarı başında Oğuz için. Cenazenin en göze çarpan kişisi de artık evlenmiş, kendine saygın bir yer açmış olan, Oğuz'un garden partide yalı sahibine 100 liraya sattığını söylediği küçük yosmaydı. "Onun sevgisine yüz lira bile çoktu ya, vicdanlı çıktı herif, Cevat'a bütün borçları temizledim, beş lira da verse sata-

caktım!" diye gülüp duruyordu o gün Cevat'ta. Nigâr'a rakı ısmarlamıştı onun parasıyla. Saçlarını papatya sarısına boyamış omuzlarına dökmüştü yosma, artık hiç de küçük yosma değildi. İri gözlerine düşen kâkülleriyle gerçekten göz alıcıydı. Oğuz'un dediği gibi ünlenmişti de. Ününü pekiştirecek ve sürekliliğini sağlayacak hiçbir fırsatı kaçırmıyordu. Şimdi gene ayaküstü iş tutmuştu, sağlığında "kullanamadığı adam"ın cenazesinde ünlü bir eleştirmene kendini ve sanat anlayışını anlatıyordu. İyi yürekli eleştirmen direniş ve çalışmayla "makus talihini" yenen ve aşağılardan yukarıya, yıldız ressamlığa yükselen kadını birkaç gün sonra gazete sütunlarında uzun uzun reklam edecekti. Bu örnek, Atatürk'ün Türk kadınlarına da nasıl kurtuluş yolları açtığının en iyi örneklerinden biriydi! İyi yürekli eleştirmenin Oğuz'un cenazesinde, Oğuz'dan çok, "makus talihini yenen" bu kadının başarısından gözleri yaş doldu. Nigâr bu iyi yürekliler ayak bağı olmasalar, işlerin daha çabuk yürüyeceğini düşündü, onlar yanlışları doğru diye göstermekle toplumun uyanmasını bir süre daha erteliyorlardı...

Yarın ilk iş Salih'le olan aşkımızı Huriye'ye anlatırım. Pek güler. Bir hoppa arkadaş kazanacağı için sevinir, ama bir kulp takar gene de; tüh sana metres olacaktın da bunca yıl ne bekledin, hay Allah, asılıyorsun bari yağlı sicimle asılaydın ya! Zengin değil herif, evli barklı, üstelik yakışıklı da değilmiş, hıh, büyük adam olduğunu da bir sen biliyorsun. Pöf! Kaç kere söylediydim sana, elimin altında neler ne kıyak adamlar var, dediydim, karun gibi zengin, kulak astın mı? Giderdik şöyle bir 'Çakıl'a! Alimallah senin o zibidini, yüz kere satın alırlardı, satın! Ne gülüyorsun kız! Sen aç da o koca görme-

miş ...'na gül! Bari karısından ayırt da emekliliğine kon o çulsuzun. Hadi be sen de, ne sevgisi, bu dünyada her şeyin fiyatı vardır, fiyatı. Her şey ödenir bu dünyada, bunu unuttun mu gidersin okkanın altına haa!

Bir sözün tadını ilk kez çıkaracaktı Nigâr, Huriye'ye, "Ama onu seviyorum!" diyecekti, "Bunun fiyatı yok!" diyecekti. Bu sözü dünyada ilk kez söyleyen, böylesine doğru söyleyen o olacaktı! Şimdiye dek söyleyen kadınlardan, seyrettiği filmlerdekinden, okuduğu romanlardakinden bambaşka bir "seviyorum" olacaktı bu. Dediğine değecekti. Bu düzende aşk olursa işte bizimki gibi olur, dedi, buz gibi aşk işte, sahtekârlık diyemez kimse artık buna. Salih; çiğnenmemiş bir sokak, engellenmiş bir eylemdi. Öldüremediği garnizon komutanı, –neden gene o garnizon komutanı çıkmıştı karşısına?– yarım kalmış bir kadeh konyak, üyeliğine kabul edilmediği gizli bir örgüttü, kullanamadığı, istif ettiği bilinçti. Türkiye sol'unun en önemli adamlarından birine sahip olarak, gösterecekti onlara... Ama bu "aşk" mı diye kuşkuyla yakaladı kendini. Duyguları, tepkileri kendinden gizli onu buralara itmiş de annesinin ördüğüne benzer bir yazgıyı o da Salih'e mi örmekteydi? Bu da mı aşk değildi? Peki Salih? O da bir başka yazgıyı, "metres" olma yazgısını hazırlamıyor muydu Nigâr'a? Yazgı denilebilir miydi buna, değiştirilemez miydi? Salih'in eline yapışmış, mıncıklamakta olduğunu sezdi, akşam inmişti bile, kalktı ışığı yaktı, koyu sarı eşya lekelerinin gölgelediği salonda Salih, gene de son bir dayanma umudu, direnme sembolü gibi geldi ona. Caymak elindeydi ama caymayacaktı. Az kalmıştı vakti belki, ama, kalan yıllarını Salih'siz bir dünyada sürüklemek, yaşamanın dışından arada bir kafasını meyhanelere uzatıp

çekerek, o müthiş boşlukta yüzmek istemiyordu. Vaktiyle karşı koyamadığı nedenlerle sevmesi yasaklanmış biriydi Salih, bu toplum onları dipdiriyken el ele verip yürümelerinden, sevişmelerinden, yapacaklarından alıkoymamış mıydı? O da şimdi, yaşlı ve güçsüz de olsa ilk fırsatta verecekti yanıtını...

Suret ne olacaktı peki? Anlatacak mıyım onları ona? Gidilecek mi gene meyhaneye? Ne demişti o adam meyhane için? 6 Mayıs 1972'den sonraki günlerdeydi. Her gün uğruyordu meyhaneye artık Nigâr. Bir eczane gibiydi orası: İnsanlar ilaçlarını alıyorlar, oturuyorlardı, fısıltıyla şikâyetlerini anlatıyorlardı birbirlerine. Gülmeyi tartışmayı unutmuştuk o sıralar. Alkol ayakta durabilmemiz için, dayanabilmemiz için alınan bir uyuşturucuydu, bir ilaçtı. İlacı dikip, somurtkan, solmuş ve isterik gözlerimizle bakışıyorduk öksürerek, durmadan bekliyorduk. Kapıdan bir giren olunca başımızı kaldırıp bakıyor, ardından bardağa uzanıp dikiyor, sonra gene bakışmaya koyuluyorduk sessizce. Suret artık resim yapamadığını söylüyor içiyordu sürekli. İyice koyvermişti kendini; saçı sakalı birbirine karışmıştı, elleri titriyordu. Hayır kalmamıştı ondan artık. "İkinci sınıf sanatçılara bak, kudurdular sanki, bir coşkunluk geldi üzerlerine, yazmaları çizmeleri hiç tükenmiyor, açıldılar!" diyordu her görüşmemizde. Mahir'lerin ve Deniz'lerin ölümü iyice sarsmıştı onu da. Çeşme seven bir adamın olaylardan böylesine etkilenmesini anlayamıyordum. Evini, karısını hiç görmediği belliydi. Sık sık ötesi berisi yaralanmış, bacağı incinmiş olarak geliyordu. Sarhoştum, düştüm, diyordu. Benden de bir şey istediği yoktu artık. Çabucak parlıyor, kavgaya girişiyor, aksayan bacağını çekerek çıkıp gidiyordu meyha-

neden. Karısıyla arasında ciddi şeyler geçtiğini, kadının bunu kapı dışarı ettiğini, belki de ayrıldıklarını, karının başkasıyla dolaşmaya başladığını sanıyordum. Ama soramıyordum bir şey, hep öfkeli oluyordu, konuşamıyordum. Masada orta yaşlı, çetin bakışlı, tıknaz bir adam vardı o gün. Yalın, keskin bir sesle, üst perdeden konuşuyordu. Saçları ortadan dökülmüştü. Söze vermişti kendini:

— ... Eşşek bunlar! Aptal bunlar! Hiç adam bilmez mi, anlamaz mı, bakmaz mı daha önce, neleri nasıl kotarmışlar diye yahu? Başımızdakiler büsbütün alık mı ki, elleri armut mu devşiriyor ki, bıraksınlar seni? Sen gelip benim burnumun dibinde, Orta Doğu Üniversitesi'nde mevzileneceksin, saklanacaksın da ben emniyet müdürü olup senin yerini bilemiyeceğim öyle mi? Kaç tane ihbar almışımdır en azından arkadaş, hiç düşündün mü? Yahu bu memlekette daha elli yıl olmadı sağcılara sol parti kurdurdu, temizlik yaptıydı adam unuttunuz mu?

Suret'e sanki kukla sol partiyi kurduran oymuşçasına bağırıyordu. Saygıyla dinliyordu Suret, içkisini yudumluyordu arada bir, alnına dökülen beyaz saçları uzamış, gözlerini kapatmıştı. Müşteriler sandalyelerini yarım çevirmişler kulak kabartıyorlardı.

— Hiç dönüp bakılmaz mı geçmişe, geçmişten ders almayan bir devrimci hareket olur mu? Elli yıllık tarihini, elli yılın adamlarını tanımayan bir sol hareket başarıya ulaşabilir miydi? Hadi bilmediğiniz, bilemediniz, bilenlere sorulmaz mıydı? Nasıl gelirsin oyuna, aynı oyunu nasıl yutarsın yahu? Nasıl ölürsün?.. Rakısını dikti, alnına biriken ter boncuklarını temiz beyaz bir mendille aldı. Nasıl ölürsün arkadaş? diye yineledi alçak bir sesle, sonra gene gürültüyle Suret'e döndü:

— Nasıl öldürtürsün arkadaş? İstedikleri zaten buydu. Bunu nasıl bilemez insan? Bunca yıllık birikimi pat diye söndürür? Eline silah almayla olur muydu bu işler, sana eline silahı veren adam, sen ölesin diye vermemiş midir?

— Ölümü göze aldıklarını hep söylüyorlardı, bunda ne var, başka türlü başlatılır mıydı bir hareket? dedi Nigâr, çekingen bir sesle.

— Olmaaaz! diye bağırdı adam yeniden. Ölmek için başlatılmaz bir hareket, arkandan gelenleri, gelecekleri hesaplarsın, insanını tanırsın, şurada iki tane aklı evvel bir olup, arkanızda ordu var, demeyle inanacak mıyız? Ya da efendim öyle, "Birçok Vietnam'lar yaratılacak" dediynen yaratıverecek miyiz Vietnam'ları Türkiye'de? Kim başlatıyor Vietnam savaşlarını, solcular mı? Yoksa karşı devrimciler mi? CIA mı? Efendim? Tanıdılar mı bu memleketi, insanlarımız, anladılar mı? Hangimizi tanıdılar, hangimize gelip bir şey danıştılar? Bir şey öğrenmek istediler? Dünyanın neresinde görülmüştür halktan kopuk bir devrim ha? Le Monde yazdıydı: 'Halka karşı gerilla' diye, yok o kadar da değildi, ama haklıydı bir yanlarıyla herifler, bir gün şuraya gelip sizlere bir baktıklarını gördünüz mü?

— Burada halk ne arasın? dedi Nigâr sinirli, buradakiler işe yaramaz, diye düşündülerse haksız sayılmazlardı.

— Yooo, öyle değil kazın ayağı Nigâr Hanım, dedi adam, (Nigâr adını söylemekteki dikkatine şaştı adamın.) Öyle değil kazın ayağı; bunlardan hayır gelmez ama memleketi kurtarmaya kalkan adam her bir şeyleri çok iyi bilecek, meyhanelerini de bu memleketin! Buraya her türlü adam gelebilir, doktoru da politikacısı da, gazetecisi de, sizin gibi alçakgönüllü işlerle hareketin ya-

nında yer alan hanımlar da. (Nigâr suspus oldu birden, yaman bir adam bu diye geçirdi). Bir ülkenin somut şartları gerektirirse, militanı meyhanedekilerle de ilişki kurar. Bu ülkenin beyni biraz da meyhanelerine dağılmıştır. Aydınlar, neden böyle meyhanelere vurmuştur kendilerini? Bunu araştırmak, bilmek bile bir şeyler verir adama. Gerçeklerden kaçmayacaksın küçümsemeyeceksin onları, oldukları yerden bulup çıkaracaksın, sonra da takkeyi önüne koyup düşüneceksin. Öteki senin meyhanene parayla adam tutup gönderiyor, anlamaya çalışıyor seni, dinletiyor da adamına, günü gününe düşünceni öğreniyor da, şurada benim ne konuştuğumu biliyor da şimdi, senin devrimcin, senin ne düşündüğünü neden merak etmiyor? Nasıl hiçe sayar buraları canım, bu demek değildir ki memleketi buralardakiler kurtaracak... Müşteriler sandalyelerini biraz daha beri çekti. Nigâr bozulmuştu. Suret:

— Yazıyor musunuz bu günleri üstat? dedi.

— Bu öyle bir iş ki arkadaş, dedi üstat, yeniden terleyen alnını sildi, aşağı tükürsen sakal, yukarı tükürsen bıyık. Bana erken geliyor. Çocukların gerçeklerini de çok iyi bilmek gerek. Doğru koyulması gerekir meselenin. Çok taze hem de her şey; elimiz varmıyor, gönlümüz elvermiyor henüz... Ama yazılacak elbette. Rakısını dikti.

Nigâr hiçbir karşı koyuşa uğramayan bu adama baş eğmeyi anlamamıştı, pat diye söze girdi:

— Sizin Halk Partisi'ne gireceğiniz doğru mu, öyle söyleniyor? dedi.

Bir kahkaha patlattı adam:

— Neden olmasın? Alay mı ediyordu, ciddi mi söy-

lüyordu, anlaşılmıyordu. Nesi var Halk Partisi'nin, polisin kurduğu sol partiden ne farkı var?

— Yani sol partiyi polis mi kurdu demek istiyorsunuz?

— Ama ne kadar da az şey biliyoruz ve nasıl da taraf seçebiliyoruz!

— Öyleyse bunun vebali, bildiğini söyleyemeyenlerin başına olur! Bilenlerin görevidir sanırım halkı aydınlatmak. Siz biliyorsanız neden sustunuz? Polisle işbirliği yapmak sayılmaz mı bu durum o vakit?

Gözleri parladı, bir kahkaha daha patlattı, deminden beri havaya ve herkese yönelttiği konuşmalarını Nigâr'a boşaltmaya başladı:

— Harikasınız! dedi. Bana layık gördüğünüz işe de bakın! Binlerce aydın bir sol parti kuracak da, onun başına geçen adam değil, ben ispiyonculuk edeceğim, engelleyeceğim o sol partinin kuruluşunu öyle mi? Ben size bir şey diyeyim mi, hiçbir şeyi araştırmamış, incelememiş bir halkla, bir aydın kadrosuyla zaten hiçbir yere gidilemez. Hem ben böyle bir partinin kurulmasına karşı da değildim. Başka türlü nasıl olacaktı zaten, düşünsenize?..

— Anlayamadım, dedi Nigâr.

— Bazı hareketler kişilerin istekleri dışında da gelişebilir. Objektif şartlar bazı olayları kötü niyetli, alık insanların eliyle de başlatabilir. Kurtuluş savaşı, Türkiye halkının istekleri ve iradesi doğrultusunda, onun yararı uğruna mı başlatılmıştır? Bakmayın siz kahramanlık destanlarına, bakacak kadar akılsız değilsiniz biliyorum! O savaşlarda kahramanlık edecek adamların, köylerine kurdurulan idam sehpalarıyla, falakalarla, sopalarla, dağlardan kovalanıp cephelere sürüldüğünü ve sonradan kahraman kesildiklerini biliyoruz

hep değil mi? O işler öyleydi de uzatmayalım şimdi, sonuçta ne oldu, toplum olarak hiç mi kazançlı çıkmadık? Halk gidip öldü evet, zorla gönderilip öldürtüldü, asıl ağalarla beylerin kazançlı çıktığı bu savaş gene de bir aşama değil miydi bu toplum için? Ne yapıyor Holden Roberto denilen herif şimdi? Angola'ya sınıfsız toplum düzeni gelsin diye mi kırdırıyor zencileri, yoo, herif CIA ajanı düpedüz, satılmış, seçilmiş Kennedy tarafından, ama çelişkisini de birlikte getirmeyecek mi bu olay? Asıl toplum düzenine kavuşana dek, uzun mücadelelerden, tarihi süreçlerden geçilmeyecek mi? Bir iç savaş sökün etmeksizin devrimi düşünebilir miyiz ki zaten? Bu Roberto pezevengi, Afrika'da halk hareketlerini başarısızlığa uğratacak savaşlar da başlatsa, toplum kendi hareket yasaları doğrultusunda koşulları değiştirerek yeni toplum biçimine geçmeyecek mi?

— Yanlış yere, boş yere dökülmüş kanlara gene de kazanç diyeceksek... Suret'e döndü baktı adam:

— Başka türlü nasıl olacak ki? dedi. Kimse üzülmesin, gene de devrim olsun mu diyeceğiz? Boş yere kan dökülmesi olur mu hem, hiç boş değil, hiç boş değil, insanoğlunun acıları da acıdır ama tarih de kimsenin gözünün yaşına bakmaz! Dersini verir öğretir...

— Öyleyse şimdi ölenlerin kanının da boşu boşuna akmadığını biliyorsunuz!

— Elbette büsbütün boş değil, ama yanlışlar vardır, bir ülkenin geçirdiği deneylerden sonra o yanlışlar bayağı büyük yanlışlardır, yazıktır!.. Size sorayım, bu aydın takımı kimin için istiyor devrimi, neden istiyor, işler oraya gelmiş midir, bu aydınlara Ecevit'in demokrasisi yetmiyor muydu? Yetmiyordu! Onlara yetmiyordu, halka değil! Hani onların, halkın gerçeklerinin ne oldu-

ğuna dair incelemeleri, hani insanlarımızın nasıl oldukları üzerine araştırmaları, kitapları, toplumumuzun gerçeklerinin ne olduğunu, işlerin ne olabileceğine ait düşünceleri hani? İşçi sınıfı kendini tanımış, liderini seçmiş mi? Kimlerle devrim yapacaktı bu halk, adamsız sosyalizm mi kuracaktık? Siz bana üç tane kıytırık polisi jurnallemem gerektiğini söylüyorsunuz. Asla! Gülünç, küçük düşürücü bir iştir bu. Herkes her şeyden sorumlu değildir. Kitaplarımdan başka sözüm yoktur, onlar da ortadadır, isteyen bulur öğrenir. Öyle değil mi Nigâr Hanım, bulunmaz mı? Kadehinde kalanı dikti. Birden çekingen çelebi bir adam oluverdi. Suret ağzını açmadan ağma gibi oturuyordu orada.

— Bana izin, dedi adam elini sıktı Nigâr'ın, tanıştığıma sevindim. Suret'e döndü, ben pek çıkamıyorum, evdeyim hep, hanım kızımızı al da gel bir gün...

Çıktı gitti. Sevmişti adamı Nigâr!

— Ne biçim şey bu böyle? dedi, saf saf Suret'e, adamdan hiçbir şey anlamamış gibi baktı.

— Üzülüyor, yenilgiye, ölüme üzülüyor, o da böyle üzülüyor işte!

— Bir sövmediği kaldı çocuklara!

— Kendisinden yararlanılmadığına kızıyor, başından beri hareketin başarısız kalacağını, yanlış olduğunu söylüyordu. Hadi hadi uzatma, birbirinizden hoşlandınız! O da senin gibi inatçının biridir!

— Ya sen ne yapmaktasın böyle?

— Sana ne, beni düşünmekte biraz geç kaldın!

— Benim yüzümden böyle olduğunu söylemek istemiyorsun değil mi?

— Tabii değil, sen kimsin ki beni böyle yapasın! Sen benim tuvalde boyadığım bir noktasın ancak, bütünün

içinde gözün göremeyeceği, seçilemeyen bir nokta! Ancak benim seçebileceğim bir nokta!

— Buna sevindim, gene de bir yardımım olmaz mı?

— Git başımdan, beni rahat bırak! (Cevat'a, bir duble daha, diye bağırdı). Biliyorum senin söyleyeceklerini, "Bir ruh doktoruna gitsene" diyeceksin ha? Ha ha ha ha ha!

— Karınla mı derdin?

— Hah, al bakalım! Karımla, ille de birisiyle olacak başım dertte değil mi? Değil. İstatistiklerle dertte başım! Anladın mı şimdi, istatistiklerle? 1963'te sadece dört Latin Amerika ülkesi askeri dikta rejimiyle yönetiliyordu. El Salvador, Honduras, Nikaragua, Paraguay, anladın mı?

— Evet?

— 1964'te Brezilya cuntanın kucağına düşürüldü, 1968'de Panama ve Peru, 1969'da Bolivya, 1972'de Ekvator? Yunanistan? Biz? Anlıyor musun? Anlıyor musun başım neyle derde girdi? Uruguay? Şili?

— Tamam ama bunun karşılığı intihar mı olmalı? Ne yapmak istiyorsun sen böyle?

— Hiçbir şey yapamam, içerim işte...

Hâlâ içiyor, anlayamıyorum onu, istatistikler ve mavi çeşmeler, doğrusu hiç anlamıyorum onu. Yoksa çok mu seviyor beni? Olabilir de, hiçbir modele uymuyor tepkileri, gerçekten beni bu kadar çok seviyorsa, kıskanıyorsa, neden?..

Şimdi Nigâr'la Salih, Naile Hanım'ın koyu fes rengi keten yüzler geçirilmiş Amerikan tipi kanepesinde yan yana, daha yeni yirmi beşinci yıl jübilesinden dönmüş bir karıkoca eskisi gibi oturuyorlardı... Salih'in kolu, Nigâr'ın kemikli omzundan sarkıyordu. Sık sık saatine ba-

karak vakti ayarlamaya çalışıyor, kolunu gene omuzdan aşağıya sarkıtıyordu. Sökük tırnağının yeri loş pırıltıda dut kurusu gibi görünüyordu. Beriden vuran solgun ışık, yüzün yarısını yok etmişti... Kalan yarısı, esmer, uzun ve katı kesimiyle bir bekleyiş maskıydı sanki. Bu maskı; Doğu'nun yıllardır, belki de yüzyıllardır sabırla, sevgisiz dokuduğu özlemler, baş eğme, susma ve nefret, kalın bir kabuk gibi kaplamıştı; ilk fırsatta bir bıçağın ucuyla dürtüldüğünde hemen düşecek donup kalmış bir kabuk. Evet, geç de olsa gelecekti mutluluk, duymak istediği, içinde biriktirdiği, beklettiği sözleri yıllar sonra da olsa söylüyordu bir kadın ona. Devrimcilerin yanı başındaki kadınlar gibi o yürekli, yiğit, erkekleriyle yan yana savaşırken erkeği güçlendiren, yücelten, doyuran, devrim ve aşk sözleriyle besleyen o kadınlardan biriydi Nigâr! Vaktiyle yıllar önce, meyhaneye gelip onu bulan, onunla yola çıkmaktan kaçınmayacağını belli eden Nigâr. O vakitler, üvez rengi bir taş gibi yanan Nigâr. Öyle çok düşünmüştü ki onu ayrı oldukları süre, şimdiki hali kalmıyordu aklında, eski günler bir daha çıkartılmayasıya kazınmıştı belleğine. Bu kadının yanında her an devrimin, biraz daha yaklaşan çığıltısını duyuyordu sanki. Nigâr'da onu yenileyen, dirilten bir şey vardı. Onunla olmalıyım, diye düşünmüştü yıllar yılı, şimdi de öyle düşünüyordu. Çirkinleşmesine çirkinleşmiş, kaknemi çıkmış hatta, ama olsun, hiç önemi yok bunun. "Sevgilim, benim!" diye sıktı omzunu Nigâr'ın, geç olmasına geç oldu, geç kaldık ama bize her dönemde gereksinmesi vardır devrimin. Nigâr cigaraya uzandı:

— Aramızdakinin adını koymak istiyorum, dedi Salih'e. Adına sen ne dersin bilmem, benimki bir dil pelesengi de değildir, "seni seviyorum", seninle her yere gele-

bilirim. İstediğin zaman çağır beni, "metresin" olurum. Korkmuyorum artık bu sözcükten... Salih, Nigâr'ın kırışık alnını dudaklarına bastırdı:

— Canım benim, ceylanım! At bu boktan düşünceyi kafandan. Ne demek "metres", sen benim eski sevgilimsin, devrimciyiz biz, devrimciden metres olur muymuş? Önemli olan birlikte olmamız, birlikte devrim uğruna çalışmamız, ölene dek onun yolunda el ele ilerlememiz. İstemediğin şeyleri yapmayız, olmaz... Islak soluk bir parıltı yaladı gözlerini. Ah, o parıltının ne olduğunu bir bilebilseydim, diye geçirdi Nigâr. Salih kolunu Nigâr'ın omzundan aldı, elini kavradı:

— Bu ülkede çok mert, çok yiğit adamlar tanıdım. İçerde de, dışarda da, dedi, yüzünü hüzünlü bir gölge örttü. Ama birkaç kadın tanıdım ki, onlara göre, onlara sahip olacak yiğitlikte kimse yoktu sanki... Bu işin ölçüsü işkenceye dayanmak değildir, şu kadar yıl içerde yatmakla da ölçülmez yiğitlik. Atarlar seni içeri, ister istemez yatarsın, seni kendime seçerken, seni severken sana layık olup olmadığımı düşünmüşümdür hep. Sen bana gelmiştin, beni bulmuştun, hadi, demiştin. Kendimi kandırmak istemedim. Biraz hasta, biraz da yorgundum belki, kendimi dinlemek istedim, kaçtım sayılır... Ama şimdi yeniden başlayacak kadar güçlüyüm, seninle birlikte olduktan sonra başlarız. Yok, kendinde suç arama, melek değilsin biliyorum. Ama olsun, benim tanıdığım, düşlediğim insansın. Başka türlü o hayın gecelerde direnemezdim. Orada işkencede, seninle dayandım, senin hayalinle birlikte boy veren devrimle...

— Beni böyle yüceltme, dedi Nigâr, beni ve kimseyi böyle yüceltme. Hoşuna gidiyordu sözleri, ama kendini kaptırmaktan, kandırılmaktan ürperiyordu. Başka-

larının verdiği, toplumun ruhumuza akıttığı zehiri yuğmak arıtmak istiyorsun, dedi, Salih'in gözlerinin içine daldı, o kadar zekisin ki! dedi...

Ne kadar da kurnaz, diye tarttı için için, insanları severek, yücelterek alıyor avcunun içine. Hıh ceylanmışım! Sensin ceylan! Kimi kandırıyorsun sen... En enez yanından yakalıyor adamı; ama nasıl da sevecen, nasıl da candan, hiç yalanı yokmuş gibi söylüyor. Nigâr, ceylanca bir kıvraklıkla konyak kadehine uzandı. Yirmi yıl gençleşmiş duyuyordu kendini, bacak bacak üstüne attı, çirkinliğinin üstesinden Salih'in yardımıyla geldiğini bilerek, çirkinliklerine aldırmadan, bacaklarını şuh şuh sallanmaya terk etti. İşte böyle, diye geçirdi, geç de olsa... Geç sayılır mı hiç, hiç sayılmaz, hiç sayılmaz. On onbeş yılımız var daha. Yaşam buydu işte; yaşam, genç kızlığının kitap sayfaları arasında saklayıp kuruttuğu, arada bir açıp baktığı, o ince yerlerinden çoktan beri eriyip dökülmüş ak yasemin değildi, kirlenmeyi, pislenmeyi göze alarak, ayıpları, yasakları sevinç ve acıları üstlenerek götürülmesi gerekiyordu yaşamın. Geçmişin uğultulu kapıları döne döne vurmaya başladılar, bir saatin saymayı unuttuğu, işlemeyi durdurduğu zaman dilimi canlanıp kımıldadı. Titreyerek durdu camın önünde Nigâr. O kadar da istemiyordum, gene de "metres" oldum, diye ürküntüyle baktı Salih'in gidişine.

Huriye'nin bodrum katına, yeni yeni çocuklar taşındı. Kiralar artmıştı. Dört kişilik odayı yedi sekiz kişi paylaşıyordu artık. Huriye kimi geceler katılıyordu aralarına, onlarla birlikte şiirler okuyordu:

Bak kollarını bağlıyorlar
Son defa bakıyor dünyaya Nguyen Van Troi
Birazdan göğsünü parçalayacaklar
Ama kan onu geriletmiyor...

Nigâr'ı da çağırıyordu böyle gecelere. "Artık ben de sizden oldum kız" diyordu. Uzak yol kaptanını unutmuştu çoktan.

Sokağın ucunu kıvrılırken durdu Salih. Ellerini, içinde titrediği belli olan yağmurluğun cebinden çıkardı, sağ elini yumruk edip havaya dikti ve gözden silindi. Nigâr'ın son gördüğü şey, her an başından kayıp yere düşecekmişçesine tepesinde eğreti duran kalpağıydı.

Ayios Stratios konsantrasyon kampında Yunanlı kumandanlara direnişten tutuklu Dr. İoannis Papadopulos, oğluna yazdığı mektubun son cümlesini şöyle tamamladı: "... Haksızlıkla yüz yüze geldiğin anda sana doğru yolu gösterecek olan tek şey yüreğinde duyacağın o derin öfkedir. Kalıplaşmamış bir öğüttür öfke. Öfkelenmeyi bil oğlum, haksızlıkla yüz yüze geldiğin anda öfkelenmesini bil!"

Naile Hanım terliklerini sürüyerek içeri girdi, çevreye bir göz attı. "Pek efendi bir adammış ayol arkadaşın, yemeğe kalmadı mı?" dedi. Nigâr yanıtlamadı onu, konyak kadehlerini, tablaları toplamaya koyuldu. "Yat yat akşam olmak bilmiyor, bari biraz televizyon seyredeyim," dedi, düğmeye bastı. Kabak kafalı, göbekli bir herif basın toplantısı yapıyordu, gazetecilere parmak sallıyor, gerdan kırıyor, tehditkâr, dönek gözlerle bir şeyler söylüyordu. Sesi açmamıştı Naile Hanım. "Aman gene bu

dolandırıcı mı konuşacak?" dedi Nigâr'ın hoşuna gitsin diye. Suskundu kızı. Konuşmuyordu, üzülmekteydi demek, üzülmekte ama kararlıydı, dimdikti. Gene bir şeyler koymuştu aklına cenabet paytak! Aklına koydu muydu, bi batman tuz yer de caymazdı. Bülent kalpazanına varacağı sırada da nah aynen böyle dimdikti odun kuyruk! Gitsin bakalım gitsin, gittiği gibi geri dönmüyor mu görüşürüz. Kuş beyinli musibet ne olacak?

O sıralarda Vitra bayiler toplantısında bir konuşma yapacak olan bir Türk sanayicisi, sekreterine şunları dikte ettiriyordu: "... Ülke yararı doğrultusunda gelişmesi gereken işçi menfaatı ile işveren menfaatı arasındaki bağlantı bu dileğe ulaşamamış, bilakis son dönemde giderek yozlaşmış ve üzücü olaylara neden olmuştur... Ülke ekonomisini düşünmeden grev hakkını bir baskı unsuru olarak kullanıp ölçüsüz taleplere girişmekte..." Bir an durup 'ölçüsüz talep'i biraz daha açıklasam, büksem mi kulağını yukardakilerin, diye düşündü. Yok, böylesi daha iyiydi, zaten biliyorlardı isteklerini, baş başayken anlatılmış dinletilmişti hepsi. Beceriksiz heriflerdi canım, kıvıramıyorlardı bu işleri, memnun değildi kendilerinden... Neyse Güvenlik Mahkemeleri yoluna koyardı işleri, sıkıyönetime gerek bile kalmazdı belki... İşçi ücretleri açısından öyleydi de, pazar bulma konusu büküyordu bellerini. İç pazar dediğin neydi ki? Anadolu'daki evler mi? Mağara duvarlarını mı fayans kaplatacaklardı? Kerpiç evleri, desenli hela kapakları, renkli lavabolarla donatacak halleri yoktu ya... Gene de bu konuyu geliştirmeliydi, not aldı.

O sıralarda yoksul evlerinde analar yeni bir ninni dolamışlardı dillerine:

Bunlar,
Engerekler ve çıyanlardır,
Bunlar,
Aşımıza, ekmeğimize
Göz koyanlardır,
Tanı bunları,
Tanı da büyü...

Bu namustur
Künyemize kazılmış
Bu da sabır
Ağulardan süzülmüş
Sarıl bunlara
Sarıl da büyü...

Kar dinmişti. Sokağı orta yerinden yarmış gitmişti Salih. Naile Hanım pencerenin önüne dikilip Salih'in gittiği yerlere gözünü dikmiş olan Nigâr'ın sırtına dik dik bakmaktaydı oturduğu yerden. İçin için, "Gidişi olsun da gelişi olmasın inşallah" diye dua etti. Kendini sokak gibi orta yerinden yarılmış, kanar duyuyordu.

O sıralarda, İran'da şaha karşı çalışan bir yeraltı örgütü –Filistin Grubu– askeri mahkemenin raporunu dünyaya duyurmuştu. Şunları söylüyordu yer yer Shorollah Paknejad: "... Evet Filistin'le birleşmek ve Asya, Afrika, Latin Amerika halklarının çektiği sefaletin sorumlusu olan emperyalizmle savaşmak istediğimiz bir gerçektir. Filistin Orta Doğu'da anti-emperyalizmin bir dönüş noktasıdır. İran ordusu, Amerikan ve İsrail akıl hocalarıyla yönetilir. Seçkin subaylar, USA ve İngiltere'ye eğitime gönderilirler. Ordunun Savak ve güvenlik kolları bütünüyle Amerikalı eğitimcilerin elindedir. Ordunun göre-

vi sadece ve sadece İran'ı emperyalist boyunduruktan kurtarmak isteyen hareketleri kana boğmaktır. Bu ordunun hiçbir görevi yoktur. Özgürlük savaşçılarını tutuklamak, mahkûm etmek ve idam etmekten başka... Savak'ın zulmü ve İnsan Hakları Hükümleri'nin adının bile geçmediği bu koşullar altında İran halkının şiddete başvurmaktan başka çaresi kalmamıştır..."

Kar dinmişti, Nigâr, meşin ceketli iki karaltının sokağın bir başından girip, öbür ucundan yel gibi çıktıklarını gördü. Karşı duvara, Maksut dayının oturduğu apartmanın alt yüzüne, koskocaman bir "Bütün işçiler Birleşin" yazıp geçmişlerdi. Üst üste okudu Nigâr yazıyı. Kent, her bir yanı beyaza kesmiş, kendini dağ gibi kabartmış dev bir kuştu. Kanatları altında neyi barındırdığı, neyi sakladığı belli olmayan, sabırlı, kinci, kararlı bir kuş.

Leyla Erbil, 1973-1976

⇔

Not

Kitapta yer alan hikâyelerden Eski Sevgili'nin öteki basımlarında kimi gerekçelerle ve daha çok estetik kaygılarla gerçekleştirdiğim değişiklikler okurun isteği üzerine kaldırılmış, ilk basıma dönülmüştür.

Leylâ Erbil'in ilk novellası olan, *Eski Sevgili*'deki aynı adlı uzun metin 1973-76 tarihlidir. Novella biçimi, hayat kısıtlanır ve olasılıklar teker teker sönerken bile bu olasılıkların titreşiminin hissedilmesine fırsat verir. (...)

[Bu ilk novelladaki] modern öznenin etkisiz ve yabancılaşmış zihinselliği, bu zihinsellikten geri çekilerek değil, tersine onu daha da ileriye götürerek eleştirilmekte ve "demonte" edilmektedir. Eleştiriyi yapan, tuzukuru bir tecrübe değil, kendi çelişki ve zaaflarının sürekli farkında olan o genişlemiş ama etkisiz içselliktir. Özne, kendininkiler de dahil, bütün ruhsal saiklerin farkındadır, hem de o yükü önemsemeyecek kadar "aşmıştır" ve şimdi de bu aşmanın nihai temelsizliğinin farkındadır. "Çilekeş" motifi de *Cüce*'den çok önce ilk kez burada devreye girer –demonte edilmek üzere. Dünyadan ve arzudan elini eteğini çekmiş çilekeş figürü, herhangi bir somut nesneyle yetinemeyecek kadar azgınlaşmış bir "metafizik arzu"nun (Renè Girard) öznesidir aslında.

Orhan Koçak

(*Leylâ Erbil'de Etik ve Estetik*,
Yay. Haz. Süha Oğuzertem, Kanat Yayınları, 2007)

9 789754 584110

16 TL